

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кваліфікаційна наукова  
праця на правах рукопису

**МАЛОМУЖ Сергій Ігорович**

УДК 343.223 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ  
МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія,  
кримінально-виконавче право

«081» Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата юридичних наук)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ С.І. Маломуж

Науковий керівник

**МИРОШНИЧЕНКО Наталія Анатоліївна**

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри

Одеса – 2017

## АНОТАЦІЯ

***Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному праві України.***

– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням малозначності діяння з урахуванням законодавчого досвіду окремих зарубіжних країн.

Досліджено генезис малозначності діяння в історії кримінального законодавства України, поняття та види малозначності діяння в теорії кримінального права, малозначність діяння в кримінальному законодавстві інших держав. В кримінальному законодавстві деяких держав малозначність діяння закріплено у якості: 1) підстави для створення привілейованих складів злочинів (КК Королівства Швеції); 2) обставини, яка виключає злочинність діяння (КК Королівства Данії); 3) підстави звільнення від покарання (КК Королівства Данії); 4) діяння, яке не визнається злочином (КК Швейцарської Конфедерації); 5) підстави притягнення до адміністративної відповідальності (КК Республіки Болгарії). В кримінальному законодавстві деяких держав малозначність діяння було закріплено у якості: 1) діяння, яке не визнається злочином (більшість держав); 2) підстави для звільнення від кримінальної відповідальності (КК Литовської Республіки).

Визначено малозначність діяння за об'єктом посягання, а також за ознаками об'єктивної та суб'єктивної сторони. Обґрунтовано, що ступінь захищеності об'єкту злочину та можливість визнання посягання на цей об'єкт злочину малозначним діянням прямо пропорційно співвідноситься із

наближеністю предмету злочинного впливу до суб'єктів суспільних відносин як структурного елементу об'єкту злочину.

У законодавчому визначенні малозначності діяння ознака «...не заподіяло істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» характеризує відсутність суспільно небезпечного наслідку, а ознака «...не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» характеризує відсутність суспільної небезпеки діяння. Встановлено, що діяння вчинене способом який є кваліфікуючою ознакою не може бути визнано малозначним. Малозначним діянням може бути лише діяння вчинено із умислом спрямованим на заподіяння неістотної шкоди.

Досліджено відмежування малозначності діяння від подібних понять («відсутність складу злочину», «відсутність події злочину», «звільнення від кримінальної відповідальності», «обставини, що виключають злочинність діяння»), проблеми малозначності діяння в кримінальному судочинстві. Для усунення проблем у розмежуванні понять «відсутність складу злочину» та «малозначне діяння», запропоновано вилучити із ч. 2 ст. 11 КК України таке словосполучення як «...не заподіяло істотної шкоди...».

Запропоновано викласти ч. 2 ст. 11 України у такій редакції: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, які хоча формально і містять ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становлять необхідної для кримінального правопорушення суспільної небезпеки, тобто які не могли заподіяти істотної шкоди».

**Ключові слова:** малозначність діяння, злочин, правопорушення, склад злочину, звільнення від кримінальної відповідальності, обставини, що виключають злочинність діяння.

## СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

### *Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Маломуж С.І. Поняття «малозначність діяння»: деякі теоретичні проблеми /С.І. Маломуж //Правове життя сучасної України: матеріали. міжнар. наук. конф. присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалову (16-17 травня 2014 р., м. Одеса). – Т. 1. – О.: Юридична література., 2014. – С. 579-581.

2. Маломуж С.І. Малозначність діяння у кримінально-правовій політиці: до питання шляхів удосконалення поняття //Матеріали Міжнародної науково-практичній інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (25.02.-02.03. 2014 р., Юридичний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). – Режим доступу: <http://law-dep.ru.if.ua/conference2014>.

3. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві зарубіжних країн: огляд результатів дослідження /С.І. Маломуж //Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфер. «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (6-7 лютого 2015 року, м. Одеса). – С. 104-106.

4. Маломуж С.І. До проблеми визначення малозначності діяння /Маломуж С.І. //Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (20 квітня 2015 року, м. Одеса). – С. 195-200.

5. Маломуж С.І. Дослідження малозначності діяння як міжгалузевого правового поняття /С.І. Маломуж //Збірник центру наукових публікацій Велес» за матер. міжнар. наук.-практ. конфер.: «Актуальні проблеми розвитку світової науки» (14 вересня 2015 р.). – Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). Центр наукових публікацій, 2015. – С. 101-104.

6. Маломуж С.І. Поняття малозначності діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення //Науковий вісник Ужгородського

національного університету. Серія «Право». Вип. 28. Том 3. – Ужгород, 2014. – С. 20-22.

7. Маломуж С.І. Напрями удосконалення поняття малозначного діяння [Електронний ресурс] /С.І. Маломуж //Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 7, №3. – С. 61-64. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaaau\\_2014\\_7\\_3\\_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaaau_2014_7_3_8.pdf).

8. Маломуж С.І. До питання обґрунтованості існування поняття «малозначність діяння» /С.І. Маломуж //Вісник прокуратури [Текст]: загальнодержавне фахове юридичне видання /Генеральна прокуратура України, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; ред. Ю.В. Бойченко. – К.: – 2015. – №2. – С. 34 - 40.

9. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному судочинстві /С.І. Маломуж //Юридичний вісник [Текст]: фахове юридичне видання /Національний університет «Одеська юридична академія»; ред. Орзіх М.П. – О.: – 2015. – №2. – С. 290-295.

10. Маломуж С.І. Відмежування малозначності діяння від подібних діянь /С.І. Маломуж //Право та суспільство [Текст]: фахове юридичне видання /Всеукраїнський фонд юридичної науки академіка В.В. Сташиса, Дніпропетровський гуманітарний університетом; ред. М.В. Корнієнко. – Д.: – 2015. – №6 (3). – С. 153-157.

11. Маломуж С.І. Малозначність діяння в історії кримінального права України /С.І. Маломуж //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2016. – №21. – С. 118 -122.

12. Маломуж С.І. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве стран СНГ /С.И. Маломуж //Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. – №2. – С. 181-184.

13. Malomuzh S.I. Insignificance acts in the criminal law of foreign countries /S.I. Malomuzh //International Scientific Conference «Law Science and Practice in

the Third Century» (Košice, Slovak Republic; February 27-28, 2015). Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. – Part. 6. – P. 167-169.

14. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве «постсоветских» государств /С.И. Маломуж //Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2015. – №2. – С. 61-65.

15. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве Европейских государств /Маломуж С.И. //Научно-практическое правовое издание Республики Молдова «Jurnalul juridic national: teorie și practică». – 2015. – №1. – С. 141-144.

16. Маломуж С.І. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони посягання /С.І. Маломуж //Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія /за ред. проф. О.В. Козаченко, проф. Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв: Іліон, 2016. – С. 746-765.

***Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:***

***Malomuzh S.I. Insignificance of act in the criminal law of Ukraine. - Manuscript.***

Thesis for obtaining scientific degree of Candidate of Juridical Science, specialty 12.00.08 - criminal law and criminology; penal law. – The National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2017.

Dissertation is one of the first special complex researches on insignificance of act in criminal law of Ukraine, where the experience of other countries in determining of the value and features of insignificance of act are analyzed.

It has been investigated the genesis of insignificance of act in the history of criminal law of Ukraine, concepts and types of insignificance of act in the theory of criminal law, the insignificance of act in the criminal law of other countries. In the criminal law of continental legal family the insignificance of act was enshrined as: 1)

the reasons for the creation of preferred essential elements of offences (CC of Sweden); 2) the circumstances that exclude criminality of act (CC of Denmark); 3) the grounds for remission from punishment (the Criminal Code of Denmark); 4) the act that is not identified as a crime (CC of Switzerland); 5) grounds for bringing to administrative amenability (CC of Bulgaria). In the criminal legislation of the countries of the «former Soviet Union» the insignificance of act was confirmed as: 1) an act that is not considered as a crime (the most of countries); 2) the grounds for remission from criminal amenability (CC of Lithuania).

The insignificance of act was identified as for the object of trespass, and for the features as the objective and subjective sides. It has been proved that the degree of protection of the object of crime and the possibility of identifying the invasion for this object of the crime by the insignificant of act is in direct ratio correlated with the proximity of the object of criminal influence to the subjects of public relations as a structural element of the object of crime.

In the legislation determination the insignificance of act the feature «...it was not caused significant damage to physical or legal persons, society or the state» describes the lack of socially dangerous result, and the feature «...it could cause significant damage to physical or legal persons, society or the state» describes the lack of public danger of acting. It is established that the act has been committed in a manner that is a qualifying feature can not be considered the insignificant one. The insignificant of act can only be the acts which are committed with the intention causing by accidental damage.

It has been investigated the division of insignificance of act from similar concepts («the absence of essential elements of offence», «the absence of the act of offence», «remission from criminal amenability», «the circumstances that excluding criminality»), the problems of the insignificance of act in criminal judiciary. For solving problems in distinguishing between the concepts «the absence of essential elements of offence» and «the insignificant of act» was proposed to delete from Ch.2,

Art.11 Criminal Code of Ukraine that phrase as «...has not caused significant damage...».

It is proposed to write Ch. 2, Art. 11 Ukraine in the following way: «It is not a criminal offense action or inaction that although formally contains the signs of the act provided by this Code, but due to insignificance they do not contain the public danger those are necessary for the criminal infraction of public insecurity, that they could not cause any significant damage.»

**Keywords:** the insignificance of act, offense, infraction, essential elements of offence, remission from criminal amenability, the circumstances that excluding criminality.

### **List of publications Malomuzh S.I. to the theme of the dissertation**

#### **«The insignificance of the act in the criminal law of Ukraine»:**

1. Malomuzh S.I. The notion of « insignificance of the act»: some theoretical problems /S.I. Malomuzh //The legal life of modern Ukraine: materials. international sciences conf. devoting jubilee acad. S.V. Kivalov (May 16-17, 2014, Odessa). - T. 1. - O.: Legal Literature., 2014. - P. 579-581.

2. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in criminal law: the question of ways to improve the concept //Materials of the International Scientific and Practical Internet Conference «Policy in the field of combating crime» (25.02.-02.03., 2014, Law Institute of the Precarpathian National University named after V. Stefanik) - Access mode: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/>

3. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in the criminal legislation of foreign countries: an overview of the research results /S.I. Malomuzh //Materials of All-Ukrainian Sciences. - Prekt. confer «New tasks and directions of development of legal science in the XXI century» (February 6-7, 2015, Odesa). - P. 104-106.

4. Malomuzh S.I. To the problem of determining the insignificance of an act /S.I. Malomuzh //All-Ukrainian scientific and practical Internet conference «Recent



trends in lawmaking in the field of criminal law» (April 20, 2015, Odessa). - P. 195-200.

5. Malomuzh S.I. Investigation of the insignificance of an act as an interdisciplinary legal concept /S.I. Malomuzh //Collection of the Center of Scientific Publications Veles «for the mother. international science-practice Confer: «Actual Problems of World Science Development» (September 14, 2015). - Kyiv: collection of articles (level of standard, academic level). Center for Scientific Publications, 2015. - P. 101-104.

6. Malomuzh S.I. Concept of the insignificance of an act in the context of introduction of a criminal offense /S.I. Malomuzh //Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. The series «Right». Whip 28. Volume 3. - Uzhgorod, 2014. - P. 20-22.

7. Malomuzh S.I. Directions of perfection of the concept of minor action [Electronic resource] /S.I. Malomuzh //Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine. - 2014. - Vol. 7, No. 3. - P. 61-64. - Access mode: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau\\_2014\\_7\\_3\\_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2014_7_3_8.pdf)

8. Malomuzh S.I. On the question of the validity of the existence of the concept of « insignificance of the act» /S.I. Malomuzh //Bulletin of the Prosecutor's Office [Text]: national specialized legal publication /General Prosecutor's Office of Ukraine, National Law Academy named after them. Yaroslav the Wise, Kyiv National University named after. Taras Shevchenko; Ed. Yu.V. Boichenko - K.: - 2015. - №2. - P. 34 - 40.

9. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in criminal proceedings /S.I. Malomuzh //Legal Bulletin [Text]: Professional Legal Publishing /National University «Odessa Law Academy»; Ed. Orzykh M.P. - Oh.: - 2015. - No. 2. - P. 290-295.

10. Malomuzh S.I. The delimitation of the insignificance of an act of similar acts /S.I. Malomuzh //Law and Society [Text]: specialized legal publication /All-

Ukrainian Fund of Legal Science academician V.V. Stahysa, Dnipropetrovsk Humanitarian University; Ed. M.V. Kornienko - D: - 2015. - No. 6 (3). - P. 153-157.

11. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in the history of criminal law of Ukraine /S.I. Malomuzh //Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence. - 2016. - No. 21. - P. 118-122.

12. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in the criminal legislation of the CIS countries /S.I. Malomuzh //Scientific Magazine «Young Scientist». - 2015. - No. 2. - P. 181-184.

13. Malomuzh S.I. The insignificance in the criminal law of foreign countries /S.I. Malomuzh //International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (Košice, Slovak Republic, February 27-28, 2015). Univerzita Pavla Jozefa Šafarika v Košiciach. - Part. 6. P. 167-169.

14. Malomuzh S.I. The insignificance of an act in the criminal legislation of «post-Soviet» states /S.I. Malomuzh //International scientific and practical legal journal «Law and life». - 2015. - No. 2. - P. 61-65.

15. Malomuzh S.I. Little value of an act in the criminal law of European states /Malomuzh S.I. //Scientific and practical legal publication of the Republic of Moldova «Jurnalul juridic national: teorie și practică». - 2015. - No. 1. - P. 141-144.

16. Malomuzh S.I. Determination of the insignificance of the act on the basis of the objective side of the attack /S.I. Malomuzh //Legal influence on unlawful behavior: actual faces: monograph /ed. prof. O.V. Kozachenko, prof. Ye.L. Streltsova - Nikolaev: Ilion, 2016. - p. 746-765.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ВСТУП .....                                                                                                            | 4   |
| <br>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ<br>МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ.....                                        | 13  |
| 1.1. Генезис малозначності діяння в історії кримінального<br>законодавства України .....                               | 13  |
| 1.2. Поняття малозначності діяння в теорії кримінального права .....                                                   | 35  |
| 1.3. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві окремих<br>зарубіжних держав .....                             | 58  |
| Висновки до розділу 1 .....                                                                                            | 76  |
| <br>РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ ЗА<br>ОБ'ЄКТИВНИМИ ТА СУБ'ЄКТИВНИМИ ОЗНАКАМИ ПОСЯГАННЯ.....              | 79  |
| 2.1. Визначення малозначності діяння за об'єктом посягання .....                                                       | 79  |
| 2.2. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони<br>.....                                          | 111 |
| 2.3. Визначення малозначності діяння за суб'єктивними ознаками.....                                                    | 139 |
| Висновки до розділу 2 .....                                                                                            | 156 |
| <br>РОЗДІЛ 3. МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ<br>СУДОЧИНСТВІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО<br>ВИЗНАЧЕННЯ..... | 159 |
| 3.1. Відмежування малозначності діяння від суміжних понять .....                                                       | 159 |
| 3.2. Проблеми малозначності діяння в кримінальному судочинстві ...                                                     | 177 |
| 3.3. Перспективи удосконалення визначення малозначного діяння ....                                                     | 192 |
| Висновки до розділу 3 .....                                                                                            | 202 |

|                                  |     |
|----------------------------------|-----|
| ВИСНОВКИ.....                    | 205 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ..... | 211 |
| ДОДАТОК .....                    | 243 |

## ВСТУП

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Малозначність діяння, як правило, аналізується поряд із поняттям злочину, його класифікацією або тим чи іншим складом злочину. Актуальність дослідження малозначності діяння в кримінальному праві зумовлена такими чинниками: 1) реформуванням кримінального законодавства України, яке пов'язано із поділом кримінального правопорушення на види; 2) необхідністю перегляду поняття та місця малозначного діяння у кримінальному законодавстві; 3) численними помилками в кримінальному судочинстві у застосуванні частини другої ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Відповідно до ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Оцінка того чи іншого діяння як злочину або як іншого виду правопорушення набуває особливої актуальності в умовах реформування чинного кримінального законодавства України.

Органи досудового слідства та суду, при не заподіянні суспільно небезпечним діянням шкоди, посилаються на частину другу ст. 11 КК України як підтвердження відсутності складу злочину і, тим самим, не встановлюють усі ознаки складів злочинів. Проте не заподіяння злочинного наслідку вчиненими діяннями аж ніяк не свідчить про відсутність складу злочину, оскільки наслідок є обов'язковою ознакою для формального складу злочину, незакінченого злочину тощо. Подібна практика призводить до невірного застосування кримінального законодавства України.

У кримінальному праві, після прийняття Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року №311/2008, обговорюються питання про заміну поняття злочину на кримінальне правопорушення, поділ правопорушення на види, проте поняттю малозначності діяння приділяється недостатньо уваги.

Запропоновано декілька проектів законів щодо класифікації кримінальних правопорушень на види. Так, у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 03.03.2012 р. №10146 запропоновано визначення малозначного діяння у ч. 5 ст. 11 проекту, проте визначення малозначності діяння залишилось незмінним, а сам проект було направлено на доопрацювання.

Дослідження матеріалів судової практики виявило численні помилки у встановленні ознак злочину в тих випадках, коли органи досудового слідства та суду посилаються на частину другу ст. 11 КК України. Помилки зумовлені неточністю у відмежуванні малозначності діяння від понять «відсутність складу злочину», «обставини, що виключають злочинність діяння», «підстави звільнення від кримінальної відповідальності», «подія злочину», «незакінчений злочин», що призвело до поширеного застосування частини другої ст. 11 КК України за відсутності перспективи подальшого розслідування кримінального провадження.

Окремі вчені пропонують віднести малозначність діяння у кримінальному праві до обставин, що виключають злочинність діяння, або до підстав звільнення від кримінальної відповідальності. Подібне розуміння малозначного діяння в кримінальному праві є неточним та може призвести до викривлення змісту таких інститутів кримінального права, як «звільнення від кримінальної відповідальності», «обставини, що виключають злочинність діяння».

Вищевказане зумовлює актуальність дослідження поняття малозначності діяння, а також з'ясування його значення для визначення кримінального правопорушення.

Малозначність діяння в своїх роботах досліджували такі вчені, як: Ч.М. Багіров, С.Ю. Базарова, О.Ф. Бантишев, Н.Л. Березовська, С.М. Братусь, В.Л. Громов, Т.А. Гуменюк, М.М. Гродзинський, М.Д. Дурманов, Т.П. Зюрина, К.Ю. Іванушкіна, Л.М. Кривоченко, А.П. Козлов, Л.В. Коваль, М.І. Ковальов, М.Й. Коржанський, Ю.Ю. Коломієць, І.П. Лесніченко, В.В. Мальцев,

В.К. Матвійчук, П.С. Матишевський, Н.А. Мирошніченко, Н.А. Морозова, В.О. Навроцький, А.В. Непринцев, О.М. Ніколаєв, Н.П. Петренко, А.О. Пінаєв, Т.Є. Севастьянова, Л.А. Сидоркіна, В.В. Степанов, Є.Л. Стрельцов, Є.О. Суслов, В.П. Тихий, І.К. Туркевич, М.І. Хавронюк, О.Н. Шерстобаєв, О.Ф. Шишов, Н.М. Якіменко та інші.

У вітчизняній науці кримінального права проблеми малозначності діяння досліджувалось у монографії Л.М. Кривоченко «Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України» 2010 р., кандидатській дисертації Т.Є. Севастьянової «Малозначність діяння за кримінальним законодавством України» 2002 р. Незважаючи на важливі наукові висновки, які було отримано вченими, стан застосування частини другої ст. 11 КК України в практичній діяльності судових органів загальної юрисдикції та органів досудового слідства, а також подальше реформування кримінального законодавства вимагає перегляду окремих теоретичних та практичних аспектів малозначності діяння, що й обумовило необхідність окремого дослідження цієї проблеми.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.** Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Теоретичні і практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку

України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 роки.

**Мета і завдання дослідження відповідно до об'єкта та предмета дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є комплексна характеристика малозначності діяння в кримінальному праві України, його об'єктивно-суб'єктивних ознак, а також внесення пропозицій щодо удосконалення визначення малозначності діяння в кримінальному законодавстві України.

Досягнення поставленої мети дослідження зумовило постановку та вирішення таких завдань:

охарактеризувати генезис поняття малозначного діяння в кримінальному законодавстві, що діяло на території України;

визначити поняття та ознаки (об'єкт посягання, спосіб дії, наслідки посягання, зміст вини та суб'єкт посягання) малозначного діяння в теорії кримінального права України;

розглянути поняття та ознаки малозначності діяння в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав та сформулювати пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду;

відмежувати поняття малозначності діяння від суміжних понять, подібних до зазначеного поняття за зовнішніми ознаками;

з'ясувати проблеми малозначності діяння у судовій практиці з кримінального судочинства, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення змісту частини другої ст. 11 КК України.

*Об'єктом дослідження* є кримінальні правовідносини, що виникають при застосуванні положень частини другої ст. 11 КК України.

*Предметом дослідження* є малозначність діяння в кримінальному праві України.

*Методи дослідження.* Методологічною основою проведеного дисертаційного дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціально-



наукових методів пізнання. Діалектичний метод пізнання дозволив виявити позитивне та негативне значення малозначності діяння в теорії кримінального права, кримінальному законодавстві України та практиці його застосування, а також розв'язати суперечності між поняттями «відсутність складу злочину» та «малозначність діяння» (п.п. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Історичний метод використано при дослідженні історичного розвитку поняття малозначності діяння в кримінальному законодавстві, що діяло на території України (п. 1.1); метод контент-аналізу – при дослідженні матеріалів судової практики щодо застосування частини другої ст. 11 КК України (п.п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.2); методи аналізу і синтезу – при дослідженні об'єктивних та суб'єктивних ознак малозначності діяння, а також формулюванні пропозицій щодо удосконалення змісту частини другої ст. 11 КК України (п.п. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Порівняльно-правовий метод застосовувався при дослідженні малозначності діяння в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн (п. 1.3). Герменевтичний метод використано з метою тлумачення змісту поняття, об'єктивних та суб'єктивних ознак малозначності діяння у кримінальному законодавстві України та окремих зарубіжних країн (п.п. 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.3).

Системно-структурний та формально-логічний методи застосовувалися у процесі аналізу діянь, які частіше визнаються малозначними діяннями, шляхом порівняння з ознаками злочинів, а також помилок, які допускаються при встановленні малозначних діянь (п.п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Метод моделювання дозволив запропонувати нову редакцію частини другої ст. 11 КК України з метою удосконалення формулювання поняття малозначності діяння (п. 1.2).

Емпіричну базу дослідження становлять 108 матеріалів кримінальних проваджень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень (вироки судів, а також постанови щодо скасування постанов про відмову у відкритті кримінальних проваджень).

**Наукова новизна отриманих результатів.** Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням малозначності діяння з урахуванням законодавчого досвіду окремих зарубіжних країн.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

*вперше:*

запропоновано авторське визначення малозначності діяння у частині другій ст. 11 КК України: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, які хоча формально і містять ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становлять необхідної для кримінального правопорушення суспільної небезпеки, тобто які не могли заподіяти істотної шкоди»;

систематизовано розуміння та місце малозначності діяння в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав. Встановлено, що у деяких зарубіжних країнах малозначність діяння закріплено в якості: 1) підстави для створення привілейованих складів злочинів (КК Королівства Швеції); 2) обставини, яка виключає злочинність діяння (КК Королівства Данії); 3) підстави звільнення від покарання (КК Королівства Данії); 4) діяння, яке не визнається злочином (КК Швейцарської Конфедерації); 5) підстави притягнення до адміністративної відповідальності (КК Республіки Болгарії); 6) підстави для звільнення від кримінальної відповідальності (КК Литовської Республіки);

обґрунтовано, що ступінь захищеності об'єктів злочину та можливість визнання посягання на них малозначним діянням прямо пропорційно корелює із наближеністю предмету злочинного впливу до такого структурного елементу об'єкту злочину як учасники суспільних відносин;

запропоновано види малозначності діяння залежно від наявності закінченого або незакінченого злочину: 1) загальна (через відсутність суспільної небезпеки об'єктивних та суб'єктивних ознак); 2) спеціальна

(відсутність суспільної небезпеки об'єктивних та суб'єктивних ознак щодо незавершеного діяння);

*вдосконалено:*

розуміння об'єктивних ознак малозначного діяння, а саме встановлено, що ознака «...не заподіяло істотної шкоди...» характеризує наслідок досліджуваного діяння, а ознака «...не могло заподіяти істотної шкоди...» – саме діяння;

визначення змісту суб'єктивних ознак малозначного діяння, а саме встановлено, що для малозначності діяння обов'язково притаманна умисна форма вини, а умисел за своїм характером має бути визначеним та спрямованим на заподіяння неістотної шкоди;

розуміння значення способу вчинення діяння при встановленні малозначності діяння, яке полягає у тому, що діяння, вчинене способом, який є кваліфікуючою ознакою, не може бути визнано малозначним;

значення впливу ознак особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, на ступінь суспільної небезпеки діяння у тих випадках, коли ці ознаки визначають характер інших об'єктивних або суб'єктивних ознак діяння;

розуміння співвідношення оціночних понять «істотна шкода», «значна шкода», «шкода у великому розмірі», «шкода у особливо великому розмірі» за критерієм розміру заподіяної шкоди;

*набуло подальшого розвитку:*

твердження про помилковість віднесення законодавцем такої ознаки, як заподіяння істотної шкоди, до кваліфікуючих ознак (у ч. 2 ст. 150, у ч. 2 та Примітці до ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ч. 4 ст. 323, ч. 3 ст. 359, ч. 3 ст. 382, ч. 2 ст. 410 КК України), оскільки у цих випадках основним складам таких злочинів не буде притаманна істотна шкода, і такі діяння будуть визнані малозначними;

розуміння, що малозначним може бути діяння, яке посягає лише на суспільні відносини, які охороняються КК України в якості основного

безпосереднього об'єкта злочину, а саме діяння формально містить ознаки лише основного складу злочину;

положення про відмінності малозначності діяння від підстав звільнення від кримінальної відповідальності, незакінчених злочинів, обставин, що виключають злочинність діяння;

розуміння малозначного діяння як такого, що характеризується суспільною небезпекою, проте ступінь його суспільної небезпеки не досягає ступеня суспільної небезпеки злочину.

**Практичне значення отриманих результатів.** Основні положення і висновки, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень проблем малозначності діяння та розмежування злочинів з іншими видами правопорушень;

правотворчій сфері – при вдосконаленні положень кримінального законодавства, зокрема, положень частини другої ст. 11 КК України;

сфері правозастосування – як загальні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності судових та правоохоронних органів при закритті кримінальних проваджень, розмежуванні кримінальних правопорушень з іншими видами правопорушень;

навчальному процесі – при викладанні нормативного курсу «Кримінальне право України» та спеціальних курсів «Кримінальне право зарубіжних держав» і «Порівняльне кримінальне право», при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначених дисциплін.

**Апробація матеріалів дисертації.** Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» та доповідались на таких наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (11-16 березня 2014 р., м. Івано-Франківськ); Міжнародній науковій конференції, присвяченій ювілею

академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (16-17 травня 2014 р., м. Одеса); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (20 квітня 2015 р., м. Одеса); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (6-7 лютого 2015 р., м. Одеса); International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (February 27-28, 2015, Košice, Slovak Republic); Міжнародній конференції «Актуальні проблеми розвитку світової науки» (14 вересня 2015 р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (15-16 липня 2016 р., м. Харків).

**Структура та обсяг дисертації.** Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (298 найменувань), додатку. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з яких основний зміст – 209 сторінок.

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ

### *1.1. Генезис малозначності діяння в історії кримінального законодавства України*

Традиційним при дослідженні того чи іншого поняття чи правового інституту є дослідження ретроспективного аспекту його виникнення, оскільки інколи саме історія дає можливість більш повно зрозуміти зміст та сутність того чи іншого поняття, настановує на шляхи вирішення тих чи інших проблем.

О.В. Козаченко, досліджуючи кримінальне право через культурно-антропологічний підхід, зауважив, що сучасне кримінальне право в Україні знаходиться на порозі постмодерну (поряд із ним учений виділяв епоху - премодерну та модерну). Для епохи постмодерну є характерною втрата об'єктивних закономірностей розвитку кримінального права, тлумачення кримінально-правових заборон на власний розсуд<sup>1</sup>. Дослідження виникнення положення про малозначність діяння в історії кримінального законодавства сприятиме більш чіткішому розмежуванню кримінальних правопорушень із іншими видами правопорушень, зменшенню оціночних ознак у їх розмежуванні.

Генезис виникнення малозначності діяння в історії кримінального права України почнемо із найдавніших пам'яток права, які містили норми щодо історії розвитку положення про малозначність діяння, або положення, які опосередковано свідчать про зародження малозначності діяння або, навпаки, вказується на його відсутність в кримінальному законодавстві.

Дослідження тексту «Руської правди» свідчить про те, що в ній не було чіткого поділу на галузі права. Правопорушення в тексті «Руська правда» всюди позначалось одним поняттям – «образа», яке замінювало використовувані сьогодні різні види правопорушень (адміністративне

---

<sup>1</sup>Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи: культурно-антропологічний вимір: монографія /О.В. Козаченко. - Миколаїв: Іліон, 2011. – С. 462-463.

правопорушення, цивільне правопорушення, дисциплінарне правопорушення), зокрема, і злочин. Публічна властивість злочину визнається вже з середини XI століття. Відповідальність за злочини, вчинені холопами стосовно вільних людей, передбачала більш тяжкі покарання у порівнянні з відповідальністю вільних людей за ті ж самі злочини. Якщо господар не видавав холопа, який вчинив злочин, сам господар повинен був сплатити грошову винагороду за свого холопа<sup>2</sup>.

Відповідно до положень Руської Правди при оцінці вчиненого кримінального діяння (або іншого виду правопорушення) перевага віддавалась матеріальному критерію, оскільки в першу чергу оцінювалась заподіяна шкода. При цьому ця матеріальна шкода виражалась у описі наслідків із зазначенням їх виду та міри.

Так, у ст. 28 Руської Правди Коротка редакція (по Академічному списку) межа між злочинним та незлочинним за наслідками описується таким чином: «А за княжеского коня, если он с тавром (платить) 3 гривны, а за смердьего - 2 гривны, за кобылу 60 резан, а за вола - гривну, за корову - 40 резан, а за трехлетку 15 кун, за двухлетку - полгривны...»<sup>3</sup>.

Але в окремих положеннях Руської Правди можна виділити й початки суб'єктивної оцінки вчиненого діяння, з точки зору виявлення наявності наміру та його усвідомлення під час вчинення злочину.

Аналіз положень «Руської правди» свідчить про те, що в системі покарань переважають два види: помста та грошовий штраф. Тому, якщо виходити з того, що для встановлення суми штрафу мало значення заподіяна шкода, не можна назвати малозначним будь-яке діяння, яке визначалось законодавцями як злочин, тобто таке, що заподіює шкоду.

<sup>2</sup>Бочарников Д.М. Грушевський про історію створення та кримінальне право «Руської правди» //Право України. - 1996. - №11. - С. 65-66, 95.

<sup>3</sup>Памятники права Киевского государства X-XII вв. /Составитель доцент А.А. Зимин. – М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1952. – С.83.

Якщо говорити про об'єкт посягання, а саме про те, чи могло бути посягання на нього малозначним, зазначимо, що «образою» та «шкодою» вважались діяння, які посягали на значні об'єкти: особу (життя, здоров'я), власність, честь та гідність, які не могли бути малозначними посяганнями.

Сьогодні існує близько сімдесяти списків цього стародавнього акту<sup>4</sup>. В зв'язку з цим, «Руську правду» поділяють на три редакції: 1. Перша редакція - всі списки Короткої правди; 2. Друга редакція - всі списки Широкої чи Просторої правди; 3. Третя редакція - списки Скороченої правди<sup>5</sup>.

Якщо порівнювати між собою дві редакції, а саме: Простору та Скорочену, можна зробити висновок, що укладачами останньої виключалась відповідальність за деякі злочини порівняно з Просторою правдою у зв'язку зі змінами суспільного устрою, побуту та судової практики<sup>6</sup>.

Якщо оцінювати ці зміни з точки зору сучасної науки кримінального права, то можна сказати, що вже в Руській правді ми стикаємося із зародженням такого поняття, як декриміналізація, яка, в свою чергу, тісно пов'язана з поняттям малозначності діяння в сучасному розумінні. Тобто, навіть, у Древній державі, за злочинні діяння, які втрачали суспільну небезпеку, в зв'язку з різними обставинами, відмінялася відповідальність.

Якщо говорити безпосередньо про поняття малозначності діяння в давньоруських джерелах та джерелах, що діяли на території України в період з 1468 по 1566 роки, то можна побачити, що попередником цієї норми, в сучасному розумінні, були оціночні норми (із визначенням розмірів заподіяної шкоди), передбачені у положеннях Судебника короля Казимира (1468 р.), Першому Литовському статуті (1529 р.), Другому Литовському статуті

<sup>4</sup>Российское законодательство X-XX: в 9-ти т. /Под общ. ред. д.ю.н. О.И. Чистякова: Законодательство Древней Руси. - Т. 1: Отв. ред. В.Л. Янин. - М.: Изд-во Юр. лит-ра, 1984, - С. 28-46.

<sup>5</sup>Білецький Л. Руська правда й історія її тексту. - Вінніпег.: Українська Вільна Академія Наук в Канаді, 1993. - С. 26.

<sup>6</sup>Юшков С.В. Русская правда. Происхождение, источники, ее значение. - М.: Гос. издат. юрид. лит., 1950. - С. 75.



(1566 р.)<sup>7</sup> та у такій пам'ятці козацького права, як «Права, за якими судиться Малоросійський народ»<sup>8</sup>.

Якщо аналізувати Польсько-Литовські документи, можна відмітити, що хоча формально поняття малозначності діяння ще не існувало, законодавчо була зафіксована межа між значними та незначними наслідками. Наприклад, в ст. 13 Судебника короля Казимира зазначалось: «А хто украдетъ выше полукопья, а любо корову, того узвесити»<sup>9</sup>. Це значить, що відповідальність за викрадення настає, якщо викрадене коштує вище півкопійки. Тобто, має місце кількісна та якісна оцінка заподіяної шкоди.

При аналізі статей «Права, за якими судиться малоросійський народ», де вказуються ознаки злочину, можна побачити дуже цікавий момент: у тих статтях, де йдеться про посягання на чужу худобу, вказується вартість різних тварин, наприклад, дворічний віл - півтора рублі, годоване порося - п'ятнадцять копійок, трирічна корова - півтора рублі, однорічна - вісімдесят копійок та ін.<sup>10</sup>. У даному випадку нас будуть цікавити саме об'єктивні ознаки складу злочину. Візьмемо для прикладу главу двадцять другу, пункт 1: «Ніхто чужого табуна коней або стада тварин за потраву займати не повинен, а хто б таке вчинив і одного коня або декількох заморив або привласнив, повинен відшкодувати збитки у подвійному розмірі, а за саме свавілля заплатити три рублі»<sup>11</sup>. Об'єктом посягання, в даному випадку, будуть відносини власності тієї або іншої особи, а предметом, буде худоба: кінь або будь-яка інша тварина, яка знищується або привласнюється.

За вчинене діяння, яке зазначалося вище, настає відповідальність за привласнення або знищення тварини тільки в тому разі, якщо її вік відповідає вимогам закону, а також якщо вказана її вартість. У даному випадку можна

<sup>7</sup>Хрестоматія з історії держави і права України /укладачі Гончаренко В.Д., Рогожин А.Й., Святоцький О.Д. - К.: Ін Юре, 2000. - С. 58-83.

<sup>8</sup>Слабченко М. Як судився малоросійський народ //Київська старовина. - 1994. - №1. - С. 44.

<sup>9</sup>Хрестоматія з історії держави і права України /укладачі Гончаренко В.Д., Рогожин А.Й., Святоцький О.Д. - К.: Ін Юре, 2000. - С. 58.

<sup>10</sup>Хрестоматія з правознавства /укладачі Козинцев І.П., Козаченко Л.М. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - С. 45-46.

<sup>11</sup>Хрестоматія з правознавства /укладачі Козинцев І.П., Козаченко Л.М. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - С. 44.

відмітити, що мова йде про значимість об'єкту посягання, а також, про заподіяння збитків власнику, а саме, про характер заподіяної шкоди.

Таким чином, можна зазначити, що законодавчо в «Правах, за якими судиться Малоросійський народ» поняття малозначності не передбачалось, проте із тексту зазначеного акту випливає, що вже існувала, так звана, оціночна ознака заподіяної шкоди, яка могла бути значною, або, як вже відзначалося, малозначною.

Реально норма про малозначність діяння почала свій розвиток набагато пізніше.

Наша держава пройшла великий шлях, коли один устрій змінював інший, а разом з цим мінялися царі, генеральні секретарі, президенти, а разом з ними людські цінності, мораль, право. Особливий вплив на право мали події 1917 р., коли зі зміною влади змінився державний устрій і, зрозуміло, законодавство.

У перших декретах радянської держави поняття малозначності не визначалося, але в ст. 36 Декрету №2 «Про суд» містилося зазначення про необхідність при застосуванні карної репресії керуватися міркуванням справедливості, не обмежуючись формальним законом, а ст. 23 «Положення про народний суд РРФСР»<sup>12</sup>, а також Постанова Українського Радянського уряду «Про введення народного суду» 1918 р. надавала суду право за власним переконанням звільняти обвинуваченого від покарання, навіть, при встановленні факту порушення закону. Слід звернути увагу, що в досліджуваній період велике значення мали суб'єктивні ознаки: соціальне походження суб'єкта, сімейне становище, мотиви і мета злочину<sup>13</sup>. Вказаний перелік обставин має значення, оскільки впливає на перелік об'єктивних та суб'єктивних ознак, які беруться до уваги при визначенні діяння як малозначного.

<sup>12</sup> Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР: 1917 - 1952 гг. - М.: Госюриздателство, 1953. - С. 22-23.

<sup>13</sup> Історія держави і права УРСР в 3 т.: 1917-1967 рр. /під ред. Бабій Б.М. - К.: "Наукова думка", 1967. - Т.1: 1917 - 1937 рр. - С. 202.

Матеріальне визначення злочину давалося вже в перших декретах радянської влади. Злочином вважалось таке суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), яке посягало на радянський суспільний лад, соціалістичний правопорядок, соціалістичну власність, особу та її права<sup>14</sup>. Саме таке визначення злочину стало основою для розвитку ідеї про мінливість ознак злочину. Особливий інтерес у цьому відношенні представляє вказівка у ст. 16 «Керівних засад по кримінальному праву РРФСР» про некараність винуватого, якщо він, або діяння, яке він вчинив, втратили небезпечність для даного ладу.

У перші місяці після видання «Керівних засад по кримінальному праву РРФСР» Народний комісаріат юстиції УРСР рекомендував судовим установам керуватися ними «в порядку революційної правосвідомості», а 4 серпня 1920 р. «Керівні засади по кримінальному праву РРФСР» були офіційно введені в дію на території України і набули повсюдного застосування<sup>15</sup>.

Зміна суспільних відносин із реалізацією нової економічної політики вимагала й зміцнення правопорядку, законності в нових радянських суспільних відносинах та, відповідно, проведення кодифікації кримінального законодавства.

Так, у резолюції 1 Всеукраїнського з'їзду діячів юстиції, який відбувся 19-23 січня 1922 р., говорилося, що треба поширити на територію УРСР з метою єдності каральної політики спільний Кримінальний кодекс РРФСР, який має бути єдиним для всіх судів.

Народний комісаріат юстиції УРСР, використовуючи досвід Народного комісаріату юстиції РРФСР, працював над розробкою Кримінального кодексу УРСР. Уряд УРСР за короткий час провів необхідну роботу, спрямовану на пристосування окремих положень Кримінального кодексу РРФСР до конкретних соціально-економічних і політичних умов УРСР. Таким чином, було підготовлено проект Кримінального кодексу УРСР.

---

<sup>14</sup> Там само. - С. 204.

<sup>15</sup> Там само. - С. 321.

23 серпня 1922 року Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет прийняв постанову, відповідно до якої Кримінальний кодекс УРСР набрав чинності з 15 вересня 1922 р.

У Кримінальному кодексу УРСР, який складався із Загальної та Особливої частини, у ст. 6 містилося визначення злочину як будь-якої суспільно-небезпечної дії або бездіяльності, що загрожує основам радянського ладу і правопорядку, встановленому робітничо-селянською владою на перехідний до соціалістичного суспільства період часу<sup>16</sup>. Кодекс не сприйняв положення про право суду звільняти від покарання при малозначності злочину. Правознавці того часу оцінювали вказане положення як серйозний недолік Кримінального кодексу УРСР.<sup>17</sup>

Потреба в подібній нормі відчувалася й при наявності кодифікованого законодавства. Наведене визначення злочину надавало можливість виключити із сфери дії кримінального закону незначні діяння, передбачені законом, але ті, що не являють собою суспільної небезпечності.

Незабаром, після прийняття Кримінального кодексу 1922 р., НКЮ РРФСР та Верховний суд республіки дають вказівку не порушувати кримінальні справи про незначні діяння певних категорій (посадових, господарських, військових)<sup>18</sup>.

Важливою віхою на шляху формування положення про малозначність став П'ятий з'їзд діячів радянської юстиції, що відбувся у березні 1924 р. Його учасники оцінювали практику засудження за незначні дії як таку, що не відповідає духу чинного законодавства. З'їзд визнав за можливе декриміналізувати ряд діянь (незаконну порубку лісових насаджень,

<sup>16</sup> Історія держави і права УРСР в 3 т.: 1917 - 1967 рр. /під ред. Бабій Б.М. - К.: «Наукова думка», 1967. - Т.1: 1917 - 1937 рр. - С. 465 .

<sup>17</sup> Истрин А.Я. Развитие советской уголовной политики. - М.: Гос. издат-во, 1993. - С. 155.

<sup>18</sup> Циркуляр Наркомюста РСФСР №83 от 23 сентября 1922 р. Приказ по Народному Комиссариату Рабоче-Крестьянской Инспекции №91 «О рассмотрении дел в отношении мелких должностных проступков в административном порядке» //Еженедельник советской юстиции: Офиц. прилож., Приложение III. - 1922. - №37-38. - С. 51.

недозволене полювання, рибалка) з наданням їм статусу адміністративних правопорушень<sup>19</sup>.

У 20-ті роки ХХ століття було намічено два напрямки вирішення проблеми відповідальності за малозначні діяння: удосконалення Загальної частини (вироблення загального правила) та внесення змін до Особливої частини Кримінального кодексу шляхом декриміналізації ряду порушень.

9 лютого 1925 р. положення про малозначність діяння було запроваджено у вигляді підстави припинення кримінального переслідування шляхом доповнення ст. 4-а Кримінального-процесуального кодексу РСФСР 1922 р. наступного змісту: «Прокурор і суд мають право відмовити у порушенні кримінального переслідування, а також припинити провадження у кримінальній справі в тих випадках, коли особа за діяння не притягається до кримінальної відповідальності, хоча й містить у собі ознаки злочину<sup>20</sup>.

Згідно з новелою, суд і прокурор мали право відмовити у порушенні кримінальної справи у тих випадках, коли діяння особи, яка притягується до відповідальності, хоча і містить в собі ознаки злочину, передбаченого Кримінальним кодексом, але не може визнаватися суспільно небезпечним (ст. 6 КК) внаслідок своєї незначності, мізерності своїх наслідків і коли порушення кримінального переслідування або подальше провадження справи є очевидно недоцільним (ст. 4-а КПК). Слідчому таке право не надавалося.

Верховний суд РРФСР у Постанові від 18 листопада 1925 р. пропонував обмежити застосування ст. 4-а тільки випадками, коли наслідки діяння були незначними або вчинений злочин був маловажним<sup>21</sup>. Вказане тлумачення є важливим для правильної оцінки новоствореної статті кримінального закону та вирішення питання про те, чи внесла вказана стаття щось нове у радянське

---

<sup>19</sup>Резолюция пятого Всероссийского съезда деятелей советской юстиции в докладе тов. Брандербургского «Народный суд Р.С.Ф.С.Р. его нужды и очередные мероприятия для надлежащей его постановки» //Еженедельник советской юстиции. - 1924. - №12-13. - С. 304-307.

<sup>20</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления. - М. - Л.: Издат. Академии наук СССР в Москве (Институт права), 1948. - С. 260.

<sup>21</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления. - М. - Л.: Издат. Академии наук СССР в Москве (Институт права), 1948. - С. 261.

кримінальне законодавство чи можливо стала лише технічним правилом, яке уточнювало склад злочину.

Як вказував М. Гродзинський, одна група правознавців розглядали цю статтю «розвантажною», тією, що має лише технічний характер, вказаний погляд був більш поширеним. Друга група правознавців у 20-х роках правильно відмічала, що ця норма відповідає матеріально-правовим поглядам законодавця й роз'яснює притаманне радянському кримінальному праву розуміння злочину, а тому, є принциповою за суттю<sup>22</sup>.

Можливі будь-які пояснення не зовсім логічного рішення про місце новели у КПК, а не КК, яка повинна бути поставлена у зв'язок із визначенням злочину, хоча все вищесказане і текст самої ст. 4-а КПК, в якій дається посилання на ст. 6 КК, що визначає злочин, не дозволяє ототожнювати ці норми.

Крім того, постанова про незначність діяння (а все вищевказані зміни відносяться саме до нього) поєднувалася з положенням про недоцільність здійснення або продовження провадження у справі, що могло розумітися широко і в процесуальному значенні, і, за суттю, охоплювало перше поняття (малозначність). Розходження щодо питання про природу норми породжували суперечки і з питань її застосування (підстави, суб'єкти, межі застосування і т.ін.).

У зміст малозначного діяння включали, як зараз, сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак. Питання про значення об'єктивних та суб'єктивних ознак для визначення малозначності діяння в сучасній науці кримінального права буде розглянуто далі при характеристиці законодавчого закріплення норми про малозначність в Кримінальному кодексі України. Тому, зараз, увага на об'єктивні та суб'єктивні ознаки малозначності діяння не буде звертатися.

---

<sup>22</sup>Севастьянова Т.С. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальність: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 20.

В юридичній літературі того часу і постановах вищих судових органів пропонувалося враховувати такі ознаки, як: розмір збитку, ступінь розвитку даного соціально небезпечного явища в часі, місце, обставини, особу правопорушника і т. ін. Інколи давалися конкретні рекомендації щодо застосування новели з деяких категорій справ і підкреслювалася неможливість визначення вичерпного переліку ознак<sup>23</sup>.

Але при обґрунтуванні питання про припинення справи, відповідні органи повинні були вказати конкретні обставини вчиненого й мотиви прийнятого рішення, на що неодноразово зверталася увага в циркулярах вищих інстанцій. Вказані вимоги було спрямовано на обмеження кількості необґрунтованих та суперечливих рішень.

У постановах Верховного Суду зазначалось, що ст. 4-а КПК підлягала застосуванню у виняткових випадках. Водночас, межі її застосування, на відміну від відповідних статей КК деяких інших країн з обмеженнями, що стосувалися, наприклад, санкцій, не встановлювалися, і це характерно для норми, яка розвиває зміст про соціальну небезпечність злочину будь-якого виду.

Так само тлумачилась ця норма і в теорії кримінального права. Причому, думки, що висловлювалися в ті роки окремими правознавцями про сферу застосування положення про малозначність діяння, не втратили своєї цінності і сьогодні, були підхоплені й розвивалися вченими наступних поколінь.

Наприклад, М. Гродзинський вважав, що законодавець чинить правильно, відмовляючись від обмеження кола кримінальних справ, на які розповсюджується застосування ст. 4-а КПК. Розуміючи, що ступінь небезпечності цілої низки діянь покладає природну межу її застосуванню, він не виключав можливості, з урахуванням особливості ситуації, припинення

---

<sup>23</sup>Иодковский А. Прекращение уголовных дел по мотивам целесообразности //Еженедельник советской юстиции. - 1925. - №10. - С. 242-243.

провадження по даній підставі справи, за серйозний – за загальним правилом – злочин.

Поділяючи цю думку, В. Громов відзначив труднощі в обґрунтуванні застосування цієї статті щодо замаху на життя, здоров'я і т. ін., але припускав виключні випадки спрямування їх на припинення кримінальних справ<sup>24</sup>.

Верховний Суд РРФСР, розглядаючи справи про колишніх контрреволюціонерів-селян, з урахуванням усіх обставин вчиненого, часто припиняв їх згідно зі ст. 4-а КПК<sup>25</sup>.

Пояснюючи встановлення обмежень, вищі інстанції посилялися на незначність діянь цих категорій, їх розповсюдженість. Вважається, що відповідні рішення були викликані побоюваннями того, що правоохоронні органи того часу були не в змозі розібратися в обставинах цих справ і визначати надзвичайність ситуації. Що стосується справ приватного обвинувачення, то, крім того, враховувалися особливості їх порушення, які передбачав КПК.

Директиви центру були пов'язані з компаніями по боротьбі з окремими деліктами, що проходили в різні часи, кон'юнктура цих компаній в силу різних обставин змінювалась. Якщо прямі заборони щодо застосування досліджуваної норми із вищезазначених міркувань видаються необґрунтованими, то врахування мінливих умов життя, що впливають на ступінь небезпечності порушень, є безумовно необхідним. Конкретні рекомендації вищих інстанцій судової влади, які містилися в постановах та листах, визначали практику застосування положення про малозначність діяння.

Наступне питання, яке, також, було поставлене на обговорення - допустимість припинення справ за мотивами недоцільності. На практиці

<sup>24</sup>Громов В. Целесообразность, как социально-правовой принцип советского законодательства. (О пределах применения ст 4-а Угол. проц. код.) //Еженедельник советской юстиции. - 1925. - №18. - С. 483.

<sup>25</sup>Невельский Л. Соответствие репрессий преступления в Уголовном кодексе РСФСР //Еженедельник советской юстиции. - 1929. - №4. - С. 80.



намітилася тенденція до надто широкого застосування ст. 4-а КПК саме в цій частині.

Якщо раніше, на сторінках юридичних видань, положення ст. 4-а КПК розглядались, в цілому, як кримінально-процесуальна або кримінально-правова норма по суті, то в період широкого обговорення застосування даної статті проводилась окрема оцінка положень, що містили в ній кримінально-правові та матеріально-правові положення.

Було висловлено пропозицію про розподіл статті на дві самостійні норми. Перша підстава її застосування – малозначність діяння й незначність наслідків – розглядається як матеріальна норма, яку слід було б перенести у Кримінальний кодекс як другу частину ст. 6 КК. Друга підстава для застосування ст. 4-а КПК – очевидна недоцільність порушення кримінального переслідування або подальшого судочинства – оцінювалась, як норма, що містить в собі як кримінально-правові, так і кримінально-процесуальні положення.

Пленум Верховного суду РСФСР 28 червня 1926 р. визнав необхідність запровадження до положень кримінального законодавства статей, які «надавали б судам і прокуратурі можливість практичного застосування властивого для радянського кримінального права розуміння злочину як соціально-небезпечного діяння, а не як формального порушення кримінального закону, і відповідно встановлювала б не можливість засудження особи та винесення щодо неї обвинувального вироку за діяння, які лише формально підпадають під ознаки якої-небудь статті Особливої частини КК, проте є таким, що за своїм змістом не досягало того мінімуму соціальної небезпеки, який в силу ст. 6 КК є необхідною властивістю злочину».

Разом із тим, Пленум Верховного суду РСФСР вважав за необхідне запровадити і норму, яка містилась в статті КК РСФСР 1926 р., та зробив

відповідну пропозицію законодавчим органам РСФСР, на розгляді яких знаходився проект Кримінального кодексу РСФСР<sup>26</sup>.

Ця пропозиція була прийнята та в Кримінальний кодекс РСФСР були включені примітки до ст. 6 та ст. 8 в редакції, запропонованій Пленумом Верховного суду РСФСР. Одночасно, за пропозицією цього ж Пленуму ВС РСФСР, із КПК було виключено ст. 4-а, при цьому за роз'ясненнями Пленуму Верховного суду РСФСР припинення кримінальних проваджень відповідно до примітки до ст. 6 КК повинно було здійснюватись в порядку п. 5 ст. 4 КПК, тобто за відсутністю складу злочину. Це свідчило, що наявність ознак, передбачених приміткою ст. 6 КК РСФСР, виключало склад злочину, відповідно - не тільки караність, але й злочинність діяння<sup>27</sup>.

Однак, суперечки з приводу ст. 4-а КПК закінчилися інакше. Статтю виключили з Кримінально-процесуального кодексу. Виражені в ній ідеї знайшли більш повний розвиток у примітках до ст. 6 і в ст. 8 КК РРФСР 1926 р., пізніше і в КК УРСР 1927 р., при підготовці якого був використаний КК РРФСР. При цьому, в КК УРСР було закріплено низку особливостей, які визначалися місцевими умовами. Особливості ці полягали, головним чином, в різних визначеннях окремих складів злочинів<sup>28</sup>.

В. Волянський вказував, що низка помилок допускається у випадках відсторонення осіб та виплати їм винагороди трудящим у випадках вчинення ними кримінально-караних діянь. У світлі цієї проблеми, вказує В. Волянський, виникає питання, чи повинно потягнути припинення справи по примітці до ст. 6 КК 1926 р. ті ж самі наслідки, які потягло припинення по ст. 4-а КПК. Судова практика з цього питання йде двома шляхами: а) деякі суди вважали,

<sup>26</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления. - М. - Л.: Издат. Академии наук СССР в Москве (Институт права), 1948. - С. 262.

<sup>27</sup>Курс советского уголовного права: Часть общая в 6-ти т. (ред. кол.: А.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чихвадзе). - Т. 2. Преступление. - М.: Академия наук СССР (Институт государства и права). - Наука, 1970. - С. 30.

<sup>28</sup>Історія держави і права УРСР в 3 т.: 1917 - 1967 рр. /під ред. Бабій Б.М. - К.: «Наукова думка», 1967. - Т.1: 1917 -1937 рр. - 535, 668 с.; Уголовное право. Учебник для юридических школ /под ред. Голякова И.Т. - М.: Юрид. издат-во НКЮ СССР, 1948. - С. 59.

що припинення кримінальних справ по ст. 4-а КПК рівнозначно виправданню обвинуваченого та присудження йому заробітної плати; б) інші вважали, що у ст. 6 КК РСФСР 1926 р. мова йде про відсутність складу злочину, що є рівноцінним виправданню особи<sup>29</sup>.

Треба відмітити, що для злочинів проти власності важливе значення має визначення розміру злочинних наслідків у вигляді заподіяної майнової шкоди потерпілій особі, а також спрямованість умислу особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, на заподіяння таких злочинних наслідків. Так, наприклад, викрадення майна на суму, що перевищує 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, створює підставу для притягнення до кримінальної відповідальності, а якщо вартість викраденого майна є меншою – до адміністративної відповідальності<sup>30</sup>.

Подібну практику, яка не відповідала вимогам норми, можна пояснити не зовсім вдалою конструкцією, що розриває два тісно пов'язаних поняття, які повинні об'єднуватися в одне – малозначність діяння. Окремі правознавці звертали увагу на цю недосконалість редакції примітки до ст. 6 КК 1926 р.

Підкреслюючи надзвичайність правила, Верховний Суд зазначив: «...примітка до ст. 6 КК є лише виходом для деяких випадків, коли формальний підхід до складу злочину погрожує перетворити законний акт судового вироку у власну протилежність, тобто, в акт, з точки зору радянської кримінальної політики, явно недоцільний за своєю суттю...». В цьому вислові містилося дуже цінне застереження від формального підходу до складу злочину, тобто, від протиставлення понять складу злочину й суспільної небезпеки діяння. Припинення справ за вказаним мотивом велося вже в порядку п. 5 ст. 4 КПК, тобто, за відсутністю складу злочину<sup>31</sup>.

<sup>29</sup>Волянский В. Обзор практики народных и окружных судов Сибирского края по трудовым делам //В. Волянский //Еженедельник советской юстиции. - 1927. - №42. - С. 1308-1309.

<sup>30</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления. - М. - Л.: Издат. Академии наук СССР в Москве (Институт права), 1948. - С. 270.

<sup>31</sup>Постановление Пленума Верховного суда РСФСР от 28 июня 1926 г. //Еженедельник советской юстиции. - №29. - С. 909-912.

Вищевказані зміни призвели до того, що положення про малозначність було перейняте із ст. 4-а КПК до ст. 6 КК, проте поділу положення про малозначність, як пропонувалось В.М. Кириленко та іншими вченими, не відбулося, тобто за наявності положення про малозначність у кримінальному законодавстві, у кримінальному процесуальному законодавстві було відсутнє положення про «недоцільність» здійснення провадження по справі. Враховуючи зазначені роз'яснення вищих судових інстанцій, положення про малозначність діяння дублювало поняття «відсутність складу злочину».

Примітка до ст. 6 КК, також, поширювалася на діяння будь-якої категорії. Єдина заборона, якою одночасно зі змінами в законодавстві була доповнена ст. 10 КПК, стосувалася справ приватного обвинувачення. І це показово в порівнянні зі ст. 4-а КПК, обмеження до застосування якої було все ж не одиничним. Очевидно, що стабілізація суспільних відносин обумовила більш тверду законодавчу позицію по визначенню сфери дії норми<sup>32</sup>. Вироблення стандарту оцінки в числовому вираженні також слід пов'язувати з позитивними економічними змінами в країні.

Оскільки заборона щодо застосування правила, яке аналізується, встановлювалася лише для одного роду деліктів (ст. 10 КПК), є сенс зупинитися на її доцільності.

Цього питання торкалися і в ті роки. У 1926-1928 роках у юридичній літературі обговорювалася проблема спрощення кримінального процесу і справ приватного обвинувачення. Очевидно, доцільне правило, яке враховує специфіку цих справ, про не порушення їх за відсутності скарги потерпілого, але за наявності такої, згідно із загальним положенням, в силу відсутності складу злочину, справа не порушується, а порушена – повинна припинятися, в тому числі й за обставин, передбачених у ст. 6 КК.

---

<sup>32</sup>Кимсис А. Результаты применения окрсудами и нарсудами примечания к ст. 6 и ст. 8 Угол. код. по Уральской области /А. Кимсис //Еженедельник советской юстиции: На местах. - 1927. - №45. - С. 1418-1419.

Питання про суб'єктів або про стадії застосування примітки до ст. 6 КК також викликало суперечки, але ставилося воно вже інакше. Право суду на будь-якій стадії процесу застосувати норми про малозначність не підлягало сумніву. Після проведення у законодавстві змін, обговорювалося право органів розслідування й прокурора на застосування цього положення закону. Тобто, законодавство потребувало створення такої норми матеріального кримінального права, яка могла б практично застосовуватися і прокурором, і судом.

Пізніше, у КПК УРСР, який набрав чинності з 15 жовтня 1927 р., було також значно розширено право слідчого у вирішенні питання про віддання обвинуваченого до суду чи про припинення кримінальної справи<sup>33</sup>. Більш послідовно питання було вирішене у КПК 1960 р., що надавав можливість суду, прокурору, слідчому, органу дізнання у випадках, які розглядаються, як умови у порушенні кримінальної справи, так і закрити її в силу відсутності складу злочину.

У 1925-1927 рр. з приводу даної норми розгорілася дискусія. Все ж таки прийняття законодавчого рішення дещо затягнулося. Нова стаття була введена в Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 13 жовтня 1929 р. До моменту прийняття Основ розуміння матеріально-правового характеру малозначності діяння отримало розповсюдження і включення його у кримінально-процесуальний закон навряд чи було виправданим. Але в Грузинській та Туркменській РСР відповідна норма була включена у Кримінально-процесуальні кодекси<sup>34</sup>.

В Основах кримінального законодавства СРСР та союзних республік 1958 р. вперше з'явилося наступне поняття малозначності діяння. за змістом подібне до визначення малозначного діяння в ч. 2 ст. 11 КК України 2001 р.:

<sup>33</sup>Історія держави і права УРСР в 3 т.: 1917 - 1967 рр. /під ред. Бабій Б.М. - К.: «Наукова думка», 1967. - Т.1: 1917 -1937 рр. - С. 537.

<sup>34</sup>Уголовное право. Учебник для юридических школ /под ред. Голякова И.Т. - М.: Юрид. издат-во НКЮ СССР, 1948. - С. 58.

«Не є злочином дія або бездіяльність, яка формально і містить в собі ознаки будь-якого діяння, що передбачене законом, але в силу малозначності не являє собою суспільної небезпеки»<sup>35</sup>.

Треба відмітити, що для радянського кримінального законодавства був характерний розвиток вчення про поняття злочину, відмежовування злочину від інших правопорушень, поняття криміналізації, а також декриміналізації.

Ступінь суспільної небезпечності протиправних діянь цього періоду змінювалась на різних етапах розвитку держави. Деякі діяння, суспільна небезпека яких відпадала, переставали бути злочинними, а діяння, які раніше тягли лише адміністративну, дисциплінарну відповідальність, або, взагалі, лише моральне осудження, ставали суспільно-небезпечними і, тому, визнавались злочинними.

Наприклад, якщо раніше, дрібна крадіжка на підприємствах вважалася проступком і тягла лише адміністративну відповідальність або осудження з боку товариського суду, то з 1940 р. така крадіжка стала вважатися злочином, а в 1960 р. вказане діяння знову було трансформоване у адміністративне правопорушення. У Кримінальному кодексі УРСР від 28.12.1960 р., який набрав чинності 01.04.1961 р., малозначність діяння визначалось в ч. 2 ст. 7 наступним чином: «Не є злочином дія або бездіяльність, що хоч формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого кримінальним законом, але через малозначність не являє суспільної небезпеки»<sup>36</sup>. До КК України 1960 р. за весь період його дії було внесено 157 змін та доповнень, проте вказане визначення малозначності діяння залишилось незмінним.

П.С. Матишевський, роз'яснюючи вказане положення у Коментарях до КК України 1960 р., зазначав: «Малозначність діяння означає, що вчинена дія (бездіяльність) або зовсім не спричинила і не могла спричинити шкоди, або

<sup>35</sup>Основы уголовного законодательства СССР и союзных республик . ч. 2 ст. 7. - М.: Юридическая литра, - 1969, - С. 53.

<sup>36</sup>Кримінальний кодекс України: введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 р. //Відомості Верховної Ради УРСР. - 1961. - №2. - С. 14.

спричинила чи могла спричинити лише дуже незначну шкоду. Якщо в діянні встановлені ознаки, які вказані в ч. 2 ст. 7 КК України 1960 р., справа підлягає закриттю за відсутністю складу злочину (п. 2 ст. 6 КПК)»<sup>37</sup>. Вказана позиція вченого підтверджує розуміння «малозначності діяння» як поняття, тотожного поняттю «відсутність складу злочину».

Н.Ф. Кузнецова зазначала, що до групи незлочинних правопорушень належать малозначні діяння, передбачені ч. 2 ст. 7 Основ кримінального законодавства СРСР та союзних республік 1958 р. Менша кількість малозначних діянь належать до аморальних проступків. Коли не настає відповідальність в силу малозначності діяння, винуватий частіше всього підлягає адміністративній або дисциплінарній відповідальності, а якщо порушена сфера тільки майнових або особистих-майнових відносин, то особа відшкодовує шкоду в порядку цивільного судочинства<sup>38</sup>.

Після прийняття Основ кримінального законодавства СРСР та союзних республік продовжилась лібералізація кримінального законодавства та практики його застосування, розширюються підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, через товариські суди залучається громадськість до здійснення правосуддя.

В КК союзних республік введено поняття «малозначність діяння» і «діяння, що не становить великої суспільної небезпеки», «малозначний злочин» як умови звільнення від кримінальної відповідальності з одночасним застосуванням заходів громадського впливу або примусових заходів виховного характеру. При цьому регламентація всіх понять у КК, зміст цих категорій були

<sup>37</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Спеціальний випуск /Гол. ред. В.С. Ковальський. - К.: Бюлетень законодавства і юридичної практики України, 1994. - 19-21 с.; Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий (ответ. ред. Яценко С.С., Шакун В.И.). - К.: Правові джерела, 1998. - С. 39.

<sup>38</sup> Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность /Н.Ф. Кузнецова. - М.: 1969. - Изд-во Москов. ун-та. - С. 121.

різними. Кримінальне законодавство всіх республік, крім КК Естонської РСР, передбачало поняття малозначності діяння<sup>39</sup>.

Особливістю використання поняття малозначності є те, що виділялось поняття «малозначний злочин», хоча положення кримінального законодавства союзних республік при цьому передбачало поряд із вказаним поняттям поняття «малозначне діяння» (зокрема, в КК України 1960 р. вказане поняття містилось в ч. 2 ст. 7).

На вказану суперечність звертала увагу Л.М. Кривоченко, яка зазначала, що термін «малозначний злочин» є невдалим, оскільки це призводить до:

- 1) стирання меж між поняттями «малозначний злочин» як суспільно небезпечним діянням та «малозначне діяння», яке не є суспільно небезпечним;
- 2) суперечності між поняттям «малозначного злочину» та сутністю кримінальної протиправності злочину;
- 3) до суперечливої практики у віднесенні злочинів до категорії малозначних злочинів (один і той самий злочин в одному випадку визнавався малозначним, а в іншому не визнавався малозначним злочином) та необґрунтованому віднесенні, навіть, тяжких злочинів до категорії малозначних злочинів<sup>40</sup>.

В науковій літературі між вченими велася дискусія щодо малозначного злочину, які діяння необхідно відносити до цієї категорії злочинів, а також щодо його місця у класифікації злочинів.

Л.М. Кривоченко вказувала, що коло малозначних злочинів визначалося наступним чином: 1) в кримінальних кодексах окремих республік вказувався конкретний перелік злочинів, які можуть бути визнані малозначними (ст. 51 КК РСФСР, ст. 49 БРСР, у КК УРСР такий перелік був відсутній); 2) до них відносились злочини, за які в санкціях статей передбачалась альтернативно поряд із покаранням можливість застосування заходів громадського характеру;

---

<sup>39</sup>Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: монография /Кривоченко Л.Н. - Харьков: Вища шк., 1983. - С. 74.

<sup>40</sup>Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: монография / Л.Н. Кривоченко. - Харьков: Вища шк., 1983. — С. 75, 78.



3) називалось коло «інших злочинів», єдиним критерієм яких була малозначність. На думку Л.М. Кривоченко, примірним критерієм визнання діяння малозначним злочином є лише перші способи визначення злочинів цієї категорії<sup>41</sup>.

Згодом дискусія про малозначний злочин перейшла до ідеї кримінального проступку, проте у кримінальному законодавстві незалежних держав, які були утворені внаслідок розпаду СРСР, ні інститут кримінального проступку, ні поняття малозначного злочину не знайшло закріплення.

З прийняттям Україною Декларації про державний суверенітет, з розпадом СРСР та з проголошенням Україною незалежності 24 серпня 1991 р., наша держава стала перед проблемою зміни всієї системи відносин, а також прийняття нового законодавства взагалі та кримінального зокрема.

Як результат законодавчої діяльності розроблялися два проекти Кримінального кодексу: проект робочої групи Кабінету Міністрів України та проект Верховної Ради України.

5 квітня 2001 року Верховна Рада прийняла Кримінальний кодекс України, який набрав чинності 1 вересня 2001 р.

У Кримінальному кодексі 2001 р. поняття злочину наведено у ч. 1 ст. 11, а поняття малозначності діяння у ч. 2 ст. 11. Відповідно до диспозиції ч. 2 ст. 11 КК України: «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі».

---

<sup>41</sup>Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: монография /Кривоченко Л.Н. - Харьков: Вища шк., 1983. – С. 74-75.

В.О. Навроцький, досліджуючи питання наступності кримінального законодавства України, вказав, що поняття малозначного діяння в КК України 2001 р. уточнено у порівнянні з аналогічним поняттям в КК України 1960 р.<sup>42</sup>.

Головним у цьому визначенні є вказівка на те, що малозначне діяння не є злочином, не становить суспільної небезпеки, наявність якої є однією з ознак злочину. Порівняння визначення малозначності діяння, яке наведене у ч. 2 ст. 7 КК України 1960 р. та у ч. 2 ст. 11 КК України, свідчить про те, що у поняття малозначності діяння за діючим КК України додано вказівку на «відсутність заподіяної шкоди, а також відсутність загрози її заподіяння».

На нашу думку, поняття малозначності діяння, а також поняття відсутності складу злочину є різними поняттями, які не повинні ототожнюватись.

Вважається, що запровадження вказівки до діючого КК України у визначенні малозначності діяння на «відсутність шкоди або створення загрози її заподіяння», є необґрунтованим.

В проектах законів України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 03.03.2012 р. №10146<sup>43</sup> та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 28.02.2012 р. №10126<sup>44</sup> поняття малозначності діяння залишено без змін у порівнянні із визначенням, передбаченим у ч. 2 ст. 11 діючого КК України.

Інше визначення пропонувалось у ч. 5 ст. 11 проекту Закону України №4712: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом,

<sup>42</sup>Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). - К.: Атіка, 2001. - С. 67.

<sup>43</sup>Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: від 03.03.2012 року за №10146 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zwebn/webproc4\\_1?id=&pf3511=42733](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zwebn/webproc4_1?id=&pf3511=42733).

<sup>44</sup>Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальних проступків: проект закону від 28.02.2012 року №10126: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=42706](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706).

але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству, державі або людству».<sup>45</sup> У вказаному визначенні, крім змін, обумовлених заміною поняття «злочин» на поняття «кримінальне правопорушення», додано «людство» як вид потерпілого.

Отже, підводячи підсумки історії формування поняття про малозначність діяння, слід відмітити наступні особливості його становлення.

Поняття малозначності діяння у дореволюційному кримінальному законодавстві держав, які діяли на території сучасної України, не існувало. Розмежування злочинного діяння та незлочинного діяння здійснювалось за допомогою наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

Малозначність діяння у сучасному розумінні було запроваджено в радянському кримінальному законодавстві та спочатку мало суто процесуальне значення, визначення якого містилось у положеннях ст. 4-а КПК УРСР 1922 р., яке вказувало на відсутність складу злочину. Згодом вказане положення було перейнято кримінальним законодавством України. Погляди вчених щодо значення та необхідності існування вказаного положення розподілились.

Аналіз роз'яснювальних актів вищих органів судової влади у період із 1917 р. по 1991 р. свідчить про те, що в судовій практиці положення про малозначність діяння ототожнювалось із відсутністю складу злочину та використовувалось для відмежування злочину від інших правопорушень<sup>46</sup>.

---

<sup>45</sup>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України: проекту закону України №4712 від 16.04.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=50664](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664).

<sup>46</sup>Маломуж С.І. Малозначність діяння в історії кримінального права України /С.І. Маломуж //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». - 2016. - №21. - С. 118 -122.

## ***1.2. Поняття малозначності діяння в теорії кримінального права***

Категорія малозначності діяння є однією із найменш досліджених у вітчизняному кримінальному праві. О.М. Омельчук<sup>47</sup>, С.І. Селецький<sup>48</sup>, вивчаючи поняття злочину, його ознаки та класифікацію, не приділяли уваги поняттю малозначного діяння, а М.І. Колос лише схематично визначав малозначність діяння як діяння, яке не визнається злочином, без уточнення будь-яких його ознак<sup>49</sup>.

Про це поняття завжди згадується у дослідженнях про злочини, які межують із іншими видами правопорушень. Вважаємо, що правова природа малозначності настільки специфічна та неоднозначна, що їй необхідно приділити значно більше уваги.

Положення ч. 2 ст. 11 КК України визначає малозначність діяння наступним чином: «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі»<sup>50</sup>. Слово «малозначний» в Словнику російської мови С.І. Ожегова тлумачиться як: 1) неважливий; 2) незначний; 3) пустий; 4) нікчемний; 5) такий, що не вартий уваги<sup>51</sup>. Тобто слово «малозначне» діяння за Словником російської мови С.І. Ожегова розуміється як діяння, яке є недостатнім, незначним, таким, що не варте захисту положеннями кримінального законодавства України.

<sup>47</sup>Кримінальне право України: Навч. посіб. /С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін. - за ред. О.М. Омельчука. - К.: Наукова думка; Прецедент, 2004. - С. 15-17.

<sup>48</sup>Селецький С.І. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник - К.: Центр учбової літератури, 2008. - С. 30-41.

<sup>49</sup>Колос М.І. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2007. - С. 127.

<sup>50</sup>Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III: за станом на 1 січня 2014 р. //Відомості Верховної Ради України. - 2001. - №25. - 26. - С. 131.

<sup>51</sup>Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок. 57 000 слов /Под ред. чл.-кор. АН СССР Н.Ю. Шведова. - 18-е изд. Стереотип. - М.: Рус. яз., 1987. - С. 293, 294.

Малозначність діяння також розглядають як поняття, яке сприяє розмежуванню злочину з іншими видами правопорушень<sup>52</sup>. На думку В.І. Крецул, вказане поняття запроваджено з метою, щоб правосуддя в Україні здійснювалося на підставі принципів справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності<sup>53</sup>. С. Базаров вказував на те, що малозначність діяння – це поняття, яке є втіленням справедливості, гуманізму, економії кримінальної репресії та презумпції невинуватості, проте воно не знаходить вірного застосування в діяльності органів досудового слідства та суду<sup>54</sup>.

Слід частково погодитись із позицією цього автора, проте, на нашу думку, малозначність діяння не є втіленням принципу презумпції невинуватості. Застосування положення про малозначність діяння не може бути втіленням вказаного принципу, оскільки: 1) під час його застосування відсутній вирок суду, яким би встановлювалась винуватість або невинуватість особи; 2) діяння, до якого застосовується ч. 2 ст. 11 КК України, має «формально містити ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України».

В.М. Стратонов вказував, що поняття малозначності діяння, яке закріплено у ч. 2 ст. 11 КК України, полягає в тому, що суспільно небезпечним є лише злочин, а інші види правопорушень є суспільно шкідливими. Існує протилежний підхід, за якого всі види правопорушень є суспільно небезпечними, проте відмінність між ними полягає у ступені суспільної небезпеки, що підтверджується на думку його прихильників таким положенням ч. 2 ст. 1 КК України: «2. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами»<sup>55</sup>.

<sup>52</sup>Березовська Н.Л. Кримінальний проступок серед інших видів правопорушень /Н.Л. Березовська //Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві: монографія /В.О. Туляков, Г.П. Пімонов, Н.І. Мітріцан, Н.А. Мирошніченко, Д.О. Балобанова; ред.: В.О. Туляков; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». - Одеса: Юрид. літ., 2012. - С. 99-111.

<sup>53</sup>Крецул В.И. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебное пособие. - 3-е изд., перераб. и доп. - Николаев: ООО «Фирма «Илион», 2009. - С. 60.

<sup>54</sup>Базаров С. Малозначительность деяния /С. Базаров //Законность. - 2009. - №1. - С. 53

<sup>55</sup>Кримінальне право України. Загальна та Особлива частина. Навчальний посібник. /За заг. ред. В.М. Стратонов. - К.: Істина, 2007. - С. 25.

Поняття діяння та його ознак глибоко розроблено в теорії кримінального права, викликають науковий інтерес наступні питання: діяння є таким, що не варто кримінально-правової охорони через якусь одну його ознаку чи у зв'язку із загальними його властивостями суб'єктивно-об'єктивних ознак?

М.Д. Дурманов розглядав малозначність діяння як показник відсутності елементів суспільної небезпеки. На думку вченого, кримінальне законодавство передбачало два випадки відсутності суспільної небезпеки:

- 1) малозначність діяння;
- 2) відсутність шкідливих наслідків.

М.Д. Дурманов при визначенні малозначності діяння пропонував враховувати властивості об'єкта посягання, характер дії або бездіяльності, в окремих випадках – обсяг посягання на об'єкт<sup>56</sup>. Тобто вчений встановлення малозначності діяння зводив до об'єктивних ознак, при цьому не ототожнював поняття «малозначність діяння» і «відсутність злочинних наслідків», розглядав вказані випадки як такі, що виключають злочинність діяння.

Н.Ф. Кузнецова виділяла один головний критерій малозначності: ступінь створення дією небезпеки стосовно заподіяння шкоди об'єкту, що, в свою чергу, визначається обсягом можливої шкоди і близькістю її настання<sup>57</sup>.

Вказаний погляд Н.Ф. Кузнецової фактично об'єднує такі ознаки, як ступінь суспільної небезпеки, важливість об'єкту злочину, обсяг реально заподіяної або можливої шкоди, проте сприйняття ознак ускладнює поняття малозначності діяння та не дає можливості зрозуміти значення тих чи інших ознак складу злочину при встановленні малозначності діяння.

Н. Якіменко дає наступне визначення ознак малозначного діяння: «Ознаки малозначності діяння – це кількісні та якісні характеристики об'єктивних та суб'єктивних ознак конкретного складу злочину, які

<sup>56</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. М.Д. Шаргородский). - М.: Изд-во Академии наук СССР, 1948. - С. 260-261, 263.

<sup>57</sup>Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. - М.: Госюриздат, 1989. - С. 76.

позбавляють діяння суспільної небезпеки або знижують його до мінімуму, який має відношення до незначного правопорушення (незначна матеріальна шкода, незначний розвиток об'єктивної сторони, зміст мотиву, мети, незначна вина правопорушника, особливість способу дії, тощо)»<sup>58</sup>. Вірним в позиції Н. Якіменко, на нашу думку, є віднесення до ознак таких, які визначають малозначність діяння. як «вина», оскільки кримінальне право ґрунтується на принципі суб'єктивного ставлення. Можуть сприяти встановленню ознак малозначного діяння також мотив та мета. Вважається, що недоліком вказаного визначення є об'єднання двох підходів до розмежування злочину та інших видів правопорушень (і «позбавляють суспільної небезпеки» і «мають відношення до інших видів правопорушень»). Крім того, ознака «мають відношення до інших правопорушень» є неточною, оскільки «має відношення» є дуже абстрактним формулюванням, а саме малозначне діяння може містити ознаки іншого виду правопорушення, проте може і не містити всіх ознак іншого виду правопорушення.

В. Цепелев і Н. Мартиненко зазначали, що при визнанні діяння малозначним слід враховувати об'єктивні ознаки (критерії), які характеризують об'єкт та об'єктивну сторону складу злочину, які вказують на те, що діяння не є суспільно небезпечним, тобто воно не заподіяло і не створило загрози заподіяння значної шкоди об'єкту кримінально-правової охорони<sup>59</sup>. Вказана позиція є подібною до позиції М.Д. Дурманова.

О.О. Бахуринська вказувала, що малозначне діяння слід застосовувати за наявності двох обов'язкових факторів: 1) діяння повинно бути передбачене КК України та містити в собі всі ознаки складу відповідного злочину; 2) діяння

<sup>58</sup> Якіменко Н.М. Малозначительность деяния в советском уголовном праве: автореферат диссертации на соискание ученой степени к.ю.н. - М., 1982. - С. 12.

<sup>59</sup> Цепелев В. Малозначительность деяния в судебной практике и интересы потерпевшего /Цепелев В., Мартыненко Н. //Уголовное право. - 2012. - №3. - С. 74.

не повинно містити у собі суспільної небезпеки<sup>60</sup>. Вказане визначення є буквральним тлумаченням ч. 2 ст. 11 КК України, проте воно не розкриває змісту малозначного діяння і нічого нового для розуміння цього поняття не додає.

Н.В. Малярчук визначав малозначне діяння через такі ознаки: 1) формально містить ознаки діяння, передбаченого КК України; 2) немає матеріальної ознаки злочину (тобто діяння або зовсім не містить суспільної небезпеки, або вона є неістотною)<sup>61</sup>. Тлумачення ознак досліджуваного поняття Н.В. Малярчуком є подібним до О.О. Бахуринської та відрізняється тим, що вчений по-іншому визначає другу ознаку малозначного поняття.

Р.В. Вереша іменує вказані вище ознаки умовами застосування положення ч. 2 ст. 11 КК України та додає ще таку третю ознаку, як суб'єктивна характеристика малозначного діяння: воно не тільки об'єктивно не спричинило шкоду, а й суб'єктивно не було спрямоване на заподіяння значної, істотної шкоди<sup>62</sup>. Подібну позицію висловлювали Є. Суслов, О. Бантишев, які відокремлювали таку ознаку як «малозначне діяння суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди»<sup>63</sup>.

М.І. Хавронюк вказує, що малозначне діяння – це формально передбачене КК України діяння, яке, як правило, є умисною дією або бездіяльністю суб'єкта злочину, що через малозначність заподіяної шкоди не є суспільно небезпечною<sup>64</sup>.

На нашу думку, вказана ознака є дуже важливою, оскільки кримінальне право України ґрунтується на принципі суб'єктивного ставлення у вину. Крім

<sup>60</sup>Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. / [Агєєв М.М., Бахуринська О.О., Альошин Д.П. та ін.] за ред.: Кашкарова О.О., Робака В.А - Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010 - С. 45.

<sup>61</sup>Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / О.І. Мотлях, Н.В. Малярчук, Ю.В. Корнєєв [та ін.]. - К.: «Центр учбової літератури», 2015. - С. 20.

<sup>62</sup>Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. - К.: Центр учбової літ.-ри, 2012. - С. 64-65.

<sup>63</sup>Бантишев О. Значення поняття «малозначність діяння» для вирішення питання про кримінальну відповідальність / О. Бантишев, Є. Суслов // Юридичний радник. - 2009. - №1. - С. 94-96.

<sup>64</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 9-те вид., перероб. та доп. - К.: Юрид. думка, 2012. - С. 59.



того, при визначенні діяння малозначним велике значення має спрямованість умислу особи на вчинення малозначного діяння, оскільки в іншому випадку (коли умисел має іншу спрямованість) це діяння було незакінченим злочином.

Отже, малозначним діянням визнається діяння, яке: 1) містить всі ознаки, що характеризують той чи інший злочин, передбачений КК України; 2) не становить суспільної небезпеки; 3) малозначне діяння суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди. Вказані ознаки будуть нами уточненні у подальшому.

Визначальна роль суспільної небезпеки при вивченні малозначності діяння зумовлена тим, що малозначним діянням є діяння, яке формально містить ознаки злочину, проте не є суспільно небезпечним. Тобто для дослідження малозначності діяння необхідно встановити відсутність «суспільної небезпеки», що потребує дослідження поняття суспільної небезпеки та її складових в кримінальному праві.

Суспільна небезпека в сучасному кримінальному праві розуміється як «матеріальна ознака злочину, яка полягає в тому, що діяння або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди»<sup>65</sup>. Таке визначення було розроблено вченими в галузі кримінального права у другій половині XX ст. і, не дивлячись на час, який минув, вказані погляди вчених і сьогодні є актуальними. Значення суспільної небезпеки розглядали по-різному. Я.М. Брайнін визначав суспільну небезпеку як основну матеріально-соціальну політичну характеристику злочину<sup>66</sup>. М.Д. Дурманов визначав суспільну небезпеку як зміст злочину<sup>67</sup>. Т.В. Церетелі та В.Г. Макашвілі визначали суспільну небезпеку як загальну властивість злочину, а не як самостійний

<sup>65</sup> Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація - 4-е вид. перероб. і допов. - Х.: Право, 2010. - С. 74.

<sup>66</sup>Брайнін Я.М. Основні питання склад злочину /Відповід. ред. О.Д. Соловйов. - К.: Вища школа, - 1964. - С. 31-33.

<sup>67</sup>Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. д.ю.н. М.Д. Шаргородский). - М.-Л.: Изд-во АН СССР. - 1948. - С. 131.

елемент злочину чи ознаку злочину, оскільки ознака чи елемент складу злочину відображають якусь одну із ознак складу злочину- вини, діяння, об'єкт<sup>68</sup>.

Наявність або відсутність суспільної небезпеки у певному діянні залежить від певних ознак. Б.С. Нікіфоров вказував, що саме об'єктом посягання зумовлюється суспільна небезпека<sup>69</sup>. Вказана позиція також підтримується Б. Лазарєвим<sup>70</sup>.

На суспільну небезпеку впливають ознаки об'єктивної сторони. Так. О.Ф. Шишов зауважив, що радянське законодавство має багато правових норм, за якими, при наявності обтяжуючих обставин, особа притягується до кримінальної відповідальності, а при їх відсутності – до адміністративної відповідальності<sup>71</sup>. Б.С. Нікіфоров стверджував, що основним критерієм злочинності діяння, при наявності інших передумов кримінальної відповідальності, є значимість, серйозність збитків, шкоди, що заподіюється тому або іншому об'єкту кримінально-правової охорони<sup>72</sup>. П.І. Пікуров вважав, що заподіяння суспільно небезпечних наслідків при порушенні Правил дорожнього руху, змінює правопорушення на злочин<sup>73</sup>.

Характер вчинених дій, на думку О.Ф. Шишова, збільшує ступінь суспільної небезпеки непокори вимозі працівника міліції до такого злочину як вчинення опіру працівнику міліції або ображення працівника міліції<sup>74</sup>.

Л.М. Кривоченко вказувала, що суспільна небезпека є об'єктивною властивістю злочину, оскільки вона не залежить від суб'єктів пізнання та законодавця<sup>75</sup>.

<sup>68</sup>Церетели Т.В. Макашвили В.Г. Состав преступления как основание уголовной ответственности //Т.В. Церетели, В.Г. Макашвили //Советское государство и право. - 1955. - №5. - С. 74.

<sup>69</sup>Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву/Никифоров Б.С.. - М., Госюриздат, 1960. - С. 20.

<sup>70</sup>Лазарев Б. Административная ответственность/Б. Лазарев. - М.: Московский рабочий, - 1985. - 10 с. (77 с.)

<sup>71</sup>Шишов О.Ф. Преступление и административный проступок/Шишов О.Ф. - М.: МВССО СССР Всесоюзный юридический заочный институт, - 1967. - С. 47.

<sup>72</sup>Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву /Никифоров Б.С.. - М., Госюриздат, 1960. - С. 20.

<sup>73</sup>Пікуров Н.И. Применение следователем уголовно-правовых норм с бланкетной диспозицией: Лекции. - Волгоград: ВС МВД СССР. - 1985, - С. 29-30.

<sup>74</sup>Шишов О. Ф. Преступление и административный проступок/Шишов О.Ф. - М.: МВССО СССР Всесоюзный юридический заочный институт, - 1967. - С. 54.

За твердженням О.Ф. Шишова, ознаки суб'єкта злочину також в певній мірі впливають на ступінь суспільної небезпеки<sup>76</sup>. При встановленні ознак злочину має значення характеристика особи злочинця, а саме такі ознаки, як позитивна тривала державна служба, бездоганна поведінка, інші позитивні риси<sup>77</sup>. Суб'єктивна сторона в окремих випадках також може впливати на ступінь суспільної небезпеки при встановленні ознак злочину. Наприклад, умисне заподіяння легких тілесних ушкоджень – злочин, а їх заподіяння із необережності не є злочином<sup>78</sup>.

Форма вини умисна чи необережна впливає на суспільну небезпечність діяння і визначення його як злочину або як адміністративного правопорушення у таких діяннях, як заподіяння легких тілесних ушкоджень, потрава посівів, необережне знищення пам'ятників культури, ненавмисне притягнення винуватої особи до кримінальної відповідальності<sup>79</sup>. У випадку вчинення подібних діянь із необережною формою вини, вказане діяння не є злочином, тобто буде відсутня «формальна наявність всіх ознак діяння, передбаченого КК України» як обов'язкова ознака малозначного діяння згідно із ч. 2 ст. 11 КК України.

Найбільш прийнятною, на нашу думку, є позиція Я.М. Брайніна, який вказував, що суспільна небезпека злочину знаходить свій вираз через всі ознаки злочину, а остаточний вираз знаходить в єдності всіх елементів складу злочину<sup>80</sup>. Вказана позиція підтримана із деякими зауваженнями Л.М. Кривоченко<sup>81</sup>.

<sup>75</sup>Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: Монография /Л.Н. Кривоченко. - Харьков: Вища школа, - 1983. - С. 32.

<sup>76</sup>Шишов О. Ф. Преступление и административный проступок /Шишов О.Ф. - М.: МВССО СССР Всесоюзный юридический заочный институт, - 1967. - С. 9.

<sup>77</sup>Турецкий М. Преступление и дисциплинарный проступок /М. Турецкий //Социалистическая законность. - 1956. - №10. - С. 18, 20.

<sup>78</sup>Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении. - Издат. МГУ им. М.В. Ломоносова. - М.: - 2002. - С. 124.

<sup>79</sup>Сабитов Р.А. Общественная опасность как критерий криминализации //Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний. - Омск. - 1980. - С.17-28

<sup>80</sup>Брайнін Я.М. Основні питання склад злочину /Відповід. ред. О.Д. Соловйов. - К.: Вища школа, - 1964. - С. 33.

<sup>81</sup>Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: Монография /Л.Н. Кривоченко. - Харьков: Вища школа, - 1983. - С. 42.

Отже, суспільна небезпека як оціночне поняття, яке завжди формується об'єктивними та суб'єктивними ознаками діяння, для малозначного діяння є відсутньою. При цьому відсутність суспільної небезпеки у вчиненому діянні обумовлена не відсутністю тієї чи іншої об'єктивної чи суб'єктивної ознаки злочину, оскільки діяння може бути визнано малозначним лише за наявності всіх формальних ознак діяння, передбаченого КК України, а характером об'єктивних і суб'єктивних ознак та спрямованістю умислу особи на малозначний характер об'єктивних ознак.

Крім цього, характер об'єктивних та суб'єктивних ознак якісно змінюється, якщо діяння хоча і не заподіяло значної шкоди та за своєю спрямованістю не було спрямовано на заподіяння істотної шкоди, проте вчинено за наявності обтяжуючих обставин (із проникненням до житла, інші обставини).

Об'єктивні та суб'єктивні ознаки діяння, що визначають оціночне поняття суспільної небезпеки діяння, є нерівнозначними за змістом, у зв'язку з чим виділяють «показники» суспільної небезпеки, до яких належать такі поняття, як ступінь та характер суспільної небезпеки.

Я.М. Брайнін вказував, що характер суспільної небезпеки – це характер суспільної небезпеки злочинів певного виду, а ступінь – індивідуальна характеристика конкретного злочину цього виду<sup>82</sup>. О.Ф. Шишов визначав ступінь суспільної небезпеки як її міру, яка полягає в єдності кількісної та якісної сторони та є збиральним поняттям, яке визначається із врахуванням конкретних обставин вчиненого діяння та зазначених в законі<sup>83</sup>. В.К. Колпаков зазначає, що суспільна небезпека як матеріальна ознака (внутрішня властивість) будь-якого злочину має кількісну та якісну властивості, що в сукупності визначають тяжкість посягання у цілому. Якісна властивість називається характером суспільної небезпеки, а кількісна – її ступенем.

---

<sup>83</sup>Шишов О. Ф. Преступление и административный проступок /Шишов О.Ф. - М.: МВССО СССР Всесоюзный юридический заочный институт, - 1967. - С. 10.

Характер суспільної небезпеки визначається суспільною цінністю об'єкта злочину (родового і безпосереднього). Ступінь суспільної небезпеки зумовлюється розміром завданої шкоди, способом вчинення злочину, місцем, обстановкою та стадіями його вчинення, формою вини, мотивом і метою, а також ознаками, що характеризують особу винного, тощо<sup>84</sup>.

Вказані показники суспільної небезпеки свідчать про те, що злочини проти «життя та здоров'я» за характером володіють одним характером суспільної небезпеки, а злочини проти «авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів» іншим. Вважаємо, що за характером суспільної небезпеки не всі злочини можуть бути малозначними. Питання про те, які злочини не можуть бути визнані малозначними, будуть розглянуті у другому розділі. Ті ж із злочинів, які за характером суспільної небезпеки можуть бути визнані малозначними, відрізняються ступенем суспільної небезпеки

Малозначне діяння не є злочином, тому вказане діяння є або іншим видом правопорушення, або діянням, яке містить не всі ознаки правопорушення, через що не може бути визнане правопорушенням. Проте діяння в останньому випадку не можна назвати і правомірною поведінкою, оскільки вказані діяння є шкідливими. Звідси постає питання: як співвідносяться поняття суспільної небезпеки та суспільної шкідливості? Чи є малозначне діяння суспільно шкідливим?

С. Базаров зазначив, що при існуючому визначенні злочину, суспільної небезпеки та малозначності діяння, малозначність діяння не має однієї із ознак злочину – суспільної небезпеки. Таким чином, недоцільним стає існування положення про малозначність в кримінальному законі, оскільки воно не може

---

<sup>84</sup>Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний феномен: монографія /В.К. Колпаков. - К.: - Юрінком Інтер, 2004. - С. 178.

мати всі ознаки злочину<sup>85</sup>. Проте вказана позиція не розкриває співвідношення протиправності та суспільної небезпеки.

А.В. Іванчин зазначає, що закон забороняє лише злочин, а враховуючи те, що суспільна небезпека та протиправність виділені як дві самостійні ознаки поняття злочину, то з позиції логіки це свідчить, що деякі діяння можуть заборонятися, проте не володіти суспільною небезпекою, а тому не являтися злочинами<sup>86</sup>. Якщо розвинути точку зору А.В. Іванчина, то можна зробити висновок, що у випадку забороненості кримінальним законом діяння, проте відсутності суспільної небезпеки, вказане діяння не є злочином, оскільки відсутня його одна обов'язкова ознака. А у випадку, якщо вказане діяння не є злочином, то відповідно воно не є кримінально протиправним.

Більш складним питанням при дослідженні малозначного діяння є висвітлення того, чи володіє досліджуване поняття невисоким ступенем суспільної небезпеки, яка не притаманна для злочинів, чи не володіє взагалі. Вище розкрито ознаки малозначного діяння і другу ознаку можна сформулювати таким чином: 1) не є суспільно небезпечним; 2) не несе в собі тієї суспільної небезпеки, яка є характерною для злочину.

Здавалося б, положення ч. 2 ст. 11 КК України чітко дає відповідь, що малозначне діяння «не становить суспільної небезпеки», тобто вона взагалі відсутня, проте у ч. 2 ст. 1 КК України зазначено: «Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили». Останнє положення КК України можна тлумачити таким чином, що є сукупність суспільно небезпечних діянь, частина з них, які вказані в кримінальному законі, є злочинами, а інша частина суспільно небезпечних діянь не є злочинами та є іншими видами правопорушень, малозначними

---

<sup>85</sup>Базаров С. Малозначительность деяния /С. Базаров //Законность. - 2009. - №1. - С. 55

<sup>86</sup>Иванчин А.В. Состав преступления как воплощение признака уголовной противоправности /А.В. Иванчин //Lex russica. - 2012. - №6. - С. 1336.

діяннями тощо. Подібні положення існували і в ч. 2 ст. 1 та в ч. 2 ст. 7 КК України 1960 р.

Вказана суперечність призвела до того, що одні вчені визнають малозначне діяння таким, яке не володіє суспільною небезпекою, а інші визнають таким, що володіє незначним ступенем суспільної небезпеки.

С. Базаров відзначав, що малозначне діяння володіє невеликою суспільною небезпекою<sup>87</sup>. В.К. Колпаков вказував, що малозначне діяння володіє «незначним», «невеликим», «невисоким», «меншим» ступенем суспільної небезпеки<sup>88</sup>. В.В. Мальцев виділяв малозначне діяння, яке володіє певним ступенем суспільної небезпеки, проте який не перевищує ступеня суспільної небезпеки адміністративного, дисциплінарного або цивільно-правового правопорушення<sup>89</sup>. Протилежної думки дотримуються Н.М. Якіменко<sup>90</sup>, Н.А. Мирошніченко<sup>91</sup>, А.В. Іванчин<sup>92</sup> та інші вчені, які визнають малозначність діяння таким, що не володіє суспільною небезпекою. На нашу думку, остання позиція вчених є більш обґрунтованою, оскільки у ч. 2 ст. 11 КК України однозначно сформульовано «...не становить суспільної небезпеки...» без уточнення якої суспільної небезпеки.

У визначенні малозначного діяння в ч. 2 ст. 11 КК України міститься також вказівка на «...не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди..». У зв'язку з цим, виникає питання як співвідносяться суспільно небезпечне та шкідливе у понятті малозначного діяння? На думку Д.М. Бахрах<sup>93</sup>,

<sup>87</sup> Базаров С. Малозначительность деяния /С. Базаров //Законность. - 2009. - №1. - С. 53

<sup>88</sup> Колпаков В. К. Административно-деликтный феномен: монография /В.К. Колпаков. - К.: - Юрінком Інтер, 2004. - С. 175.

<sup>89</sup> Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие. - Волгоград, 1986. - 23-24 с.; Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве /В. Мальцев //Законность. - 1999. - №1. - С. 17.

<sup>90</sup> Якіменко Н.М. Оценка малозначительности деяния: Учеб. пособие. - Волгоград, 1987. - С. 12-13.

<sup>91</sup> Мирошніченко Н.А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния //Актуальні проблеми держави та права. - Вип. 65 /редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. - О.: Юрид. л-ра, 2012. - С. 549.

<sup>92</sup> Іванчин А.В. Состав преступления как воплощение признака уголовной противоправности /А.В. Иванчин //Lex russica. - 2012. - №6. - С. 1336.

<sup>93</sup> Бахрах Д.Н. Понятие административного правонарушения //Административная ответственность в СССР: Монография /Под ред. В.М. Манохина, Ю.С. Адушкина - Саратов: Изд. Саратов. Ун-та, 1988 - С. 55.

І.П. Голосніченко<sup>94</sup>, всі правопорушення, зокрема, злочин є суспільно шкідливими, проте зростання питомої ваги шкідливості утворює суспільну небезпеку діяння.

Протилежну позицію займав Л.В. Коваль, який вказував, що головним критерієм розмежування злочину й адміністративного правопорушення може бути така юридична категорія, як суспільна небезпека. При цьому необхідно враховувати елементи суспільної небезпеки: її ступінь (обсяг), а також кількісний чинник. Крім цього, на думку вченого, адміністративні проступки відрізняються від злочинів відсутністю великої шкоди для суспільства, яку завдають йому злочини<sup>95</sup>. Вказаний погляд підтримується багатьма іншими вченими: В.В. Мальцевим<sup>96</sup>, С. Базаровим<sup>97</sup> та ін. Враховуючи те, що в ч. 2 ст. 1 КК України зазначено, що кримінальний закон визначає які із суспільно небезпечних діянь є злочинами, можна зробити висновок, що малозначне діяння є суспільно небезпечним, проте його ступінь не досягає ступеня суспільної небезпеки злочину. Тому, на нашу думку, позиція вчених другої групи є більш обґрунтованою.

Поняття малозначності є загальним поняттям, а поняття малозначності діяння в кримінальному праві є частиною цього загального.

Логічним було б при дослідженні поняття малозначності діяння в кримінальному праві порівняти його із подібним поняттям в іншій суміжній галузі права України – адміністративному праві.

У ст. 22 КУпАП зазначається: «При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної

---

<sup>94</sup>Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права - К.: Вища шк., 1991. - С. 3-5.

<sup>95</sup>Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративні правопорушення: Монографія - К.: Вища шк. 1975 - С. 14-15.

<sup>96</sup>Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие. - Волгоград, 1986. - С. 23-24; Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве /В. Мальцев //Законность. - 1999. - №1. - С. 17.

<sup>97</sup>Базаров С. Малозначительность деяния /С. Базаров //Законность. - 2009. - №1. - С. 53.



відповідальності і обмежитись усним зауваженням»<sup>98</sup>. Аналогічним чином (з розширеним переліком суб'єктів органів державної влади, які можуть застосовувати досліджуване положення) визначено поняття малозначності діяння у ст. 2.9. Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення<sup>99</sup>, у зв'язку із чим при дослідженні малозначності діяння в кримінальному праві будемо брати до уваги погляди як українських, так і російських учених.

І.П. Лєсніченко звертає увагу, що поняття малозначності є підставою для звільнення особи від адміністративної відповідальності. Тим самим, зазначає І.П. Лєсніченко, визначається і наявність підстави для притягнення до адміністративної відповідальності, а з іншого боку малозначний адміністративний проступок може тягнути за собою, а може не тягнути адміністративну відповідальність<sup>100</sup>.

На думку К.Ю. Іванушкіна, через відсутність законодавчого закріплення поняття «малозначності адміністративного правопорушення» (вказана норма-дефініція в тексті КУаПА та КРФпАП не містить поняття малозначного адміністративного правопорушення - *уточнення С.І. Маломуж*) правозастосовні органи наділені надмірними «дискреційними» повноваженнями, що призводить до суперечливої правозастосовної практики<sup>101</sup>. Вказане твердження є актуальним як для положень КУпАП, так і для малозначності діяння в КК України.

<sup>98</sup>Кодекс України про адміністративні правопорушення, введено в дію з 1 червня 1985 року Постановою Верховної Ради Української РСР від 07.12.1984 р. №8074-X //Відомості Верховної Ради УРСР. -1984. - №51. - ст. 1122: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

<sup>99</sup>Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях Принят Государственной Думой 20.12.2001 г. Одобрен Советом Федерации 26.12.2001 г. //Собрание законодательства Российской Федерации от 2002 г., N 1, ст. 1: [Электронный ресурс]. - Режим доступу: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102073985>.

<sup>100</sup>Лєсніченко І.П. Уголовная ответственность: понятие и проблемы реализации: автореф. дисс. канд. юрид. наук Ростов-на-Дону, 2005. - С. 9.

<sup>101</sup>Іванушкіна К.Ю. Некоторые проблемы применения судьями арбитражных судов статьи 2.9. Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях /К.Ю. Иванушкина //Полицейское право. - 2006. - 4. - С. 73-78.

А.В. Петровський, О.Л. Цветкова, І.Ф. Нафієв, Ю.А. Сергєєв по-різному формулюють визначення малозначності діяння, проте зміст їх позиції можна звести до того, що поняття малозначності діяння, на їх думку, слід визначати із урахуванням заподіяних наслідків вчиненого правопорушення, незначного розміру шкоди, заподіяної суспільним відносинам<sup>102</sup>. Вказане визначення достатньо поверхово описує малозначність діяння через об'єктивні ознаки діяння.

Н.П. Петренко вважає, що розмір шкоди і тяжкість заподіяних наслідків не є ознаками малозначності, так як вказані ознаки є такими, що пом'якшують або обтяжують покарання; при встановленні малозначності діяння щодо адміністративного правопорушення не можна пов'язувати із розміром шкоди, тому що наслідки не є ознакою більшості адміністративних правопорушень (крім дрібної крадіжки)<sup>103</sup>. На думку О.М. Шерстобасєва, малозначність нерозривно пов'язана із усіма елементами складу правопорушення, є ознакою всього правопорушення, а не лише об'єктивної сторони. Вирішальне значення для застосування положення про малозначність діяння необхідно визнати за об'єктивною стороною, проте не потрібно недооцінювати і суб'єктивні елементи (усвідомлення наслідків, каяття, прагнення повернутися до правомірної поведінки, характеристика суб'єкта)<sup>104</sup>. Протилежну позицію займає А.В. Непринцев, який вказував, що малозначність не являє собою своєрідну суму малозначних ознак всього правопорушення і залежить лише від об'єктивної сторони<sup>105</sup>.

<sup>102</sup>Петровський А.В. Цветкова Е.Л. Привлечение к административной ответственности //Арбитражная практика. - 2004. - №11 - С. 81; Нафиев И.Ф. Реализация норм КпАП РФ //Арбитражная практика. - 2004. - №8. - С. 70; Сергеев Ю.А. Применение норм Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: вопросы и ответы /Ю.А. Сергеев //Полицейское право. - 2005. - №4. - С. 44.

<sup>103</sup>Петренко Н.П. Малозначительность административного правонарушения //Арбитражная практика. - 2004. - №5. - С. 75.

<sup>104</sup>Шерстобасєв О.Н. К вопросу о малозначительности административных правонарушений: некоторые проблемы теории и практики /О.Н. Шерстобасєв //Административное право. - 2008. - №20. - С. 57-60.

<sup>105</sup>Непринцев А.В. Еще раз о малозначительности административных правонарушений /А.В. Непринцев //Российская юстиция. - 2011. - №10. - С. 70-73.

Визначення змісту Н.П. Петренко не можна застосувати до поняття малозначності діяння в кримінальному законодавстві, оскільки в КК України багато злочинів, в яких наслідки є обов'язковими. О.М. Шерстобаєв вірно вказує, що при визначенні малозначності діяння необхідно враховувати всі ознаки та елементи правопорушення, проте такі характеристики суб'єкта правопорушника, як «каяття», «прагнення повернутися до правомірної поведінки» не можуть бути застосовані при встановленні ознак малозначного діяння в кримінальному праві, оскільки «каяття» та «намір не вчиняти правопорушення» в кримінальному законодавстві є умовами звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування, проте вказані ознаки не входять в поняття малозначного діяння. Позиція А.В. Непринцева є невірною, оскільки суб'єктивне ставлення повинно обов'язково враховуватись при визначенні діяння малозначним.

В практиці судів вищих інстанцій України відсутнє певне тлумачення положень ч. 2 ст. 11 КК України, є лише окремі згадки про малозначність діяння в ухвалах Верховного Суду України без розкриття його законодавчих ознак<sup>106</sup>. Натомість в п. 9. постанови Пленуму Верховного Суду РФ від 24.10.2006 №18 «Про деякі питання, що виникають у судів при застосуванні Особливої частини Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення» передбачена заборона на визнання малозначними діяннями таких правопорушень, як: керування транспортним засобом водієм в стані алкогольного сп'яніння; не виконання водієм вимоги щодо проходження медичного обстеження. Підвищена небезпека вказаних правопорушень ні при яких обставинах не може викликати сумнівів<sup>107</sup>. Тобто серед адміністративних правопорушень, з позиції представників судової влади, існує категорія

---

<sup>106</sup>Ухвала Верховного Суду України від 04.08.2009 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>.

<sup>107</sup>О некоторых вопросах, возникающих у судов при применении Особенной части Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: Постановление Пленума Верховный Суд РФ от 24.10.2006 №18: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.supcourt.ru>.

адміністративних правопорушень, які гіпотетично не можуть бути визнані малозначними.

Відповідно до п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду РФ від 24.03.2005 №5 «Про деякі питання, що виникають у судів при застосуванні Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення», малозначним правопорушенням є дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки складу адміністративного правопорушення, проте із врахуванням характеру вчиненого правопорушення та ролі правопорушника, розмір шкоди та тяжкості заподіяних наслідків не являє собою суттєвого порушення суспільних відносин<sup>108</sup>. В. Цепелев, Н. Мартиненко запропонували вказане визначення малозначності адміністративного правопорушення включити до ч. 2 ст. 14 КК РФ як законодавче визначення «малозначного діяння» в кримінально-правовому розумінні<sup>109</sup>. Вказане визначення, на нашу думку, не покращить практику застосування положення про малозначність діяння та є неприйнятним. Недоліки вказаного визначення будуть розглянуті в підрозділі 3.2.

Стосовно роз'яснень судових органів сусідньої держави слід зазначити, що судова практика нашої держави не містить подібних роз'яснень щодо малозначності діяння ані в адміністративному, ані в кримінальному праві, що є недоліком.

Вивчення малозначності діяння в адміністративному та кримінальному праві та законодавстві свідчить про таке їх співвідношення: *по-перше*, в кримінальному законодавстві малозначне діяння не визнається злочином, а малозначне адміністративне правопорушення є підставою звільнення особи від адміністративної відповідальності; *по-друге*, вказані поняття відрізняються місцем в структурі законодавчого акту – в КК України малозначність діяння

<sup>108</sup>О некоторых вопросах, возникающих у судов при применении Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: Постановления Пленума Верховного Суда РФ от 24.03.2005 №5: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.supcourt.ru>.

<sup>109</sup>Цепелев В. Малозначительность деяния в судебной практике и интересы потерпевшего /Цепелев В., Мартыненко Н. //Уголовное право. - 2012. - №3. - С. 73-74.

міститься в статті, в якій визначається поняття злочину, а положення про малозначність адміністративного правопорушення в КУпАП розміщено в частині законодавчого акту, яка визначає обставини, що виключають адміністративну відповідальність; *по-третьє*, за побудовою терміну – в КК України злочин та малозначне діяння є окремими взаємовиключними поняттями, в КУпАП малозначним є саме адміністративне правопорушення, а поняття малозначного діяння в КУпАП відсутнє; *по-четверте*, у визначенні малозначності адміністративного правопорушення відсутні будь-які ознаки цього діяння, саме визначення є загально-описовим, а малозначність діяння в КК України визначається через конкретні ознаки.

Отже, визначення малозначності діяння в кримінальному законодавстві має зовсім інше значення, ніж в адміністративному, та є більш вдалим. Порівняння малозначності діяння в кримінально-правовому розумінні із малозначним адміністративним правопорушенням підтверджує, що: 1) малозначність діяння повинна встановлюватись як через об'єктивні, так і через суб'єктивні ознаки; 2) малозначне діяння слід відмежовувати від інституту звільнення від кримінальної відповідальності, від обставин, що пом'якшують покарання; 3) зміст малозначного діяння в кримінальному праві має бути роз'яснено судам загальної юрисдикції в актах ВС України.

*Види малозначності діяння.* Н.М. Якименко поділяє малозначність поведінки на «не суспільно небезпечну» та «суспільно небезпечну в невеликому ступені», які містять склади інших видів правопорушень<sup>110</sup>. В.В. Мальцев також пропонував поділяти малозначність на два види. Перший вид малозначності діяння – це проступки, які формально містять ознаки діянь, вказаних у кримінальному законі, проте не становлять суспільної небезпеки в силу того, що ними взагалі не заподіюється шкода охоронюваним законом об'єктам (наприклад, крадіжка олівця або коробки сірників). Другий вид

<sup>110</sup> Якименко Н.М. Малозначительность деяния в советском уголовном праве: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. /Н.М. Якименко. - М.: 1982. - С. 8.

малозначності діяння – це проступки, які володіють певним ступенем суспільної небезпеки, проте цей ступінь суспільної небезпеки є невеликим та таким, що не перевищує ступеня суспільної небезпеки адміністративного, дисциплінарного або цивільно-правового правопорушення (наприклад, крадіжка на невелику суму)<sup>111</sup>. Класифікація, запропонована В.В. Мальцевим, є подібною до класифікації, запропонованої Н.М. Якименко.

Вказана класифікація малозначних діянь є дещо суперечливою, оскільки в положеннях ч. 2 ст. 11 КК України йдеться про те, що діяння є малозначним, за умови, що воно не становить суспільної небезпеки. При цьому не конкретизується, що діяння не досягло за ступенем суспільної небезпеки такого, який притаманний злочину. Подібна позиція вказаних вчених свідчить про те, що вони є прихильниками розмежування злочинів та інших видів правопорушень за ступенем суспільної небезпеки, тобто і злочин, і інші види правопорушень є суспільно небезпечними, проте відрізняються лише ступенем суспільної небезпеки. Вважаємо, що вказана класифікація має право на існування, хоча і є суперечливою.

Ч.М. Багіров запропонував поділяти малозначність діяння на «загальну» та «спеціальну». Критерієм такої класифікації є ступінь, глибина або рівень нормативного закріплення малозначного характеру поведінки індивіда. «Загальний» або «явний» вид малозначності охоплює ті випадки наслідків, коли законодавець не вважав за необхідне конкретизувати ступінь суспільної небезпеки (через розмір наслідків, спосіб вчинення злочину тощо) в рамках окремих складів злочинів. «Спеціальна», в нашому розумінні, це «прихована», латентна або невизначена малозначність, яка відрізняється більш високим рівнем такого закріплення. Іншими словами, ця малозначність спочатку передбачена (конкретизована) законодавцем. Тобто законодавець, враховуючи незначну суспільну небезпечність низки дій (бездіяльності) при певних

---

<sup>111</sup> Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие. - Волгоград, 1986. - 23-24 с.; Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве /В. Мальцев //Законность. - 1999. - №1. - С. 17.

обставинах, визнав їх кримінально некараний характер та виніс за межі Кримінального кодексу. Наприклад, кримінальна відповідальність за тілесні пошкодження, заподіяні в стані афекту, встановлена лише за тяжкі або середньої тяжкості тілесні пошкодження, а заподіяння легких тілесних пошкоджень в стані афекту не тягне за собою кримінальної відповідальності, як і заподіяння такої шкоди здоров'ю із необережності<sup>112</sup>.

Вказаний вчений виділяє малозначність «спеціальну» залежно від наявності чи відсутності ознак злочину в тому чи іншому діянні. У випадку, якщо наслідки є меншими, ніж ті, що передбачені диспозицією кримінально-правової норми, Ч.М. Багіров відносить діяння до спеціального виду малозначності. Проте в цьому випадку відсутні ознаки злочину, тобто діяння не є злочинним, а згідно із ч. 2 ст. 11 КК України діяння має формально містити ознаки злочину.

Із вищезазначених аргументів, дана класифікація, на нашу думку, є неприйнятною, оскільки Ч.М. Багіров включає до поняття малозначних діянь ті діяння, які не є кримінально-протиправними, тобто, з позиції законодавця, вони не є кримінально-протиправними. На нашу думку, у вказаній класифікації є вдалим лише терміни, якими Ч.М. Багіров назвав види малозначних діянь – «загальний» та «спеціальний». Вважаємо, що вказані види малозначного діяння можна виділити, проте в зміст вказаних видів необхідно включати зовсім інше: малозначними «загальними» діяннями мають бути ті діяння, які не є суспільно небезпечними через малозначність ознак та елементів складу злочину; малозначними «спеціальними» діяннями є такі малозначні діяння, які не є суспільно небезпечними у зв'язку з відсутністю суспільної небезпеки самого діяння, яке поєднане із незавершеністю злочинного діяння (наявністю готування та замаху). При цьому мають на увазі незакінчені суспільно небезпечні діяння (готування або замах на їх вчинення), які за формальними

---

<sup>112</sup>Багіров Ч.М. Виды уголовно-правовой малозначительности поведения /Ч.М. Багіров //Аспирант и соискатель. - 2004. - №2. - С. 108-111.

ознаками можна віднести до категорії злочинів середньої тяжкості або тяжких злочинів (крім злочинів невеликої тяжкості, оскільки готування до таких діянь не тягне за собою відповідальності згідно з ч. 2 ст. 14 КК України), в яких відсутність суспільної небезпеки поєднано із незакінченістю діяння.

А.М. Соловйов запропонував виділяти два види малозначних діяння: 1) перша різновидність логічно витікає із аналізу *змісту юридичної конструкції складу злочину*, яким встановлюються «широкі» межі змін суспільної небезпеки поведінки в силу кількісного набору ознак, домінування оціночних характеристик та інших ознак; 2) малозначні діяння, які є такими із урахуванням фактичних обставин, що перебувають *за межами складу злочину*, а відповідно і за межами його юридичної підстави<sup>113</sup>.

На нашу думку, малозначність діяння може встановлюватись шляхом визначення ступеня суспільної небезпеки через юридичні об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу. На визначення малозначності діяння не впливають фактичні обставини<sup>114</sup>, які виникли до/після вчинення злочину, наприклад, відшкодування заподіяної шкоди, надання винуватою особою медичної допомоги потерпілій особі тощо. Тому немає підстав виділяти таку класифікацію видів малозначних діянь.

Ч.М. Багіров зазначив, що виходячи з аналізу судово-слідчої практики, застосування положення про малозначність діяння свідчить про те, що воно може встановлюватися, виявлятися як на стадії порушення кримінальної справи, так і на наступних стадіях кримінального процесу. За цією підставою вчений виділяє два види малозначності діяння: 1) малозначність, яка виключає можливість кримінальних правовідносин (кримінальне провадження не відкривається); 2) малозначність, яка припиняє кримінальні правовідносини

<sup>113</sup>Соловьев А.Н. Понятие преступления: теоретические, законодательные и правоприменительные аспекты: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. /А.Н. Соловьев. - Волгоград. 2000. - С. 22.

<sup>114</sup>Крім випадків, коли вони якісно змінюють характер об'єктивних та суб'єктивних ознак та підвищують їх ступінь суспільної небезпеки під час вчинення діяння (наприклад, зберігання «кілером» бойових набоїв вдома як характеристика суб'єкту злочину підвищує ступінь суспільної небезпеки цього діяння у порівнянні із тотожним діянням, проте вчиненим школярем).



(кримінальне провадження проводиться, потім закривається через малозначність діяння)<sup>115</sup>.

Запропонована Ч.М. Багіровим класифікація висвітлює «очевидність» ступеня суспільної небезпеки в рамках стадій кримінальної відповідальності.

Отже, за наслідками дослідження малозначності діяння в кримінальному праві можна зробити наступні висновки.

Малозначне діяння є втіленням такого спеціального принципу, як економія кримінальної репресії, а також загального принципу кримінального права – справедливості. Малозначним діянням є діяння, якому притаманні такі ознаки, як: 1) містить всі ознаки, що характеризують той чи інший злочин, передбачений КК України; 2) не володіє ступенем суспільної небезпеки, притаманної для злочину; 3) суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди.

Основною та визначальною ознакою, за якою здійснюється встановлення малозначного діяння, є відсутність суспільної небезпеки, притаманної для злочину, а саме її якісний показник – характер суспільної небезпеки, а також кількісний показник – ступінь суспільної небезпеки. За характером суспільної небезпеки не всі злочини можуть бути малозначними.

Суспільна небезпека як оціночне поняття, яке завжди формується об'єктивними та суб'єктивними ознаками діяння, для малозначного діяння є відсутньою. При цьому відсутність суспільної небезпеки у малозначному діянні зумовлена не відсутністю тієї чи іншої об'єктивної або суб'єктивної ознаки злочину, оскільки діяння, згідно із ч. 2 ст. 11 КК України, може бути визнано малозначним лише за наявності всіх формальних ознак діяння, передбаченого КК України, а **характером об'єктивних та суб'єктивних ознак, спрямованістю умислу особи** на вчинення діяння, що за задумом особи не могло заподіяти істотної шкоди.

<sup>115</sup>Багіров Ч.М. Виды уголовно-правовой малозначительности поведения /Ч.М. Багіров //Аспирант и соискатель. - 2004. - №2. - С. 108-111.

Характер об'єктивних та суб'єктивних ознак якісно змінюється, якщо діяння хоча і не заподіяло значної шкоди та за своєю спрямованістю не було спрямовано на заподіяння істотної шкоди, проте вчинено за наявності обтяжуючих обставин (із проникненням до житла, інші обставини).

Малозначне діяння не є злочином, тому вказане діяння є або іншим видом правопорушення (адміністративним, дисциплінарним або іншим видом), або аморальним діянням (якщо діяння містить не всі ознаки правопорушення). Малозначне діяння є суспільно небезпечним, проте його ступінь не досягає ступеня суспільної небезпеки злочину. Відсутність у малозначного діяння суспільної небезпеки, притаманної злочину, виключає його кримінальну протиправність.

Малозначність діяння в адміністративному та кримінальному праві співвідносяться таким чином: 1) в кримінальному законодавстві малозначне діяння не визнається злочином, а малозначне адміністративне правопорушення є підставою звільнення особи від адміністративної відповідальності; 2) в КК України малозначність діяння міститься в статті, в якій визначається поняття злочину, а в КУпАП положення про малозначність адміністративного правопорушення – в обставинах, що виключають адміністративну відповідальність; 3) за побудовою терміну – в КК України злочин та малозначне діяння є окремими взаємовиключними поняттями, а в КУпАП малозначним є саме адміністративне правопорушення; 4) визначення малозначності адміністративного правопорушення є загально-описовим, а визначення малозначності діяння в КК України містить конкретні ознаки<sup>116</sup>.

Пропонується виділити такі види малозначності діяння, як: 1) загальна (через відсутність суспільної об'єктивних та суб'єктивних ознак); 2) спеціальна

<sup>116</sup>Маломуж С.І. Дослідження малозначності діяння як міжгалузевого правового поняття /С.І. Маломуж //Збірник центру наукових публікацій Велес» за матер. міжнар. наук.-практ. конфер.: «Актуальні проблеми розвитку світової науки» (14 вересня 2015 р.). - Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). Центр наукових публікацій, 2015. - С. 101-104.

(відсутність суспільної небезпеки об'єктивних та суб'єктивних ознак поєднано із незавершеністю діяння).

На нашу думку, неприйнятним є трактування загальної як неконкретизованої та спеціальної як конкретизованої малозначності діяння, запропоноване Ч.М. Багіровим, оскільки малозначність є лише конкретизованою, а діяння, не включені законодавцем до КК України, не можуть розглядатись як малозначні, оскільки вони не містять ознаки малозначного діяння, яке повинно формально містити ознаки злочину. Також, неприйнятним є поділ малозначності діяння, запропонований А.М. Соловйовим, на таку, що: 1) встановлюється за юридичними ознаками; 2) встановлюється за фактичними обставинами, що знаходяться за межами складу злочину, оскільки при такій класифікації малозначне діяння змішується із підставами та умовами звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування.

### ***1.3. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав***

Дослідження малозначності діяння в кримінальному праві буде не повним без аналізу положень про малозначність діяння в кримінальному законодавстві інших держав. За допомогою порівняльного правознавства часто вдається знайти оптимальний шлях вирішення тих чи інших дискусійних питань в кримінальному праві. При дослідженні досвіду щодо використання малозначного діяння варто звернути увагу на кримінальне законодавство тих держав, які є найбільш близькими до України за сім'єю правових систем.

Аналіз кримінального законодавства держав, які на даний момент є членами Європейського Союзу, а також держав Митного Союзу, свідчить про те, що кримінальне законодавство зберегло свої основні риси, що сформувалися історично протягом тривалого часу незалежно від приналежності

до наддержавних утворень. У зв'язку з цим, при аналізі кримінального законодавства європейських держав, належність держави до наддержавних утворень не розглядалася як єдиний критерій вибору кримінального законодавства тих держав, законодавство яких є предметом дослідження.

О.Ф. Скакун у своїх роботах обґрунтовувала належність правової системи України до східноєвропейської групи континентально-європейського типу (сім'ї) правових систем<sup>117</sup>. Інколи висловлювались зовсім інші погляди, наприклад, Ю.М. Оборотов стверджував, що правова система України належить до євразійської правової сім'ї, яка з погляду цього вченого в різні часи її розвитку називалася «слов'янською», «російською», «соціалістичною»<sup>118</sup>.

Дослідимо малозначність діянь в кримінальному законодавстві таких держав, як: Грузія, Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Азербайджанська Республіка, Киргизька Республіка, Російська Федерація, Естонська Республіка, Республіка Болгарія, Литовська Республіка, які в минулому належали до республік Союзу РСР (крім Республіки Болгарії), оскільки багато з цих держав, незалежно від їх належності до наддержавних утворень, зберегли спільні риси в кримінальному праві і законодавстві. Також звернемо увагу чи існує поняття малозначного діяння в державах Західної Європи.

У ч. 2 ст. 17 Модельного кримінального кодексу для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав поняття малозначності діяння визначено таким чином: «Не является преступлением действие или бездействие, хотя формально и содержащее признаки какого-либо деяния, предусмотренного

<sup>117</sup> Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу /Скакун О.Ф. - Х.: Еспада, 2004. - С. 91.

<sup>118</sup> Оборотов Ю.М. Традиції та новації в правому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра, юрид. наук.: спеціальність 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» /Ю.М. Оборотов. - О.: - 2003. - С. 23-24.

уголовным законом, но в силу малозначительности не представляющее общественной опасности»<sup>119</sup>.

Вказане визначення малозначності діяння по-різному інтерпретовано в кримінальному законодавстві різних держав, а в деяких державах, які увійшли до складу Європейського Союзу, положення про малозначність діяння має іноді інше значення.

Так, наприклад, в абз. 2 ст. 14 Глави II «Злочин» КК Республіки Молдова поняття малозначного діяння визначено таким чином: «Не з злочином діяння або бездіяльність, яке хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим кодексом, проте в силу малозначності не володіє ступенем шкоди злочину (примітка С.І. Маломужа - дослівний переклад - «не представляющее степени вреда преступления»).

При цьому в ст. 15 КК Республіки Молдови передбачається, що «ступінь шкоди злочину» визначається згідно з ознаками, які характеризують елементи злочину: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону.

Малозначність діяння в КК Республіки Молдови не віднесено до обставин, що виключають злочинність діяння згідно зі ст. 35, до підстав звільнення від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 53 КК Республіки Молдови, а також до обставин, які пом'якшують покарання, згідно зі ст. 76 КК Республіки Молдови<sup>120</sup>. Аналіз положень КК Республіки Молдови свідчить про те, що малозначність діяння також не використовується як обставина, яка пом'якшує покарання.

Вищевказане поняття малозначності діяння в КК Республіки Молдови відрізняється від інших визначень малозначності, які передбачені в кримінальному законодавстві деяких інших держав тим, що не містить вказівки на «відсутність шкоди або можливості її заподіяння», а закріплює

<sup>119</sup>Модельный уголовный кодекс государств - участников Содружества Независимых Государств //Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств - участников СНГ. - М., 1995. - №8. - С. 120-167.

<sup>120</sup>Уголовный кодекс Республики Молдова /Вступительная статья канд. юрид. наук. А.И. Лукашова. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. - С. 132, 143, 162.

формулювання «що не володіє ступенем шкоди, яка притаманна злочину». Використане формулювання навряд чи можна визнати вдалим, оскільки злочин є суспільно небезпечним, а не суспільно шкідливим діянням<sup>121</sup>.

М.І. Хавронюк, аналізуючи положення ст. 37 КК Литви, вказує: «Таке правове вирішення проблеми малозначного діяння є вельми привабливим. Адже відсутність у КК України чіткої нормативної підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадку визначення діяння малозначним не дає можливості закріпити у кримінально-процесуальному законі і відповідні процесуальні умови припинення кримінального переслідування (вони відсутні як у чинному КПК України, так і в проекті нового КПК України). Проте запозичити ці положення і включити їх до КК України неможливо доти, доки законодавче поняття злочину містить ознаку «суспільної небезпеки»<sup>122</sup>. М.І. Хавронюк вірно зазначає, що в кримінальному процесуальному законодавстві відсутні підстави для застосування малозначності діяння і за КПК України 2012 р. також. Проте оптимальним вирішенням проблеми, на яку звертає увагу М.І. Хавронюк, є не виключення ознаки суспільної небезпеки із поняття злочину та не віднесення малозначності діяння до інституту звільнення від кримінальної відповідальності, а зміна законодавчого визначення малозначного діяння, що надасть можливість застосовувати малозначність діяння разом із поняттям відсутності складу злочину за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України 2012 р.

У ст. 11 і ст. 12 КК Литовської Республіки визначаються поняття злочину і кримінального проступку, поняття малозначності діяння відсутнє. Поряд з цим у ст. 37 Глави VI «Звільнення від кримінальної відповідальності» КК Литовської Республіки наголошується, що: «Суд може звільнити від кримінальної відповідальності особу, яка вчинила злочинне діяння, яке хоча

<sup>121</sup>Маломуж С.І. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве стран СНГ /С.І. Маломуж //Науковий журнал «Молодий вчений». - 2015. - №2. - С. 181-184.

<sup>122</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 170.

формально і містить деякі ознаки діяння, передбачені кримінальним законом, проте внаслідок його малозначності не є небезпечним»<sup>123</sup>.

У КК Литовської Республіки міститься така підстава звільнення від кримінальної відповідальності, не властива для кримінального законодавства України, як «звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з наявністю пом'якшуючих обставин» (згідно зі ст. 39). У КК Литовської Республіки малозначність діяння віднесено до переліку обставин, які пом'якшують покарання<sup>124</sup>.

Аналіз вказаного поняття малозначності діяння свідчить про те, що воно відрізняється від визначення малозначності діяння, яке міститься в КК України такими особливостями. По-перше, малозначність діяння віднесено до підстав звільнення від кримінальної відповідальності та застосування цього положення, згідно з КК Литовської Республіки, є правом, а не обов'язком суду. По-друге, зазначено, що діяння має містити деякі ознаки злочину. Такий підхід до формулювання поняття малозначності вважається дискусійним, оскільки вказівка на наявність «деяких ознак злочину» свідчить про те, що деякі інші з ознак злочину відсутні, а відсутність однієї чи більшої кількості ознак злочинів свідчить про відсутність самого злочину, а також про відсутність підстави для притягнення до кримінальної відповідальності, а не про малозначність вчиненого діяння. Віднесення цього поняття в КК Литовської Республіки саме до підстав звільнення від кримінальної відповідальності свідчить про інший підхід законодавця до використання поняття малозначності діяння в механізмі кримінально-правового регулювання.

<sup>123</sup> Уголовный кодекс Литовской республики /Науч. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Павилониса; предисл. Канд. Юрид. наук., доц. Н.И. Мацнева; вступ. Статья д.ю.н., проф. В. Павилониса, д.ю.н., доц. А. Абрамовичюса, д.ю.н. А. Дакшене; пер. с лит. к.ф.н., доц. В.П. Казанскене - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. - 126-127, С. 150.

<sup>124</sup> Уголовный кодекс Литовской республики /Науч. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Павилониса; предисл. Канд. Юрид. наук., доц. Н.И. Мацнева; вступ. Статья д.ю.н., проф. В. Павилониса, д.ю.н., доц. А. Абрамовичюса, д.ю.н. А. Дакшене; пер. с лит. к.ф.н., доц. В.П. Казанскене - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. - С. 152.

М.І. Хавронюк, аналізуючи малозначність діяння за КК Латвійської Республіки, вказав: «Отже, у КК Латвії малозначне діяння віднесено не до категорії діянь, які не є злочинами (як у КК України), а до категорії злочинних діянь, у разі вчинення яких може розглядатися питання про звільнення від кримінальної відповідальності. Інакше і бути не може за відсутності у поняття злочинного діяння ознаки суспільної небезпечності: адже саме вона є критерієм відмежування злочинного діяння від малозначного»<sup>125</sup>.

Пояснення М.І. Хавронюка є зрозумілим, проте воно є неповним, оскільки розуміння малозначності діяння може бути іншим, наприклад, в кримінальному законодавстві інших держав взагалі відсутня згадка про малозначність діяння.

В ч. 2 ст. 7 «Підстава кримінальної відповідальності» КК Грузії міститься наступне визначення малозначності діяння: «Не є злочином діяння, що формально містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не завдало шкоди, яка б потягла необхідність притягнення до кримінальної відповідальності особи, що його вчинила, або не створило загрозу заподіяння такої шкоди»<sup>126</sup>.

Зазначене формулювання поняття малозначності діяння змістовно є тотожним формулюванню поняття малозначного діяння в КК України.

У ст. 11 КК Республіки Білорусь зазначено, що не вважається злочином дія або бездіяльність, яка формально містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але в силу малозначності не становить суспільної небезпечності, властивої злочину. Малозначним визнається діяння, яке не спричинило і за своїм змістом і спрямованістю не могло спричинити істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом інтересам. Таке діяння у

<sup>125</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 170.

<sup>126</sup>Уголовный кодекс Грузии /Науч. ред. З.К. Бигвава. Вступ. Статья к.ю.н. доц. В.И. Михайлова. Обзорн. статья д.ю.н. проф. О. Гамкрелидзе. Перевод с грузинского И. Мериджанашвили. - СПб.: Издательство Юридический центр Пресс», - 2002. - С. 87.



випадках, передбачених законом, може потягти застосування заходів адміністративного чи дисциплінарного стягнення<sup>127</sup>.

Поняття малозначного діяння за КК України відрізняється від аналогічного поняття в КК Білорусі тим, що у першому воно є діянням, яке не становить суспільної небезпечності, а в другому – діянням, яке не становить суспільної небезпечності, властивої злочину. Якщо вважати за аксіому, прийняту у вітчизняній кримінально-правій доктрині (на користь якої можна навести положення ч. 2 ст. 1 і ст. 353 КК України), що суспільна небезпечність є ознакою не лише злочинів, а й інших правопорушень, слід думати, що відповідно до КК України між малозначним діянням і адміністративним, дисциплінарним проступком не можна ставити знак рівності, а відповідно до КК Республіки Білорусь – можна. Якщо ж виходити з того, що лише окремі адміністративні та дисциплінарні проступки є суспільно небезпечними, то і за КК України малозначне діяння в окремих випадках може бути визнано відповідним проступком. Але у цьому випадку важко відповісти на питання про критерії відмежування суспільно небезпечних проступків від проступків, які не є суспільно небезпечними<sup>128</sup>.

Слід погодитися з М.І. Хавронюком з приводу того, що відмінність злочину від інших видів правопорушень полягає у ступені суспільної небезпеки. У зв'язку з цим, визначення малозначності діяння, яке міститься у ч. 2 ст. 11 КК України, на нашу думку, є неточним, оскільки в ньому вказано, що малозначне діяння взагалі не є суспільно небезпечним.

У ч. 14.2. ст. 14 КК Азербайджанської Республіки поняття малозначного діяння визначається таким чином: «14.2. Не є злочином діяння (дія або бездіяльність), яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого кримінальним законом, але через малозначність, не представляє

---

<sup>127</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 169.

<sup>128</sup>Там само.

суспільної небезпеки, тобто не заподіяло і не створило загрозу заподіяння шкоди особі, суспільству або державі»<sup>129</sup>.

Вищевказане поняття і ознаки малозначного діяння в КК Азербайджанської Республіки також не відрізняються від поняття малозначності діяння, визначеного в ч. 2 ст. 11 КК України.

У КК Киргизької Республіки поняття малозначності діяння визначено в абз. 2 ст. 8 «Поняття злочину» наступним чином: «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, але через малозначність не є суспільно небезпечним»<sup>130</sup>.

Визначення малозначності діяння, вказане в абз. 2 ст. 8 КК Киргизької Республіки, не розкриває, що таке малозначність діяння, а саме відсутня вказівка на «відсутність шкоди або загрози його створення для фізичних, юридичних осіб, держави, суспільства».

Аналогічне визначення міститься в ч. 2 ст. 14 КК Російської Федерації: «Не є злочином дія (бездіяльність), хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не є суспільно небезпечним»<sup>131</sup>. Проте в першій редакції ч. 2 ст. 14 КК РФ малозначність діяння визначалася наступним чином: «Не є злочином дія (бездіяльність), яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не представляє суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі». Вказане визначення є тотожним визначенню малозначного діяння за ч. 2 ст. 11 КК України.

<sup>129</sup>Уголовный кодекс Азербайджанской республики /Научное редактирование, предисловие докт. юрид. наук, проф. И.М. Рагимова. Перевод с азербайджанского Б.Э. Аббасова. - СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 41.

<sup>130</sup>Уголовный кодекс Кыргызской Республики /принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 сентября 1997 г. /Предисловие канд. юрид. наук, зам. Прокурора Санкт-Петербурга А.П. Стуканова, канд. юрид. наук, зам начальника управления прокуратуры С.-Петербурга П.Ю. Костантинова. - СПб.: Издательство Юридический центр Пресс», 2002. - С. 45.

<sup>131</sup>Уголовный кодекс Российской Федерации: принят Государственной Думой 24.05.1996 г. //Собрание законодательства Российской Федерации. - 1998. - №22. - С. 2332.

Законом від 25 червня 1998 р. із визначення малозначного діяння, яке міститься в ч. 2 ст. 14 КК РФ, було вилучено слова «тобто не заподіявало шкоди і не створювало загрози заподіяння шкоди особі, суспільству або державі». На думку М.І. Хавронюка, цим усунуто двозначність норми: нібито будь-яка шкода чи загроза її заподіяння становить суспільну небезпечність<sup>132</sup>.

Зміни, внесені Державною Думою РФ до ч. 2 ст. 11 КК РФ, дійсно усунули суперечність, але не ту, на яку вказує М.І. Хавронюк. У визначенні малозначного діяння за ч. 2 ст. 14 КК РФ (як і за ч. 2 ст. 11 КК України) вказано, що малозначним є «діяння, яке формально і містить ознаки злочину передбаченого КК РФ», проте таке, що «не заподіяло шкоди і не створило загрози її заподіяння».

Суперечність між вказаними ознаками полягає в тому, що якщо діяння містить всі ознаки злочину, то воно вже не є таким, що заподіяло шкоду або створило загрозу її заподіяння. Саме тому Державною Думою РФ було внесено вказані зміни. Якщо твердження М.І. Хавронюка визнати вірним з приводу того, що вказані зміни спрямовані на уточнення, що не будь-яка шкода або загроза її заподіяння створює суспільну небезпеку злочину, то не зрозуміло навіщо законодавцем видалена вказана ознака. В цьому випадку законодавцю необхідно було додати лише словосполучення «суспільно небезпечної» до слова «шкоди».

У 2 ст. 9 КК Республіки Казахстану поняття малозначності діяння визначено таким чином: «Не є злочином дії або бездіяльність, яка хоча формально і містять ознаки будь-якого діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, але через малозначність не є суспільно небезпечним, тобто не заподіяло шкоди і не створила загрози заподіяння шкоди особі, суспільству або державі». При цьому зазначене поняття не віднесено ні до обставин, що виключають злочинність діяння, перелік яких наведено у ст.

<sup>132</sup> Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 169.

ст. 32-37 Кримінального кодексу Республіки Казахстану, ні до підстав звільнення від кримінальної відповідальності, перелік яких передбачений в ст. 65-69, ні до обставин, що пом'якшують покарання, які зазначені в ст. 53 Кримінального кодексу Республіки Казахстану, а також не використовується в Особливій частині Кримінального кодексу Республіки Казахстану як обставина для створення привілейованих складів злочинів<sup>133</sup>.

В абз. 2 ст. 9 КК Республіки Болгарія дається наступне визначення малозначного діяння: «Не є злочинним діяння, яке хоча формально і містить ознаки передбаченого законом злочину, але внаслідок своєї малозначності не є суспільно небезпечним або його суспільна небезпека є явно незначною». Слід констатувати, що кримінальне право радянської доби істотно вплинуло на кримінальне законодавство Болгарії. Діючий КК Республіки Болгарія також зберіг деякі положення, які були притаманні для кримінального права радянських часів<sup>134</sup>.

Крім цього визначення, в тексті Особливої частини КК Республіки Болгарія містяться положення, в яких малозначність діяння грає зовсім іншу роль, а саме часто застосовується таке формулювання: «В малозначних випадках діяння, передбачені попередніми абзацами, караються накладенням штрафу в адміністративному порядку: згідно з абзацом першим та другим – від п'яти до двадцяти левів, а за абзацом третім – від трьох до десяти левів». Зазначені положення передбачені в таких статтях КК Болгарії, як ст. 352 «Забруднення вод», ст. 353 «Порушення правил експлуатації очисних споруд», ст. 194 «Крадіжка», ст. 206 «Оволодіння рухомим майном», ст. 216 «Знищення і пошкодження майна», ст. 225-б «Шахрайство при наданні послуг або виконанні робіт», ст. 231 «Випуск неякісних сільськогосподарських товарів», ст. 242

<sup>133</sup> Уголовный кодекс Республики Казахстан /Закон Республики Казахстан от 16.07.1997 г., №167 (Ведомости Парламента РК, 1997 г., №15-16, ст. 211) /Предисловие министра юстиции Республики Казахстан, докт. юрид. наук, проф. И.И. Рогова - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001, - С. 33, 53-58, 94-97.

<sup>134</sup> Уголовный кодекс Республики Болгария /Науч. ред. канд. юрид. наук. проф. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д.В. Милушева, А.И. Лукашова; вступ. статья Й.И. Айдарова. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 8-20.

«Контрабанда», ст. 244 «Підроблення грошових коштів», ст. 249 «Порушення касової дисципліни», ст. 309 «Підроблення приватного документа», ст. 310 «Підроблення посадовою особою», ст. 311 «Підроблення доказів»<sup>135</sup>.

Фактично в КК Республіки Болгарія малозначність діяння не визнається злочином, проте одночасно є підставою для поділу кримінальної та адміністративної відповідальності. Вважається, що такий підхід в КК Республіки Болгарія надмірно ускладнює розмежування злочинних і незлочинних діянь, а головне призводить до змішування предмету правового регулювання кримінального і адміністративного права.

У §2 ст. 1 КК Республіки Польща вказано: «Не є злочином заборонене діяння, суспільна шкідливість якого є незначною». Згідно із §2 ст. 115 КК Республіки Польща: «При оцінці ступеня соціальної шкоди суд бере до уваги тип і характер порушених благ (товарів – в оригіналі), розмір збитку або загрози заподіяння шкоди, спосіб та обставини злочину, важливість порушених винним обов'язків, а також особу винного, мотивацію винного, рід порушених правил обережності і ступінь їх порушення»<sup>136</sup>.

В КК Естонської Республіки злочином згідно з абз. 1 ст. 7 визнається діяння, передбачене цим Кодексом (дія або бездіяльність), каране в кримінальному порядку, однак поняття малозначного діяння або схожого положення не передбачено<sup>137</sup>.

М.І. Хавронюк звернув увагу на те, що в Особливій частині КК Естонської Республіки є лише ст. 218, якою передбачена відповідальність за винне діяння, спрямоване проти малоцінних речей чи незначних майнових прав (ними вважаються речі і права, вартість яких у грошовому вираженні не перевищує 20 мінімальних денних ставок (біля 64 євро). При цьому санкція

<sup>135</sup>Уголовный кодекс Республики Болгария /Науч. ред. канд. юрид. наук. проф. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д.В. Милушева, А.И. Лукашова; вступ. статья Й.И. Айдарова. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 244-247, 140-141, 146-149, 158-165, 172-175, 180-191, 212-215, 242-245, 252-253.

<sup>136</sup>Kodeks karny [Rzeczpospolitej Polskiej], ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kame.pl/kamy.html>.

<sup>137</sup>Уголовный кодекс Эстонской республики /Науч. ред. и перевод с эстонского В.В. Запелова; вступ. статья канд. юрид. наук. доц. СПбГУ. Н.И. Мацинева. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 41.

ст. 218 КК Естонської Республіки передбачає, зокрема, штраф від 3 до 300 штрафних одиниць (від 11,5 до 1150 євро). Тобто за цей проступок може бути призначено штраф, менший за розміром, ніж вартість викраденого майна<sup>138</sup>.

Дослідження малозначності діяння в кримінальному законодавстві деяких зарубіжних держав свідчить про те, що в більшості випадків кримінальне законодавство містить положення про малозначність діяння, при цьому малозначність діяння не визнається злочином в кримінальному законодавстві таких держав, як: Україна, Республіка Молдова, Грузія, Азербайджанська Республіка, Киргизька Республіка, Російська Федерація, Республіка Казахстан, Республіка Болгарія. У кримінальному законодавстві Литовської Республіки малозначність діяння є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, в кримінальному законодавстві Республіки Болгарія одночасно підставою для притягнення до адміністративної відповідальності, а в кримінальному законодавстві Естонської Республіки зазначене положення відсутнє<sup>139</sup>.

У кримінальному законодавстві деяких держав, в яких малозначне діяння не визнається злочином, можна виділити два підходи у визначенні поняття малозначності діяння. При першому, у визначення не включається вказівка на «відсутність заподіяння шкоди або створення загрози її заподіяння», при другому – положення про малозначність діяння містить вказівку на «відсутність заподіяння істотної шкоди або створення загрози її заподіяння»<sup>140</sup>.

Розглянемо малозначність діяння в кримінальному законодавстві Королівства Бельгії, Королівства Нідерландів, Іспанії, Французької Республіки, Федеративної Республіки Німеччини, Королівства Данії, Королівства Швеції,

<sup>138</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 1048.

<sup>139</sup>Malomuzh S. I. Insignificance acts in the criminal law of foreign countries /S.I. Malomuzh //International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (Kosice, Slovak Republic; February 27-28, 2015). Univerzita Pavla Jozefa Safarika v Kosiciach. - Part. 6. - С. 167-169.

<sup>140</sup>Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве «постсоветских» государств /С.И. Маломуж //Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». - 2015. - №2. - С. 61-65.

Швейцарської Конфедерації. У кримінальних кодексах Королівства Бельгії<sup>141</sup>, Королівства Нідерландів<sup>142</sup>, Іспанії<sup>143</sup>, Сан-Марино<sup>144</sup>, Французької Республіки<sup>145</sup>, Федеративної Республіки Німеччини<sup>146</sup> не закріплено положення про малозначність діяння у значенні ч. 2 ст. 11 КК України. Проте малозначність діяння у кримінальному законодавстві вказаних держав віднесено до обставин, які є підставою звільнення від кримінальної відповідальності, а також до обставин, що пом'якшують покарання.

А в Особливій частині КК ФРН, як звертає увагу М.І. Хавронюк, деякі злочинні діяння за певних обставин можуть бути визнані малозначними. До них належать, наприклад, такі, як розповсюдження пропагандистських матеріалів організацій, які є неконституційними, «якщо вина особи незначна» (абз. 4 §86), крадіжка (§242) і привласнення (§246), вчинені щодо речей, які мають незначну вартість (§248-а), недозволене поводження з небезпечними відходами, коли шкідливий вплив на довкілля через незначну кількість відходів якщо виключається (абз. 6 §326). М.І. Хавронюк зазначає, що якщо в останніх прикладах наслідком такої малозначності діяння є його безумовна некараність, то у першому суду надається можливість на свій розсуд відмовитися від призначення покарання, то у другому кримінальне переслідування не припиняється, а лише ставиться у залежність від наявності скарги потерпілого<sup>147</sup>.

<sup>141</sup>Уголовный кодекс Бельгии /науч. ред. И предисловие канд. юрид. наук, доц. Н.И. Мацнева. перевод с фр. канд. юрид. наук Г.И. Мачковского - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. - С. 42-44.

<sup>142</sup>Уголовный кодекс Голландии /Научн. Ред. Докт. Юрид. Наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2000. - С. 37.

<sup>143</sup>Уголовный кодекс Испании. Под ред. и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и докт. юрид. наук, проф. Ф.М. Решетникова. - М.: Изд-во Зерцало, 1998. - С. 14-15.

<sup>144</sup>Уголовный кодекс Республики Сан-Марино /научное редактирование, вступительная статья вице-президента Восточно-Европейского отделения Междунар. АН Республики Сан- Марино, проф. МИ МВД РФ, д.ю.н. С.В. Максимова. перев. с итал. В.Г. Максимова. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс». - 2002. - С. 43.

<sup>145</sup>Уголовный кодекс Франции /Науч. Редактирование к.ю.н, доц. Л.В. Головки, к. ю. н, доц. Н.Е. Криловой; перевод с французского и предисловие к.ю.н., доц. Н.Е. Криловой. - СПб.; Изд-во «Юридический центр «Пресс». - 2002. - С. 77-82.

<sup>146</sup>Уголовный кодекс ФРГ /Пер. с нем. - М.: ИКД «Зерцало-М». 2001, - С. 14-15.

<sup>147</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 173.

Згідно зі ст. 9-а КК Королівства Нідерландів, суддя може не призначати ані покарання, ані кримінально-правового заходу, якщо він вважає це недоцільним, враховуючи: а) недостатню тяжкість правопорушення; б) особу злочинця або в) обставини, які супроводжують вчинення злочину, чи наслідки, що настали<sup>148</sup>.

У §14 КК Королівства Данії поняття малозначності діяння визначено таким чином: «Діяння, яке зазвичай карається, не повинно спричиняти покарання, якщо воно було необхідно для запобігання загрози шкоди особі або майну і якщо даний злочин може бути розцінено лише як відносно незначний»<sup>149</sup>.

М.І. Хавронюк вказує, що це положення є щось середнім між крайньою необхідністю та малозначністю<sup>150</sup>. На нашу думку, дане положення КК Королівства Данії свідчить про те, що поняття обставин, які виключають злочинність діяння, об'єднані з поняттям малозначності діяння і розглядаються як єдине положення. Крім цього, в даному положенні йдеться саме про те, що малозначне діяння не повинно тягнути покарання, але не вказується, що воно звільняє від кримінальної відповідальності або виключає її. У ст. 1 Глави 1 «Про злочини та санкції за злочини» Частини першої КК Королівства Швеції закріплюється поняття злочину, проте визначення або згадки про малозначність діяння ні в цьому розділі, ні в Главі 2 Частини 1 «Загальні положення» не передбачено.

Аналіз Частини 2 «Про злочини» КК Королівства Швеції свідчить про те, що малозначність діяння використовується для створення складів злочинів. Наприклад, у ст. 5 Глави 3 «Про злочини проти життя і здоров'я» КК Королівства Швеції вказується: «Особу, яка завдає тілесне ушкодження,

<sup>148</sup>Уголовный кодекс Дании. - СПб: Юрид. центр Пресс, 2001. - С. 209.

<sup>149</sup>Уголовный кодекс Дании /Научное редактирование и предисловие С.С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им. М.В. Ломоносова). перев. с датского и английского канд. юрид. наук С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. - СПб.: Изд-во «Юридич. центр Пресс», - 2001. - С. 23-24.

<sup>150</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 173.



спричиняє захворювання або заподіює біль іншій особі, або приводить його чи її в недієздатний стан чи у подібний безпорадний стан, має бути засуджено до тюремного ув'язнення на строк не більше двох років, або, в разі якщо злочин є малозначним, – до штрафу чи до тюремного ув'язнення на строк не більше шести місяців». У ст. 2 Глави 4 «Про крадіжки, розбої та інші злочини, пов'язані з викраденням майна» КК Королівства Швеції, міститься подібне положення такого змісту: «Якщо злочин, вказаний у статті 1, виходячи з цінності вкраденого майна або інших обставин справи, розглядається як малозначне, то особа повинна бути засуджена до штрафу або тюремного ув'язнення на термін не більше шести місяців за малозначну крадіжку».

Аналогічні положення передбачені в ст. 2 Глави 10 «Про присвоєння чужого майна та інших випадках зловживання довірою» КК Королівства Швеції. При цьому вказується, що при малозначності присвоєння чужого майна шляхом зловживання службовим становищем має бути призначене тюремне ув'язнення на термін не більше шести місяців або штраф. Такі ж самі положення передбачені в ст. 9 Глави 9 «Про шахрайство і другій безчесній поведінці», в ст. 1 Глави 12 «Про злочини, що заподіюють шкоду», в ст. 2 Глави 14 «Про злочини, пов'язані з фальсифікацією», в ст. ст. 1, 2, 5, 6, 8 Глави 15 «Про надання завідомо неправдивих свідчень», при цьому вид і міра покарання в зазначених злочинах є тотожними, а саме тюремне ув'язнення терміном не більше шести місяців або штраф, проте розмір штрафу не вказується<sup>151</sup>.

Подібне формулювання складів злочинів вказує на те, що малозначність діяння використана в КК Королівства Швеції в якості підстави для створення привілейованих складів злочинів, які розміщені в тексті кримінального закону цієї держави після основного складу злочину. Тобто поняття малозначності діяння в зазначених випадках утворює склади злочинів менш суспільно

<sup>151</sup>Уголовный кодекс Швеции /Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С.С. Беляева. - СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 83, 95, 108, 110, 111, 112, 115, 116, 118, 119, 147.

небезпечні, які караються менш тяжкими покараннями. Законодавцем застосовується цей спосіб створення кримінально-правових норм щодо злочинів з матеріальним складом або злочинів невеликої тяжкості з формальним складом. При цьому, аналіз статей КК Королівства Швеції свідчить про те, що наслідки у вказаних злочинах, у випадку їх передбачення, є оціночними поняттями. Крім цього, малозначність діяння в КК кодексі Королівства Швеції є підставою звільнення від покарання при причетності до злочину і незакінчених злочинах<sup>152</sup>.

У ст. 6 КК Королівства Швеції розкриваються ознаки та форми причетності до злочину, а у ст. 7 КК Швеції вказано, що якщо причетність до злочину є незначною, то відповідно покарання за нього має бути призначено у вигляді тюремного ув'язнення на термін не більше шести місяців або у вигляді штрафу.

У ст. 10 Глави 4 КК Королівства Швеції передбачені особливості кримінальної відповідальності для наступних категорій незакінчених злочинів, а саме: викрадення з метою викупу; незаконне позбавлення волі або залишення особи в несприятливому становищі; незаконний примус; порушення правил секретності даних; неповідомлення про такі злочини. Зазначена особливість полягає в тому, що незалежно від заподіяних наслідків або створення загрози їх заподіяння, за замах або приготування до вказаних злочинів, повинні застосовуватися положення Глави 23 «Про замах, приготування, змову і співучасть» КК Королівства Швеції, а положення про малозначність діяння до зазначених незакінчених злочинів не може бути застосовано<sup>153</sup>. Вказані положення свідчать про те, що законодавцем Королівства Швеції передбачено ознаки незакінчених злочинів, які не можуть бути визнані малозначними через незавершеність злочинного наміру.

<sup>152</sup>Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві зарубіжних країн: огляд результатів дослідження /С.І. Маломуж //Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфер. «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (6 -7 лютого 2015 року, м. Одеса). - С. 104-106.

<sup>153</sup>Уголовный кодекс Швеции /Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С.С. Беляева. - СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. - С. 20.

Згідно із §42 КК Республіки Австрії, який має характерну назву «Обмежена караність діяння», діянням, що не підлягає покаранню, визнається діяння, яке хоч і переслідується, але характеризується сукупністю таких властивостей: а) воно зазвичай карається тільки грошовим штрафом та/або позбавленням волі на строк не більше трьох років; б) вина виконавця є незначною; в) діяння не спричинило жодних наслідків або ці наслідки були незначними, оскільки виконавець серйозно подбав про те, щоб наслідки діяння були усунуті, виправлені чи компенсовані іншим чином; г) покарання не вимагається для того, щоб утримати виконавця від подальшого вчинення злочинних діянь чи протидіяти їх вчиненню іншими особами. На думку М.І. Хавронюка, таке визначення ознак малозначного діяння заслуговує на увагу<sup>154</sup>.

У ст. 9 КК Швейцарської Конфедерації визначаються поняття злочину і проступку як видів кримінальних діянь, у ст. ст. 32-34 наводиться перелік обставин, що виключають злочинність діяння. У ст. 64 Глави 2 «Призначення покарання» Розділу 3 КК Швейцарської Конфедерації наводиться перелік обставин, які пом'якшують покарання, проте малозначність діяння не віднесено до вказаних обставин. В тексті КК Швейцарської Конфедерації в окремих випадках використовується поняття «малозначного делікту», без розкриття його змісту. Згідно зі ст. 172ter КК Швейцарської Конфедерації, якщо діяння направлено тільки проти малозначної майнової цінності або на заподіяння малозначної шкоди, то за скаргою особи вказане діяння карається арештом або штрафом. Це положення не застосовується до крадіжки, розбою, вимагання, у випадках, коли ці злочини є кваліфікованими<sup>155</sup>.

Аналіз кримінального законодавства держав Західної Європи свідчить про те, що в більшості держав поняття малозначності діяння відсутнє. Винятком є кримінальне законодавство Швейцарської Конфедерації,

<sup>154</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 1048.

<sup>155</sup>Уголовный кодекс Швейцарии /Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А.В. Серебренниковой. - СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. - С. 195.

Королівства Данії, Королівства Швеції. При цьому значення і співвідношення поняття малозначності діяння з іншими кримінально-правовими поняттями в кримінальному законодавстві вищевказаних держав є різним.

У КК Швейцарській Конфедерації поняття малозначності діяння застосовується рідко і лише щодо майнових злочинів із матеріальним складом у випадках відсутності істотної шкоди. У КК Королівства Данії малозначність діяння об'єднано з поняттям обставин, які виключають злочинність діяння і розглядаються як підстава звільнення від покарання, а не підстава, що виключає кримінальну відповідальність.

У КК Королівства Швеції малозначність діяння використовується широко в якості підстави для створення привілейованих складів злочинів, при цьому види і міра покарання для зазначених діянь є типовими (тюремне ув'язнення терміном до шести місяців і штраф). Малозначність діяння в КК Королівства Швеції використовується для звільнення від покарання при «неістотній причетності» до злочину і незакінчених злочинах<sup>156</sup>.

Зазначений аналіз свідчить про те, що малозначність діяння в кримінальному законодавстві держав Західної Європи, як правило, не передбачено в тексті кримінальних кодексів і тільки в окремих випадках використовується в якості підстави для створення привілейованих складів злочинів або підстави для звільнення від покарання. Отримані висновки порівняльно-правового дослідження поняття малозначності діяння будуть корисними надалі при дослідженні цього питання в кримінальному законодавстві України.

---

<sup>156</sup>Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве Европейских государств //Маломуж С.И. //Научно-практическое правовое издание Республики Молдова «Jurnalul juridic national: teorie si practica». - 2015. - №1. - С. 141-144.

## ***Висновки до розділу 1***

У дореволюційному кримінальному законодавстві держав, що існували на території сучасної України, поняття малозначного діяння було відсутнім. Малозначність діяння було запроваджено в радянському кримінальному законодавстві та спочатку мало суто процесуальне значення.

Згодом вказане положення було сприйнято кримінальним законодавством України. Малозначне діяння є втіленням такого спеціального принципу кримінального права, як економія кримінальної репресії, а також загального принципу кримінального права – справедливості.

Основною та визначальною ознакою, за якою здійснюється встановлення малозначного діяння, є суспільна небезпека, а саме її якісний показник – характер суспільної небезпеки та кількісний показник – ступінь суспільної небезпеки.

За характером суспільної небезпеки не всі злочини можуть бути малозначними. Малозначному діянню притаманні такі ознаки: 1) формально містить ознаки, що характеризують той чи інший злочин передбачений КК України; 2) не становить суспільної небезпеки; 3) суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди.

Відсутність суспільної небезпеки малозначного діяння виключає його кримінальну протиправність. Вчинення діяння, поєднаного з обставиною, що обтяжує покарання або є кваліфікуючою ознакою, істотно підвищує ступінь суспільної небезпеки діяння, що виключає малозначність діяння. Виходячи із вказаних ознак, поняття малозначності діяння та відсутності складу злочину є різними поняттями.

Відсутність суспільної небезпеки у малозначному діянні обумовлена не відсутністю тієї чи іншої об'єктивної чи суб'єктивної ознаки злочину, а характером об'єктивних та суб'єктивних ознак, спрямованістю умислу особи на вчинення діяння, що за задумом особи не могло заподіяти істотної шкоди.

Малозначне діяння не є злочином та є або іншим видом правопорушення (адміністративним, дисциплінарним або іншим видом), або аморальним діянням.

Значення та поняття малозначності діяння в адміністративному праві на відміну від кримінального права є принципово іншим: є підставою звільнення від адміністративної відповідальності; належить до іншого правового інституту в галузі права; має різні ознаки; поєднано з адміністративним правопорушенням.

Видається доцільним виділити такі види малозначності діяння, як: 1) загальна (через відсутність суспільної небезпеки об'єктивних та суб'єктивних ознак); 2) спеціальна (відсутність суспільної небезпеки об'єктивних та суб'єктивних ознак поєднано із незавершеністю діяння). Неприйнятною слід визнати класифікацію малозначності діяння на такі види, як: 1) малозначне діяння, яке не є суспільно небезпечним, та малозначне діяння, ступінь суспільної небезпеки якого є невеликою; 2) малозначне діяння, у якого відсутність суспільної небезпеки є «загальною» (явною) та «спеціальною» (прихованою); 3) малозначність діяння, яка витікає зі змісту юридичної конструкції складу злочину та із змісту обставин, що знаходяться за межами складу злочину.

В кримінальному законодавстві більшості держав континентальної Європи поняття малозначності відсутнє. Винятком є кримінальне законодавство Швейцарської Конфедерації, Королівства Данії, Королівства Швеції, проте його поняття та значення відмінне від поняття та значення малозначності діяння за КК України.

У КК Королівства Швейцарії поняття малозначності діяння виключає кримінальну відповідальність, подібно до ч. 2 ст. 11 КК України.

У КК Королівства Данії малозначність діяння об'єднано з поняттям обставин, які виключають злочинність діяння і розглядаються як підстава звільнення від покарання, а не діяння, що не є злочином. У КК Королівства

Швеції малозначність діяння використовується широко в якості підстави для конструювання привілейованих складів злочинів, а також у якості підстави звільнення від покарання.

## РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ ЗА ОБ'ЄКТИВНИМИ ТА СУБ'ЄКТИВНИМИ ОЗНАКАМИ ПОСЯГАННЯ

### *2.1. Визначення малозначності діяння за об'єктом посягання*

Оскільки ступінь суспільної небезпеки вчинку обумовлений його індивідуальними властивостями, то не можна заздалегідь абстрактно з абсолютною точністю визначити значимість тієї чи іншої ознаки для вирішення питання про застосування ч. 2 ст. 11 КК України. Однак корисно мати загальне уявлення про те як впливають окремі ознаки на визначення діяння малозначним. Для зручності при аналізі цих ознак розглянемо їх з урахуванням їх належності до об'єкту, об'єктивної сторони та суб'єктивних ознак.

Перед дослідженням значення об'єкту злочину для визначення малозначності діяння слід зазначити, що є об'єктом злочину.

Із середини XIX ст. вчення про об'єкт злочину розроблялося в рамках нормативістського напрямку у кримінальному праві. Нормативістська теорія розглядала злочин як порушення формальної норми права, відповідно цьому об'єктом злочину в ній визнавалась сама кримінально-правова норма<sup>157</sup>. Вищезазначену позицію було піддано критиці, оскільки вона не враховувала реальної сутності злочину. Наприклад, М.С. Таганцев писав з цього приводу: «Норма сама по собі є формулою, поняттям, створеним життям, яке потім отримало самостійне буття. Будь-яка юридична норма може бути піддана критиці, невизнана, але тільки та норма, яка має реальне життя, може бути порушеною. Якщо ми будемо у злочинах бачити лише посягання на норму, то злочини стануть формальним, життєво непридатним поняттям»<sup>158</sup>. Вважається, що вказане визначення об'єкту злочину в сучасному кримінальному праві є дещо некоректним, оскільки норми не можуть бути пошкоджені під час

<sup>157</sup> Курс уголовного права: Общая часть: учебник для вузов. - Т. 1: Учение о преступлении /Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - М.: Зерцало, 1999. - С. 207.

<sup>158</sup> Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. Т.1 /Таганцев Н.С. - М., 1994. - С. 10.



вчинення злочину, вони не змінюються, а залишаються у тому ж вигляді, пошкоджується щось інше, що і є об'єктом злочину.

В теорії кримінального права об'єкт злочину також визначають як людину або їх об'єднання, а не щось інше, оскільки злочин є певним ставленням однієї особи до іншої, і саме ці особи і є сторонами будь-яких суспільних відносин<sup>159</sup>. Але така точка зору теж викликає протиріччя, оскільки злочин може завдати шкоди не лише безпосередньо людині, але й її інтересам, майну, відносинам тощо.

Слід зазначити, що після Жовтневої революції у радянському кримінальному праві укріпилася концепція, згідно з якою об'єктом злочину є суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом. Цієї точки зору дотримувались О. Піонтковський, В. Кудрявцев, М. Дурманов, М.Й. Коржанський<sup>160</sup> та інші вчені. Ця позиція є актуальною і зараз та фігурує у багатьох виданнях та публікаціях таких сучасних юристів, як І. Лановенко, С. Яценко, В. Тацій. Так, відповідно до окресленої теорії суспільні відносини складаються з трьох елементів: суб'єктів (учасників суспільних відносин), предмета (предмет або благо, з приводу якого існують відносини), а також соціального зв'язку між учасниками (зміст відносин). Як об'єкт злочину в рамках цієї теорії може розглядатися система типових, стійких суспільних відносин визначеного виду, в цілому, або індивідуальний соціальний зв'язок, порушений конкретним злочином<sup>161</sup>.

М.С. Таганцев, Г.П. Новосьолов, В.М. Кудрявцев, В.В. Лунев, А.В. Наумова, А.І. Бистрикін та інші вчені об'єкт злочинного посягання розуміють по-різному, але всі вони є прибічниками одного підходу у визначенні об'єкту злочину.

<sup>159</sup>Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. - М.: Норма. - 2001. - С. 78.

<sup>160</sup>Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. - М.: Академия МВД СССР, 1980. - С. 87.

<sup>161</sup>Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве /В.Я. Тацій. - Х.: Выща шк., - Изд-во при ХГУ, 1988. - С. 198.

Таким чином, у цьому дослідженні об'єкт злочину визначається як суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, порушення яких спричиняє соціально-небезпечну шкоду.

Останнім часом висловлюються також інші погляди на визначення об'єкту злочину. Так, об'єкт злочину пропонується розглядати як правове благо<sup>162</sup>, цінності, що охороняються кримінальним законом<sup>163</sup>, а також суспільний інтерес, проти якого спрямовується злочин<sup>164</sup>, соціальна оболонка<sup>165</sup>, соціальна безпека<sup>166</sup> тощо. Вищенаведені погляди на об'єкт злочину, на нашу думку, в цілому зводяться до: 1) соціологічного осмислення об'єкту злочину як суспільних відносин, охоронюваних КК (соціальної оболонки тощо); 2) ототожнення об'єкту злочину з одним із структурних елементів суспільних відносин (люди-індивіди); 3) підміни суспільних відносин іншими явищами, які цілком можна визначити як певну характеристику суспільних відносин, оскільки вони є і благом, і цінністю, і забезпечують соціальну безпеку людей.

Отже, в рамках даної роботи під об'єктом посягання будемо розуміти суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, які самі по собі являють певні зв'язки між людьми (суб'єктами відносин), що складаються в процесі їх спільної матеріальної та духовної діяльності на засадах певного способу виробництва та специфіки, що проявляється на кожному ступені природно-історичного розвитку суспільства<sup>167</sup>.

<sup>162</sup>Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства. - Х.: Основа, 1994. - С. 64.

<sup>163</sup>Фесенко Є.В. Об'єкт злочину з точки зору реалій /Є.В. Фесенко //Юридичний вісник України. - 1997. - №33 (14-20 серпня). - С.3; Фесенко Е. Объект преступления с точки зрения ценностной теории //Уголовное право. - 2003. - №3. - С.71-73.

<sup>164</sup>Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: БЕК, 1999. - С.158.

<sup>165</sup>Трубников В. М. Новый взгляд на объект преступления /В.М.Трубников //Право і безпека. - 2002. - №1. - С.84.

<sup>166</sup>Зателепин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве /О.Зателепин //Уголовное право. - 2003. - №1. - С. 30

<sup>167</sup>Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Х.: Выща школа, 1988. - С. 16.

Стосовно класифікації об'єктів злочину виділяють класифікацію по-горизонталі та по-вертикалі. По вертикалі більшість учених виділяють такі види об'єктів: 1. Загальний – об'єкт, на який посягає кожен злочин, сукупність суспільних відносин, що охороняються нормами кримінального законодавства; 2. Родовий (спеціальний) – об'єднує групу однорідних взаємопов'язаних між собою суспільних відносин, що охороняються нормами кримінального права; 3. Безпосередній – об'єкт злочину, який найбільш повно визначає сутність злочину, його специфічні ознаки й тому приймається за основу при відмежуванні окремих злочинів<sup>168</sup>. Інколи між родовим та безпосереднім об'єктами злочинів виділяють також видовий об'єкт, який визначають як частину родового об'єкта, що об'єднує в межах останнього групу близьких між собою суспільних відносин, які володіють більш спорідненими властивостями, що проявляється в однакових учасниках, подібному змісті та предметі суспільних відносин<sup>169</sup>, тобто тотожних суспільних відносинах.

Але, крім класифікації по вертикалі, існує класифікація об'єктів «по горизонталі». Сутність цієї класифікації полягає у відокремленні основного, додаткового та факультативного об'єктів<sup>170</sup>.

Н.М. Якіменко зазначав, що соціальна значущість, цінність об'єкта при визначенні ступеня небезпеки діяння є безсумнівно важливою. Чим важливіше об'єкт посягання, тим більша виразність інших ознак, і великої уваги має бути приділено визначенню того, яке діяння може бути малозначним. Проте, на думку вченого, сам по собі об'єкт посягання ще не вирішує питання про можливість застосування ч. 2 ст. 11 КК України, оскільки закон не передбачає ніяких формальних заборон щодо її використання. Зрозуміло, найчастіше органи досудового слідства і суд звертаються до положення про малозначність, коли мова йде про посягання на менш цінні об'єкти. Важче обґрунтувати

<sup>168</sup>Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Х.: Выща школа, 1988. - С. 78.

<sup>169</sup>Коржанский Н.И. Объект преступления и квалификация преступлений: уч. пособие. - Волгоград, 1976. - С. 26-27.

<sup>170</sup>Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. - М.: Академия МВД СССР, 1980. - С. 73-74. Михлин А.С. Последствия преступления. - М.: Юрид. лит-ра, 1969. - С. 14с.

застосування даної норми, якщо порушені відносини, що відрізняються особливою цінністю, проте такі випадки також не можна виключити повністю<sup>171</sup>.

Розглядаючи ознаки, за якими встановлюється малозначність діяння, О.М. Шерстобаєв вказує, що можливість визнання посягання на той чи інший об'єкт малозначним співвідноситься із ступенем небезпеки того чи іншого об'єкту злочину. При цьому чим вище ступінь небезпеки об'єкту, тим менше ймовірність визнання діяння малозначним<sup>172</sup>. У своїй статті О.М. Шерстобаєв досліджував малозначність адміністративного правопорушення, проте вказані твердження є актуальними і для визначення малозначності діяння за об'єктом посягання, яке містить ознаки кримінальних правопорушень.

Отже, для визначення яким чином об'єкт кримінального правопорушення впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння та на можливість віднесення того чи іншого діяння до малозначного діяння, необхідно розглянути об'єкт злочину.

Традиційно ступінь суспільної небезпеки діяння пов'язують із ступенем значимості об'єкта того чи іншого посягання.

Як вже було з'ясовано раніше, в сучасній літературі під суспільною небезпекою розуміють об'єктивну властивість діяння, що спричиняє негативні зміни в соціальній дійсності, порушує впорядкованість системи суспільних відносин. Специфіка суспільної небезпеки злочинів виражається в її характері та ступені, які є кількісними та якісними характеристиками всіх злочинів<sup>173</sup>.

Характер суспільної небезпеки є якісною характеристикою, в ній містяться особливості, властиві злочину, які дозволяють відрізнити його від малозначного діяння. Характер суспільної небезпеки дозволяє виділити злочин в силу лише йому притаманних об'єктивних та суб'єктивних ознак, які

<sup>171</sup>Якименко Н.М. Оценка малозначительности деяния: Учеб. пособие. - Волгоград, 1987. - С. 12-13.

<sup>172</sup>Шерстобоев О.Н. К вопросу о малозначительности административных правонарушений: некоторые проблемы теории и практики /О.Н. Шерстобоев //Административное право. - 2008. - №20. - С. 57-60.

<sup>173</sup>Кримінальне право України: Навч. посіб. /С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін. - за ред. О.М. Омельчука. - К.: Наукова думка; Прецедент, 2004. - С. 13-17.

висвітлюють важливість суспільних відносин, на які спрямовано злочин, зовнішню форму діяння, що наносить шкоду цим відносинам. Сукупність цих ознак характеризує специфіку злочину, що дає можливість відрізнити його від малозначного діяння. Ступінь суспільної небезпеки є кількісною її властивістю, яка дозволяє аналізувати злочин з точки зору його об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Так, на думку М. Ковальова, ступінь суспільної небезпеки злочину визначається: 1) важливістю охоронюваних суспільних відносин; 2) значимістю та об'ємом заподіяної шкоди; 3) особливістю самої суспільно небезпечної дії; 4) в деяких випадках - особливістю суб'єкта правопорушення<sup>174</sup>.

Стосовно першої ознаки, а саме, важливості охоронюваних суспільних відносин, слід відзначити, що важливість суспільних відносин залежить від предмету правового впливу в структурі об'єкту злочину. На нашу думку, у випадку спрямованості діяння на учасників суспільних відносин, ступінь суспільної небезпечності такого посягання є більш значною. В.Я. Тацій до учасників або суб'єктів суспільних відносин відносить людей, юридичних осіб (незалежно від організаційно-правової форми та мети діяльності), державу в особі її органів тощо<sup>175</sup>. Саме такі учасники суспільних відносин перелічені у ч. 2 ст. 11 КК України: «...не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі...».

На нашу думку, при з'ясуванні значення об'єкту посягання на встановлення малозначності діяння не слід узагальнювати, що діяння, яке посягає на одних учасників, наприклад, фізичних осіб чи державу, не може бути визнано малозначним, а посягання на юридичних осіб чи суспільство може бути визнано малозначним діянням. Посягання на всі суспільні відносини, учасниками яких є вказані суб'єкти, є суспільно небезпечним, проте посягання на будь-яких учасників можуть бути визнані малозначними у

<sup>174</sup>Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве. - Свердловск.: Издат-во Уральского унив-та, 1987. - С. 114.

<sup>175</sup>Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Х.: Выща школа, 1988. - С. 78.

випадку відсутності суспільної небезпеки. Поширеність визнання діяння малозначним серед різних родових об'єктів кримінальних правопорушень є різною. Вказана особливість обумовлена характером суспільної небезпеки діянь, що посягають на різні родові об'єкти.

Властивості родового об'єкта кримінального правопорушення дозволяють з'ясувати зміст і ознаки інших елементів складу злочину, а також показують, які способи посягання на них найбільш небезпечні, а які небезпеки не являють. Таким чином, об'єкт посягання має велике значення при визначенні того, є діяння злочином, малозначним діянням або не є суспільно небезпечним та протиправним взагалі.

Т.Є. Севастьянова у дисертаційному дослідженні, присвяченому малозначності діяння за кримінальним законодавством України, зазначає, що без визнання суспільних відносин об'єктом злочину неможливо пояснити суспільну небезпеку діяння. Об'єкт посягання обумовлює не тільки виникнення кримінально-правової заборони, а й його юридичну структуру, межі й об'єм, коло заборонених дій, а також, ознаки складу злочину. Якщо законодавець встановлює чітку систему об'єктів, посягання на які є злочинними, слід відзначити, що всі інші суспільні відносини не є об'єктами злочинів, а якщо ці відносини і охороняються законом, то не кримінальним.

Таким чином, на думку Т.Є. Севастьянової, коли правопорушник посягає на об'єкти, які охороняються нормами кримінального права, він вчиняє злочин, а якщо на інші об'єкти, які нормами кримінального права не охороняються – він вчиняє будь-яке правопорушення, але не злочин<sup>176</sup>.

Вказана позиція вченої є невірною, оскільки є суспільні відносини, які охороняються КК України, проте не охороняються КУпАП. Проаналізувавши систему злочинів та адміністративних правопорушень в Особливих частинах вказаних кодексів, можна виділити такі суспільні відносини, які не

---

<sup>176</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальністю: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 49.

охороняються КУпАП: 1) життя та здоров'я; 2) основи національної безпеки; 3) статевая свобода та статевая недоторканість; 4) мир, безпека людства та міжнародного правопорядку; 5) воля, честь та гідність. До вказаних діянь, на нашу думку, також необхідно відносити ті, що посягають на суспільні відносини з приводу охорону здоров'я особи, оскільки вказані суспільні відносини охороняються КК України, проте не охороняються КУпАП.

На нашу думку, суспільна небезпека посягань на вказані родові об'єкти відрізняється від характеру суспільної небезпеки інших злочинів. Вказана особливість обумовлена тим, що за характером суспільної небезпеки посягання на ці об'єкти робить малоймовірним відсутність заподіяння істотної шкоди або створення загрози її заподіяння (тобто визнання посягань на вказані об'єкти малозначними діяннями), оскільки правова охорона цінності вказаних родових об'єктів є виключно кримінально-правовою. Зроблений висновок підтверджується поглядами видатних вчених.

Наприклад, М.Д. Дурманов вказував, що стосовно значної частини діянь, передбачених положеннями Особливої частини КК, взагалі не можна піднімати питання про малозначність об'єкта посягання. До таких злочинів належать майнові злочини, злочини проти особи, проти основ національної безпеки, більшість злочинів військових. Посягання може настільки в незначній мірі пошкодити об'єкт посягання, що вказане посягання не може вважатися суспільно-небезпечним. Говорячи про об'єкт у малозначному діянні, необхідно мати на увазі об'єкт посягання, а не об'єкт, реально постраждалий від цього посягання. Отже, про малозначність діяння може йти мова тільки тоді, коли і за задумом суб'єкту посягання було спрямовано на незначний об'єкт, та відповідно, потенційна шкода могла бути нікчемною<sup>177</sup>.

---

<sup>177</sup> Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. докт. юрид. наук. М.Д. Шаргородский). - М. - Л.: Изд-во АН СССР., 1948. - С. 267-268.

Н.Ф. Кузнецова вказувала: «Немає сумніву в особливій цінності таких об'єктів, як життя, здоров'я громадян, власність. Проте, й у розкраданні державної власності та в злочинах проти особи можливі малозначні діяння»<sup>178</sup>.

І дійсно, якщо детальніше проаналізувати виділені вище родові об'єкти злочинів, які не охороняються КУпАП, то, навіть, серед вказаних об'єктів злочинів є такі об'єкти, у яких порівняльна цінність характеру суспільної небезпеки при посяганні на них, вказує на те, що ці діяння можуть бути визнані малозначними: серед злочинів проти життя – це ст. 120, ст. 129 КК України; серед злочинів проти статевої свободи та недоторканості – це ч. 1 ст. 154 КК України; серед злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – це ст. 436-1, ст. 445 КК України; серед злочинів проти волі, честь та гідність – це ст. 150 КК України.

Крім того, до діянь, які не можуть бути визнані малозначними Н.Д. Дурманов відніс злочини проти власності та військові злочини. За діючим КК України та КУпАП суспільні відносини власності та відносини, що визначають порядок несення або проходження військової служби, є об'єктом як злочинів, так і адміністративних правопорушень.

Вищевказані випадки свідчать про те, що не можна виділити якийсь чіткий перелік родових об'єктів в Особливій частині КК України, посягання на які за порівняльною цінністю та характером суспільної небезпеки не можна віднести до малозначних діянь.

Серед учасників суспільних відносин як об'єкту злочину є також потерпілі. Т.Є. Севастьянова зазначає: «При вирішенні питання про застосування норми про малозначність стосовно фізичних осіб необхідно, перш за все, враховувати значимість заподіяної матеріальної шкоди для потерпілого. Але керуватися при оцінці шкоди однією лише суб'єктивною оцінкою її потерпілим не можна. Вчинене може бути визнане злочином і в тих випадках,

<sup>178</sup> Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. - М.: Госюриздат, 1958. - С. 177.



коли потерпілий не вважає, що йому заподіяна значна матеріальна шкода»<sup>179</sup>. При цьому аргументи не наводяться. Вважаємо, що питання застосування КК України, зокрема, ч. 2 ст. 11, є виключною компетенцією правоохоронних органів, а потерпілий не має права та не може впливати на визнання діяння малозначним. Потерпілий може впливати лише на визначення наскільки вказана шкода для нього особисто є істотною, а також на можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Т.Є. Севастьянова також відзначає: «Об'єкт злочину в значній мірі характеризує соціально-політичний зміст злочину, ступінь його суспільної небезпеки, тому сам по собі об'єкт посягання малозначним бути не може. Об'єкт малозначного діяння визначається не малозначністю, а порівняльною цінністю, яка і враховується при застосуванні ч. 2 ст. 11 КК»<sup>180</sup>. Вказана позиція є вірною, проте слід доповнити, що порівняльна цінність об'єкта злочину визначається саме характером суспільної небезпеки діяння при його вчиненні стосовно того або іншого об'єкта, оскільки суспільна небезпека злочинів проти життя є суттєво відмінною від суспільної небезпеки злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

Виникає питання, що є спільного у характері суспільної небезпеки діянь за об'єктом посягання за їх «порівняльною цінністю»? Аналіз структури виділених вище об'єктів кримінальних правопорушень свідчить про те, що для них притаманна спрямованість діяння на учасників-носіїв суспільних відносин (життя особи, територіальну цілісність та конституційний лад держави, міжнародний правопорядок).

Доцільно проаналізувати систему Особливої частини КК за об'єктом саме для вирішення питання малозначності діяння щодо охоронюваних законом

<sup>179</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. - С. 17.

<sup>180</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальність: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 179.

суспільних відносин з точки зору їх порівняльної цінності. В даному випадку, важливо звернути увагу на те, посягання на які об'єкти, залежно від їх порівняльної цінності, може бути визнано малозначним, а відносно яких – ні; тобто які об'єкти кримінальних правопорушень володіють меншою порівняльною цінністю. Зрозуміло, що така характеристика є умовною.

Розділ І Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки». Норми цього розділу передбачають відповідальність за суспільно-небезпечні, протиправні посягання на: конституційний лад України, державну владу, територіальну цілісність, територіальну недоторканність, державний суверенітет, обороноздатність, державну безпеку внутрішню та зовнішню. Злочини цього розділу мають підвищену суспільну небезпеку, незважаючи на формальний склад (крім диверсії), оскільки посягання на основи національної безпеки спрямоване на знищення основних інститутів держави, яка є підґрунтям існування суспільства<sup>181</sup>. Такі посягання за характером суспільної небезпеки не можуть бути малозначними.

Розділ II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи». Злочини цього виду посягають на невід'ємне право кожної людини на життя, захист життя – обов'язок держави<sup>182</sup>. Злочини проти життя заподіюють надзвичайно тяжку шкоду не тільки потерпілому, а й його рідним і близьким, у зв'язку з цим стосовно цієї частини досліджуваного родового об'єкту питання про малозначність діяння підніматися не може, окрім ст. ст. 120, 129 КК України.

У судовій практиці поняття «малозначність» стосовно злочинів проти життя використовується у випадках визначення хуліганського мотиву позбавлення життя потерпілої особи («із малозначного приводу»), у п. 11

<sup>181</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге видання перероблено та доповнено) /За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 249-250.

<sup>182</sup> Конституція України: станом на 05 груд. 2011 р. /Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - 141 с.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96;%E2%F0>.

Постанови Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 р,<sup>183</sup> інших рекомендацій в матеріалах судової практики не виявлено. Проте вказана згадка про «малозначність» у цій постанові Пленуму Верховного Суду України використовується зовсім у іншому розумінні та ніякого відношення не має до поняття малозначності діяння, визначення якого закріплено в ч. 2 ст. 11 КК України.

Злочинами проти здоров'я називаються суспільно небезпечні навмисні чи необережні діяння, спрямовані на заподіяння шкоди здоров'ю іншій особі. На нашу думку, відносно злочинів проти здоров'я в деяких випадках може бути застосована норма про малозначність, але її застосування, в кожному конкретному випадку, має бути проаналізовано і застосовано тільки в тих випадках, де дійсно посягання на здоров'я іншої людини носило незначний характер. До таких діянь можуть бути віднесені ч. 1 ст. 126 КК «Побої і мордування», ст. 127 КК України. За своєю порівняльною цінністю об'єкт кримінального правопорушення може бути визнано малозначним стосовно таких діянь, які передбачені ст. ст.: 132, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 145 КК України.

Розділ III Особливої Частини КК України «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Родовим об'єктом злочинів цього розділу є конституційні права особи - особиста свобода та недоторканість<sup>184</sup>. У кожному випадку, коли злочин посягає на конституційні права та свободи людини, які забезпечують її існування (свободу пересування і право на вільний вибір місця проживання), що охороняються державою, на нашу думку, норма про малозначність діяння застосована бути не може, крім ст. 150 «Експлуатація дітей» КК України. Порівняльна цінність суспільних відносин, охоронюваних положенням ст. 150 КК України, з іншими положеннями цього Розділу. КК України свідчить про те,

<sup>183</sup> Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року №2 //Вісник Верховного суду України. - 2003. - №1: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

<sup>184</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге видання перероблено та доповнено) /За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 348.

що в деяких випадках шкода, яка може бути заподіяна фізичному та психічному розвитку дитини, що залучається до праці (залучення дитини до праці, в якості допомоги працюючим батькам при скрутному матеріальному становищі тощо) не володіє суспільною небезпекою злочину. Проте посягання на суспільні відносини, які забезпечують охорону волі людини при будь-яких обставинах, володіє суспільною небезпекою, притаманною для злочину.

Розділ IV «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи». Родовим об'єктом цього виду злочинів є статеві відносини, тобто вільний вибір статевого партнера, а також стосовно вільного статевого розвитку осіб. Статевими злочинами називаються передбачені кримінальним законом сексуальні посягання на статево волю, статево недоторканність, на умови нормального морального розвитку неповнолітніх та на нормальний уклад у статевих відносинах<sup>185</sup>.

Описову характеристику цього об'єкту злочину надано в Узагальненні судової практики Верховного Суду України: «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є посяганнями на особистість і пов'язані з грубими порушеннями норм суспільної моралі, характеризуються аморальністю та цинічністю, принижують честь та гідність, можуть завдати істотну шкоду здоров'ю потерпілого, тому кримінальним законодавством за їх вчинення передбачено доволі суворе покарання. Статеві злочини характеризуються аморальністю та цинічністю дій винних осіб, принижують честь і гідність потерпілої особи та можуть завдати значної шкоди здоров'ю<sup>186</sup>.

Посягання на цю групу правовідносин, окрім ч. 1 ст. 154 КК України, не може бути визнано малозначним, оскільки вони підлягають лише кримінально-правовій охороні.

<sup>185</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 9-те вид., перероб. та доп. - К.: Юрид. думка, 2012. - С. 386.

<sup>186</sup> Судова практика у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: Узагальнення судової практики ВСУ підготовлено А.М. Скларем, Ф.М. Марчуком, В.В. Антощуком: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/EAB1FA2D863638A1C2257B7C00430F1E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/EAB1FA2D863638A1C2257B7C00430F1E).

Розділ V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Злочини цього виду посягають на конституційні права громадян: право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вільне виявлення на виборах до органів державної влади та місцевого самоврядування, які відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Злочини цього виду посягають також на рівноправність громадян незалежно від їх раси, нації чи віри, недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, на право на працю, право на страйк для захисту своїх економічних інтересів, право на винагороду за працю, право на відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів, право на ведення релігійної діяльності, право на освіту і т. ін.

Більшість із злочинів проти виборчих та референтних прав, передбачених Особливою частиною КК України, є злочини, які межують із подібними адміністративними правопорушеннями, передбаченими Главою 15-А «Адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення» КУпАП. При цьому, якщо діяння заподіює шкоду, визначену в чітких розмірах, або характеристика шкоди деталізується в інших законодавчих актах, то при її досягненні діяння набуває суспільної небезпеки. Наприклад, при невикладі заробітної плати шкода діяння набуває суспільної небезпеки злочину, передбаченого ст. 175 КК України, лише у випадках невикладі повної заробітної плати, а у випадку невикладі часткової заробітної плати діяння є

шкідливим та адміністративним правопорушенням, передбаченим ч. 1 ст. 41 КУпАП.<sup>187</sup>

У випадку кваліфікації діяння як адміністративного правопорушення, стосовно цього діяння спочатку проводиться досудове слідство, приймається рішення про закриття кримінального провадження через відсутність складу кримінального правопорушення та малозначність діяння.

Тому при відкритті кримінального провадження, у кожному конкретному випадку повинні бути вивчені усі матеріали, за якими і приймається рішення про наслідки порушення законодавства та про необхідність застосування до осіб саме кримінальної відповідальності.

Розділ VI «Злочини проти власності». Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю.<sup>188</sup> Об'єктом цих злочинів є відносини власності, тобто, право власності, відповідно до якого здійснюється володіння, користування та розпорядження майном.<sup>189</sup> Слід відзначити, що для злочинів проти власності характерним є те, що велике або, навіть, виключне значення має визначення розміру злочинних наслідків, заподіяння майнової шкоди власникові. Так, наприклад, викрадення майна на суму, що перевищує 0,2 неоподатковуваних мінімум доходів громадян, створює підставу для притягнення до кримінальної відповідальності, а якщо вартість викраденого майна є меншою – до адміністративної відповідальності<sup>190</sup>. У зв'язку з цим, з позиції кримінально-правової оцінки одне діяння може не містити склад кримінального

<sup>187</sup> Практика розгляду судами кримінальних справ про невивлату заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат: Узагальнення Верховного Суду України підготовленого О.Ф. Селівоним, О.С. Іщенко: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsfy0/2F52B3D4CDAAC85BC225721000417CD3>.

<sup>188</sup> Конституція України: станом на 5 берез. 2015 р. /Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. 141 с.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

<sup>189</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге видання перероблено та доповнено) /За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 515-516.

<sup>190</sup> Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки законом №8073-Х від 07.12.1984 р. //Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. - №51. - ст. 1122: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

правопорушення, тобто бути малозначним, а з іншого боку – може містити склад адміністративного правопорушення. Проте це питання не об'єкту кримінального правопорушення, а питання наслідків як ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, а також спрямованості умислу на їх досягнення.

Згідно з вченням про об'єкт злочину суспільні відносини власності охороняються кримінальним законом незалежно від форми власності та інших ознак. Будь-яке протиправне діяння є суспільно небезпечним, у випадку збільшення ступеня суспільної небезпеки діяння та досягнення його рівня суспільної небезпеки злочину, суспільні відносини внаслідок вчинення такого діяння регулюються КК України. Згідно з ч. 3 ст. 51 КУпАП межею такого регулювання є 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вказана ситуація, коли межа кримінально-правової охорони відносин власності визначається КУпАП, є нелогічною, оскільки: 1) відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП, до адміністративної відповідальності особа притягується, якщо це діяння не тягне кримінальної відповідальності, тобто адміністративне законодавство є вторинним стосовно кримінального законодавства, проте застосовується воно в межах, які визначені адміністративним законодавством; 2) в інших злочинах розмір наслідків визначається положеннями КК України (наприклад, примітка до ст. 248, ст. 176, ст. 164 та інші статті КК України).

У роботі було проаналізовано кримінальні провадження, в порушенні яких було відмовлено, а також інші документи судової та слідчої практики. Встановлено, що для проваджень цієї категорії притаманні проблеми у встановленні розміру заподіяних злочинних наслідків, які й визначають, буде притягнуто особу до кримінальної відповідальності чи ні в залежності від заподіяної матеріальної шкоди.

Пленум Верховного Суду України вказує, що розмір майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається лише вартістю цього майна, яка виражається у грошовій оцінці.

Вартість викраденого майна визначається за роздрібними (закупівельними) цінами, що існували на момент вчинення злочину, а розмір відшкодування завданих злочином збитків – за відповідними цінами на час вирішення справи в суді. За відсутності зазначених цін на майно його вартість може бути визначено шляхом проведення відповідної експертизи<sup>191</sup>. Проте вказана рекомендація Пленуму Верховного Суду України не вирішує проблему законодавчої відсутності в КК України межі між кримінальними правопорушеннями проти власності та подібними адміністративними правопорушеннями.

На думку Т.Є. Севастьянової, посягання на власність можуть бути малозначними діями, але при цьому необхідна наявність певних умов. Саме в цьому випадку об'єкт ставиться в умови порівняльної цінності, тобто, малозначним є не об'єкт посягання, а саме та шкода, яка заподіюється власникові, чи спосіб посягання<sup>192</sup>. На нашу думку, таке узагальнення, в цілому, є вірним, проте для встановлення малозначності діянь, які посягають на суспільні відносини власності, є недоречним, оскільки обов'язковою ознакою більшості кримінальних правопорушень є злочинний наслідок, розмір якого визначений в КК України або в КУпАП. У випадку відсутності злочинного наслідку, відсутній склад злочину та відсутня наступна його ознака – «формально містить всі ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом». Тому у випадку відсутності необхідного розміру шкоди, вказане діяння дійсно не буде кримінальним правопорушенням, проте малозначним воно також не буде.

Не можуть бути визнані малозначними діями, що посягають на суспільні відносини власності та заподіюють шкоду додатковим безпосереднім об'єктам (обов'язковим або факультативним).

Вказаними об'єктами можуть бути життя (ст. 187 КК України), здоров'я особи (ст. 186 КК України), право на недоторканість житла (ч. 3 ст. 185

<sup>191</sup> Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. №10: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

<sup>192</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальністю: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 56-57.



КК України). У випадку підвищення ступеня суспільної небезпеки діяння, що посягає на відносини власності через спосіб (наси́льство, загально небезпечний спосіб, із погрозою вбивства), вказане діяння не може бути визнано малозначним. У випадку відсутності необхідної шкоди, вказане діяння повинно кваліфікуватись за іншими статтями КК України.

Розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності». Під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність<sup>193</sup>.

КК України 1960 р. передбачав відповідальність за вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, але особливістю було те, що обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності за окремі з них була адміністративна преюдиція, тобто вчинення особою такого ж правопорушення протягом року після накладення адміністративного стягнення. Дія кримінального закону обмежувалася, кримінально-правові засоби застосовувалися лише тоді, коли інші засоби (адміністративні) не давали належного ефекту<sup>194</sup>. В діючому КК України законодавець відмовився від адміністративної преюдиції та у більшості підстав кримінальної відповідальності передбачив певні розміри злочинної шкоди.

При вирішенні питання чи може бути посягання на господарську діяльність малозначним чи ні, якщо діяння вчинено у великих (особливо великих) розмірах, або спричинило шкоду здоров'ю або потягло смерть, воно становить суспільну небезпеку та не може бути малозначним діянням, проте в

<sup>193</sup> Господарський кодекс України: Закону України від 16 січня 2003 року №436-IV //Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №18-22. - ст. 144: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1393281830024210>.

<sup>194</sup> Дудоров О.О. Вибрані праці з кримінального права /Переднє слово д-ра юрид. наук, проф. В.О. Навроцького /МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. Справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. - С. 23-25, 133, 307, 535, 686, 710, 716.

системі злочинів у сфері господарської діяльності є ряд діянь, сам факт вчинення яких свідчить про суспільну небезпечність діяння.

Постановою Локачинського районного суду Волинської області від 15.05.2002 р. провадження у кримінальній справі за обвинуваченням П. за ч. 1 ст. 213 КК закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК і зобов'язано Локачинський РВ УМВС України в зазначеній області порушити адміністративне провадження у зв'язку з наявністю в діях П. правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 164-10 КпАП.

Згідно з обвинуваченням, П. створив за місцем свого проживання незаконний пункт прийому брухту чорних металів і з кінця листопада 2001 р. по 26.02.2002 р. здійснював з ним операції без державної реєстрації та спеціального дозволу (ліцензії). Верховним Судом України вказану постанову було скасовано у зв'язку з тим, що згідно з ч. 2 ст. 9 КпАП адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачена цим Кодексом, настає, якщо вони за своїм характером відповідно до закону не тягнуть кримінальної відповідальності, а також через те, що Особа П. здійснювала операції з брухтом кольорових і чорних металів без державної реєстрації або спеціального дозволу, тобто є ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 213 КК<sup>195</sup>.

Розділ VIII «Злочини проти довкілля». Особливістю злочинів проти довкілля є те, що вони посягають не тільки на встановлений законом порядок користування природнім середовищем, а й на умови життя, здоров'я. Тому порівняльна цінність вказаних об'єктів злочинів, при посяганні на них, обумовлює значний ступінь суспільної небезпеки та, відповідно, малу ймовірність визнання вказаних діянь малозначними, зокрема, таких, які передбачені: ст. 237 «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення», ст. 238 «Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворювання населення», ст. 239 «Забруднення або

<sup>195</sup> Постанову суду про закриття кримінальної справи скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд [...] /Верховний Суд; Ухвала, Витяг від 18.03.2003 //Вісник Верховного Суду України. - 2004. - №1: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0126700-03>.

псування земель», ст. 240 «Порушення правил охорони надр», ст. 241 «Забруднення атмосферного повітря», ст. 242 «Порушення правил охорони вод», ст. 243 «Забруднення моря» та інші, якщо вони завдали істотної шкоди.

В кожному випадку, при вирішенні питання щодо застосування норми про малозначність, треба брати до уваги такі умови, як розмір заподіяної шкоди, який в кожному випадку визначається законодавством, ступінь та характер суспільної небезпеки конкретного діяння, його наслідки щодо природного фонду України.

Розділ IX «Злочини проти громадської безпеки». Деякі злочини цього виду характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки. Вони посягають як на громадську безпеку, так і на життя, здоров'я громадян. Шкода, яка заподіюється цими злочинами, в деяких випадках, визначається шкодою, що завдається здоров'ю та життю людей. Такі злочини, як «Створення злочинної організації» (ст. 254), «Бандитизм» (ст. 257), «Терористичний акт» (ст. 258) відрізняються від інших цинізмом, жорстокістю, аморальними цілями, а тому не можуть бути малозначними ні за яких умов<sup>196</sup>. Але серед безпосередніх об'єктів, що входять в цей родовий об'єкт, можуть бути і винятки.

Наприклад, діяння, передбачене ст. 269 КК «Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових речовин або легкозаймистих речовин», може бути малозначним, якщо особа перевозить вибухові або легкозаймисті речовини в незначній кількості, коли такі речовини не заподіюють і не можуть заподіяти ніякої шкоди. Наступним прикладом є ст. 270 КК «Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки». Ознаки цього злочину, в даному випадку, мають місце, якщо таке порушення спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі. Якщо ж дії або бездіяльність особи, що порушує вимоги пожежної безпеки, не

---

<sup>196</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге видання перероблено та доповнено) /За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 896-899.

спричинили пожежі, а наслідки були незначними, таке діяння є малозначним та може бути визнано адміністративним правопорушенням. Вказані суспільні відносини охороняються також положеннями Глави 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку» КУпАП і у випадку малозначності діяння, воно може бути кваліфіковане як адміністративне правопорушення.

Розділ Х «Злочини проти безпеки виробництва». Злочини цього виду посягають на встановлений законом порядок безпеки на виробництві.

Відповідальність за ці злочини несуть особи, на яких прямо покладено обов'язки із забезпечення безпеки виробництва. Вони відповідають за життя людей, за власність. Порухення такого порядку може призвести до людських жертв або до інших тяжких наслідків, майнових збитків, які можуть бути значними. В кожному випадку, при вирішенні питання про притягнення особи до відповідальності, слідчі органи, згідно із п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України №7, зобов'язані встановлювати відповідні статті, пункти, параграфи законодавчих та інших нормативних актів, що регулюють безпеку виробництва, та які з них порушено.

Згідно із п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України №7 під поняттям «шкода здоров'ю потерпілому» в частинах перших всіх злочинів цього розділу маються на увазі тілесні пошкодження «легкі чи середньої тяжкості». Згідно з п. 1 вказаної постанови суди зобов'язані встановлювати причинний зв'язок між допущеними порушеннями вимог законодавства про охорону праці та наслідками, що настали або могли настати<sup>197</sup>.

Злочини проти безпеки виробництва з обтяжуючими ознаками передбачені у частинах 2 ст. ст. 271-275 КК України мають підвищений ступінь суспільної небезпеки, тобто є більш суспільно небезпечними, ніж ці склади

---

<sup>197</sup> Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова від 12.06.2009 р. №7 Верховний Суд України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>.

злочинів без кваліфікуючих ознак. Кваліфіковані злочини проти безпеки виробництва не можуть бути малозначними діяннями.

Діяння набуває суспільної небезпеки злочину проти безпеки виробництва лише у тому випадку, якщо є порушення законодавства про безпеку виробництва, що заподіяло суспільно небезпечні наслідки, передбачені частинами першими ст. ст. 271-275 КК України. У випадку відсутності вказаних наслідків, діяння не володіє ступенем суспільної небезпеки злочину.

На нашу думку, визнання малозначними діяннями посягань на такі суспільні відносини, що охороняються ст. ст. 271-275 КК України, за їх порівняльною цінністю є малоймовірним.

Розділ XI «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» захищає суспільні відносини щодо експлуатації транспорту та дотримання правил безпеки під час руху транспорту. Норми, що містяться у вказаному розділі, є бланкетними, тому суди зобов'язані, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України №14, ретельно з'ясовувати у чому саме полягали порушення, вказувати норми яких правил, інструкцій, інших нормативних актів не додержано, чи є причинний зв'язок між цими порушеннями та передбаченими законом суспільно небезпечними наслідками<sup>198</sup>, тобто суди зобов'язані встановлювати ознаки адміністративного правопорушення.

При порушенні правил безпеки руху та експлуатації транспорту наслідки можуть бути як незначні, так і непоправні: загибель людей, нанесення значної матеріальної шкоди. У випадку, коли ступінь суспільної небезпеки зумовлений конкретними наслідками (ч. 1 ст. 286, ст. 287, ст. 288 КК України), вказані діяння не можуть бути віднесені до малозначних діянь (оскільки відсутні всі ознаки злочину), а діяння може бути визнано адміністративним правопорушенням.

---

<sup>198</sup> Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 №14: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05>.

У випадку, коли суспільна небезпека діяння зумовлена небезпечністю вчиненого діяння, яка за текстом КК України виражена у такій характеристиці: «створило загрозу заподіяти наслідки, діяння, яке посягає на вказаний об'єкт злочину за порівняльною цінністю може бути визнано малозначним діянням» (ч. 1 ст. 276, ст. 276, ч. 1 ст. 277, ч. 1 ст. 279, ч. 1 ст. 280, ч. 1 ст. 281, ч. 1 ст. 282, ч. 1 ст. 283, ст. 284, ст. 285, ч. 1 ст. 289, ст. 291, ст. 292 КК України).

Поряд із цим, у цьому розділі є декілька складів злочинів, у яких ступінь суспільної небезпеки посягання досягає такого рівня, який не залежить від того створило чи не створило їх вчинення загрозу заподіяння певної шкоди (ст. 278, ст. 290 КК України). Вчинене діяння, незалежно від інших ознак (способу, форми та інтенсивності діяння, знарядь та засобів вчинення злочину), посягає на такі суспільні відносини, охоронювані КК України, порівняльна цінність яких позбавляє необхідності з'ясовувати «створило чи не створило вказане діяння загрозу заподіяння істотної шкоди».

У випадку, якщо діяння не завдало шкоди, яка набуває суспільної небезпеки, мова може йти про наявність адміністративного правопорушення, передбаченого положеннями Глава 10 «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку».

Розділ XII «Злочини проти громадського порядку та моральності». Злочини цього виду посягають на громадський порядок та моральні основи життя суспільства, у зв'язку з цим їх умовно можна поділити на злочини проти громадського порядку (ст. ст. 293, 294, 295, 296) і злочини проти моральності. Злочини проти суспільної моралі поділяються на: 1) посягання на основні моральні принципи і цінності у сфері духовного життя суспільства (ст. ст. 297, 298, 298-1, 299, 300 КК України); 2) посягання на основні принципи моральності у сфері статевих відносин (ст. ст. 301, 302, 303 КК України); 3) посягання на основні принципи моральності у сфері морального і фізичного розвитку неповнолітніх (ч. ст. 299, ч. 2 і 3 ст. 300, ч. 2 і 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3 і 4 ст. 304 КК України). Суспільні відносини в сфері громадського порядку,

крім КК України, охороняються Главою 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку» КУпАП.

Специфічність злочинів полягає в тому, що вказаними посяганнями створюється загроза або заподіюється істотна шкода суспільству, людям. У більшості випадків посягання на вказані об'єкти сформовано таким чином, що ступінь суспільної небезпеки цих діянь досягає суспільної небезпеки, притаманної для злочину, незалежно від заподіяних наслідків. Серед злочинів проти громадського порядку та моральності найбільш частіше вчиняється такий злочин, як «хуліганство», який межує з таким адміністративним правопорушенням, як дрібне хуліганство.

Розділ XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» є діяннями, які заподіюють шкоду здоров'ю невизначеному колу осіб. Вказані злочини межують із адміністративними правопорушеннями, відповідальність за які встановлена ст. ст. 44, 106-2 КУпАП.

Розмежування вищезазначених адміністративних правопорушень із подібними злочинами здійснюється залежно від розміру об'єму наркотичних засобів, аналогів, прекурсорів, які визначаються згідно з наказом МОЗ України<sup>199</sup>. Діяння, вчинені з використанням великих або особливо великих розмірів, не можуть бути малозначними.

Підвищеним рівнем суспільної небезпеки володіють злочини цієї категорії, які вчинені шляхом насильства, у вигляді однієї з форм розкрадання, стосовно неповнолітніх осіб, виготовлення, розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів/прекурсорів чи інші дії з метою збуту. Про підвищений рівень суспільної небезпеки злочинів вказаної категорії свідчить те, що більшість із них визнаються закінченими з моменту вчинення

---

<sup>199</sup>Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу: Наказ Міністерства охорони здоров'я України №188 від 01.08.2000: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>.

самого діяння<sup>200</sup>, що підтверджує те, що за характером суспільної небезпеки злочини вказаної категорії не можуть бути малозначними.

Розділ XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» посягають на відносини, що забезпечують обороноздатність України, її незалежність, територіальну цілісність і недоторканість. Вказані суспільні відносини також охороняються положеннями КУпАП, проте адміністративно-правові норми розосереджені по багатьох главах КУпАП.

Порівняльна цінність цього об'єкту злочину зумовлена тим, що відповідно до ст. 17 Конституції України «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення економічної й інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу»<sup>201</sup>.

За своєю суттю навряд чи можуть вважатися малозначними окремі склади злочинів, передбачених цим розділом (розголошення державної таємниці або організація незаконного перетинання державного кордону та інші), оскільки ці злочини, виходячи із вищевказаного визначення родового об'єкту злочину, в певній мірі деталізують родовий об'єкт злочинів проти основ національної безпеки, проте окремі склади злочинів, в залежності від характеру предметів злочинів або від характеру об'єктивної сторони, можуть бути визнані малозначними (до них, наприклад, можна було б віднести такі, як збирання конфіденційних відомостей, які є власністю держави, ухилення від військового обліку або спеціальних зборів).

Розділ XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян». Закон охороняє значну кількість відносин, де об'єктом є авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, діяльність об'єднань громадян. На нашу думку, це

<sup>200</sup>Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів Верховний Суд; Постанова від 26.04.2002 №4: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02201>.

<sup>201</sup> Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - Вид. третє перероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одісей, 2007. - С. 896.



пов'язано з тим, що не може йти мови про правопорядок в державі, якщо закон не може захистити сферу діяльності влади, її авторитет. Головне, щоб захист державної влади, органів місцевого самоврядування не переріс в заходи репресивного характеру. На нашу думку, більшість діянь цього виду не можуть мати характеру малозначності, але у випадках, якщо склади деяких злочинів не заподіюють значної шкоди та не пов'язані із насильством, погрозою заподіяння шкоди життю та здоров'ю, то вони можуть бути визнані малозначним діянням (наприклад, ч. 1 ст. 338, ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 357, ч. 1 ст. 358 КК України). Наприклад, згідно з ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 11.2013 р. скасовано вирок суду першої інстанції, за яким засуджено Особу 3 за ч. 3 ст. 358 КК України. Особу 3 було направлено на підвищення кваліфікації до м. Києва та надано 1830 грн. авансу. Оскільки коштів на готель не вистачило, Особа 3 проживала на квартирі, а прибувши до бухгалтерії, було надано підроблену квитанцію до прибуткового касового ордеру серії 01АААС №360238 від 3.11.2012 року, виписану на його ім'я, згідно з якою він проживав у Київському туристичному готелі «Дружба» в період з 3 по 14 листопада 2012 року, за що сплатив кошти в сумі 1 440 грн. Вказаною ухвалою вирок суду було скасовано, а кримінальне провадження закрито у зв'язку з відсутністю складу злочину<sup>202</sup>. Слідчим суддею Гірницького районного суду м. Макіївки Донецької області Ухвалою скасовано постанову слідчого від 10.11.2013 р. про закриття кримінального провадження за ч. 1 ст. 194 КК України на підставі ч. 1 п. 2 ст. 284 КПК України через малозначність, оскільки її дії не заподіяли і не могли заподіяти істотної шкоди<sup>203</sup>.

<sup>202</sup>Ухвала Апеляційного суду Полтавської обл. від 11.11.2013 р. по справі №1616/2521/2012 (номер провадження 11/786/563/2013): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34282686>.

<sup>203</sup>Ухвала Слідчий суддя Гірницького районного суду м. Макіївки Донецької області від 30.05.2014 р. по справі 267/1593/14-к (провадження №1-кк/267/76/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39148632>.

Вказаний випадок ще раз підтверджує, що такі поняття як малозначність діяння та відсутність складу кримінального правопорушення ототожнюються в матеріалах судової практики.

Розділ XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку». Згідно із Законом України від 31 травня 2005 р. №2594-IV «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»<sup>204</sup>, предметом злочину можуть бути: 1) електронно-обчислювальні машини; 2) автоматизовані системи; 3) комп'ютерні мережі; 4) мережі електрозв'язку.<sup>205</sup>

Посягання на суспільні відносини в сфері використання електронно-обчислювальних машин було криміналізовано в зв'язку з тим, що науково-технічний прогрес, маючи як позитивні, так у деяких випадках і негативні соціальні наслідки, призвів до виникнення злочинів, які посягають на порядок використання електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж, мереж електрозв'язку<sup>206</sup>. Об'єктом такого злочину є суспільні відносини щодо діяльності ЕОМ, АС, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку. Об'єктом такого злочину також може бути право власності на комп'ютерну інформацію. Для визнання факту вчинення злочину, склад якого передбачено у ст. 361 КК, суд має встановити не лише вчинення діяння, а й настання хоча б одного із зазначених в законі наслідків: витоку, втрати, підроблення, блокування інформації, спотворення процесу її обробки або порушення встановленого порядку її маршрутизації. Тобто між несанкціонованим втручанням в роботу ЕОМ, АС, комп'ютерних мереж чи

<sup>204</sup>Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31 травня 2005 р. №2594-IV //Відомості Верховної Ради України. - 2005. - №26. - стор. 1087. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2594-15/card6#Public>.

<sup>205</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка - 9-те вид., перероб. та доп. - К.: Юрид. думка 2012. - С. 1034.

<sup>206</sup>Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге видання перероблено та доповнено) /За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 1181-1200.

мереж електрозв'язку має бути причинний зв'язок хоча б з одним із суспільно небезпечних наслідків.<sup>207</sup>

Вважається, що суспільно небезпечні посягання на цей вид відносин можуть мати незначні наслідки лише в тому випадку, якщо в сукупності будуть мати місце такі ознаки, як відсутність суспільно небезпечного способу дії, відсутність суспільно небезпечних наслідків як матеріальних, так і нематеріальних, а також, характер суб'єктивної сторони, тобто, має значення з якими мотивами і метою вчиняється таке діяння. Таким чином, такі діяння можуть бути визнані малозначними.

Розділ XVII. «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Службові злочини вчиняються службовими особами шляхом використання наданих їм законом повноважень або шляхом невиконання чи неналежного виконання ними своїх службових обов'язків на шкоду інтересам служби<sup>208</sup>. Враховуючи суб'єктивні та об'єктивні ознаки діянь, передбачених ч. 1 ст. 366, ст. 366-1, ч. 1 ст. 368, ч. 1 ст. 368-2, ч. 1 ст. 368-3, ч. 1 ст. 368-4, ч. 1 ст. 369, ч. 1 ст. 369-2, ч. 1 ст. 370 КК України, вказані діяння можуть не створювати загрози заподіяння істотної шкоди, тобто не становити суспільної небезпеки, у зв'язку з чим можуть бути визнані малозначними діяннями.

Звичайно, діяння із ознаками службових злочинів вчинено повторно або стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, що заподіяло тяжкі наслідки, отримання неправомірної вигоди у великих розмірах, не можуть визнаватися малозначними діяннями.

Розділ XVIII «Злочини проти правосуддя». Незалежно від того, що додатковими об'єктами цих злочинів можуть бути власність, особа, її

<sup>207</sup> Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку: Узагальнення Верховного Суду України підготовлене М.І. Грицівим, В.В. Антощуком: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02).

<sup>208</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. - 2-е вид. перероб. та доп. /за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 1428.

конституційні права, злочини цього виду завжди посягають, перш за все, на встановлений порядок здійснення правосуддя. Особа, яка вчиняє такі злочини, завжди повинна усвідомлювати, що посягає саме на встановлений порядок здійснення правосуддя. Особливістю таких злочинів є саме те, що незалежно від того, який злочин вчиняється, будь то «Завідомо незаконні затримання, привід або арешт» (ст. 371 КК), «Втручання в діяльність судових органів» (ст. 376 КК), або «Приховування злочину» (ст. 396 КК), винна особа повинна усвідомлювати, що наносить шкоду своїми діями не тільки конкретній особі, а всій системі здійснення правосуддя, в цілому.

КУпАП також містить адміністративні правопорушення з ознаками, подібними до ознак злочинів проти правосуддя, зокрема, такі, як: ст. 185-3. «Прояв неповаги до суду», ст. 185-4 «Злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора», ст. 185-5 «Перешкоджання явці до суду народного засідателя, присяжного», ст. 185-6 «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду».

У випадку відсутності суспільної небезпеки у вчиненому діянні, наявності формальних ознак, передбачених КК України, та спрямованості умислу винуватої особи на не заподіяння істотної шкоди, подібні діяння можуть бути визнані малозначними діяннями та адміністративними правопорушеннями.

Розділ XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)». Військовими визнаються злочини, які посягають на встановлений порядок несення військової служби, який визначається Законом України від 25.03.1992 р. «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»<sup>209</sup>. Військові злочини, які не заподіяли тяжких наслідків або шкоди у великих розмірах (вказівка на які міститься в ст. 403, 412, ст. 414, ст. 415, ст. 416, ст. 417, ст. 418, ст. 419, ст. 420, ст. 421, ст. 425, ст. 426, ст. 426-

<sup>209</sup> Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. №2232-ХІІ //Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №27. - С. 385.

1), не посягали на особливо важливі об'єкти кримінально-правового захисту (ст. 428 КК України), не пов'язані з насильством (ст. 433), не вчинялись щодо предметів, обмежених в цивільному обігу (ст.ст. 410, 411, ст. 435), можуть бути визнані малозначними (зокрема, такі як: ч. 1 ст. 402, ч. 1 ст. 404, ч. 1 ст. 405, ч. 1 ст. 406, ч. 1 ст. 407, ч. 1 ст. 408, ч. 1 ст. 409, ч. 1 ст. 413, ст. 422, ст. 427, ст. 429, ст. 430, ч. 1 ст. 431, ст. 432, ст. 434 КК України).

Вищевказані діяння, як правило, полягають у невиконанні військовослужбовцем своїх обов'язків, що не потягло істотної шкоди, тому можуть бути визнані малозначними.

Положення Глави 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» КУпАП передбачають систему адміністративних правопорушень, які є подібними до військових злочинів. У випадку відсутності суспільної небезпеки у вищевказаних злочинах, їх дії можуть бути кваліфікованими, за наявності до цього ознак, як адміністративні правопорушення за Главою 13-Б КУпАП.

Розділ XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Вчинення таких кримінальних правопорушень може мати негативні наслідки світового значення. Тобто такі кримінальні правопорушення носять характер міжнародних правопорушень, які впливають на існуючий міжнародний порядок у взаємовідносинах між державами. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни, застосування зброї масового знищення, екоцид, геноцид, найманство, крім діяння, передбаченого ст. 436-1 КК України, – це діяння, які можуть заподіяти шкоду всьому людству у вигляді спричинення міжнародних конфліктів (зокрема, збройних), конфронтації або загострення взаємовідносин між державами, народами, у зв'язку з цим такі діяння завжди володіють суспільною небезпекою злочину.

Єдиним випадком, у якості виключення, можна визнати діяння, відповідальність за яке передбачено ст. 436-1 «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» КК України.

Вчинення дій, передбачених у вказаній статті КК України, не дивлячись на виключні випадки, передбачені у ч. 2-3 ст. 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»<sup>210</sup>, можна припустити, що використання речей із комуністичною символікою (використання у побуті речей із символікою СРСР, які не є антикварними) та інші випадки, можна віднести до малозначних. Про суспільну небезпечність таких діянь буде свідчати поєднання пропаганди забороненої символіки із наругою над державними символами України<sup>211</sup>, вчинення злочинів проти основ національної безпеки, проти авторитету органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

Т.Є. Севастьянова вказує, що проблема декриміналізації постає при перевантаженні законодавства заборонами вчиняти діяння, які є малозначними діяннями, боротьба з якими достатньо ефективно може вестись адміністративно-правовими, цивільно-правовими та, навіть, виховними заходами<sup>212</sup>.

Вважається, що вказана позиція є неточною, оскільки декриміналізація здійснюється не лише тоді, коли кримінальне законодавство «перенавантажено» малозначними діяннями.

Декриміналізація здійснюється і тоді, коли діяння стає правомірним, крім того, на нашу думку, говорити про декриміналізацію того чи іншого діяння через малозначність некоректно, оскільки при декриміналізації діяння втрачає ознаку протиправності (ст. 154 «Спекуляція» КК 1960 р.), у зв'язку з чим буде відсутньою така ознака малозначного діяння, як формальна наявність ознак кримінального правопорушення.

<sup>210</sup> Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 р. №317-VIII // Відомості Верховної Ради України, 2015, N 26 (26.06.2015) - С. 219.

<sup>211</sup> Вирок Дворічанського районного суду Харківської обл. від 26.08.2015 р. по провадженню №1-кп/618/60/15: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49093648>.

<sup>212</sup> Севастьянова Т.Є. Там само. - С. 66.

За результатами дослідження малозначності діяння за об'єктом посягання, можна констатувати наступне:

1. Різні за змістом суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, володіють різною порівняльною цінністю, що, поряд із іншими ознаками складу злочину, впливає на характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння. Існують такі суспільні відносини, які охороняються виключно КК України, зокрема, суспільні відносини, що виникають у зв'язку з охороною: 1) життя та здоров'я особи; 2) основ національної безпеки; 3) статевої свободи та статевої недоторканості; 4) миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; 5) волі, честі та гідності. Характер та ступінь суспільної небезпеки злочинів, що посягають на вказані об'єкти, є особливим у порівнянні з характером та ступенем суспільної небезпеки злочинів, які посягають на інші об'єкти.

2. Суспільна небезпека діянь є високою у випадках, коли діяння спрямоване на такі елементи суспільних відносин, охоронюваних КК України, як учасники суспільних відносин. Визнання подібних посягань малозначними діяннями є малоймовірним.

3. Малозначним діянням, як правило, може бути визнано діяння, у тих випадках, коли воно посягає на одні суспільні відносини, охоронювані КК України, тобто на один безпосередній об'єкт злочину. У вказаних посяганнях ці суспільні відносини є одними основними безпосередніми об'єктами злочинів, а самі діяння формально містять ознаки основних складів злочинів, які передбачено у перших частинах статей Особливої частини КК України.

Малоймовірним є визнання діяння малозначним, якщо воно посягає на декілька видів суспільних відносин, які охороняються КК України (є кваліфікованим складом злочину, злочином із похідними наслідками). У подібних посяганнях різні види суспільних відносин виступають у якості

основних та додаткових безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень. Ступінь суспільної небезпеки подібних діянь є значно вищою.

Поширеним є твердження про те, що виділення поняття «об'єкт малозначного діяння» є недоцільним, оскільки це може призвести до необхідності виділення такого поняття як «склад малозначного діяння» для застосування ч. 2 ст. 11 КК України.

## ***2.2. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони***

Суспільна небезпека, як вказував В.О. Навроцький, це не якась самостійна ознака складу злочину, а риса, яка виражена у сукупності ознак злочину. Водночас, далеко не всі ознаки складу злочину «формують» його суспільну небезпеку. Не є ознаками, що визначають суспільну небезпеку діяння, такі як причинний зв'язок, загальні ознаки суб'єкта. І, навпаки, серед ознак складу злочину можна виділити такі, які головним чином визначають його суспільну небезпечність, до них можна віднести суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, спосіб, обстановку, знаряддя вчинення злочину, форму вини, мотив та мету вчинення діяння особою, ознаки спеціального суб'єкта<sup>213</sup>.

Визначальну роль у створенні суспільної небезпеки мають ознаки об'єктивної сторони. Певною мірою, ознаки об'єктивної сторони дозволяють визначити зміст вини, мотиви та мету вчинку, оскільки суб'єктивні чинники впливають на суспільну небезпеку через зовнішні форми поведінки.

Об'єктивна сторона злочину проявляється перш за все в діянні (дії або бездіяльності), в способі її вчинення, у наслідках, що стали результатом такого протиправного діяння, а також, у причинному зв'язку між діянням (дією або бездіяльністю) особи та наслідками.

---

<sup>213</sup>Навроцький В.О. Основи кримінально правової кваліфікації: [навч. посіб.] /Навроцький В.О. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - С. 349.



В.М. Кудрявцев писав: «Об'єктивна сторона злочину – це процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на інтереси, що охороняються, які розглядаються із зовнішнього боку, з точки зору послідовного розвитку подій та явищ, які починаються із злочинної дії або бездіяльності суб'єкта злочину та закінчуються злочинним результатом»<sup>214</sup>.

Слід погодитись із висловлюванням В.В. Мальцева щодо критеріїв малозначності діяння, який їх визначав наступним чином: «В діяннях, склади злочинів яких сконструйовані за типом матеріальних, на перший план при встановленні малозначності виступають показниками суспільної небезпеки злочинних наслідків, а в діяннях із формальним або усіченим складом інтенсивність діяння»<sup>215</sup>. Вказані характеристики визначають ознаки малозначності діяння в різних конструкціях складів злочинів.

У ч. 1 ст. 11 КК України у визначенні поняття злочину зазначається, що злочином визнається лише протиправне, суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинена суб'єктом злочину.

В ч. 2 ст. 11 КК України вказується, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки.

З цього випливає, що законодавець при визначенні злочину використовує термін «діяння». У буквальному значенні, цей термін застосовується для позначення дії або бездіяльності – зовнішніх форм злочинної поведінки. Поряд із цим, термін «діяння» в юридичній літературі використовується і для позначення злочину як діяння в цілому, яке володіє всіма ознаками злочину<sup>216</sup>.

Діяння характеризується наступними ознаками: 1) суспільна небезпечність діяння; 2) протиправність діяння; 3) конкретний характер; 4) усвідомленість поведінки особи; 5) поведінка – результат вольового акту.

<sup>214</sup>Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. - М.: Госюриздат, 1960. - С. 9.

<sup>215</sup>Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве /В. Мальцев //Законность. - 1999. - №1. - С. 17.

<sup>216</sup>Кузнецова Н.Ф. Цель и механизм реформы УК //Государство и право. - 1992. - №6. - С. 78.

У кримінальному праві розрізняють дві форми злочинної поведінки: дію та бездіяльність. Ці форми протиправної поведінки покладено в основу конструкції конкретних видів злочинів, передбачених Особливою частиною кримінального законодавства<sup>217</sup>.

Злочинна дія зовнішньо виражається або в формі жестів, або у вигляді вимови певних слів, або, що зустрічається більш частіше, у вигляді фізичного впливу на інших людей або на різні предмети зовнішнього світу<sup>218</sup>.

Кримінально-правова дія – це активний, свідомий, вольовий акт зовнішнього прояву поведінки, який виражається у вчиненні суспільно небезпечного посягання, передбаченого кримінальним законом. Як правило, протиправна дія має складний характер і законодавцем визнається як «ухилення», «участь», «зловживання», «викрадання» т. ін.<sup>219</sup>.

Кримінально-правова бездіяльність – це суспільно небезпечна, вольова поведінка, яка за сутністю є невиконанням особою своїх юридичних обов'язків. Зовнішній прояв будь-якого діяння проявляється у вигляді руху, за допомогою окремих рухів тіла. Суспільна небезпечність як ознака кримінально-правового діяння полягає в тому, що діяння завдає або створює загрозу завдання шкоди суспільним відносинам. Суспільна небезпечність – це матеріальна характеристика дії, протиправність – правова характеристика, яку часто називають формальною в тому розумінні, що вона являє собою юридичну форму свого матеріального змісту – суспільної небезпеки<sup>220</sup>.

Стосовно форми діяння, то бездіяльність у більшості випадків вчиняється з необережною формою вини. В підрозділі 1.2 було встановлено, що однією з ознак малозначного діяння є його спрямованість на вчинення діяння, що не заподіює істотної шкоди або не створює загрози її заподіяння, тобто діяння повинно бути вчинено лише з необережною формою вини. Виходячи з цього,

<sup>217</sup>Никулин С.И., Чугаев А.П. О проекте УК РФ //Государство и право. - 1992. - №7. - С. 94.

<sup>218</sup>Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. - М.: Госюриздат, 1960. - С. 66-70.

<sup>219</sup>Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація - 4-є вид., перероб. і допов. - Х.: Право, 2010. - С. 113.

<sup>220</sup>Никифоров Б.С. Объект преступления. - М.: Гос. из.-во юр. лит-ры, 1960. - С. 138, 227.

можна зробити висновок, що вчинення малозначного діяння у формі бездіяльності є малоймовірним та неможливим, коли бездіяльність вчинено з необережною формою вини.

Малозначним діянням визнається лише те діяння, яке не є суспільно небезпечним, а тому малозначне діяння не є кримінально протиправним.

В.М. Кудрявцев визначав злочинну дію як суспільно небезпечний в даних умовах місця, часу та обставин протиправний акт зовнішньої поведінки особи. При цьому, під зовнішньою розуміється поведінка, що є під контролем свідомості та здійснюється власним тілорухом даної особи<sup>221</sup>.

На підставі законодавчого визначення малозначності діяння Ю.Є. Пудовочкін виділяє такі дві його ознаки: 1) в малозначному діянні присутня кримінальна протиправність, іншими словами, формально воно підпадає під ознаки тієї чи іншої кримінально-правової норми (правова ознака); 2) в малозначному діянні відсутній властивий злочину рівень суспільної небезпеки, оскільки заподіювана ним шкода або загроза її заподіяння мінімальна (соціальна ознака). При цьому Ю.Є. Пудовочкін вказує: «Важливо звернути увагу, що визнання діяння малозначним не свідчить не про те, що в ньому взагалі відсутні ознаки малозначності для тих або інших охоронюваних правом об'єктів, просто рівень цієї суспільної небезпеки діяння не відповідає рівню злочину»<sup>222</sup>.

Слід погодитися з позицією Ю.Є. Пудовочкіна з приводу того, що малозначне діяння володіє ступенем суспільної небезпеки, який не притаманний для злочину. Вказана ознака діяння притаманна малозначному діянню, проте ступінь суспільної небезпеки визначається не лише за характером дії або бездіяльності, а за іншими ознаками – знаряддями та засобами вчинення, часом, місцем та обстановкою.

<sup>221</sup>Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. - М.: Гос. издат. юрид. лит., 1960. - С. 71.

<sup>222</sup> Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранные лекции. 2-е изд. испр. и доп. - М.: Юрлитинформ, 2010. - С. 32.

Протиправність. Говорячи про протиправність дії в кримінально-правовому значенні слова, ми, з одного боку, маємо на увазі дію, що містить у собі сукупність всіх ознак, вказаних у законодавчому визначенні злочину, а з іншого боку, виходимо з того, що протиправність дії в кримінальному праві являє собою лише юридичне вираження його суспільної небезпеки<sup>223</sup>.

Зміст «протиправності» полягає у тому, що діяння є протиправним, коли воно передбачене КК України як злочин, тобто є забороненим кримінальним законом. Вказана ознака є значним досягненням теорії кримінального права та є проявом таких принципів, як «Nullum crimen, nulla poena, sine lege» («немає злочину, немає покарання без вказівки на те в законі»); «застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено» (ч. 1, 4 ст. 3 КК України).

Звідси можна зробити висновок, що якщо діяння втрачає суспільну небезпечність, тоді воно не є кримінально протиправним, оскільки забороненим згідно із КК України є лише злочин. Виникає питання: як малозначне діяння, що вказано в ч. 2 ст. 11 КК України, може «формально містити ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом»?

На нашу думку, ознака «не є суспільно небезпечним» суперечить такій ознаці, як «формально містить ознаки будь-якого діяння». В світлі цієї суперечності законодавчого визначення малозначності діяння, виправданою є пропозиція А.П. Козлова, Н.А. Мирошніченко<sup>224</sup> та інших учених<sup>225</sup> відмовитись від вказаного поняття.

Водночас, можливо законодавець мав на увазі якийсь вид кримінальної протиправності або інший вид протиправності?

<sup>223</sup> Никифоров Б.С. Объект преступления. - М.: Гос. Изд.-во юр. лит-ры, 1960. - С. 137.

<sup>224</sup> Мирошніченко Н.А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния // Актуальні проблеми держави та права. - Вип. 65 /редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. - О.: Юрид. л-ра, 2012. - С. 550.; Козлов А.П. Понятие преступления /А.П. Козлов. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. - С. 766-771.

<sup>225</sup> Маломуж С.І. До питання обґрунтованості існування поняття «малозначність діяння» /С.І. Маломуж // Вісник прокуратури [Текст]: загальнодерж. фах. юрид. вид. /Генеральна прокуратура України, Націон. юрид. акад. ім. Я. Мудрого, Київський національний ун.-т ім. Т.Шевченка; ред. Ю.В. Бойченко. - К.: - 2015. - №2. - С. 34 - 40.

В.М. Кудрявцев запропонував три види протиправності діяння: 1) пряма кримінальна протиправність; 2) змішана протиправність; 3) умовна протиправність<sup>226</sup>. «Пряма кримінальна протиправність» – це така протиправність, при якій діяння забороняється безпосередньо кримінальним законом та не залежить від того, заборонено таке діяння галузями іншого законодавства чи ні (бандитизм, вбивство, державна зрада, майнові злочини). Змішаною протиправністю є заборонність кримінальним законом діяння лише через те, що воно заборонено іншими галузями законодавства. Вказаний вид притаманний для більшості бланкетних диспозицій кримінально-правових норм. При умовній протиправності не йдеться про ознаки дії або бездіяльності, а вказуються лише ознаки злочинних наслідків (до них належать, як правило, злочини проти особи, проти майна, порушення певних правил)<sup>227</sup>.

У судовій практиці змішана протиправність визначається як «порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів, яке полягає у вчиненні особою дій, які заборонені відповідними актами, або у невиконанні дій, які особа повинна була вчинити згідно з законодавчими або нормативними вимогами»<sup>228</sup>.

Раніше було встановлено, що малозначне діяння може бути іншим видом правопорушення, тобто має бути протиправним, проте забороненим не КК України, а іншою галуззю законодавства. Звідси можна зробити висновок, що малозначне діяння є забороненим КУпАП, КЗпП або іншим законодавчим актом, тобто володіє не кримінальною протиправністю, а змішаною протиправністю. Виходячи з визначення умовної протиправності, запропонованої В.М. Кудрявцевим, для малозначного діяння може бути притаманна і умовна протиправність.

<sup>226</sup> Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. - М.: Гос. издат. юрид. лит., 1960. - С. 117.

<sup>227</sup> Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. - М.: Гос. издат. юрид. лит., 1960. - С. 117-120.

<sup>228</sup> Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова №7 Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. //Вісник Верховного суду України . - 2009 (10.09.2009 р.). - №8. - С. 15.

*Спосіб вчинення діяння.* Зміст поняття малозначності полягає у встановленні відсутності суспільної небезпеки як об'єктивної властивості будь-якого злочинного діяння. Ця конкретизація досягається шляхом встановлення відсутності суспільної небезпеки через ознаки об'єктивної сторони, зокрема, такої, як спосіб вчинення діяння.

М.І. Панов дає класифікацію способів дії та бездіяльності за декількома ознаками, які дозволяють поділити способи вчинення злочинів на види. Вченим запропоновано виділити наступні способи: за об'єкта посягання – фізичне насильство, психічне насильство, обман, зловживання довірою; за предметом злочину – вилучення предметів, злочинне ставлення до предметів, створення таких предметів; в залежності від детермінант суб'єктивного характеру – вчинення злочину з особливою жорстокістю; в залежності від характеру впливу на об'єктивний світ – фізичні та інформаційні<sup>229</sup>.

Спосіб, як ознака об'єктивної сторони злочину, характеризує безпосередньо дію або бездіяльність, та надає їм якісну визначеність, уточнює, конкретизує їх, внаслідок чого злочинна дія або бездіяльність наділяється стійкими індивідуальними ознаками, які відрізняють її від інших діянь. Встановлення способу в кожному конкретному злочині має вирішальне значення як тоді, коли він вказаний у законі та є безпосередньою ознакою складу злочину, так і тоді, коли у законі спосіб не вказаний<sup>230</sup>.

Але, сам по-собі, спосіб вчинення діяння без його взаємозв'язку з іншими ознаками об'єктивної сторони, об'єкту та ознаками суб'єктивної сторони не має значення. Наприклад, саме по собі «таємне викрадення» не має ніякого юридичного значення без визначення багатьох умов: що викрадене, в якому розмірі, кількість викраденого, його вартість, хто викрав та в кого, де, коли і т. ін. Лише при визначенні цих необхідних обставин, спосіб вчинення діяння

<sup>229</sup> Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. - Харьков.: Издательство при Харьковском гос. университете издательского объединения «Вища школа», 1982. - С. 85.

<sup>230</sup> Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2010. - С. 136.

набуває правового змісту та значення, проте в багатьох випадках, від способу залежить буде визнано діяння суспільно небезпечним або ні.

Формування мотивів, мети вчинення злочину здійснюється на базі та з урахуванням зовнішніх об'єктивних умов, в яких діє особа і які дозволяють здійснити дію (бездіяльність) певним способом. Таким чином, приймаючи рішення про вчинення злочину, особа обирає й можливий спосіб його здійснення<sup>231</sup>.

Спосіб вчинення злочину при кваліфікації діяння має наступне значення:

1) впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння поряд з іншими ознаками, проте не є обов'язковою ознакою складу злочину; 2) є обов'язковою ознакою складу злочину. Для малозначності діяння спосіб має таке саме значення як і для складу злочину, тож розглянемо його.

В.М. Кудрявцев вважав, що з числа об'єктивно можливих способів, якими може бути заподіяний той чи інший результат, не всі дії повинні визнаватися злочинними. Ступінь небезпечності різноманітних форм посягання на одну й ту саму групу суспільних відносин може бути різноманітним. Від способу вчинення злочину залежать характер та тяжкість наслідків, що наступили. Тому, в кожному конкретному випадку, треба звертати увагу на спосіб вчинення злочину, бо спосіб дії, який не являє великої суспільної небезпеки для однієї групи суспільних відносин, може становити таку небезпеку для другої групи<sup>232</sup>.

Вказану характеристику впливу способу на ступінь суспільної небезпеки діяння можна розглянути на такому прикладі.

Особа 1 вчинив сварку з головою сільської ради Особою 2 на подвір'ї жилого будинку у присутності інших осіб та застосовуючи фізичну силу заштовхав Особу 2 до підвального приміщення будинку, де утримував його. В

<sup>231</sup>Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. - Харьков.: Издательство при Харьковском гос. университете издательского объединения «Вища школа», 1982. - С. 123.

<sup>232</sup>Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления /В.Н. Кудрявцев. - М.: Гос. издат. юрид. лит., 1960. - С. 75.

апеляційній скарзі адвокат засудженого посилався на відсутність складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 146, та ч. 1 ст. 296 КК України, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином та через малозначність не становить суспільної небезпеки, через що Ухвалою від 05.11.2013 р. Апеляційного суду Рівненської області вирок суду було скасовано, а справу направлено на новий розгляд<sup>233</sup>. Як видається, суспільна небезпека вказаного діяння за способом його вчинення є явною, оскільки Особа 1 застосувала фізичний вплив на Особу 2 та силою утримувала її в підвальному приміщенні, а, отже, рішення апеляційного суду є необґрунтованим.

У випадку, якщо спосіб обтяжує вчинений злочин і в КК України передбачений у якості кваліфікуючої ознаки, то, на нашу думку, таке діяння не може бути визнано малозначним.

Наприклад, якщо способом вчинення крадіжки є таємне проникнення до житлового приміщення, яке оснащено спеціальними захисними системами, сигналізацією тощо, то у цьому випадку дії винуватої особи спрямовані на проникнення до житлового приміщення, знешкодження захисних систем та свідчать про підвищений ступінь небезпеки вчиненого діяння.

До способів діяння, які можуть бути кваліфікуючими ознаками, належить вчинення злочину групою осіб (ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 190, ч. 2 ст. 192 та інші діяння, передбачені КК України), застосування психічного чи фізичного насильства (ч. 2 ст. 180 та інші діяння, передбачені КК України), із використанням службового становища (ч. 2 ст. 169 та інші діяння, передбачені КК України) та інші кваліфікуючі ознаки.

За способом дії малозначне діяння виявляється у формі дії та бездіяльності, яким притаманні властивості ознак, подібних до злочинного способу дії, проте за своїм характером спосіб вчинення посягання не було

<sup>233</sup>Ухвала Апеляційний суду Рівненської області від 05 листопада 2013 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34606605>; Ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 11.11.2013 р. по справі №1616/2521/2012 (номер провадження 11/786/563/2013): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34282686>.



спрямовано на заподіяння шкоди або не створило загрози її заподіяння, тобто не є суспільно небезпечним.

Вчинення діяння способом, який є кваліфікуючою ознакою складу злочину, згідно із КК України не може бути визнано малозначним діянням, оскільки істотно підвищує суспільну небезпеку вчиненого діяння.

*Врахування наслідків при визначенні малозначності діяння.* Злочин завжди заподіює шкоду суспільним відносинам, що охороняються законом, або утворює загрозу її заподіяння. Вказану властивість називають суспільною небезпекою злочину, об'єктивною властивістю будь-якого злочину<sup>234</sup>.

В радянському кримінальному праві деякі вчені розуміли ті передбачені кримінальним законом зміни в навколишньому світі, які відбуваються під впливом дій або бездіяльності особи і які належать до об'єктивних ознак складу злочину<sup>235</sup>.

Н.Ф. Кузнецова вказувала, що незалежно від характеру безпосередньої шкоди, кожний злочин завжди тягне за собою шкоду ідеологічну самим фактом порушення соціалістичного правопорядку, перешкоджання цілям правового регулювання<sup>236</sup>. У зв'язку з цим, необхідно розрізняти поняття злочинного наслідку та злочинної шкоди.

Співвідношення зазначених понять висвітлювали вчені, які досліджували питання об'єктивної сторони складу злочину. Найбільш аргументованою з цього питання є позиція Г.П. Новосьолова<sup>237</sup>, а також В.Б. Малініна та А.Ф. Парфьонова, які зазначали, що наслідок є частиною об'єктивної сторони складу злочину, а злочинна шкода – характеристика, яка безпосередньо стосується іншого елементу складу – об'єкта посягання.

<sup>234</sup>Владимиров В.А., Кириченко В.Ф., Ляпунов Ю.И. Советское уголовное право. Общая часть. Состав преступления. - М.: Мин. -во охраны общественного порядка СССР. Управление учебных заведений, 1968. - С. 29.

<sup>235</sup>Курс советского уголовного права: Часть общая в 6-ти Т. (ред. кол.: А.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чхиквадзе). - Т. 2. Преступление. - М.: Академия наук СССР (Институт государства и права). - Наука, 1970. - С. 148.

<sup>236</sup>Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность /Кузнецова Н.Ф. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 52 с.

<sup>237</sup>Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты /Г.П. Новоселов. - М.: Издательство НОРМА, 2001 - С. 56.

Злочинна шкода – це соціально шкідливі зміни в суспільних відносинах, які заподіюються завжди при скоєнні злочину (як формального, так і матеріального за своєю конструкцією), а фактичною основою його є як діяння, так і наслідок. «Злочинний наслідок» є фактичним моментом закінчення злочину з матеріальним складом та, відповідно, однією з об'єктивних форм прояву злочинної шкоди<sup>238</sup>. Як видається, що позиція В.Б. Малініна та А.Ф. Парфьонова потребує уточнення з приводу того, що злочинна шкода є проявом злочинного наслідку, а вказані поняття є нерозривними.

У ч. 2 ст. 11 КК України шкода згадується як «істотна шкода». В тексті КК України поняття істотна шкода використовується в декількох статтях, при цьому за змістом їх можна поєднати в наступні групи:

1) як оціночне поняття в таких статтях, як: істотна шкода здоров'ю у ст. 137 «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей»; істотна шкода для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини у ч. 2 ст. 150 «Експлуатація дітей»; істотна шкода здоров'ю потерпілого згідно із ч. 4 ст. 323 «Спонування неповнолітніх до застосування допінгу»; істотна шкода охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб згідно із ст. 382 «Невиконання судового рішення»; істотна шкода згідно із ч. 2 ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї....»;

2) як шкода у вигляді матеріального наслідку у кількісному вираженні:

істотною шкодою є шкода, яка становить 100 і більше н.м.д.г. згідно з ч. 2 ст. 182 «Порушення недоторканості приватного життя» КК України; істотною шкодою є шкода, яка становить 250 і більше н.м.д.г. згідно зі ст. 248 «Незаконне полювання» КК України; істотною шкодою є шкода, яка становить 100 і більше н.м.д.г. згідно із ст. ст. 364, 364-1, 365, 365-2, 367 «Злочини у сфері службової діяльності ..» КК України; істотною є шкода, яка становить 250

<sup>238</sup> Малинин В.Б. Объективная сторона преступления /В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. - СПб.: Изд-во Юрид ин-та (Санкт-Петербург), 2004. - С. 84.

н.м.д.г. та більше згідно з ч. 1 ст. 425 «Недбале ставлення до військової служби» та ст. 426 «Бездіяльність військової влади» КК України;

3) як *школа у вигляді матеріального наслідку без кількісного вираження*: істотна шкода охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб у ч. 1-2 ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів»; істотна шкода суб'єкту господарської діяльності у ст. ст. 231-232 «Порушення банківської та комерційної таємниці» КК України; істотна шкода у ст. 244 «Порушення законодавства про континентальний шельф України»; істотна шкода у ст. 246 «Незаконна порубка лісу»; істотна шкода в ст. 249 «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» КК України; істотна шкода згідно зі ст. 426-1 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень».

Необхідно також виділяти склади злочинів, в яких вчинене діяння без заподіяння злочинних наслідків заподіює «істотну шкоду» суспільним відносинам. У вказаних складах злочинів, злочинні наслідки не є обов'язковою ознакою злочину, проте за ступенем суспільної небезпеки подібні діяння (наприклад, бандитизм, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян та інші) у багатьох випадках є більш суспільно небезпечними, ніж склади злочинів, в яких злочинні наслідки є обов'язковою ознакою.

При цьому дивною є вказівка в ч. 2 ст. 150 КК України на істотну шкоду, а в ч. 1 ст. 150 КК України об'єктивна сторона сформульована як «експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці». Формальне тлумачення ч. 1 та ч. 2 ст. 150 КК України у розумінні ч. 2 ст. 11 КК України свідчить про те, що діяння, передбачені ч. 1 ст. 150 КК України, не становлять істотної шкоди. Аналогічний підхід є у конструюванні ст. 182, ч. 4 ст. 323 КК України. Для

з'ясування обґрунтованості такого підходу слід співвіднести поняття істотної шкоди з іншими поняттями.

В тексті КК України поряд із поняттям «істотна шкода» використовується поняття «значна шкода», яке згадується набагато більше, ніж істотна шкода.

Виходячи із визначення малозначності діяння у ч. 2 ст. 11 КК України, якщо діяння не заподіяло істотної шкоди або не створило загрози її заподіяння, то діяння не є злочином. Отже, будь-яке діяння, яке є злочином, заподіює або створює загрозу заподіяння істотної шкоди. Виходячи з термінології КК України, істотна шкода може бути значною, великого розміру, особливо великого розміру, тобто істотна шкода охоплює останні три поняття.

Звідси можна зробити висновок, що вказівка на «істотність шкоди» як кваліфікуючу ознаку злочину, ознаки якого розкриті в основному складі (такими кваліфікуючими складами є діяння, передбачені у ч. 2 ст. 150, у ч. 2 та Примітці до ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ч. 4 ст. 323, ч. 3 ст. 359, ч. 3 ст. 382, ч. 2 ст. 410), є незаконним, оскільки суперечить ч. 2 ст. 11 КК України. При такому визначенні ознак основного складу злочину, передбачених у ч. 1 ст. 150, ч. 1 ст. 182, ч. 1 ст. 323 КК України, виходить, що вказані діяння не заподіюють істотної шкоди, тобто на момент криміналізації є малозначними діяннями. Ймовірно законодавцю необхідно було використати у ч. 2 ст. 150, ч. 2 ст. 182, ч. 4 ст. 323 КК України поняття «значна шкода», а не поняття «істотна шкода».

Вказану неузгодженість В.О. Навроцький відносив до колізій між Загальною та Особливою частиною КК України<sup>239</sup>.

Отже, можна зробити висновок, що невірним є віднесення до кваліфікуючих ознак такої ознаки, як «заподіяння істотної шкоди».

Н. Нульман пропонував включити у ч. 2 ст. 11 КК України критерії істотної шкоди для фізичних, юридичних осіб, держави та суспільства. Він пропонував визначити для окремих сфер різні критерії визначення

<sup>239</sup>Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. Посібник - К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 383.

малозначного діяння стосовно заподіяння шкоди інтересам держави і суспільства. Наприклад, чи могла б особа надалі реалізовувати свої права внаслідок незначної шкоди, а юридична особа – свою діяльність, або чи змінився б статус держави чи суспільства внаслідок спричиненої шкоди. Вказані зміни дозволили б, на думку Н. Нульмана, правозастосовним органам та відповідним посадовим особам правильно застосовувати закон і забезпечити гарантії захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, а також суспільства і держави<sup>240</sup>.

Вказана пропозиція заслуговує на увагу, проте, на нашу думку, не може бути втіленою в КК України через те, що неможливо узагальнити істотність шкоди для всіх суспільних відносин, окремо для фізичних осіб, юридичних осіб, держави, суспільства. Сам автор, висловивши вказану пропозицію, не запропонував конкретних критеріїв малозначності діяння щодо фізичної, юридичної особи, суспільства та держави. Вказані критерії у випадку їх законодавчого закріплення будуть або занадто громіздкими, або неповно охоплювати критерії істотності шкоди для всіх суб'єктів. У тексті КК України використано, навіть, неоднотипну термінологію («істотна шкода», «значна шкода», не всі визначення істотності шкоди є конкретно визначеними), а відтак, як тоді взагалі можна говорити про встановлення єдиних критеріїв визначення «істотної шкоди» окремо для різних учасників суспільних відносин.

На нашу думку, істотну шкоду необхідно визначати як зміни, що заподіюються внаслідок вчинення діяння, передбаченого КК України, або такого діяння, що створило загрозу заподіяння наслідків<sup>241</sup>, передбачених КК України, або заподіяло вказані наслідки.

Заподіяння істотної шкоди або створення можливості її заподіяння є вираженням такого ступеня суспільної небезпеки діяння, яке досягає рівня

<sup>240</sup>Нульман М. Відмежування злочину від малозначного діяння /М. Нульман //Збірник Тези доповідей та наукових повідомлень студ. наук. конф. «Актуальні проблеми кримінального права України» Х.: - 2007. - С. 22-24.

<sup>241</sup> Під «наслідками» маємо на увазі «суспільно небезпечні наслідки».

суспільної небезпеки злочину. У визначенні критеріїв малозначності діяння окремо стосовно фізичних, юридичних осіб, держави та суспільства немає необхідності.

Ю.Є. Пудовочкін вказував: «Оскільки суспільна небезпека діяння визначається, в першу чергу, змістом ознак вчиненого діяння, визнання діяння малозначним напряму пов'язано з характеристикою ознак та конструкцією складу злочину<sup>242</sup>. Тому при дослідженні визначення малозначності діяння за наслідками посягання особливу увагу слід звернути на залежність та взаємовплив наслідків у визначенні діяння малозначним для кожного виду складу злочинів (матеріального, формального, усіченого).

Більшість злочинів мають декілька наслідків, заподіюють шкоду не одній, а декільком групам суспільних відносин. Злочинні наслідки мають складний характер, власну структуру, зміст якої, на думку А.С. Міхліна, включає наступні елементи: 1) порушення фактичних суспільних відносин, які охороняються конкретною кримінально-правовою нормою; 2) порушення відповідних правових відносин, які встановлені для охорони даного блага<sup>243</sup>.

Погляди А.С. Міхліна розвиває В.Б. Малінін та А.Ф. Парфьонов, які зазначили, що саме в наслідку найбільше проявляється суспільна небезпека. Юридичне значення наслідків полягає у наступному: а) наслідки є розмежувальною ознакою між злочинами та іншими видами правопорушень; б) наслідки використовуються законодавцем в якості основного критерію криміналізації людських вчинків; в) наслідки необхідні для кваліфікації вчиненого (як ознака складу злочину) та визначення розміру відповідальності (в якості обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання)<sup>244</sup>.

---

<sup>242</sup> Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранние лекции. 2-е изд. испр. и доп. - М.: Юрлитинформ, 2010. - С. 33.

<sup>243</sup> Михлин А.С. Последствия преступления /Михлин А.С. - М.: Юр. лит-ра, 1969. - С. 15.

<sup>244</sup> Малинин В.Б. Объективная сторона преступления /В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. - СПб.: Изд-во Юрид. ин-та, г. Санкт-Петербург, 2004. - С. 89.

Для дослідження малозначності діяння найбільше значення наслідки мають у випадках, коли вони виступають розмежувальною ознакою між злочинною та незлочинною поведінкою.

М.Й. Коржанський виділяв наступні види наслідків: матеріальні, фізичні, моральні та політичні. Матеріальними наслідками він називав заподіяння потерпілому матеріальної шкоди, фізичними – заподіяння шкоди здоров'ю та життю особи, моральні стосуються злочинів, які посягають на честь та гідність, а політичні мають місце при порушенні суб'єктивних прав громадян<sup>245</sup>. А.Н. Ігнатов та Ю.А. Красиков серед наслідків виділяють такі, як приниження авторитету влади та державного апарату, які можуть заподіюватись шляхом вчинення хабарництва, перевищення влади або службових повноважень і т. ін.<sup>246</sup>. Погляди вказаних учених необхідно уточнити. Такий вищевказаний вид наслідку, як «моральні наслідки» (приниження авторитету влади) є шкодою, що завдається суспільним відносинам, охоронюваним КК України, а не обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, оскільки «моральні наслідки» не підлягають обов'язковому встановленню.

У випадку, коли заподіяні наслідки мають конкретно-юридичне вираження, необхідні для кваліфікації вчиненого як ознака основного складу злочину, кваліфікованого складу злочину чи особливо кваліфікованого складу злочину, вказані діяння, за наявності інших ознак, не можуть бути віднесені до малозначних діянь.

Наприклад, у майнових злочинах, передбачених ст. ст. 185, 186, 189 та 190 КК України, наслідки мають чітко виражене значення, оскільки згідно з п. 2 Примітки до ст. 185 КК України наслідком є збитки, заподіяні на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Найбільше труднощів у органів досудового слідства виникає при з'ясуванні розміру заподіяних наслідків у діяннях із ознаками розкрадання.

<sup>245</sup>Коржанський М.Й. Кримінальне право та законодавство України. - К.: «Атика», 2001. - С. 194.

<sup>246</sup>Уголовное право России. Учебник для ВУЗов. В 2 т. /ответств. редакторы Игнатов А.Н., Красиков Ю.А. - М.: Издат. группа НОРМА - ИНФРА М, 1999. - Т. 1. - С. 130.

Визначення розміру викраденого майна для кваліфікації цього діяння як крадіжки чи як дрібної крадіжки призводить до багатьох помилок, що обумовлено відсутністю в ч. 1 ст. 185 КК України визначення чіткого розміру злочинного наслідку. Одним із шляхів усунення вказаних труднощів є доповнення ч. 1 примітки до ст. 185 КК України вказівкою на розмір викраденого майна, який є достатнім для кваліфікації діяння як крадіжки.

А.М. Ніколаєв відзначав: «Аналізуючи ситуацію, що склалась, при якій більшість всіх видів злочинів межують із сферою адміністративного правопорушення, лінією відмежування злочинів від адміністративних проступків слід було, по-перше, провести більш виразним визначенням ознак, з однієї сторони, злочинів, а з іншої адміністративних правопорушень, що з ними «межують», по-друге, зменшити кількість злочинів, щоб оптимізувати сферу кримінально-правової юрисдикції, сконцентрувавши її виключно на діяннях, які являють собою суспільну небезпеку і боротьба з якими на рівні адміністративного законодавства була б явно неефективною»<sup>247</sup>.

Розмір вартості викраденого майна згідно зі ст. 185 КК України не визначається в кримінальному законодавстві. Різні форми розкрадання майна визнаються дрібними, якщо вартість викраденого не перевищує 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених законодавством України (ч. 3 ст. 51 КУпАП)<sup>248</sup>.

Вказана ситуація є невірною, оскільки розмір злочинного наслідку визначається положеннями КУпАП, а не положеннями КК України. Адже визначення розміру викраденого майна не можна віднести до бланкетної диспозиції, оскільки це питання розміру злочинних наслідків, яке повинно вирішуватись КК України, а не положеннями інших законодавчих актів інших

<sup>247</sup>Николаев А.М. Криминализация общественно опасных деяний, граничащих со сферой административных правонарушений (основания и направления совершенствования): автор. дис. ... канд. юрид. наук. по спец. 12.00.08 /А.М. Николаев. - Нижний Новгород: 2004. - С. 15.

<sup>248</sup>Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки законом №8073-Х від 07.12.1984 //Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. - №51. - ст. 1122: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.



галузей законодавства. У зв'язку з цим, ч. 1 примітки до ст. 185 КК України необхідно доповнити вказівкою на чіткий розмір злочинного наслідку визначення розміру викраденого майна.

Н.Ф. Кузнецова вказувала, що малозначність діяння й відсутність шкідливих наслідків пов'язані між собою й можуть бути об'єднані в єдине поняття малозначності діяння. Малозначність діяння – це відсутність суспільної небезпеки наслідків дій осіб<sup>249</sup>. Подібною точки зору дотримувався Н.М. Якіменко<sup>250</sup>. Під поняттям суспільно небезпечних наслідків у цьому випадку Н.Ф. Кузнецова та Н.М. Якіменко розуміли як злочинну шкоду, так і злочинні наслідки. Питання, підняте Н.Ф. Кузнецовою та Н.М. Якіменко, прямо пов'язано з проблемою співвідношення понять «малозначність діяння» та «відсутність складу злочину». У зв'язку із чим, співвідношення зазначених понять потребує додаткового дослідження.

Вказаний взаємозв'язок цих понять обумовлений тим, що відсутність суспільно небезпечних наслідків у матеріальних складах кримінальних правопорушень свідчить про відсутність складу кримінального правопорушення або про незакінченість злочину.

М.І. Ковальов зазначав, що коли застосовується положення «про малозначність діяння», то річ йде про відсутність складу злочину в діях винуватої особи. Відсутність же складу злочину вказує на відсутність того ступеня суспільної небезпеки діяння, який притаманний злочинам, та свідчить про відсутність підстав для притягнення до кримінальної відповідальності<sup>251</sup>. На жаль, вказана характеристика малозначності діяння є занадто загальною та характеризує лише діяння і взагалі не згадується про наслідок.

<sup>249</sup> Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. - М.: Госюриздат, 1958. - С. 178.

<sup>250</sup> Якіменко Н.М. Малозначительность деяния в истории советского уголовного права // Правоведение. - 1983. - №1. - С. 35.

<sup>251</sup> Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве / Ковалев М.И. - Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1987. - 135-136 с.

Н.М. Якіменко відзначав, що при кваліфікації враховуються лише ознаки складу злочину. Якщо ця шкода малозначна і діяння, таким чином, лише формально підпадає під ознаки будь-якого злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального закону, то на практиці кримінальна справа припиняється на підставі положення про малозначність діяння. Тобто, у даному випадку, не має потреби звертатися до наслідків, що лежать за межами складу злочину<sup>252</sup>.

Якщо, як вказує Н.М. Якіменко, заподіяна шкода малозначна, тобто недостатня для визнання злочином, тоді як це діяння може містити всі ознаки злочину, якщо, наприклад ст. 185 КК України (та приміткою до ст. 51 КУпАП) чітко передбачено, що викрадення майна на суму понад 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян є злочином, а ст. 286 КК України, наприклад, вказує, що порушення правил дорожнього руху, що заподіяло середньої тяжкості тілесні пошкодження, є злочином. Тобто діяння, яке заподіяло менші наслідки, не містить формально всі ознаки діяння, передбаченого статтею Особливої частини КК України, тобто не містить всіх ознак малозначного діяння, передбачених ч. 2 ст. 11 КК України.

Цей висновок підтверджується позицією В.В. Мальцева. Вчений при дослідженні малозначності діяння як обставини, що виключає провадження по кримінальній справі, вказував: «Не можуть вважатися малозначними діяння, наявність складів злочинів в яких пов'язують із фактом заподіяння суспільно небезпечної шкоди, наприклад, тяжких наслідків при необережному знищенні державного або громадського майна або істотної шкоди при халатності (крім незакінчених злочинів – додає в примітці В.В. Мальцев), якщо така шкода не заподіяна. В таких випадках у діянні є відсутньою одна із ознак складу злочину або, іншими словами, немає формальної підстави для визнання його

---

<sup>252</sup> 252Якіменко Н.М. Малозначительность деяния в истории советского уголовного права //Правоведение. - 1983. - №1. - С. 179.

малозначним»<sup>253</sup>. Подібна характеристика малозначності діяння є поширеною серед інших учених. На нашу думку, вказана позиція В.В. Мальцева є обґрунтованою, а ототожнення малозначності діяння та відсутності складу злочину є однією з основних помилок, які виникають під час застосування ч. 2 ст. 11 КК України.

Проведений аналіз наслідків при встановленні малозначності діяння свідчить про те, що наведене у ч. 2 ст. 11 КК України поняття малозначного діяння суперечить самій природі малозначного діяння. На нашу думку, поняття «малозначність діяння» та поняття «відсутність складу кримінального правопорушення» не є тотожними, оскільки при відсутності складу кримінального правопорушення у матеріальних складах злочинів відсутнім є наслідок як ознака об'єктивної сторони, тобто діянню не притаманні всі ознаки, передбачені тією чи іншою статтею Особливої частини КК України, а вказані поняття є взаємовиключними.

Ототожнення малозначності діяння та поняття відсутності складу злочину призводить до ряду помилок при застосуванні ч. 2 ст. 11 КК України органами досудового слідства та судом.

Наприклад, в рішенні Броварського міськрайонного суду Київської області по обвинуваченню Особи 8 у злочині, передбаченому ч. 4 ст. 364 КК України<sup>254</sup>, суд вказує, що обов'язковою ознакою складу злочину є наслідок, потім встановлює відсутність складу злочину, а потім вказує, що це діяння є малозначним. Як видається, в подібних випадках діяння не може бути малозначним, оскільки не містить всіх ознак складу злочину.

В іншій справі по обвинуваченню Особи 6 у викраденні дорожнього знаку (вартістю 224 грн. 18 коп.), належного КП «ЖЕО» Красноперекопської міської ради, а також у викраденні каналізаційного люку (вартістю 232 грн. 50

---

<sup>253</sup> Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие /В.В. Мальцев. - Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1986. - С. 22-23.

<sup>254</sup>Постанова Броварського міськрайонного суду Київської обл. по справі №1007/13631/2012 від 17.12.2013: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36481494>.

коп.), Особа 6, подаючи апеляційну скаргу, мотивувала своє клопотання про закриття кримінального провадження у зв'язку із малозначністю діяння<sup>255</sup>. У вказаних доводах Особи 6 є явна суперечність, з одного боку засуджений не визнає своєї вини, обґрунтовуючи її недоведеністю, а з іншого боку, посиляючись на малозначність свого діяння, фактично, визнає, що вчинив діяння, яке формально містить всі ознаки злочину, передбаченого Особливою частиною КК України.

Подібним чином застосовано положення про малозначність діяння в іншому рішенні суду. У постанові Броварський міськрайонний суд від 07.03.2014 р. по обвинуваченню Особи 2 у злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК України, повернув справу на додаткове розслідування із тих мотивів, що інкриміноване підсудному суспільно-небезпечне діяння, передбачене ч. 2 ст. 364 КК України, є злочином, для якого наслідки обов'язкові, проте вони не були встановлені<sup>256</sup>.

Подібним є інший приклад із матеріалів судової практики. Підписи від імені Особи 5 як представника ТОВ «Р.» та підпис від імені Особи 2 як представника «R.» виконані Особою 1. Такі дії підсудного кваліфіковані за ч. 2 ст. 366 КК України за кваліфікуючою ознакою спричинення тяжких наслідків. Однак тяжкі наслідки відсутні, що свідчить про відсутність складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 366 КК України, а тому з позиції суду першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином. Проте суд апеляційної інстанції скасував вказане рішення, оскільки діями особи наслідків не заподіяно, у зв'язку із цим суд постановив виправдувальний вирок на підставі ст. 327 КПК України (ред. 1960 р.) за відсутністю в діях особи складу цього

<sup>255</sup>Ухвала Колегія суддів судової палати у кримінальних справах Автономної Республіки Крим від 18.09.2012 р. по справі №11/0190/1737/2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26840782>.

<sup>256</sup>Постанова Броварського міськрайонного суду по справа №1007/8099/2012 (провадження №1/361/5/14) від 07.03.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37599865>.

злочину<sup>257</sup>. У вказаних випадках, органи досудового слідства невірно кваліфікували діяння за ч. 2 ст. 366 КК України, хоча діяння не заподіяло ніяких наслідків<sup>258</sup>.

Особі 1 заподіяно Особою 3 легкі тілесні ушкодження, судом першої інстанції після встановлення заподіяння легких тілесних пошкоджень відмовлено у порушенні кримінальної справи за ст. 125 КК України у зв'язку із малозначністю діяння. Вказане рішення скасовано Апеляційним судом Харківської області<sup>259</sup>, подібною є позиція Апеляційного суду Херсонської області при перегляді виправдувального вироку Скадовського районного суду Херсонської області стосовно дій Особи 1, кваліфікованих за ч. 2 ст. 307 КК України<sup>260</sup>. Тобто суд встановив, що діяння є малозначним, проте справу закрит у зв'язку з відсутністю складу злочину. Вказане твердження є ще одним прикладом помилкового ототожнення таких понять, як «відсутність складу злочину» та «малозначність діяння» у злочинах із матеріальним складом.

В. Цепелев, Н. Мартиненко називають три ознаки, за якими визначається малозначність діяння: створена діями особи ступінь можливості настання злочинних наслідків; суспільна значущість об'єкту посягання; обсяг шкоди, що може бути заподіяна об'єкту<sup>261</sup>.

Як бачимо, вказані вчені також визначають малозначність діяння через об'єкт злочину, через наслідок, а також через таке поняття, як «створення загрози настання злочинних наслідків». Потрібно з'ясувати, яке значення вказані ознаки мають для встановлення ознак малозначності діяння.

<sup>257</sup> Ухвала Апеляційного суду Львівської області в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39398241>.

<sup>258</sup> 258Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу [...]: Узагальнення Верховного Суду України від 19.10.2009 р. підготовлено В.Г. Жуком, О.С. Іщенко, А.І. Смолкіною //Вісник Верховного суду України. - 2010. - №1: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n\\_002700-09](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n_002700-09).

<sup>259</sup> Ухвала Апеляційного суду Харківської обл. від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.

<sup>260</sup> Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. від 04.02.2014 р. по справі №11/791/52/14: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37063281>.

<sup>261</sup> Цепелев В. Малозначительность деяния в судебной практике и интересы потерпевшего /Цепелев В., Мартыненко Н. //Уголовное право. - 2012. - №3. - С. 73-74.

Вказану в ч. 2 ст. 11 КК України характеристику наслідку малозначного діяння можна поділити на дві частини: 1) «...не заподіяла істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі»; 2) «не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі».

На нашу думку, перше формулювання характеризує випадки, коли шкода суспільним відносинам завдана і заподіяно певні матеріальні наслідків, проте вказана шкода не є за характером та розміром істотною, а заподіяні наслідки злочинними, а діяння в цілому не є суспільно небезпечним. Друге формулювання характеризує випадки, коли шкода суспільним відносинам завдана, за своїм характером вона є нематеріальною, проте ступінь вказаної шкоди не досягає суспільної небезпеки. Текстуально друге формулювання неістотної шкоди малозначного діяння в КК України виражається в таких словах, як «створило загрозу заподіяння».

Для більш повного розуміння такої ознаки малозначного діяння, як «не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди», слід розглянути, що являє собою «створення загрози заподіяння наслідків» як ознака об'єктивної сторони.

Н.Д. Дурманов<sup>262</sup> та В.Н. Кудрявцев<sup>263</sup> створення загрози настання небезпечних наслідків не відносили до злочинного наслідку, протилежну позицію висловлювала Т.В. Церетеллі<sup>264</sup>. На думку А.С. Міхліна «створення загрози заподіяння суспільно небезпечних наслідків» не може визнаватись самостійними наслідками злочину, оскільки створення загрози настання чого-небудь є «обставиною», тобто ознакою об'єктивної сторони, та свідчить лише про порушення безпеки виробництва як умови подальшого заподіяння нематеріальної шкоди (тобто посягання на один із об'єктів)<sup>265</sup>.

<sup>262</sup> Дурманов М.Д. Понятие преступления. - С. 269.

<sup>263</sup> Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления /В.Н. Кудрявцев. - М.: Государственное издательство Юридической литературы. - 1960. - С. 173.

<sup>264</sup> Церетелли Т.В. Причинная связь в уголовном праве /Тинатина Васильевна Церетелли. - Тбилиси: Изд. ТГУ им. Сталина, - 1957. - С. 189.

<sup>265</sup> Михлин А.С. Последствия преступления /Александр Соломонович Михлин. - М.: Юридическая литература, - 1969 - С. 17.

Більш точною є позиція В.Г. Тімейко щодо вказаної ознаки. Вчений відзначав, що «можливість» ще не є «дійсністю», і «можливі наслідки» не є наслідками, що настають в об'єктивній реальності. Те, що можливе, може і не настати. Якщо за наслідки видавати не тільки те, що вже наступило та знаходиться в світі дійсності, але і те, що могло б наступити та знаходиться в світі можливого – саме поняття наслідків із об'єктивної реальності перетворилось би у фікцію<sup>266</sup>.

Отже, більш обґрунтованою є позиція А.С. Міхліна та В.Г. Тімейко, які не визнають «створення загрози заподіяння небезпечних наслідків» безпосередньо наслідком, а відносять до характеристики діяння, обстановки вчинення певного діяння.

Оскільки створення загрози заподіяння суспільно небезпечного наслідку – це не наслідок, а характеристика діяння, то можна зробити висновок, що у словосполученні «...тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі...» слова «...не могло заподіяти істотної шкоди...» стосується діяння, а «...не заподіяло істотної шкоди...» стосується наслідку діяння.

Досліджені нами ознаки поняття малозначного діяння в розділі 1, а також значення об'єкту посягання при визначенні діяння малозначним, свідчать про виникнення помилок при розмежуванні понять «малозначного діяння» та «відсутність складу злочину». Для відображення вказаного підходу у розумінні малозначного діяння, на нашу думку, необхідно вилучити із ч. 2 ст. 11 КК України слова «...не заподіяло істотної шкоди...», проте залишити слова «...не могло заподіяти істотної шкоди...».

Із урахуванням зазначених змін, малозначність діяння в ч. 2 ст. 11 КК України буде визначатись наступним чином: «2. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння,

---

<sup>266</sup>Тімейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления (отв. ред. д.ю.н. П.Т. Некипелов). - Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, - 1997. - С. 86.

передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки тобто не могла заподіяти істотної шкоди».

*Причинний зв'язок.* Крім характеру дії або бездіяльності, розміру наслідків, потрібно розглянути таку ознаку об'єктивної сторони, як причинний зв'язок.

Як правило, вказану ознаку розглядають перед наслідком, проте, на нашу думку, це нелогічно, оскільки у випадку відсутності наслідку немає необхідності досліджувати причинний зв'язок, і лише у випадку наявності наслідку виникає необхідність встановити причинний зв'язок між вчиненим діянням та заподіяним наслідком. Для злочинів із формальним складом встановлювати наслідок немає необхідності, у зв'язку з чим причинний зв'язок для цих злочинів не має значення.

Причинний зв'язок – це об'єктивна категорія, що характеризує таку залежність явищ, при якій одне явище (причина) з неминучістю породжує друге явище (наслідок)<sup>267</sup>.

Під час розгляду питання про наслідки конкретного суспільно небезпечного діяння або бездіяльності особи слід встановити, чи заподіяний наслідок спричинено саме цією дією або бездіяльністю особи.

Таке саме правило слід застосовувати і для визначення причинного зв'язку при малозначності діяння. У випадку, якщо причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) та злочинними наслідками відсутній, у діях особи відсутній склад злочину, а вчинене діяння не може бути визнане малозначним. За вчинене особа може нести відповідальність лише якщо фактично вчинене діяння містить склад злочину.

Для встановлення малозначності діяння першочергове значення має діяння, наслідок, спрямованість умислу особи на досягнення злочинного результату. Роль причинного зв'язку при встановленні малозначного діяння полягає лише в тому, що в залежності від виду та характеру причинного зв'язку

---

<sup>267</sup> Малинин В.Б. Причинная связь в уголовном праве. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2000. - С. 25.



орган досудового слідства та суд встановлюють ознаки діяння, які мають особливе значення при визначенні діяння малозначним.

До інших факультативних ознак об'єктивної сторони належать знаряддя та засоби вчинення злочину, обстановка, час та місце вчинення злочину.

Вищевказані ознаки у випадку, якщо вони передбачені в статті Особливої частини КК України, є обов'язковими, і у випадку їх відсутності у вчиненому діянні відсутньою є об'єктивна сторона складу злочину і, як наслідок, вказане діяння не може бути визнане малозначним, оскільки відсутня одна із ознак (формально містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом) малозначного діяння.

Вказані ознаки набувають важливого значення, оскільки вони є своєрідним «лакмусовим папірцем» при визначенні ступеня суспільної небезпечності діяння, дають можливість визначити суб'єктивну спрямованість діяння: чи були спрямовані діяння на заподіяння істотної шкоди. чи, навпаки, вказане діяння є малозначним.

Наприклад, у випадку погрози вбивством діяння містить склад злочину, передбачений в ст. 129 КК України, лише у тому випадку, якщо погроза була реальною. Про реальність можуть свідчити знаряддя та засоби, наприклад, вогнепальна або холодна зброя, місце (в безлюдному місці, наприклад, парк, лісосмуга тощо) та час (вночі) висловлення погрози тощо<sup>268</sup>.

В результаті дослідження визначення малозначності діяння за об'єктивними ознаками, можна констатувати наступне:

1. Відсутність у діянні суспільної небезпеки злочину як ознака малозначного діяння визначається за такими об'єктивними ознаками, як діяння, наслідок, спосіб його вчинення. Визначення діяння, вчиненого у формі бездіяльності, малозначним є майже завжди.

---

<sup>268</sup> Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - Вид. третє перероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одісей, 2007. - С. 382.

2. Згідно з ч. 2 ст. 11 КК України, у випадку відсутності суспільної небезпеки діяння, воно не є кримінально протиправним. Оскільки у більшості випадків малозначне діяння є іншим видом правопорушення, слід вважати, що для малозначного діяння притаманний інший вид протиправності (умовна, змішана), які були запропоновані В.М. Кудрявцевим.

Спосіб вчинення злочину впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння поряд із іншими ознаками. Якщо спосіб обтяжує вчинене діяння і в КК України його передбачено у якості кваліфікуючої ознаки, то таке діяння не може бути визнано малозначним.

3. Злочинний наслідок є ознакою об'єктивної сторони складу злочину, а злочинна шкода є одним із його проявів у вигляді шкідливих змін у суспільних відносинах, фактичною основою яких є суспільно небезпечне діяння та його злочинний наслідок. Виходячи із розуміння поняття «істотної шкоди» у ч. 2 ст. 11 КК України, будь-яке діяння, ступінь суспільної небезпеки якого досягає ступеня суспільної небезпеки злочину, заподіює «істотну шкоду» об'єкту злочину.

В КК України поняття істотної шкоди використовується у такому розумінні, як: 1) негативні соціальні зміни у «особистих немайнових суспільних відносинах», які існують щодо охорони здоров'я, психічного та фізичного розвитку людини, прав і свобод громадян, державних чи громадських інтересів або інтересів юридичних осіб та передбачені в КК України в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони; 2) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах, які мають кількісне вираження у неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі- н.м.д.г.) та передбачені в КК України в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони; 3) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах без вказівки на її кількісне вираження у н.м.д.г., які передбачені в КК України в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складів злочинів; 4) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах

без кількісного вираження у н.м.д.г., які винесені законодавцем за межі складу злочину та не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони.

Виявлено суперечність в термінології КК України, яка проявляється у використанні різних термінів у позначенні одного і того самого поняття: «значна шкода», «істотна шкода». Слід погодитись із В.О. Навроцьким, що є колізією у КК України використання у кваліфікованих складах злочинів ознаки «істотна шкода», оскільки це свідчить про її відсутність у основних складах злочинів та відповідно їх малозначність. У зв'язку з цим, поняття «істотна шкода» у кваліфікуючих ознаках пропонується замінити на термін «значна шкода» у ч. 2 ст. 150, у ч. 2 та Примітці до ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ч. 4 ст. 323, ч. 3 ст. 359, ч. 3 ст. 382, ч. 2 ст. 410 КК України.

Доводиться, що пропозиції вчених з конкретизації всіх ознак «істотної шкоди» окремо для фізичних, юридичних осіб, держави та суспільства є необґрунтованими. Істотною шкодою є негативні зміни, які заподіюються суспільним відносинам внаслідок вчинення діяння, передбаченого КК України.

Дослідження встановлення малозначності діяння за наслідками свідчить про те, що наведене у ч. 2 ст. 11 КК України поняття малозначного діяння суперечить самій природі малозначного діяння. У судовій практиці виявлено випадки невірного встановлення малозначності діяння за наслідками. Помилки в кримінальному судочинстві пов'язані з підміною поняття «відсутність складу злочину» поняттям «малозначне діяння», які найбільше допускаються при встановленні ознак злочинів проти власності. З метою зменшення вказаних помилок запропоновано доповнити ч. 2 примітки ст. 185 КК України вказівкою на розмір майна, викрадення якого створюватиме підставу кримінальної відповідальності за крадіжку. Вказане положення, як передбачено і діючою редакцією ч. 2 примітки до ст. 185 КК України, повинно стосуватись злочинів, відповідальність за які встановлена у статтях 185, 186, 189 та 190 КК України.

Характеристику наслідку малозначного діяння за ч. 2 ст. 11 КК можна поділити на дві частини: 1) «не заподіяла істотної шкоди фізичній чи юридичній

особі, суспільству або державі»; 2) «не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі». Слід підтримати точку зору тих учених, які «створення загрози заподіяння небезпечних наслідків» розглядають як характеристику діяння, обстановки його вчинення, а не наслідку злочину. Для зменшення випадків підміни поняття «відсутність складу злочину» поняттям «малозначність діяння» видається доцільним вилучити із ч. 2 ст. 11 КК України таке словосполучення як «не заподіяло істотної шкоди»<sup>269</sup>.

### ***2.3. Визначення малозначності діяння за суб'єктивними ознаками***

Суб'єктивними ознаками злочину є ознаки суб'єкта злочину та суб'єктивної сторони (вина, мотив, мета, емоції). Необхідно розглянути як вказані ознаки впливають на ступінь суспільної небезпеки та встановлення малозначності діяння.

Поняття суб'єкта як елементу складу кримінального правопорушення охоплює такі ознаки, як: 1) фізична особа; 2) досягнення віку кримінальної відповідальності; 3) осудність.

Виходячи із цього, суб'єкт кримінального правопорушення – це фізична особа, яка безпосередньо вчиняє суспільно небезпечне, протиправне, винне та кримінально каране діяння, та здатна нести за вчинене кримінальну відповідальність. Така здатність обумовлена певними властивостями особи: віком, з якого можлива кримінальна відповідальність, та осудністю, тобто здатністю особи усвідомлювати характер своєї поведінки та керувати своїми вчинками.

У науці кримінального права розрізняють поняття «суб'єкт злочину» та «особа злочинця». Вивчення особи злочинця з позиції кримінального права має за мету встановлення тих її рис та характерних ознак, які повинні

<sup>269</sup>Маломуж С.І. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони посягання /С.І. Маломуж //Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія /за ред. проф. О.В. Козаченко, проф. Є.Л. Стрельцова. - Миколаїв: Іліон, 2016. - С. 746-765.

враховуватися при вирішенні питання про наявність підстав кримінальної відповідальності, про кваліфікацію злочину та визначення міри покарання<sup>270</sup>.

Злочин завжди вчиняється конкретною особою, якій притаманні безліч характеристик, не всі із яких мають кримінально-правове значення. У зв'язку з цим, для характеристики кримінального правопорушення, для з'ясування його сутності, вимагається всебічний аналіз особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Детальним дослідженням осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, займається кримінологія.

В юридичній літературі неодноразово відзначалася неприпустимість протиставлення особи та вчиненого нею діяння (складу злочину). Однак, окремі фахівці продовжують висловлювати погляди щодо цього поняття<sup>271</sup>. Більшість авторів вважає, що суспільна небезпечність особи знаходить вираження в суспільно небезпечному діянні. Причому, одні вважають, що суспільна небезпечність особи проявляється у всіх елементах складу злочину<sup>272</sup>, інші відстоюють позицію, що проявом суспільної небезпеки особи є суб'єктивна сторона<sup>273</sup>. Вказані погляди є протилежними за змістом.

М.Д. Дурманов вважав, що для вирішення питання про те, чи є діяння злочином чи малозначним діянням, у деяких випадках, мають значення особливості суб'єкта<sup>274</sup>. При визначенні діяння малозначним, Н.М. Якіменко вважав, що в рідких випадках ознаки суб'єкту мають різне відображення та можуть враховуватись при визначенні діяння малозначним (наприклад, такі як «судимість», «неодноразовість»)<sup>275</sup>.

<sup>270</sup> Дагель П.С. Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление // (науч. ред. проф. Г.Ф. Горский, рецензент проф. А.Б. Сахаров). - Воронеж.: Из-во. Воронежского ун-та. - 1974 - 51-52, 72-74 с.

<sup>271</sup> Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве. - Свердловск.: Издат-во Уральского университета, 1987. - С. 136.

<sup>272</sup> Кузнецова Н.Ф. Уголовное право и мораль. - М.: Издат-во МГУ, 1967. - С. 51.

<sup>273</sup> Лейкина Н.С. Личность преступника и уголовная ответственность. - Л.: Издат-во ЛГУ, 1968. - С. 63.; Волженкин Б.В. Общественная опасность преступника и основания уголовной ответственности // Правознавство. - 1963. - №3. - С. 92.

<sup>274</sup> Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. докт. юрид. наук. М.Д. Шаргородский). - М.- Л.: Изд-во АН СССР., 1948. - С. 265.

<sup>275</sup> Якіменко Н.М. Оценка малозначительности деяния: Учеб. пособие. - Волгоград, 1987. - С. 12-13.

Протилежну позицію стосовно цього питання займав М.І. Ковальов, який стверджував, що особливості суб'єкта не мають принципового значення, бо правосуддя існує на засадах рівності громадян перед законом та судом. Вказаний вчений вважав, що якщо наша правова система побудована на засадах рівності, то особовий аспект незначної по своїй суспільній небезпеці поведінки, коли вона підпадає під ознаки малозначного діяння, ніякої ролі відігравати не може. Рівність усіх перед законом можлива лише в тому випадку, коли головним в оцінці діяльності особи буде його діяння, а не сама вона, як особа з її позитивними та негативними рисами<sup>276</sup>.

Подібною позиції дотримається Е.В. Епіфанова, яка зазначає: «Так, суб'єктивний критерій вимагає, щоб умисел особи був спрямований на вчинення малозначного діяння. Ознаки суб'єкта злочину (неповноліття, посадове становище і т. д.) не повинні впливати на рішення питання про малозначність вчиненого ним діяння, оскільки згідно із кримінальним законом необхідно оцінювати суспільну небезпеку (малозначність) діяння, а не особистості»<sup>277</sup>. При формулюванні власної позиції Е.В. Епіфанова ототожнює поняття ознаки суб'єкта злочину з ознаками особи злочинця. Очевидно, що особливості особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не можуть впливати на визначення малозначності діяння.

Ю.Ю. Коломієць відзначає: «На нашу думку, характеристики особи злочинця<sup>278</sup> не мають значення при оцінці малозначності діяння, так як вони не свідчать про наявність або відсутність суспільної небезпеки вчиненого діяння. Врахування характеристик суб'єкта посягання при оцінці «малозначності діяння» на практиці призводить до ототожнення досліджуваного інституту із обставинами, що пом'якшують покарання, з підставами звільнення від

<sup>276</sup>Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве. - Свердловск.: Издат-во Уральского университета, 1987. - С. 136.

<sup>277</sup>Епифанова Е.В. Общественная опасность как научная категория, законодательная дифиниция: история и современность: монография. - М.: Издательство «Юрлитинформ», 2012. - С. 152.

<sup>278</sup>В тексті наукової статті Ю.Ю. Коломієць використовує поняття «характеристика суб'єкта посягання», разом із тим змістовно за текстом статті мається на увазі особа злочину. У зв'язку із цим, використаємо в тексті роботи саме поняття «особа злочину».

кримінальної відповідальності, покарання чи його відбування. Вчена приводить приклад, коли Павлоградським міським районним судом Дніпропетровської області закрито провадження стосовно Особи 4 по ч. 1 ст. 125 КК України через малозначність діяння, з тих мотивів, що легкі тілесні пошкодження заподіяні родичом (Особою 4 своїй донці), Особа 4 позитивно характеризується за місцем проживання, працює, має на утриманні батьків похилого віку, на обліку в наркологічному та психоневрологічному диспансерах не стоїть та інших обставин<sup>279</sup>. У цьому судовому рішенні суд ототожнив поняття «малозначність діяння» та «обставини, що пом'якшують покарання», проте якщо погодитись із позицією вказаної вченої, то зберігання п'яťох патронів і школярем, який привіз вказані патрони із полігону після навчання із цивільної оборони, і особою, яка звільнилась із місць позбавлення волі за умисне вбивство на замовлення із вогнепальної зброї, є рівнозначними діяннями, а характеристики вказаних осіб ніяким чином не повинні впливати на суспільну небезпеку цього діяння. Проте за ступенем суспільної небезпеки вказані діяння є зовсім різними, про що свідчать і положення судової практики.

Наприклад, в Ухвалі від 15 травня 2013 р. апеляційний суд Чернігівської області при перегляді вироку суду першої інстанції щодо засудження Особи 3 за ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 309, ч. 1 ст. 263 КК України обґрунтовано відхилив позицію скаржника з приводу того, що зберігання 8 патронів є малозначним діянням. Підставою для визнання апеляційним судом вказаного діяння злочином, а не малозначним діянням, було те, що вказані патрони були придатними для ураження живої цілі за висновком експерта, а вчинення в сукупності з іншими злочинами (незаконним зберіганням боєприпасів; незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин

<sup>279</sup>Коломиец Ю.Ю. Малозначительность в уголовном праве Украины /Ю.Ю. Коломиец //Науковий вісник Херсонського державного університету. - Вип. 1. - Т. 3. - 2014. - С. 45-48.

або їх аналогів з метою збуту та без мети збуту) свідчить про можливість використання вказаних боєприпасів за цільовим призначенням<sup>280</sup>.

У схожій ситуації суд по-іншому вирішив справу, в ухвалі апеляційного суду Київської обл. від 13.05.2014 р. діяння Особи 2 щодо зберігання двох патронів «Парабелум» без відповідного дозволу визнані малозначними, тобто такими, що хоча формально й містять ознаки діяння, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України, проте через малозначність не становлять суспільної небезпеки та відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином<sup>281</sup>. В інших рішеннях суду, захисники, часто посиляючись на малозначність вчиненого діяння, обґрунтовують необхідність зменшити покарання або виправдати засуджену особу<sup>282</sup>.

Вказані випадки свідчать про те, що ознаки «особи злочинця» (судимість за попередній злочин, соціальний статус особи) можуть мати значення при встановленні ступеню суспільної небезпеки діяння у тих випадках, коли ці ознаки «підсилюють» інші об'єктивні або суб'єктивні ознаки діяння.

Приведені Ю.Ю. Коломієць випадки із судової практики (заподіяння легких тілесних пошкоджень доньці матір'ю) свідчать про ототожнення судом понять малозначності діяння та складу злочину, оскільки такої підстави закриття кримінального провадження як малозначність діяння не існує. В наведеному Ю.Ю. Коломієць прикладі суд підмінив підстави звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 45 КК України) поняттям малозначності діяння. Подібним прикладом до наведених ученою є ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 15.10.2012 р. по обвинуваченню Особи 4 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 185 КК України. Адвокат підсудного

<sup>280</sup>Ухвала Апеляційного суду Чернігівської обл. по справі №2508/8618/2012 (провадження №11 - кп/795/45/2013) від 15.05.2013 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31180993>.

<sup>281</sup>Ухвалою апеляційного суду Київської області по справі №1-334/12 (провадження №11/780/207/14 від 13.05.2014) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38665112>.

<sup>282</sup>Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 08.04.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38137904>; Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28.05.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38931534>.



обґрунтував свою позицію з приводу того, що вчинене діяння є малозначним та не відповідає встановленим судом обставинам події, оскільки останній вчинив новий злочин під час відбування іспитового строку за попереднім вироком. Проте судом правильно кваліфіковано поведінку Особи 4 та не визнано її малозначною<sup>283</sup>.

Серед позицій учених, які висловлювались за необхідність врахування «ознак особи, що вчинила злочин» (Н.М. Якіменко, Н.Д. Дурманов та інші) та проти необхідності їх врахування (М.І. Ковальов, Е.В. Епіфанова, Ю.Ю. Коломієць та інші), проміжною є позиція Т.Є. Севастьянової.

Т.Є. Севастьянова вказувала, що врахування особливостей особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, залежить від правомірності поведінки особи, що вчинила кримінальне правопорушення: якщо діяння є малозначним, то ознаки особи, що вчинила кримінальне правопорушення не враховуються, тому, що в юридичному відношенні в цьому немає потреби; якщо те чи інше діяння (крадіжка набуває значних наслідків) набуває ознак кримінального правопорушення, саме з цього моменту значення особливостей особи злочинця набуває юридичного значення<sup>284</sup>.

Таке розуміння Т.Є. Севастьяновою значення ознак «особи, що вчинила діяння» для встановлення ознак малозначного діяння позбавлено сенсу, оскільки кримінально-правове значення мають ознаки того суб'єкту, яким вчинено діяння, та лише в тих випадках, коли ці ознаки безпосередньо впливають на визначення діяння малозначним або впливають на ознаки, від яких залежить встановлення малозначності діяння. Висвітлене Т.Є. Севастьяновою значення ознак «особи, що вчинила діяння» при визначенні малозначності діяння прирівнює їх до обставин, що обтяжують покарання.

<sup>283</sup>Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. по справі №1/0907/535/2011 (провадження №11/0990/485/2012) від 15.10.2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26459251>.

<sup>284</sup>Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальність: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 115.

На нашу думку, погляди М.Д. Дурманова та Н.М. Якіменко є вірними, оскільки в деяких випадках вчинення діяння особою, яка має судимість за тотожний злочин, зовсім по-іншому висвітлює значення інших (місця, часу, знаряддя, способу) ознак суспільно небезпечного діяння, підсилюючи або навпаки знижуючи їх ступінь суспільної небезпеки. Проте вказане врахування має бути не «автоматичним» (наприклад, наявність судимості за ст. 175 КК України) ніяк не впливає і не може вплинути на ступінь суспільної небезпеки інших діянь, передбачених цим розділом КК України. В протилежному випадку, дійсно, буде відбуватися поєднання «властивостей особи, що вчинила злочин», які впливають на ступінь суспільної небезпеки діяння із поняттям «обставини, що обтяжують покарання».

Вважаємо, що в позиції М.І. Ковальова, Е.В. Епіфанової, Ю.Ю. Коломієць не враховані випадки вчинення малозначного діяння з додатковими ознаками суб'єкту злочину, а також випадки, коли «судимість», «повторність» можуть впливати на існування невизначеного або альтернативного умислу у вчиненні суспільно небезпечного діяння або заподіяння суспільно небезпечних наслідків. Проте, на нашу думку, у вказаних випадках ця ознака має враховуватись із іншими ознаками об'єктивної сторони, такими, як обстановка, знаряддя та засоби вчинення діяння.

Таким чином, суспільна небезпечність особи винного виражається в об'єктивних та суб'єктивних ознаках діяння, тих, що охоплюються складом злочину, і тих, що не охоплюються.

У випадку вчинення малозначного діяння особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, провадження щодо вказаного діяння повинно закриватися не на підставі ч. 2 ст. 11 КК України, а на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України у зв'язку з тим, що відсутній суб'єкт злочину, тобто відсутній склад кримінального правопорушення.

У випадку, якщо малозначне діяння вчиняється неосудною особою, кримінальне провадження закривається із застосуванням примусових заходів

медичного характеру в порядку ст. ст. 290-292 КПК України, проте не з підстав, передбачених п. п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України 2012 р. Вказані діяння не можуть бути визнані малозначними, оскільки відсутня підстава притягнення до кримінальної відповідальності.

Т.Є. Севастьянова при дослідженні малозначності діяння за кримінальним законодавством України доходить до висновку, що якщо вчинене діяння, за яке відповідальність може нести лише спеціальний суб'єкт, вчиняється загальним суб'єктом, навіть, якщо таке діяння наділене ознаками малозначності, справа припиняється згідно з п. 2 ст. 6 КПК України 1961 р. за відсутністю складу злочину, а саме за відсутністю суб'єкта<sup>285</sup>. Вказаний висновок не відповідає положенням кримінально-правової теорії про кваліфікацію із спеціальним суб'єктом, оскільки в подібних випадках дії загального суб'єкту кваліфікуються як пособництво.<sup>286</sup>

У підрозділі 1.2. розділу 1 цієї було встановлено, що однією із ознак малозначного діяння є те, що діяння має бути «суб'єктивно, за задумом особи не спрямованим на заподіяння істотної шкоди». Тобто особа, яка вчиняє діяння, має усвідомлювати те, що вчинюване нею діяння не заподіє суспільно небезпечних наслідків або не створить загрози їх настання. При цьому у особи, що вчиняє малозначне діяння, навіть, має не бути такої мети або мотиву на вчинення діяння, що є суспільно небезпечним.

У науковій літературі, в якій досліджується малозначність діяння, часто згадується, що «умисел не був спрямований на заподіяння тяжких наслідків», у зв'язку з цим це діяння є малозначним. Саме в подібних формулюваннях проявляється значення суб'єктивної сторони при визначенні діяння малозначним. Для розгляду цього питання слід стисло визначити ознаки суб'єктивної сторони.

<sup>285</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальністю: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - С. 116.

<sup>286</sup> Павлов В.Г. Субъект преступления /В.Г. Павлов. - Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2001 - 20 с.

Суб'єктивна сторона злочину характеризує психічне ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння. Суб'єктивну сторону злочину утворює вина особи, мотив та мета злочину, емоційний стан. Вина проявляється в одній із форм - умисній (в таких видах як прямий або непрямий умисел) або необережній формі вини (злочинна самовпевненість або злочинна недбалість). Законодавче визначення вини міститься у ст. 23, а форм вини та їх ознак у ст. ст. 24, 25 КК України.

Вина може характеризуватися змістом (відображенням у свідомості особи об'єктивних ознак вчиненого діяння), сутністю (визначає соціальну природу вини), формою (умисел або необережність), ступенем вини (кількісна категорія, яка визначає тяжкість вчиненого злочину).

Кожна з форм вини складається з поєднання інтелектуальної та вольової ознак, різних за своїм змістом. Бажання настання суспільно небезпечних наслідків визначає направленість злочину на певний об'єкт та передбачає спрямованість дій винного. Таким чином, про бажання настання наслідків свідчать випадки, коли наслідки: 1) є кінцевою метою злочину; 2) є проміжною метою; 3) є засобом досягнення іншої, більш віддаленої мети.<sup>287</sup>

Для вирішення питання про те, яке значення має зміст вини для визначення діяння малозначним, слід дослідити наступні питання:

1) як саме інтелектуальна та вольова ознаки умисної форми вини впливають на визначення діяння малозначним?

2) чи можливим є визнання діяння, яке вчинене особою із необережності, малозначним діянням?

3) яким чином помилка впливає на можливість визнання діяння малозначним?

У випадку, якщо особа має намір на відкрите заволодіння чужим майном іншої особи, але вилученим майном виявляється невелика сума грошей у 14

<sup>287</sup> Рарог А.Й. Вина в советском уголовном праве /Алексей Иванович Рарог (науч. ред. д.ю.н., проф. Б.В. Здравомыслов). - Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, - 1987. - С. 154-155.

грн., із причин, які не залежали від особи, що здійснює це посягання (відсутність грошових коштів у потерпілої тощо), вказане діяння не може бути визнано малозначним.

Особа може викрасти незначну суму грошей, наприклад, Н.М. Якіменко описує випадок коли винувата особа викрала в бібліотеці із сумки іншого читача лише 2 карбованці, хоча в сумці була набагато більша сума грошей<sup>288</sup>. У вказаному випадку особа усвідомлювала, що її діяння є суспільно небезпечними за своїм характером, передбачала викрадення саме незначної суми грошових коштів, при цьому усвідомлювала викрадення більшої суми грошових коштів, бажала викрасти саме 2 карбованці і викрала саме 2 карбованці тобто інтелектуальна та вольові ознаки були спрямовані на вчинення діяння невеликого ступеня суспільної небезпеки, який не досягає суспільної небезпеки злочину. Вказане діяння є малозначним, оскільки інтелектуальна та вольова ознаки умислу було спрямовано на завдання неістотної шкоди за наявності у суб'єкта злочину можливості заподіяти істотну шкоду.

Н.Ф. Кузнєцова вказувала, що обов'язковою умовою застосування положення про малозначність діяння є тотожність змісту об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину. Там, де така тотожність відсутня, до уваги приймається не фактично заподіяна шкода, а та, що охоплювалась виною суб'єкта<sup>289</sup>.

Важливо звернути увагу на наступне твердження Н.Ф. Кузнєцової: «Малозначність діяння лише тільки тоді не визнається злочином, якщо малозначність була і об'єктивною, і суб'єктивною, тобто коли особа бажала вчинити саме малозначне діяння, а не тому, що з незалежних від неї обставин так вийшло в конкретному випадку. При розходженні фактично вчиненого

<sup>288</sup>Якіменко Н.М. Малозначительность деяния в советском уголовном праве: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. /Н.М. Якіменко. - М.: 1982 - С. 23.

<sup>289</sup>Кузнєцова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. - М.: Госюриздат, 1958. - С. 174.

діяння та умислу особи відповідальність настає за замах на той чи інший злочин, вчинити який особа намагалась<sup>290</sup>. Позиція вказаної вченої правильно відображає значення вольової ознаки вини при визначенні діяння малозначним.

Є. Суслів, О. Бантишев виділяли наступну ознаку малозначного діяння: «малозначне діяння суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди».<sup>291</sup> Позиція вказаних учених вірно відображає інтелектуальну ознаку вини при визначенні діяння малозначним, і вказану ознаку малозначного діяння необхідно обов'язково враховувати при встановленні ознак малозначного діяння та при удосконаленні поняття малозначного діяння, передбаченого в ч. 2 ст. 11 діючого КК України.

Т.Є. Севастьянова в підсумку дослідження особливостей визначення малозначності діяння за суб'єктивними ознаками в кримінальному законодавстві України зазначає, що незважаючи на особливості суб'єктивної сторони при визначенні діяння малозначним, перш за все, треба визначити об'єктивні ознаки і лише якщо вони в сукупності будуть визнані малозначними, до уваги може бути взятий і зміст вини.<sup>292</sup>

Вказану позицію необхідно уточнити з приводу того, що суб'єктивна сторона визначається виключно на підставі об'єктивної сторони, і, в цілому, вони розглядаються як єдине ціле, тому навряд чи можна стверджувати, що перевага має віддаватись саме об'єктивним ознакам перед суб'єктивними.

Враховуючи позицію Н.Ф. Кузнецової, Є. Сусліва, О. Бантишева, зміст інтелектуальної та вольової ознаки вини особи, яка вчинила діяння, має бути спрямовано на:

- усвідомленість, передбачення винуватою особою вчинення нею дій, які не заподіюють істотної шкоди або не створюють загрози її заподіяння;

<sup>290</sup>Енциклопедія уголовного права Т.2: Понятие преступления под. Ред. В.Б. Малинина. - Спб., 2005, - С. 93.

<sup>291</sup> Бантишев О. Значення поняття «малозначність діяння» для вирішення питання про кримінальну відповідальність /О. Бантишев, Є. Суслів //Юридичний радник. - 2009. - №1. - С. 94-96.

<sup>292</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наукового ступеню к.ю.н. за спеціальністю: 12.00.08. - Запоріжжя: Запор. держ. унів. - 2002. - 126-127

- бажання особою вчинення нею дій, які не заподіюють істотної шкоди або не створюють загрози її заподіяння;
- наявність у особи можливості в момент вчинення малозначного діяння заподіяти істотну шкоду або створити загрозу її заподіяння.

Враховуючи, що суб'єктивні ознаки встановлюються на підставі ознак об'єктивної сторони, на нашу думку, органи суду та досудового слідства вищевказаний зміст вини зобов'язані встановлювати на підставі оцінки таких ознак об'єктивної сторони як: спрямованість та характер дій особи; способу вчинення діяння; цільового призначення та ролі знарядь та засобів у вчиненні діяння, якщо вони використовувались; часу, місяця та обстановки вчиненого діяння.

В кримінальному праві виділяють визначений, невизначений та альтернативний умисел. На нашу думку, зміст вищеописаних інтелектуальної та вольової ознак вини при вказаних видах умислу є різним.

Визначений умисел характеризується чіткою конкретизацією наслідків діяння в передбаченні винного, його бажанні та свідомому допусканні, проте діапазон вказаних наслідків є широким. Коли особа передбачає та однаково бажає або свідомо допускає настання одного із двох чи більшого кількості наслідків, вказаний умисел іменують альтернативним. Невизначений умисел характеризується тим, що відсутня індивідуальна визначеність наслідків, у особи не має чіткого уявлення про характер і тяжкість можливих наслідків. При невизначеному наслідку, особа передбачає спричинення будь-якого за ступенем тяжкості тілесного ушкодження потерпілому і бажає або свідомо допускає його настання. Злочин у таких випадках кваліфікується за фактично заподіяними наслідками<sup>293</sup>.

Щодо значення виду умислу, В.І. Крецул вказує: «Умисел при малозначному діяння має бути не просто прямим, а прямим визначеним. Якщо

<sup>293</sup>Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2010. - С. 162.

ж він прямий не конкретизований, тобто особа передбачала можливість заподіяння шкоди будь-якої тяжкості, навіть незначної, діяння не визнається малозначним. Типовим прикладом неконкретизованого умислу є кишенькова крадіжка. Кишеньковий крадій діє, як правило, з альтернативним умислом, тобто він передбачає і бажає настання будь-якого із можливих варіантів заподіяння шкоди. Тому, наприклад, крадіжки ним гаманця із однією гривнею не визнається малозначним діянням»<sup>294</sup>.

О.О. Бахуринська також зазначала, що малозначне діяння буде мати місце тільки тоді, коли умисел особи був спрямований на спричинення нікчемної (мізерної) шкоди суспільним відносинам, у випадку, якщо винна особа мала намір заподіяти значну (велику або особливо велику) шкоду, але не завдала такої, діяння слід кваліфікувати як замах на вчинення злочину. Так само потрібно кваліфікувати діяння, якщо у винної особи був неконкретизований умисел щодо вчинення злочину<sup>295</sup>. На нашу думку, подібним чином необхідно також кваліфікувати діяння, якщо умисел є альтернативним. Отже, малозначним діянням може бути визнане таке діяння, яке вчинено з умислом, визначеним на заподіяння неістотної шкоди або створення загрози її заподіяння, або вчинене із альтернативним умислом або невизначеним умислом.

*Малозначність діяння, вчиненого із необережності.* Другою поряд із умислом є така форма вини, як необережність, визначення видів якої наведено у ст. 25 КК України. З приводу того, чи може бути діяння, вчинене із необережності, визнано малозначним необхідно виходити із наступного.

У ст. 25 КК України надано визначення видів необережності через визначення інтелектуальної та вольової ознак щодо наслідків, а визначення інтелектуальної та вольової ознаки щодо діяння не міститься, що, на думку

<sup>294</sup>Крецул В.И. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебное пособие. - 3-е изд., перераб. и доп. - Николаев: ООО «Фирма «Илион», 2009. - С. 62-63.

<sup>295</sup>Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. / [Агєєв М.М., Бахуринська О.О., Альошин Д.П. та ін.] за ред.: Кашкарова О.О., Робака В.А - Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010. - С. 46.



С.І. Нежурбіди є прогалиною в КК України. Вказаним вченим запропоновано власне визначення злочинної самовпевненості та злочинної недбалості<sup>296</sup>.

Дійсно, положення ст. 25 КК України визначають види необережності через формулювання інтелектуальної та вольової ознаки лише щодо наслідків, тому якщо вчинене із необережності діяння не заподіяло наслідків, вказане діяння не буде створювати складу злочину. У необережних злочинах відсутні стадії вчинення злочину, неможливою є співучасть при вчиненні необережного злочину.

Злочинна самовпевненість полягає в: 1) усвідомленні суспільно небезпечного діяння, яке містить потенційну загрозу заподіяння тяжких наслідків (інтелектуальна ознака); 2) передбаченні абстрактної можливості настання суспільно небезпечних наслідків (інтелектуальна ознака); 3) усвідомленні реальних фактів, обставин, здатних, на думку особи, відвернути настання суспільно небезпечних наслідків (інтелектуальна ознака). Для злочинної є характерним: 1) відсутність усвідомлення суспільно небезпечного діяння та передбачення суспільно небезпечних наслідків (інтелектуальна ознака); 2) наявність обов'язку передбачати небезпечність наслідків свого діяння (вольова ознака); 3) наявність можливості передбачити та відвернути суспільно небезпечні наслідки (вольова ознака)<sup>297</sup>.

П.С. Дагель вказував, що не можна розглядати злочин, вчинений з необережності, як акт вільного волевиявлення, проте також невірним є протилежний погляд з приводу того, що особа, яка вчинила необережний злочин, взагалі позбавлена такої свободи волі<sup>298</sup>.

З приводу того, чи може бути діяння вчинене із необережності визнане малозначним, вченими висловлювались наступні точки зору. Н.М. Якіменко,

<sup>296</sup> Нежурбіда С.І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії. автореферат дис. на здоб. наук. ступ. к.ю.н. зі спец. 12.00.08. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, - Київ, 2001. - С. 8.

<sup>297</sup> Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве. Монография /Рарог А.И.; Науч. ред.: Здравомыслов Б.В. - Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. - С. 60-66.

<sup>298</sup> Дагель П.С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы. - М.: Юрид. лит., 1977. - С. 32.

досліджуючи малозначність діяння в своїй монографії, не висвітлює можливість визнання необережних діянь малозначними<sup>299</sup>.

Т.Є. Севастьянова вказувала: «Малозначне діяння може бути вчинене як з прямим чи непрямим умислом, так і з необережності, тобто, як в формі злочинної недбалості, так і в формі злочинної самовпевненості»<sup>300</sup>.

Малозначним може бути визнане тільки таке діяння, суспільна небезпечність якого не тільки об'єктивно, а й за змістом умислу винного є незначною<sup>301</sup>, тобто з позиції вказаних вчених діяння вчинено із необережності не може бути визнано малозначним.

Ч.М. Багіров зазначав, що малозначним діянням може бути лише умисний поведінковий акт, що пояснюється особливостями їх криміналізації. Останні криміналізуються лише у тому випадку, якщо заподіюють істотну шкоду, значну шкоду охоронюваному кримінальним законам інтересу.<sup>302</sup>

Слід погодитись із позицією вчених, які обґрунтовують неможливість віднесення необережних діянь до малозначних. Проте твердження Ч.М. Багірова щодо неможливості віднесення необережних діянь до малозначних діянь через те, що для них передбачено таку обов'язкову ознаку, як суспільно небезпечні наслідки лише частково обґрунтовує вірність обраної позиції. На нашу думку, діяння, вчинене із необережності, не може бути визнано малозначним через зміст інтелектуальної та вольової ознаки, які повинні бути притаманні для малозначного діяння.

При необережному діянні особа не усвідомлює суспільну небезпечність заподіяних наслідків та не бажає або свідомо не допускає їх настання, а, отже, особа не переслідує чіткої мети - вчинення малозначного діяння, через що відсутньою є одна із обов'язкових ознак малозначного діяння, а також відсутні

<sup>299</sup> Якименко Н.М. Оценка малозначительности деяния: Учеб. пособие. - Волгоград, 1987. - 28 с.

<sup>300</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. - С. 132.

<sup>301</sup> Кримінальне право України: навчально-методичний посібник /кол. авторів: С.В. Ківалов, С.В. Албул, Д.О. Балобанова [та інші]; відп. ред. В.О. Туляков. - Одеса: Юридична література, 2014. - С. 44.

<sup>302</sup> Багіров Ч.М. Малозначительность деяния и ее уголовно-правовое значение: дис. на соск. уч. степ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Чингиз Мамедшах оглы. - Тюмень, 2005. - С. 37-38.

інтелектуальні та вольові ознаки необережної форми вини, які вказані в ст. 25 КК України.

Вчинення діяння із необережності, що заподіює суспільно небезпечні наслідки, має підлягати кримінально-правовій кваліфікації: 1) у випадку заподіяння наслідків, які передбачено Особливою частиною КК України, особа має притягуватись до кримінальної відповідальності на загальних підставах; 2) у випадку недостатності наслідків, кримінальне провадження має бути закрито у зв'язку із відсутністю складу злочину (п. 2 ч. 1 ст. 284 КК України), проте без посилання на ч. 2 ст. 11 КК України.

*Визначення малозначності діяння при помилці.* В.А. Якушин та В.В. Назаров відзначають, що під помилкою в кримінальному праві слід розуміти оману особи щодо характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння і його кримінальної протиправності.<sup>303</sup>

В теорії кримінального права розрізняють фактичну та юридичну помилку.

Юридична помилка має місце тоді, коли суб'єкт не усвідомлює, що вчинюване ним діяння є суспільно небезпечним та кримінально караним. За загальним правилом, необізнаність особи щодо юридичної природи свого діяння та його наслідків не звільняє її від кримінальної відповідальності. Фактична помилка має місце тоді, коли суб'єкт неадекватно сприймає власні дії або невірно, спотворено уявляє їх наслідки. Розрізняють помилки щодо об'єкта, предмета, об'єктивної сторони, кваліфікуючих ознак.<sup>304</sup>

При юридичній помилці особа може помилятися: в злочинності чи не злочинності свого діяння; його кваліфікації, виді чи розмірі покарання, передбаченого за це діяння законом.<sup>305</sup> При першому виді юридичної помилки,

<sup>303</sup> Якушин В.А., Назаров В.В. Ошибка в уголовном праве и ее влияние на пределы субъективного вменения: монография. - Ульяновск: УлГУ, 1997. - С. 13.

<sup>304</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. - 2-е вид. перероб. та доп. /за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 65.

<sup>305</sup> Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я.Тация. - 3-е вид., прероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одісей, 2007. - С. 66.

якщо особа вважає, що її діяння є злочинними, проте в дійсності не є такими, то вказані діяння необхідно розцінювати як відсутність події злочину, а не як малозначність діяння. У протилежному випадку (особа вважає, що діяння не є злочином, проте воно є таким) питання про малозначність діяння вирішується згідно з положеннями ч. 2 ст. 11 КК України. При другому виді юридичної помилки, невірне уявлення особи про кваліфікацію вчиненого діяння, вид та міру покарання ніяк не впливають на визнання діяння малозначним. Є діяння малозначним чи ні, вирішується за загальним правилом.

При фактичній помилці хибна оцінка особою своїх дій має кримінально-правове значення лише у тому випадку, якщо вона призвела до втрати діянням ознак малозначного діяння. У випадку, якщо при фактичній помилці діяння володіє ознаками, передбаченими ч. 2 ст. 11 КК України, діяння залишається малозначним. Наприклад, особа С. мала намір поїздити біля двору на мотоциклі сусіда А., в дійсності з'ясувалось, що вказаний транспортний засіб належав особі Б., а не особі А. В цьому випадку, помилка у власнику транспортного засобу не буде мати ніякого кримінально-правового значення, а наявність або відсутність малозначності діяння буде вирішуватись за загальним правилом.

При спрямованості умислу на заподіяння неістотної шкоди, проте настанні значних наслідків, особа буде нести відповідальність за необережне заподіяння шкоди.

За результатами дослідження визначення малозначності діяння за суб'єктивними ознаками можна зазначити наступне:

1. При малозначному діянні зміст інтелектуальної та вольової ознаки вини особи, яка його вчинила, має бути спрямовано на: усвідомлення, передбачення винуватою особою відсутності істотної шкоди або створення загрози її заподіяння в наслідок вчинення нею певних дій; бажання особи вчинити дії, які не заподіюють істотної шкоди або не створюють загрози її заподіяння; у випадку наявності у особи можливості в момент вчинення малозначного діяння

заподіяти істотну шкоду або створити загрозу її заподіяння, особа заподіює або створює загрозу заподіяння саме неістотної шкоди.

Вищевказаний зміст вини встановлюється на підставі оцінки таких ознак об'єктивної сторони, як: спрямованість та характеру дій особи; спосіб вчинення діяння; цільове призначення та роль знарядь та засобів у вчиненні діяння, якщо вони використовувались; час, місце та обстановка вчиненого діяння.

2. Малозначне діяння може бути вчинено лише із визначеним умислом, спрямованим на заподіяння неістотної шкоди. У випадку наявності невизначеного або альтернативного умислу, діяння не може бути визнано малозначним, оскільки воно може заподіяти істотну шкоду, тобто є суспільно небезпечним. Подібні дії або заподіюють істотну шкоду, у зв'язку з чим є закінченим злочином, або не заподіюють такої, у зв'язку з чим є незакінченим злочином.

3. Вчинення малозначного діяння з необережності є неможливим, оскільки при необережному злочині особа не бажала або свідомо не допускала настання суспільно небезпечних наслідків та не може переслідувати чіткої мети - вчинення малозначного діяння. При розходженні фактично вчиненого діяння та умислу особи відповідальність має наставати за замах на той чи інший злочин, який особа намагалась вчинити.

Ознаки особи суб'єкту діяння не повинні безпосередньо враховуватись при визначенні діяння малозначним, проте можуть «підсилювати» ступінь суспільної небезпеки інших об'єктивних та суб'єктивних ознак діяння.

### ***Висновки до розділу 2***

Різні за змістом суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, володіють різною порівняльною цінністю, що, поряд із іншими ознаками складу злочину, впливає на характер та ступінь суспільної небезпеки того чи іншого діяння. Суспільна небезпека діянь, як правило, є високою, у випадках,

коли діяння посягає на учасників суспільних відносин, охоронюваних КК України. Малозначним діянням може бути визнано діяння у тих випадках, коли воно спрямовано на один безпосередній об'єкт злочину. Малоймовірним є визнання діяння малозначним, якщо воно одночасно посягає на декілька видів суспільних відносин, які охороняються КК України. Відсутність суспільної небезпеки діяння виключає його кримінальну протиправність.

Оскільки у більшості випадків малозначне діяння є іншим видом правопорушення, то для малозначного діяння притаманний інший вид протиправності (у-мовна, змішана). У випадках, коли спосіб обтяжує вчинене діяння і в КК України вказана ознака передбачена в якості кваліфікуючої ознаки, то таке діяння не може бути визнано малозначним.

Злочинний наслідок є ознакою об'єктивної сторони складу злочину, а злочинна шкода – це суспільно небезпечні зміни в об'єкті злочину, які виникають на підставі наслідку, є його проявом. Аналіз застосування поняття «істотної шкоди» в КК України дозволяє виявити суперечність в термінології Кодексу, яка проявляється у використанні поняття «значна шкода» поряд з «істотною шкодою», використанні у кваліфікованих складах злочинів ознаки «істотна шкода», що вказує на відсутність істотної шкоди у основних складах злочинів.

Видаються помилковими пропозиції вчених щодо законодавчої конкретизації всіх ознак «істотної шкоди» окремо для фізичних, юридичних осіб, держави та суспільства. Проведений аналіз наслідків при встановленні малозначності діяння свідчить про те, що наведене у ч. 2 ст. 11 КК України поняття малозначного діяння суперечить самій природі малозначного діяння, призводить до підміни поняття «малозначності діяння» поняттям «відсутність складу злочину». Для уникнення вказаних помилок запропоновано вилучити із ч. 2 ст. 11 КК України таке словосполучення, як «не заподіяло істотної шкоди», проте залишити таке словосполучення, як «не могло заподіти істотної шкоди».

При малозначному діянні зміст інтелектуальної та вольової ознак вини особи, яка його вчинила, має бути спрямовано на: усвідомлення, передбачення винуватою особою вчинення нею дій, які не заподіюють істотної шкоди або не створюють загрози її заподіяння; бажання особою вчинити дії, які не заподіюють істотної шкоди або не створюють загрози її заподіяння; у випадку наявності у особи можливості в момент вчинення малозначного діяння заподіяти істотну шкоду або створити загрозу заподіяння істотної шкоди, особа заподіює або створює загрозу заподіяння саме неістотної шкоди.

Малозначне діяння може бути вчинено лише із визначеним умислом, спрямованим на заподіяння неістотної шкоди. У випадку наявності невизначеного або альтернативного умислу, діяння не може бути визнано малозначним. Діяння, вчинене із необережності, не може бути визнано малозначним. При розходженні фактично вчиненого діяння та умислу особи, відповідальність має наставати за замах на той чи інший злочин, вчинити який особа мала намір. Ознаки особи суб'єкту злочину не повинні безпосередньо враховуватись при визначенні діяння малозначним, проте можуть підсилювати ступінь суспільної небезпеки інших об'єктивних та суб'єктивних ознак діяння.

### РОЗДІЛ 3. МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

#### *3.1. Відмежування малозначності діяння від суміжних понять*

Розмежування малозначності діяння з іншими суміжними поняттями необхідно здійснювати в декількох аспектах: 1) в аспекті кримінального права – від суміжних кримінально-правових понять (відсутність складу злочину, звільнення від кримінальної відповідальності, обставини, що виключають злочинність діяння); 2) в аспекті інших галузей права – з іншими видами правопорушень.

Т.Є. Севастьяною у дисертаційному дослідженні «Малозначність діяння за кримінальним законодавством України» виділено підрозділ 1.3. «Відмінність малозначного діяння від злочину невеликої тяжкості»<sup>306</sup>. Вважаємо, що все дослідження Т.Є. Севастьянової зводилось до вивчення поняття, змісту, ознак малозначного діяння, які відрізняли його від всіх злочинів, а не лише злочинів невеликої тяжкості, що свідчить про нелогічність такого формулювання назви підрозділу. В цій роботі досліджуються проблеми відмежування малозначності діяння від злочинів, правопорушень та інших понять, з якими плутають малозначність діяння.

Поняття «малозначне діяння» та «відсутність складу» злочину є різними поняттями. Склад злочину – це сукупність юридичних (об'єктивних та суб'єктивних) ознак, які визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочин<sup>307</sup>. Законодавче визначення відсутності складу злочину, як і складу злочину, в кримінальному законодавстві України не передбачено. В науковій літературі це поняття, як правило, не розглядається. Відсутність складу злочину

<sup>306</sup>Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. - С. 2.

<sup>307</sup>Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2010. - С. 85.



визначається як відсутність одного із чотирьох елементів складу злочину (об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту злочину, суб'єктивної сторони) або відсутність однієї із обов'язкових ознак одного із елементів складу злочину.

М.І. Ковальов вказував, що коли застосовується положення «про малозначність діяння», то йдеться про відсутність складу злочину в діях винуватої особи. Відсутність же складу злочину свідчить про відсутність того ступеня суспільної небезпеки діяння, який притаманний злочинам, та свідчить про відсутність підстав для притягнення до кримінальної відповідальності<sup>308</sup>. Згідно із такою точкою зору М.І. Ковальова, відсутність складу злочину завжди свідчить про відсутність суспільної небезпеки, що свідчить про ототожнення вченим таких понять як «малозначність діяння» та «відсутність складу злочину».

На думку Т.Є. Севастьянової, малозначне діяння повинно формально містити ознаки складу злочину<sup>309</sup>, але коли вони встановлюються і робиться висновок про малозначність діяння, цей склад «скасовується», бо малозначне діяння не може мати складу злочину, а склад злочину, в свою чергу, не може бути наділений ознаками малозначності<sup>310</sup>. Позиція Т.Є. Севастьянової є помилковою щодо визначення одного поняття (малозначності діяння) через виключення іншого (складу злочину), оскільки в цьому випадку буде відсутньою одна обов'язкова ознака малозначного діяння, вказана в ч. 2 ст. 11 КК України, – формальна наявність ознак, передбачених кримінальним законом. Позиція Т.Є. Севастьянової є концептуально невірною, оскільки вчена розглядає «склад злочину як типову сукупність юридичних ознак» і фактично вчинене діяння, в якому встановлюються ознаки складу злочину як тотожні поняття, що є невірним.

<sup>308</sup>Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве /М.И. Ковалев. - Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1987. - С. 135-136.

<sup>309</sup>Необхідно уточнити, що у визначенні малозначності діяння згідно із ч. 2 ст. 11 КК України мова йде про «ознаки будь-якого діяння передбаченого КК України», а не про ознаки «складу злочину». Вважаємо, що у вказаному визначенні мова про ознаки злочину, а не ознаки складу злочину.

<sup>310</sup>Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. - С. 16.

І.І. Слуцький розглядав малозначність діяння як підставу, що виключає суспільну небезпечність та кримінальну протиправність діяння в силу відсутності в діянні складу злочину<sup>311</sup>. Подібної позиції дотримувались і Н.Ф. Кузнецова, С.Г. Келіна та інші вчені<sup>312</sup>.

Л.М. Кривоченко при тлумаченні змісту ч. 2 ст. 11 КК України основну увагу було приділено ознакам малозначності діяння<sup>313</sup>. Є.Л. Стрельцов вказує, що малозначність діяння означає відсутність достатньої суспільної небезпеки у дії або бездіяльності, тобто якщо діяння не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній або юридичній особі, суспільству або державі, то відповідно його не можна визнавати злочином.

Проте Є.Л. Стрельцов, наводячи приклади малозначності діяння, зазначає, що істотною шкодою у ст. ст. 364, 365, 367 КК України визнається заподіяння матеріальних збитків, які передбачені в диспозиції цих статей<sup>314</sup>. При такому розумінні, «малозначним діянням» визнається діяння, яке формально не містить всіх ознак, передбачених КК України.

Ю.Є. Пудовочкін висловлював подібну позицію: «Практично кожна ознака складу злочину несе в собі «заряд» суспільної небезпеки, визначає її зміст. Малозначність діяння не є суспільно небезпечним саме в силу відсутності ознак, які її визначають, тобто в силу відсутності складу злочину. Цієї самої позиції дотримується сучасна практика, відмовляючи в порушенні або припиненні вже порушених кримінальних справ про малозначність діяння за ознаками відсутності складу злочину»<sup>315</sup>.

<sup>311</sup>Слуцкий И.И. Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность. Л., 1956. - С. 11-12.

<sup>312</sup>Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования /Под ред. В.Н. Кудрявцева, С.Г. Келина. - М. 1987. - С. 121-122.

<sup>313</sup>Кривоченко Л.М. Коментар до статті 11 Кримінального кодексу України //Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 3-е вид., перероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одісей, 2007. - С. 35.

<sup>314</sup>Стрельцов Є.Л. Коментар до Розділу 3 Загальної частини //Кримінальний кодекс України: наук.- практ. коментар. 8-е вид., перероб. та доповн. /відп. ред. Є.Л. Стрельцов. - Х.: Одісей, 2012. - С. 34.

<sup>315</sup>Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранные лекции. 2-е изю. испр. и доп. - М.: Юрлитинформ, 2010. - С. 32.

Протилежну позицію позиції М.І. Ковальова, Т.Є. Севаст'явнovoї, Є.Л. Стрельцова, Ю.Є. Пудовочкіна займали інші вчені.

Наприклад, В.А. Блінніков<sup>316</sup> та В.В. Мальцев спеціально підкреслювали факт наявності в малозначному діянні ознак складу злочину, хоча і звертали увагу на певну нелогічність того, що діяння, яке за законом не є злочином, містить в собі ознаки складу злочину<sup>317</sup>.

А.П. Козлов зазначав, що перш за все із визначення малозначності діяння складається страшна ситуація: діяння формально містить всі ознаки злочину, вказані в кримінальному законі, проте злочином не є. Тоді ж чим воно є - цивільним правопорушенням, адміністративним проступком, дисциплінарним проступком, аморальним проступком, або кримінальний закон створив монстра, який не підлягає класифікації?

Законодавець визнав діяння таким, що формально містить ознаки злочину, тим не менше зазначає про відсутність злочину. Дивна логіка законодавця, на думку цього вченого, просто вражає. Вчений метафорично порівнює роль малозначності діяння із ситуацією, коли лісник підійде до дерева, подивиться на кору, його гілки, стовбур та листя та сказавши собі, що це дерево, повернеться до іншої особи, що стоятиме поряд, та скаже, що це зовсім не дерево; якось воно недоросло до дерева<sup>318</sup>.

Вірною є позиція вчених, які вказують, що малозначне діяння слід відмежовувати від діяння, яке не містить складу злочину. Так, згідно з вказаною позицією, якщо істотність матеріальної (майнової чи фізичної) шкоди визначена безпосередньо в законі через певну кількість неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тяжкість тілесних ушкоджень тощо, то недосягнення певного рівня шкоди є свідченням відсутності складу злочину<sup>319</sup>.

<sup>316</sup>Блінніков В.А. Система обстоятельств, исключающих преступность деяний, в уголовном праве России. - Ставрополь. - 2001. - С. 46.

<sup>317</sup>Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве /В. Мальцев //Законность. - 1999. - №1. - С. 17.

<sup>318</sup>Козлов А.П. Понятие преступления /А.П. Козлов. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. - С. 766-771.

<sup>319</sup>Кримінальне право України: навчально-методичний посібник /кол. авторів: С.В. Ківалов, С.В. Албул, Д.О. Балобанова [та інші]; відп. ред. В.О. Туляков. - Одеса: Юридична література, 2014. - С. 44.

Подібну позицію висловив А.В. Непринцев, який вказує, що про малозначність діяння необхідно вести мову тільки за наявності складу правопорушення, а за його відсутності роздуми про малозначність діяння стають безпідставними<sup>320</sup>.

Вищевказані погляди вчених на співвідношення поняття «малозначне діяння» та поняття «відсутність складу злочину» свідчать про те, що вказані поняття або ототожнюються, або розглядаються як взаємовиключні. Остання точка зору, на нашу думку, відповідає визначенню поняття малозначного діяння, що міститься в ч. 2 ст. 11 КК України, а тому є більш обґрунтованою із наступних доводів<sup>321</sup>.

Визначення малозначного діяння наведено у ч. 2 ст. 11 КК України. У підрозділі 1.2. цієї роботи було з'ясовано, що вказане поняття має такі три ознаки: 1) містить всі ознаки, що характеризують той чи інший злочин, передбачений КК України; 2) не становить суспільної небезпеки; 3) суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямоване на заподіяння істотної шкоди.

Із вищевказаних визначень зрозуміло, що діяння є малозначним лише у тому випадку, коли воно містить всі ознаки того чи іншого складу злочину, передбаченого КК України. Діяння не містить складу злочину, коли відсутнім є один із елементів складу злочину або обов'язкова ознака одного із елементу складу злочину. Вказане свідчить про те, що поняття «малозначність діяння» та поняття «відсутність складу злочину» є взаємовиключними поняттями<sup>322</sup>.

Однією з підстав закриття кримінального провадження згідно із п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України є «встановлення відсутності події кримінального правопорушення». Правоохоронні органи часто підміняють поняття

<sup>320</sup>Непринцев А.В. Еще раз о малозначительности административных правонарушений /А.В. Непринцев //Российская юстиция. - 2011. - №10. - С. 70-73.

<sup>321</sup>Маломуж С.І. Поняття «малозначність діяння»: деякі теоретичні проблеми /С.І. Маломуж //Правове життя сучасної України: матеріали міжнар. наук. конф. присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалову (16-17 травня 2014 р., м. Одеса). - Т. 1. - О.: Юридична література., 2014. - С. 579-581.

<sup>322</sup>Маломуж С.І. До проблеми визначення малозначності діяння /Маломуж С.І. //Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (20 квітня 2015 року, м. Одеса). - С. 195-200.

«відсутність події кримінального правопорушення» поняттям «малозначне діяння». Наприклад, в мотивувальній частині рішення прокурор зазначав: «Особа 1 брав участь у зібранні для усунення небезпеки конституційному ладу.. тобто Особа 1 діяла у стані крайньої необхідності, тому кримінальне провадження стосовно нього підлягає закриттю, за відсутністю події кримінального правопорушення, оскільки його дії хоча формально й містять ознаки будь-якого діяння, однак через малозначність не становлять суспільної небезпеки...»<sup>323</sup>. В такому обґрунтуванні прокурор малозначність діяння визначив через відсутність події злочину і обставини, що виключають злочинність діяння. Подібна практика пов'язана з позицією Пленуму Верховного Суду України, відображеної у п. 21 постанови від 29.06.1990 №5: «за відсутністю в діянні підсудного складу злочину, коли встановлено, що діяння, яке ставилось у вину підсудному, ним вчинено, але кримінальним законом воно не визнається злочинним, зокрема, якщо воно лише формально містить ознаки злочину, але через малозначність не являє суспільної небезпеки; відсутні інші умови, за яких діяння визнається злочинним (повторність діяння, попереднє притягнення до адміністративної відповідальності тощо)»<sup>324</sup>. У вказаній постанові Пленуму Верховного Суду України малозначність діяння розглянуто як один із прикладів відсутності складу злочину. В цьому ж пункті постанови Пленуму Верховного Суду України надається визначення відсутності події злочину.

<sup>323</sup>Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 10.04.2014 р. по справі №200/2633/14-к (провадження №11-кп/774/432/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38232607>; Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 08.04.2014 р. по справі №200/2659/14-к (провадження №11-кп/774/444/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39195126>; Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 08.04.2014 р. по справі №200/2661/14-к (провадження №11-кп/774/468/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39195109>; Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 23.04.2014 р. по справі №200/2667/14-к (провадження №11-кп/774/449/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38436920>; Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 10.04.2014 р. по справі №200/2664/14-к (провадження №11-кп/774/453/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38232609>.

<sup>324</sup>Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового [...]: Верховний Суд: Постанова від 29.06.1990 №5: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-90>.

Н.В. Малярчук зазначає, що частина 2 ст. 11 КК України встановлює, що при малозначності дії або бездіяльності діяння не є злочином, чим виключається і злочинність, а не лише караність діяння. Тому у випадку встановлення відсутності в діянні «події кримінального правопорушення» або встановлення «відсутності складу кримінального правопорушення» кримінальне провадження закривається на підставі пунктів 1 чи 2 ч. 1 ст. 284 КПК України<sup>325</sup>.

Зазначена точка зору, на нашу думку, є невірною, оскільки відсутність події злочину – це: 1) подія, у зв'язку з якою проводиться розслідування, взагалі не мала місця (не відбулася); 2) подія, яка мала місце, але вона не є подією злочину тому, що була результатом дії потерпілого; 3) подія, яка мала місце, але вона не є подією злочину, тому що не була результатом дії людини<sup>326</sup>. Тобто «відсутність події злочину» та «малозначне діяння» – це два принципово різних поняття, які не слід плутати.

На нашу думку, малозначність діяння по-різному співвідноситься із поняттям «злочин» та «склад злочину». Доцільно розглянути погляди вчених, які визначали поняття малозначності через поняття злочину та визначити як співвідносяться вказані поняття. Ю.І. Ляпунов та інші вчені в радянському кримінальному праві використовували таке поняття, як «малозначний злочин»,<sup>327</sup> але сьогодні це поняття не використовується ні в КК України, ні в теорії кримінального права.

Н.Ф. Кузнєцова зазначала, що на підставі ступеня суспільної небезпеки проводиться криміналізація діянь; відмежування злочинних діянь від незлочинних; класифікація злочинів в кримінальному законі. Відмова від поняття «суспільної небезпеки», на думку Н.Ф. Кузнєцової, призведе до

<sup>325</sup>Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] /О.І. Мотлях, Н.В. Малярчук, Ю.В. Корнєєв [та ін.]. - К.: «Центр учбової літератури», 2015. - С. 20.

<sup>326</sup>Ляш А.О. Закриття кримінального провадження за новим КПК України: деякі питання /А.О. Ляш, С.М. Благодир //Адвокат. - 2013. - №1. - С. 25-28.

<sup>327</sup>Ляпунов Ю.И. Советское уголовное право. Часть Общая. Советский уголовный закон. Понятие преступления по советскому уголовному праву. - М, 1968. - С. 52.

виключення із кримінального закону норми про малозначність діяння та до зміни інших понять та інститутів кримінального права<sup>328</sup>.

Позиція вказаної вченої є обґрунтованою щодо значення досліджуваної ознаки, проте виключення із кримінального закону положення про малозначність діяння не свідчитиме про відмову від суспільної небезпеки як ознаки злочину.

М.І. Хавронюк зазначає, що малозначність діяння конкретизує зміст суспільної небезпеки як загальної ознаки злочину, метою запровадження цього поняття до КК України є намагання законодавця підкреслити, що правосуддя в Україні має здійснюватися на засадах принципів справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності, за яких формальний момент – «кримінальна протиправність» типового діяння – не може превалювати над фактичним - «відсутністю суспільної небезпеки конкретного діяння»<sup>329</sup>.

На нашу думку, значення поняття «малозначності діяння», запропоноване М.І. Хавронюком, є занадто узагальненим, оскільки всі положення КК України будуються на принципах кримінального права (справедливості, законності, демократизму, індивідуалізації кримінальної відповідальності тощо), а не лише положення ч. 2 ст. 11 КК України. М.І. Хавронюк поряд із визначенням малозначного діяння зазначає, що кримінальні справи про малозначність діяння не можуть бути порушені, а порушені підлягають закриттю на підставі ч. 2 ст. 11 КК України<sup>330</sup>. Подібні погляди висловлювались і раніше. Наприклад, В.В. Мальцев визначав малозначність діяння як обставину, що виключає провадження по кримінальній справі<sup>331</sup>.

<sup>328</sup> Уголовное право России. Общая часть: учебник для вузов /под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - М.: Зерцало, 2005. - С. 88.

<sup>329</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 9-те вид., перероб. та доп. - К.: Юрид. думка, 2012. - С. 57.

<sup>330</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 9-те вид., перероб. та доп. - К.: Юрид. думка, 2012. - С. 59.

<sup>331</sup> Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие /В.В. Мальцев. - Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1986. - С. 21-29.

Вказані позиції суперечать ст. 284 КПК України, яка не передбачає таку підставу закриття кримінального провадження, як «малозначність діяння». При цьому посилення при закритті кримінального провадження на відсутність складу злочину по суті суперечить ч. 2 ст. 11 КК України.

Самостійне застосування «малозначності діяння» без застосування такої підстави закриття кримінального провадження, як «відсутність складу кримінального правопорушення» не передбачено у КПК України, тобто малозначність діяння не має самостійних процесуальних підстав для реалізації. Поняття злочину та складу злочину не збігаються, а співвідносяться як явище, а склад злочину є юридичним поняттям про злочин певного виду<sup>332</sup>.

Малозначне діяння згідно із ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином, проте відповідно до цього ж положення діяння повинно формально містити всі ознаки діяння, передбаченого КК України. Вищенаведені положення дають можливість зробити висновок, що малозначне діяння повинно містити всі юридичні ознаки складу злочину, передбачені КК України, проте через відсутність суспільної небезпеки не володіє матеріальною ознакою злочину.

Н.Д. Дурманов зазначав, що діяння, до яких застосовується положення про малозначність після застосування заходів адміністративного, дисциплінарного або громадського стягнення, нічим не відрізняються від однойменних правопорушень, а положення про малозначність діяння, на його думку, сприяє розмежуванню інших видів правопорушення від злочинів<sup>333</sup>.

У зв'язку з цим, вважається, що малозначне діяння містить в собі склад злочину, проте через відсутність суспільної небезпеки не є злочином, і, як правило, є іншим правопорушенням.

На нашу думку, у випадку заміни поняття «злочин» на поняття «кримінальне правопорушення» та запровадження його поділу на такі види, як

<sup>332</sup> Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я.Тація. - 3-е вид., прероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одісей, 2007. – С. 87.

<sup>333</sup> Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. М.Д. Шаргородский). - М.: Изд-во Академии наук СССР, 1948. - С. 273, 288.



кримінальні проступки та злочини, збереження положення про малозначність діяння, передбаченого ч. 2 ст. 11 КК України, необхідно зберегти, проте усунути виявлені нами недоліки. На підтвердження необхідності збереження зазначеного положення можна навести такі доводи: 1) запровадження кримінального проступку призведе до криміналізації деяких адміністративних деліктів, а оскільки малозначність діяння передбачено як у КК України, так і у КупАП, тому логічно було б зберегти це положення і після запровадження кримінального проступку; 2) малозначність діяння збережено у всіх проектах законів, якими пропонувалось запровадження інституту кримінального проступку (№№10126, 10146, 4712)<sup>334</sup>.

В науковій літературі інколи висловлюються пропозиції віднести малозначність діяння то до підстав звільнення від кримінальної відповідальності, то до обставин, які виключають злочинність діяння, або до інших понять. Слід проаналізувати, наскільки вказані пропозиції є обґрунтованими.

В.В. Степанов, досліджуючи поняття малозначності правопорушення, дійшов висновку, що його необхідно відносити до підстав звільнення від кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим, вчений запропонував доповнити КК РФ відповідними змінами. Для більш детального аналізу приведемо текст запропонованого вченим змісту ст. 74.1 КК РФ:

«Стаття 74.1. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з малозначністю злочину

1. Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності у випадку недоцільності притягнення її до неї, за умови відшкодування цією особою заподіяної злочином шкоди та вжиття інших необхідних заходів, спрямованих на усунення шкідливих наслідків злочину.

---

<sup>334</sup> Маломуж С.І. Поняття малозначності діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 28. Том 3. - Ужгород, 2014. - С. 20-22.

2. При вирішенні питання про доцільність притягнення особи до кримінальної відповідальності мають бути враховані характер та ступінь суспільної небезпеки злочину, характеристики винуватої особи, в тому числі обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання.

3. Не може бути звільнено від кримінальної відповідальності особу, яка протягом попереднього року вчинила злочин та звільнялась від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, однорідного із вчиненим»<sup>335</sup>.

На нашу думку, не можна використовувати поняття малозначного злочину, оскільки: 1) вказане поняття не передбачено ні КК України, ні кримінальним законодавством РФ; 2) вказане поняття є історичним, оскільки використовувалось у кримінальному законодавстві республік СРСР при визначенні підстави звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів громадського впливу;<sup>336</sup> 3) запровадження вказаного поняття в кримінальне законодавство призведе лише до плутанини в існуючій термінології, яку використано в діючому кримінальному законодавстві.

У КК України не передбачено такої підстави звільнення від кримінальної відповідальності. Дослідження нами малозначності діяння в кримінальному законодавстві інших держав свідчить про те, що малозначність діяння є підставою звільнення від кримінальної відповідальності в КК Данії<sup>337</sup> та в КК Естонії<sup>338</sup>, проте в кримінальному законодавстві більшості держав постсоціалістичного простору такої підстави звільнення від кримінальної відповідальності не передбачено.

<sup>335</sup> Степанов В.В. Малозначительность правонарушения в российском праве: дис. на соиск. уч. степ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.01. /Виталий Витальевич Степанов. - Москва, 2009. - 9, С. 151-152.

<sup>336</sup> Чугаев А.П. Малозначительность преступления и товарищеский суд (под редакцией д.ю.н. А.Г. Кригера). - Казань: Изд-во Казанского университета, - 1966. - С. 38.

<sup>337</sup> Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве Европейских государств /Маломуж С.И. //Научно-практическое правовое издание Республики Молдова «Jurnalul juridic national: teorie si practica». - 2015. - №1. - С. 141-144.

<sup>338</sup> Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве «постсоветских» государств /С.И. Маломуж //Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». - 2015. - №2. - С. 61-65.

Ю.В. Баулін визначає звільнення від кримінальної відповідальності як передбачену законом відмову держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених КК України<sup>339</sup>.

Проте згідно із ч. 2 ст. 11 КК України малозначність діяння не є злочином, у зв'язку з цим віднесення її до підстав звільнення від кримінальної відповідальності є необґрунтованим, не вірним та таким, що суперечить положенням кримінального законодавства України.

Наприклад, Ч.М. Багіров за результатами дослідження малозначності діяння запропонував виключити його із статті, в якій надається визначення злочину як такого, що «не додає ніякої позитивної якості у визначенні злочину», є неповним та неточно відображає правову природу категорії малозначності діяння і не визначає його місце в системі інститутів кримінального права. Поряд із цим, Ч.М. Багіров запропонував доповнити КК РФ наступною кримінально-правовою нормою:

«Стаття 42-1. Малозначність діяння

1. Не визнається злочином заподіяння шкоди охоронюваним кримінальним законом інтересам малозначним діянням.

2. Малозначним визнається формальне кримінально протиправне діяння (дія або бездіяльність) особи, що заподіяло незначну шкоду охоронюваним кримінальним законом інтересам, при спрямованості умислу на заподіяння саме такої шкоди».

Ч.М. Багіров запропонував віднести малозначність діяння до обставин, що виключають злочинність діяння. У КК України малозначність діяння не віднесено до обставин, що виключають злочинність діяння.

У запропонованому визначенні Ч.М. Багіровим використано таку ознаку, як «формально кримінально протиправне діяння», що є суперечливою, оскільки кримінально протиправним діянням є діяння, яке заборонене кримінальним

---

<sup>339</sup>Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія /Юрій Васильович Баулін. - К.: Атіка, 2004. - С. 58.

законом, тобто таке, що є суспільно небезпечним та володіє всіма іншими ознаками злочину, а вказане діяння не може бути формально кримінально протиправним.

За результатами дослідження малозначності діяння встановлено, що вказане поняття як обставина, що виключає злочинність діяння, передбачена лише в КК Данії<sup>340</sup>, проте за кримінальним законодавством України малозначність діяння не відповідає змісту поняття обставин, що виключають злочинність діяння.

Ю.В. Баулін, досліджуючи право громадянина на затримання злочинця, звернув увагу також на малозначність діяння. Вчений виділяв три групи підстав, що виключають кримінальну відповідальність: 1) підстави, що виключають кримінальну протиправність діяння (через прогалину в законодавстві, віднесення цього діяння до інших видів правопорушень); 2) підстави, що виключають суспільну небезпечність діяння (ч. 2 ст. 7 КК України 1960 р.); 3) підстави, що виключають і кримінальну протиправність, і суспільну небезпечність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність, виконання службового обов'язку).

Ю.В. Баулін характеризував другу групу підстав, які виключають кримінальну відповідальність (малозначність діяння) як вчинення особою діяння, що формально містить ознаки визначеної кримінально-правової заборони, проте, яке за своїм змістом, або взагалі позбавлено суспільної небезпеки (наприклад, аморальний проступок), або є діянням, яке досягло лише суспільної небезпеки, що характерна для іншого правопорушення, наприклад, адміністративного проступку. Зрозуміло, що в цих випадках вчинене відповідає ознакам належної юридичної форми, проте характеризується іншим (у порівнянні зі злочином) соціально-політичним змістом – відсутністю або

---

<sup>340</sup> Багиров Ч.М. Малозначительность деяния и ее уголовно-правовое значение: дис. на соиск. уч. степ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Чингиз Мамедшах оглы. - Тюмень, 2005. - 9, С. 139-140.

невисоким ступенем суспільної небезпеки<sup>341</sup>. Слід погодитись з позицією вказаного вченого, разом із тим позиція Ю.В. Бауліна з приводу того, що малозначне діяння може володіти суспільною небезпекою, притаманною для іншого виду правопорушення, не узгоджується з ч. 2 ст. 11 КК України, в якій вказано, що діяння взагалі «не становить суспільної небезпеки».

М.М.І Омар. до обставин, що виключають злочинність діяння, обґрунтовано відносить лише ті діяння, яким властиві наступні ознаки: 1) за своїми зовнішніми ознаками відповідають тим чи іншим злочинам; 2) були правомірними в момент їх вчинення; 3) суспільством і законодавством оцінюються як корисні чи допустимі. Якщо переліченим ознакам не відповідають ті чи інші діяння, то їх не можна включати у даний інститут<sup>342</sup>.

Малозначність діяння не є такою, що оцінюється як корисне діяння та допустиме діяння, у зв'язку із цим, вказане діяння не відповідає ознакам обставин, що виключають злочинність діяння, а його віднесення до вказаного інституту є не виправданим.

На жаль, таке невірне розуміння малозначності діяння інколи зустрічається в матеріалах судової практики. За вироком суду Особа 5 було засуджено до штрафу та позбавлення права обіймати певні посади на 2 роки за те, що вона, обіймаючи посаду головного лікаря Гайсинської ЦРЛ, порушила визначені законодавством правила щодо обов'язкового облаштування приміщення для зберігання наркотичних засобів щодо отримання спеціального дозволу (ліцензії). Апеляційним судом Вінницької області вказане рішення суду першої інстанції скасовано у зв'язку з наявністю ознак крайньої необхідності за ст. 39 КК України, а Вищим спеціалізованим судом рішення Апеляційного суду Вінницької області змінено на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК

---

<sup>341</sup>Баулин Ю.В. Право граждан на задержание преступника: монография /Ю.В. Баулин (рец. к.ю.н. В.В. Леоненко). - Х.: Вища школа, 1986. - С. 22-23.

<sup>342</sup>Омар М.М.І. Обставини, що виключають злочинність діяння, у кримінальному праві України та Йорданії: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук по спец.: 12.00.08 /Омар Мухаммед Мусса Ісмаїл - К.: 2003. - С. 8.

України 1960 р. та ч. 2 ст. 11 КК України за відсутності в його діянні складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 320 КК України, через малозначність.<sup>343</sup>

При встановленні ознак малозначного діяння інколи виникають труднощі у розмежуванні із незакінченим злочином. Досліджені матеріали судової практики щодо застосування малозначності діяння у кримінальному судочинстві свідчать про те, що вказані труднощі виникають стосовно багатьох злочинів. У зв'язку із цим, слід визначити ознаки, за якими необхідно відмежовувати малозначність діяння від незакінчених злочинів.

Л.В. Багрій-Шахматов відзначав, що діяння не може бути визнано малозначним, якщо воно було спрямовано на заподіяння значної шкоди, хоча фактично наслідки були незначними або їх взагалі не було через помилку винуватої особи (наприклад, постріл в особу, якій нічого не заподіяно у зв'язку із промахом)<sup>344</sup>. Є.Л. Стрельцов вказував, що малозначним може бути лише умисне діяння, при цьому особа, яка вчиняє таке діяння, повинна розуміти, яке саме діяння вона планує і вчиняє. Якщо винна особа намагалася завдати істотної шкоди в результаті посягання, але не змогла цього зробити з незалежних від неї причин, то таке діяння не може вважатися малозначним, і відповідальність настає за замах на злочин, який така особа бажала вчинити<sup>345</sup>.

В.І. Крецул зазначає, якщо ж особа мала намір заподіяти істотну шкоду, проте з незалежних від неї причин не змогла досягти злочинної мети з причин, що від неї не залежали, діяння не може вважатися малозначним та відповідальність повинна наступати за замах на вчинення злочину, який особа бажала вчинити. Наприклад, якщо через відсутність у сейфі великої суми грошових коштів шкода виявилась невеликою та із неї взято лише 50 грн.,

<sup>343</sup>Ухвала Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 10.04.2014 р. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38215009>.

<sup>344</sup>Уголовне право України: Навч. Посібник /За заг. ред. Л.В. Багрій-Шахматова. - О.: ОНМУ, 2004. - С. 201.

<sup>345</sup>Стрельцов Є.Л. Глава 4 Поняття злочину: Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник /Відп. редактор заслужений дія науки і техніки України, д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов. - Х.: Одиссей, 2010. - С. 58.

винувата особа відповідає за замах на вчинення крадіжки у великих розмірах.<sup>346</sup> Вдало, на нашу думку, формулюють розуміння відмінності закінченого злочину від незакінченого В.П. Тихий та М.І. Панов, які зазначають, що у закінченому злочині існує єдність ознак як об'єктивної, так і суб'єктивної сторін, адже саме у закінченому злочині винний повною мірою реалізував умисел, виконав усі діяння, які утворюють об'єктивну сторону злочину, спричинив шкоду об'єкту.<sup>347</sup> Труднощі у розмежуванні малозначного діяння із незакінченим злочином виникають не лише в теорії, а й у практичній діяльності судів.

Наприклад, Ухвалою від 25.10.2013 р. Апеляційного суду Донецької області про засудження Особи 1 за ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 185 КК України, знаходячись в приміщенні гіпермаркету, намагалася викрасти продовольчі товари (вартістю 293,53 грн.), проте була затримана охоронцями гіпермаркету. У апеляційній скарзі Особа 1 стверджувала, що її дії є малозначними<sup>348</sup>.

Отже, при незакінченому злочині особа притягується до кримінальної відповідальності на загальних засадах із врахуванням певних особливостей щодо призначення покарання за ст. 68 КК України, а при малозначності діяння вчинене не визнається злочином і особа не притягується до кримінальної відповідальності.

До ознак, які відмежовують малозначність діяння від незакінченого злочину, належать такі: 1) при малозначності діяння вчинок є завершеним актом зовнішньої поведінки, а при незакінченому злочині діяння є незавершеним - об'єктивна сторона злочину не виконана; 2) при малозначності діяння свідомість та воля особи спрямовані на вчинення незначного діяння, а при незакінченому злочині свідомість та воля особи спрямовані на вчинення злочину; 3) при малозначності діяння заподіяна шкода є неістотною, а при

<sup>346</sup> Крецул В.І. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебное пособие. - 3-е изд., перераб. и доп. - Николаев: ООО «Фирма «Илион», 2009. - С. 61.

<sup>347</sup> Тихий В. П. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар /В.П. Тихий, М.І. Панов. - К.: Видавничий дім «Промінь», 2007. - С. 16-17.

<sup>348</sup> Ухвалою від 25.10.2013 р. колегія суддів Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Донецької області // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34378538>.

незакінченому злочині істотна шкода не заподіяна з причин, що не залежали від волі винної особи.

Стосовно відмежування малозначності від інших видів правопорушень слід зазначити, що малозначність діяння в теорії та під час правозастосування часто плутають із адміністративним правопорушенням. При відмежуванні малозначного діяння із адміністративним правопорушенням слід звернути увагу на такі відмінності.

Згідно із ч. 2 ст. 9 КУпАП, адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності<sup>349</sup>. Вказане положення фактично визначає вторинність положень КУпАП стосовно суспільно небезпечних діянь та відповідає вимозі ст. 61 Конституції України про те, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Враховуючи, що малозначність діяння не має самостійних процесуальних підстав застосування згідно з чинним КПК України та застосовується виключно разом із п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, слід зазначити, що процесуальним документом, який підтверджує застосування положення про малозначність діяння є постанова про закриття кримінального провадження згідно із ст. 284 КПК України або винесення судом виправдувального вироку.

У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що після застосування положення про малозначність діяння особу може бути притягнуто до адміністративної відповідальності у випадку, якщо діяння особи, що вчинила малозначне діяння, містить всі ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого положеннями КУпАП. Отже, малозначність діяння та адміністративне правопорушення співвідносяться як ціле та частина цілого,

---

<sup>349</sup>Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки законом №8073-Х від 07.12.1984 //Відомості Верховної Ради УРСР. - №51. - С. 1122



тобто всі адміністративні правопорушення<sup>350</sup> з позиції кримінального права є малозначними, проте не всі малозначні діяння є адміністративними правопорушеннями.

Підводячи підсумки відмежування малозначності діяння від подібних понять, слід зазначити, що малозначність діяння розуміють, як:

1) обставину, що виключає злочинність діяння. Дослідження поглядів учених, які визначають малозначність діяння як обставину, що виключає злочинність діяння, свідчить про їх необґрунтованість, що пояснюється суперечністю між визначенням малозначного діяння та змістом інституту обставин, що виключають злочинність діяння за діючим КК України;

2) підставу звільнення від кримінальної відповідальності. Із вказаним розумінням малозначності діяння не можна погодитися, оскільки підставою звільнення від кримінальної відповідальності є злочин певної категорії, а малозначність діяння згідно із ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином;

3) обставину, що пом'якшує покарання. Не можна погодитися із подібним розумінням, оскільки ст. 66 КК України не передбачає такої обставини, що пом'якшує покарання, як малозначність діяння, а згідно із ч. 2 ст. 11 КК України малозначне діяння є діянням, яке не визнається злочином;

4) відсутність складу злочину. Малозначність діяння та відсутність складу злочину є різними поняттями: малозначне діяння – це діяння, яке містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, проте не є суспільно небезпечним у зв'язку з тим, що не заподіяло шкоди або не створило загрози її заподіяння, а відсутність складу злочину – це діяння, яке не містить всіх елементів або обов'язкових ознак складу злочину. Найбільше труднощів виникає саме у розмежуванні малозначного діяння та відсутності складу злочину, що обумовлено невдалим законодавчим визначенням малозначного

<sup>350</sup>Мається на увазі те адміністративні правопорушення, які мають подібні за конструкціями склади злочинів, оскільки нами було встановлено, що ряд суспільних відносин (національна безпека, життя, статеві свободи та недоторканість та інші), охороняються виключно КК України та не охороняються КУпАП.

діяння та відсутністю самостійних кримінально-процесуальних підстав його застосування згідно з чинним КПК України;

5) відсутність події злочину. Відсутністю події злочину є вчинення діяння, яке не містить ознак злочину, а малозначне діяння є діянням, яке містить ознаки злочину, у зв'язку з цим визначення малозначності діяння як відсутності події злочину є невірним;

6) інше правопорушення. Малозначність діяння може бути іншим видом правопорушення (адміністративним, цивільно-правовим, дисциплінарним, трудовим правопорушенням тощо). Діяння може містити всі ознаки малозначного діяння, проте може не містити всіх ознак іншого правопорушення. На нашу думку, малозначне діяння та інші правопорушення співвідносяться як ціле та частина.

На нашу думку, малозначність діяння є самостійним кримінально-правовим явищем. У ч. 2 ст. 11 КК України передбачено поняття малозначного діяння, яке включено до статті, що визначає поняття злочину, проте вказує, що не є злочинами. У зв'язку із цим, на нашу думку, малозначне діяння є самостійним кримінально-правовим поняттям. Визнання малозначного діяння одночасно й іншим видом правопорушення свідчить про те, що в межах інших галузей законодавства малозначне діяння може мати інше правове значення, яке є подібним до значення злочину при відшкодуванні особою, винуватою у вчиненні злочину, заподіяної злочином шкоди в цивільно-правовому порядку згідно з положеннями ст. ст. 1206, 1207 Цивільного кодексу України<sup>351</sup>.

### ***3.2. Проблеми малозначності діяння в кримінальному судочинстві***

Наведені вище приклади судової практики при дослідженні об'єктивних та суб'єктивних ознак малозначного діяння висвітлили існуючі проблеми в їх

<sup>351</sup> Маломуж С.І. Відмежування малозначності діяння від подібних діянь /С.І. Маломуж //Право та суспільство [Текст]: фахове юридичне видання /Всеукраїнський фонд юридичної науки академіка В.В. Сташиса, Дніпропетровський гуманітарний університетом; ред. М.В. Корнієнко. - Д.: - 2015. - №6 (3). - С. 153-157.

встановленні, розмежуванні досліджуваного поняття із суміжними поняттями в кримінальному судочинстві. Проаналізуємо проблеми встановлення малозначності діяння в матеріалах судової практики більш докладно.

Т.А. Гуменюк, Т.П. Зюріна іменують діяльність із застосування положень про малозначність діяння як «оціночну» діяльність<sup>352</sup>, інші вчені визначають діяльність із застосуванням положень про малозначність різновидом «нетипового правозастосування»<sup>353</sup>.

Н.Ф. Кузнецова вказувала, що кожна четверта постанова про відмову у порушенні кримінальної справи у зв'язку із малозначністю діяння є незаконною.<sup>354</sup> На думку Л.А. Сорокіної, такі помилки пов'язані з відсутністю в законодавстві критеріїв визначення малозначності, що спонукає юрисдикційні органи визначати їх в кожному випадку самостійно. З одного боку, дані обставини дають можливість врахувати особливості справи, що розглядається, не притягувати особу до кримінальної відповідальності за незначне діяння, проте з іншого – норма про малозначність інколи застосовується необґрунтовано, відбувається зловживання положенням про малозначність діяння, що дозволяє правопорушникам уникнути належного покарання<sup>355</sup>.

Невірною та суперечливою видається позиція Т.Є. Севаст'янової, яка в одній частині дисертаційного дослідження вказувала про те, що «закриття кримінальних справ щодо того чи іншого діяння здійснювалось через малозначність, на підставі ч. 2 ст. 11 КК України»; в іншій частині роботи зазначала, що «потрібно розрізняти закриття кримінальної справи за

<sup>352</sup>Гуменюк Т.А. Малозначительность административных правонарушений как основание освобождения от административной ответственности //Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. - 2006. - №11. - С. 16; Зюрина Т.П. К вопросу о малозначительности административных правонарушений //Административное и административно-процессуальное право. Актуальные проблемы Ч. 2 М.: Юнити-Дана, Закон и право. - 2005. - С. 288.

<sup>353</sup>Гуменюк Т.А. Малозначительность административного правонарушения как основание освобождения от административной ответственности // Вестник ВАС РФ. 2006. N 11.- С. 16.

<sup>354</sup>Энциклопедия уголовного права Т.2: Понятие преступления /под. ред. В.Б. Малинина. - СПб., 2005, - С. 95.

<sup>355</sup>Сидоркина Л.А. Производство по делам об административных правонарушениях: проблемы судебной практики //Актуальные проблемы применения Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: материалы всероссийской научно-практической конференции (1 июля 2004 г.) /Под. общ. ред. Ю.П. Соловья. - Омск: Омский юридический институт, 2004. - С. 186.

малозначністю діяння і закриття кримінальної справи за будь-якими іншими обставинами»<sup>356</sup>, оскільки малозначність діяння не було передбачено як підставу закриття кримінальної справи згідно зі ст. 6 КПК України 1961 р. та вона не є підставою закриття кримінального провадження згідно із ст. 284 КПК України 2012 р.

Встановлення суб'єктивних та об'єктивних ознак малозначного діяння органами досудового слідства та судом є різновидом кримінально-правової кваліфікації. В.О. Навроцький зазначав, що констатація малозначності діяння не виключає необхідності його кваліфікації за певною нормою Особливої частини КК України. Передумовою застосування ч. 2 ст. 11 КК України є кваліфікація посягання за формальними ознаками за певною статтею Особливої частини КК України. Малозначним діянням може бути крадіжка, підробка документів, зберігання бойових припасів, а не діяння взагалі<sup>357</sup>.

Положення ст. 284 КПК України передбачає підстави закриття кримінальних проваджень, серед яких відсутня така підстава, як «малозначне діяння»<sup>358</sup>. В положеннях діючого КПК України 2012 р.<sup>359</sup>, так само як і в положеннях КПК України 1960 р.<sup>360</sup>, відсутня така підстава припинення кримінального провадження (закриття кримінальної справи) як малозначність діяння чи, навіть, згадка про малозначність діяння.

<sup>356</sup>Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореферат дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. – С. 147.

<sup>357</sup>Навроцький В.О. Основи кримінально правової кваліфікації: [навч. посіб.] /Навроцький В.О. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - С. 349.

<sup>358</sup>Передбачені такі підстави, як: 1) відсутність події кримінального правопорушення; 2) відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; 3) не доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливості їх отримати; 4) декриміналізація; 5) смерть підозрюваного, обвинуваченого; 6) існує рішення суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; 7) потерпілий відмовився від обвинувачення у формі приватного обвинувачення; 8) не отримання згоди держави, яка видала особу; 9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила діяння, передбачені ст. 212 КК України, досягнутий податковий компроміс згідно підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Детальніше див.: Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 №4651-VI: Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

<sup>359</sup>Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 №4651-VI: Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

<sup>360</sup>Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон УРСР від 28.12.1960 №1001-05 //Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 р. - №2. - ст. 15: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

В.П. Тихий вказував, що положення ч. 2 ст. 11 КК України не може застосовуватись щодо діянь, які переслідуються в порядку приватного обвинувачення; його застосування не відповідає меті закону «карати» за вчинення суспільно небезпечних діянь, якими б незначними вони здавалися правозастосовному органу<sup>361</sup>. Діючий КПК України не містять таких обмежень.

Отже, малозначність діяння в кримінальному процесуальному законодавстві України не згадується, не є підставою закриття кримінального провадження, застосовується виключно на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України. При встановленні ознак малозначного діяння орган правозастосування зобов'язаний здійснити кримінально-правову кваліфікацію та застосовувати положення ч. 2 ст. 11 КК України стосовно конкретної статті та частини статті Особливої частини кримінального закону.

В деяких випадках правозастосовні органи невірно застосовують поняття малозначності діяння в своїй діяльності. Наприклад, Особою 4, після засудження за вчинений злочин, призначення покарання та звільнення від відбування покарання за ст. ст. 75, 76 КК України, знову було вчинено новий злочин, який, за твердженням Особи 4, є «малозначним порушенням умов звільнення від покарання»<sup>362</sup>, проте вказаний довід обґрунтовано не прийнято до уваги судом. Також в судовій практиці застосовується таке поняття, як «малозначне порушення умов звільнення від кримінальної відповідальності», які не перешкоджають судам розглядати подання інспекторів про звільнення від відбування покарання по закінченню іспитового строку<sup>363</sup>. Законодавчі підстави використання вказаного поняття, на нашу думку, відсутні. Вказані випадки невірного використання свідчать про неповне розуміння поняття та

<sup>361</sup>Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. - 2-е вид. перероб. та доп. /за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - С. 46.

<sup>362</sup>Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. від 15.10.2012 р. по справі №1/0907/535/2011 (провадження №11/0990/485/2012): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26459251>.

<sup>363</sup>Ухвала Вликописарівського районного суду Сумської області від 06.06.2014 р. по справі №1803/1452/2012 (провадження №1-в/575/25/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39100450>.

ознак малозначності діяння, а також відмінностей малозначності діяння від інших подібних понять.

У кримінальному судочинстві найбільше труднощів виникає при розмежуванні понять «відсутність складу злочину» та «малозначність діяння». Вказані труднощі можна прослідкувати за окремими елементами складу злочину.

Згідно з постановою Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 05.09.2013 р., рішення судів про визнання діяння, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, малозначним, вчиненого Особою 1 були скасовані, та постановлено нове рішення про закриття кримінальної справи у зв'язку із відсутністю складу кримінального правопорушення. Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що виготовлене вино не є алкогольним напоєм, тобто відсутній предмет злочину,<sup>364</sup> у зв'язку з цим відсутній об'єкт та відповідно склад злочину. Проте, в багатьох інших справах, навіть, Верховний Суд України займає суперечливу позицію.

В Ухвалі від 15.01.2008 р. Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України ототожнила поняття «відсутність складу злочину» та «малозначність діяння», скасувавши вирок щодо засудження Особи 1 за ч. 1 ст. 203 КК України за виготовлення 0,5 самогону, та закрила справу на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України 1960 р. та ч. 2 ст. 11 КК України за відсутністю в її діянні складу злочину через малозначність<sup>365</sup>. Аналогічну позицію Верховний Суд України зайняв в інших справах<sup>366</sup>. Вказані рішення свідчать про те, що суди інколи поверхнево встановлюють обов'язкові ознаки об'єкту злочину та, посиляючись на ч. 2 ст. 11 КК України, закривають провадження по справі.

---

<sup>364</sup> Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 вересня 2013 р. по справі №5-15к13: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33609025>.

<sup>365</sup> Ухвала Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 15 січня 2008 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1607755>; Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25.03.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42824743>.

<sup>366</sup> Ухвала Апеляційного суду Хмельницької обл. від 21.05.2014 р. по справі 686/7032/14-к (провадження 11-сс/792/120/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38828614>.

В іншій постанові Верховний Суд України розмежував малозначне діяння та злочини, для яких суспільно небезпечні наслідки є обов'язковими і визначені в КК України, зазначивши: «Закріплене у частині другій статті 11 КК положення передбачає встановлення малозначності лише в тому разі, коли законодавець вирішення питання про межі заподіяної шкоди залишає на розсуд правозастосувача (суду). Щодо злочинів, конструкція складів яких передбачає конкретно визначений розмір спричиненої шкоди, констатація малозначності діяння виключається»<sup>367</sup>. Вказаний висновок є вірним та підтверджує висновки, отримані в цьому дослідженні щодо відмінності таких понять, як «малозначне діяння» та «відсутність складу злочину».

Дослідження судової практики свідчить про те, що більше всього виникає проблем у розмежуванні малозначного діяння від злочинів за об'єктивною стороною. Малозначним діянням може бути діяння як із матеріальним складом, так і формальним або усіченим, проте в судовій практиці відсутність наслідків часто сприймається як відсутність суспільної небезпеки діяння.

Особа 1 вчинив сварку у присутності інших осіб, потім застосовуючи фізичну силу, заштовхав голову сільради Особу 2 до підвального приміщення будинку. Його дії було кваліфіковано за ч. 1 ст. 146, та ч. 1 ст. 296 КК України. В апеляційній скарзі адвокат засудженого посилався на відсутність складів злочинів та малозначність діяння. Ухвалою Апеляційного суду Рівненської області від 05.11.2013 р. вказаний вирок суду скасовано, а справу направлено на новий розгляд<sup>368</sup>. Проте наслідки згідно із КК України у вказаних злочинах не є обов'язковою ознакою, суспільної небезпеки злочину надає саме діяння.

Подібним до одного із вищевказаних епізодів є кваліфікація дії у вигляді сварки, висловлювання нецензурною лайкою, розбиття скла в приміщенні

<sup>367</sup> Постанова Верховного Суду України від 24.12.2015 р. по справі №5-221кс15: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>..

<sup>368</sup> Ухвала Апеляційний суду Рівненської області від 05 листопада 2013 року: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34606605>; Ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 11.11.2013 р. по справі №1616/2521/2012 (номер провадження 11/786/563/2013): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34282686>.

магазину, біганину по приміщенню та стукання руками по холодильних камерах приміщення магазину за ч. 1 ст. 296 КК України, проте вказані діяння судом визнані такими, що не є суспільно небезпечними<sup>369</sup>. Вказаним рішенням суду невірно оцінено характер дій винуватої особи, те, що вказане діяння вчинено у великій присутності людей та порушило громадський порядок.

Апеляційний суд Закарпатської області скасував вирок суду першої інстанції, яким Особа та Особа 4 були засуджені за ч. 1 ст. 366 КК України через малозначність діяння. Малозначним діяння визнано дії керівника та головного бухгалтера щодо підробки додатків №23 по звітах у відділення Пенсійного фонду з метою приховання заборгованості по заробітній платі.<sup>370</sup> Рішення вказаного апеляційного суду є невірним, оскільки злочин є завершеним з моменту підробки документів, крім того, вказаний злочин вчинявся з метою приховування іншого злочину, передбаченого ст. 175 КК України. Судова практика щодо визнання діянь, відповідальність за які передбачено ст. ст. 364, 366 КК України<sup>371</sup>, а також за ст. 354 КК України<sup>372</sup>, малозначними є поширеною.

<sup>369</sup> Вирок Олександрівського районного суду Донецької обл. по справі №240/312/14-к (провадження №1-кп/240/31/14) від 16.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39777084>.

<sup>370</sup> Ухвала Апеляційного суду Закарпатської обл. від 29.04.2010 р. по справі №11-243/10: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9653659>.

<sup>371</sup> Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя Геєць Ю.В. від 14.01.2014 р. по справі №335/10/14-к 1-кп/335/64/2014: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36688581>; Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних від 23.01.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36952667>; Ухвала Ленінського районного суду м. Харкова від 18.02.2014 р. по справі 642/1028/14-к (1кп/642/205/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38425815>; Постанова Броварського міськрайонного суду Київської обл. від 17.12.2013 р. по справі №1007/13631/2012 (провадження №1/361/43/13): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36481494>; Ухвала Апеляційного суду Львівської обл. в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39398241>; Постанова Броварського міськрайонного суду від 07.03.2014 р. по справа №1007/8099/2012 (провадження №1/361/5/14). <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37599865>; Ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 30 липня 2014 р. по справі №678/23/14-к (провадження №11-кп/792/275/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40173878>; Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. від 09.07.2014 р. по справі №11кп/791/334/14: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39694386>; Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.



Викликають заперечення рішення судових органів щодо визнання діянь малозначними, ступінь суспільної небезпеки яких є очевидною.

Сахновщинський районний суд Харківської області постановою від 27.11.2012 р. відмовив у порушенні кримінальної справи у відношенні Особи 1 за заподіяння легких тілесних ушкоджень Особі 3. В обґрунтування суд встановив заподіяння легких тілесних ушкоджень, а після цього із посиланням на ч. 2 ст. 11 КК України вказав, що склад злочину відсутній. Вказану постанову було скасовано ухвалою Апеляційного суду Харківської обл. від 21.01.2013 р.<sup>373</sup>. В іншій справі захисник, посилаючись на малозначність діяння, клопотав про закриття кримінального провадження за ч. 1 ст. 249 «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» КК України у зв'язку із заподіянням незначних наслідків<sup>374</sup>. Проте істотність наслідків у цьому злочині визначається таксами, затвердженими Кабінетом Міністрів України, тому сторона захисту повинна була посилатись на відсутність складу злочину та доводити наявність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 85 КУпАП. Подібною є справа із крадіжкою дорожнього знаку<sup>375</sup>. Обвинувачений вважав, що його дії з придбанням металевих виробів не становлять суспільної небезпеки, оскільки не заподіяли істотної шкоди ні суспільству, ні державі тобто є малозначними. За доводами обвинуваченого матеріали кримінального провадження не містять жодного доказу, які б підтверджували ті обставини, які викладені в

---

<sup>372</sup>Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 21.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40189625>; Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 23.01.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36878104>.

<sup>373</sup>Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.

<sup>374</sup>Вирок Болградського районного суду Одеської області від 17.06.2014 р. по справі №497/1223/14-к (провадження №1-кп/497/107/14) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39492811>.

<sup>375</sup>Ухвала Колегії суддів судової палати у кримінальних справах Автономної Республіки Крим від 18.09.2012 р. по справі №11/0190/1737/2012: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26840782>.

обвинувальному вироку<sup>376</sup>, тобто обвинувачений визнає, що його дії містять всі ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 213 КК України, проте вказує, що матеріали кримінального провадження не містять жодного доказу його винуватості.

Подібна практика свідчить про неправильне застосування ч. 2 ст. 11 КК України, оскільки положенням про малозначність суд користується у тих випадках, коли відсутньою є перспектива доведення в межах судового провадження винуватості особи.

Поширеним у судовій практиці є невірне встановлення ознак суб'єктивної сторони. Так, Лозівським міськрайонним судом Харківської області через малозначність діяння скасовано постанову старшого слідчого СВ Лозівського МВ ГУМВСУ в Харківській обл. від 06.04.2012 р. про порушення кримінальної справи по факту підробки договору страхування (невірна дата договору) за ч. 1 ст. 358 КК України. При цьому суд в мотивувальній частині встановив наявність необережної форми вини<sup>377</sup>, хоча злочин, передбачений ч. 1 ст. 358 КК України, може бути вчинено лише з умисною формою вини<sup>378</sup>.

Положення про малозначність також невірно тлумачиться правозахисними органами (адвокатами). Так, обвинуваченим подано скаргу з проханням скасувати вирок за ч. 1 ст. 383 КК України у зв'язку з відсутністю прямого умислу та через малозначність діяння і відсутність значних витрат з боку правоохоронних органів. Судом не взято до уваги ці доводи, проте в

---

<sup>376</sup>Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. провадження №11-кп/791/695/14: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40144502>.

<sup>377</sup>Постанова Лозівського міськрайонного суду Харківської обл. від 22.10.2012 р. по справі №2025/5775/2012 (номер провадження 4/2025/199/2012): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26714592>; Ухвала Апеляційного суду Рівненської області від 27.08.2013 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33166542>; Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. від 18.12.2012 р. по справі №0915/2693/2012: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28165708>.

<sup>378</sup>Кримінальне право (Особлива частина): підручник /за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. - [2-ге вид.] - К.: «ВД Дакор», 2013. - С. 591.

резолютивній частині він зазначив, що підстави для скасування вироку суду через відсутність кримінального правопорушення та малозначність відсутні<sup>379</sup>.

Вказані рішення свідчать про те, що суди встановлюють у своїх рішеннях відсутність форми вини, з якою може бути вчинено діяння згідно із КК України, проте замість того, щоб вказати на відсутність обов'язкових ознак та, як наслідок, відсутність складу злочину, суди ототожнюють поняття малозначності діяння та відсутності складу злочину.

Інколи малозначність діяння відносять до підстав закриття кримінальної справи. Наприклад, Апеляційний суд м. Києва в своїй ухвалі зазначив, що «... кримінальну справу в частині засудження Особа 4 за ч. 3 ст. 358 КК України закрито за малозначністю його дій»<sup>380</sup>, що не відповідає положенням кримінального процесуального законодавства України, як вже зазначалося вище.

В судовій практиці існують випадки, коли факти відшкодування заподіяної шкоди тягнуть за собою визнання діяння малозначним, що є неправомірним. Типовим обґрунтуванням в матеріалах судової практики є такі словосполучення в мотивувальних частинах судових рішень, як: «знищене або пошкоджене майно повністю відшкодовано», «потерпілий ні до кого претензій не має». Суди також інколи вказують, що до порушника були застосовані заходи адміністративного стягнення, наявність клопотання колективу про його передачу на поруки або на перевиховання громадськості, перебування винної у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами тощо. Проте вказані обставини можуть бути умовами звільнення від кримінальної відповідальності та не повинні впливати на визнання діяння малозначним.

---

<sup>379</sup>Ухвала Апеляційного суду Львівської області в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31605226>.

<sup>380</sup>Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 22.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39942280>.

Така судова практика свідчить про змішування поняття підстави та передумови звільнення від кримінальної відповідальності із поняттям малозначності діяння.

Наприклад, Особа 3, проїхавши на мотоциклі Дніпро-11, який належав Особі 7 відстань 350 метрів, повернула мотоцикл до подвір'я Особи 7, де її очікувала міліція. У своїй постанові Амвросіївський районний суд Донецької обл. від 18.06.2013 р. зазначив, що не враховано те, що особу можна було звільнити від кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 289 КК України, яка передбачає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також положення ч. 2 ст. 11 КК України.<sup>381</sup> В іншій справі Ленінський районний суд м. Полтави безпідставно звільнив Особу 1, засуджену за підробку документів за ч. 3 ст. 358 КК України, від кримінальної відповідальності за ст. 49 КК України. Вказане рішення було скасовано Апеляційним судом Полтавської області, а справу закрито у зв'язку із малозначністю діяння. Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ рішення Апеляційного суду було залишено без змін<sup>382</sup>.

В іншій справі Особа 1 та Особа 2 як керівники приватних організацій підробили акт КБ-2 (зазначивши в ньому інші строки завершення будівництва), проте судом першої інстанції Особу 1 звільнено від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК України, а Особу 2 виправдано. Апеляційний суд Херсонської області скасував рішення суду першої інстанції та визнав діяння Особи 1 та Особи 2 є малозначними, бо вони не були суб'єктивно спрямовані на реальну можливість заподіяння істотної шкоди<sup>383</sup>. На нашу думку, висновок апеляційного суду є вірним.

<sup>381</sup> Постанова Амвросіївський районний суд Донецької області від 18 червня 2013 р. по справі №0502/3651/2012 (провадження 1/218/86/13): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32202329>.

<sup>382</sup> Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних від 10.04.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38447750>.

<sup>383</sup> Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. по справі №11кп/791/334/14: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39694386>.

В Ухвалі Апеляційного суду Львівської обл. від 25.06.2013 р. в мотивувальній частині зазначається, що судом не з'ясовано обставини виникнення синця в тій частині ноги, яка захищена взуттям, і чи міг утворитись синець в результаті необережності самого потерпілого при побутових умовах, не було вжито заходів для з'ясування та надання оцінки подій, які мали місце 02 листопада 2009 р. у дворі Особи 1 та Особи 7 в с. Давидів. Суд, посилаючись на ч. 2 ст. 11 КК України, в мотивувальній частині все ж таки визнає особу винуватою за ч. 1 ст. 125 КК України, засуджує до 150 громадських робіт та звільняє від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 49 КК України<sup>384</sup>. Така практика застосування ч. 2 ст. 11 КК України та ст. 49 КК України також є помилковою, оскільки строки давності застосовуються, коли було вчинено злочин, а ч. 2 ст. 11 КК України не визнає діяння злочином. Подібну практику застосування вищевказаних положень КК України можна визначити народним висловом: «І Вашим, і нашим».

У судовій практиці також часто виникають труднощі при встановленні ознак малозначного діяння, у випадках, коли діяння вчинено із кваліфікуючими ознаками.

Наприклад, певна особа шляхом проникнення в житло таємно викрала дрібну річ, чи може слідчий закрити кримінальне провадження на підставі ч. 2 ст. 11 КК України та із посиланням на ст. 284 КПК України 2012 р. через відсутність складу кримінального правопорушення? На думку Т.Є. Севаст'янової, в цьому випадку діяння є малозначним, а кримінальне провадження має бути закритим.<sup>385</sup> Вважаємо, що вказана позиція є невірною із наступних доводів. По-перше, викрадення саме дрібної речі не свідчить про наявність третьої ознаки малозначного діяння (суб'єктивної спрямованості на викрадення дрібної речі). По-друге, навіть у випадку суб'єктивної

<sup>384</sup> Ухвала Апеляційного суду Львівської обл. по справі №1-1316/170/11 (провадження №11/783/619/13) від 25.06.2013 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32045472>.

<sup>385</sup> Севаст'янова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севаст'янова. - Запоріжжя, 2002. - С. 138.

спрямованості саме на викрадення дрібної речі, вказані дії все рівно є суспільно небезпечними, оскільки проникнення до чужого житла є злочином згідно із ст. 163 КК України.

Подібним чином, на нашу думку, має вирішуватись питання про встановлення малозначності діяння при його вчиненні з іншими кваліфікуючими ознаками: 1) якщо кваліфікуюча ознака підвищує ступінь суспільної небезпеки до суспільної небезпеки злочину, малозначність виключається; 2) якщо кваліфікуюча ознака не підвищує ступінь суспільної небезпеки, проте за вчинення діяння у такий спосіб (інша ознака, яка є кваліфікуючою) КК України передбачено окремий склад злочину, то малозначність діяння виключається; 3) спосіб дії або бездіяльності впливає на ступінь суспільної небезпечності, таким чином, та чи інша ознака визнається такою, що утворює склад злочину, діяння має кваліфікуватися за іншою статтею, в іншому випадку провадження може бути закритим за малозначністю, але з обов'язковим урахуванням і оцінкою інших ознак діяння.

Цікавим є питання чи можна розглянути повторність вчинення діяння як ознаку, що може вплинути на визначення того чи іншого діяння малозначним.

В.П. Малков вказував, що іноді повторність правопорушення визначається як ознака, за допомогою якої можуть утворюватись склади злочинів. В аспекті теорії права та законодавчої техніки повторність визначають як преюдицію<sup>386</sup>. Р.А. Сабітов вказував, що адміністративні правопорушення (проступки), які є преюдицією-гіпотезою в кримінально-правовій нормі, характеризують особистість винуватого<sup>387</sup>.

Повторністю злочинів згідно з ч.1 ст. 32 КК визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті

<sup>386</sup>Малков В.П. Повторность проступка и уголовная ответственность /Малков В.П. - Казань. - Изд-во Казан. ун-та, 1968. - С.7-8.

<sup>387</sup>Сабитов Р.А. Общественная опасность как критерий криминализации /Р.А. Сабитов //Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний. - Омск. - 1980. - С. 17-18.

Особливої частини КК, та має суттєве правове значення,<sup>388</sup> а в КУпАП повторність визначається як обставина, що обтяжує відповідальність за адміністративне правопорушення згідно з ст. 35 КУпАП.

Згідно з ч. 1 ст. 2 КК України єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, тому значення повторності, згадане В.П. Малковим та Р.А. Сабітовим, не відповідає діючому КК України.

У чинному КК України законодавець відмовився від адміністративної преюдиції як ознаки, що утворює склад злочину, вказавши у ч. 1 ст. 2 КК України, що єдиною підставою притягнення до кримінальної відповідальності є склад злочину.

Із вищевказаних визначень поняття повторності можна зробити висновок, що можливими є декілька варіантів поєднання злочину та малозначного діяння: 1) особою вчинено злочин, а потім вчинено діяння, яке має ознаки малозначності; 2) навпаки – вчинено малозначне діяння, а потім злочин; 3) вчинено декілька малозначних діянь.

На нашу думку, малозначність як вид діяння, що не є злочином, не може змінювати природу злочину (незалежно від того до чи після вчинення злочину вчинено малозначне діяння), а поєднання декількох малозначних діянь не може створювати злочину. Малозначність діяння може впливати на встановлення того, чи були виконані особою умови звільнення від покарання та його відбування (наприклад, за ст. 75 КК України).

На початку цього підрозділу було наведено декілька прикладів невірної використання терміну «малозначність» в судовій практиці, а також встановлено, що в КПК України 2012 р. малозначність діяння як підстава закриття провадження відсутня, а ч. 2 ст. 11 КК України використовується

---

<sup>388</sup> В деяких статтях КК повторність розглядається як кваліфікуюча обставина, як обставина, яка перериває перетікання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності та погашення судимості, як обставина, що перешкоджає звільненню від кримінальної відповідальності, передачі справи на розгляд товариського суду.

виключно з таким поняттям як відсутність складу кримінального правопорушення.

Самі суди вказують, що такі підстави закриття кримінального провадження як «малозначність діяння» та «відсутність складу злочину» – це різні підстави. Так, слідчим суддею скасовано постанову про закриття кримінального провадження, при цьому у своїй ухвалі слідчий суддя вказав: «Резолютивна частина постанови також не відповідає процесуальній підставі закриття кримінального провадження. В мотивувальній частині слідчий дійшов висновку про можливість закриття кримінального провадження за малозначністю діяння на підставі ч. 2 ст. 11 КК України, а в резолютивній частині зазначив іншу процесуальну підставу – відсутність складу злочину»<sup>389</sup>.

М.І. Хавронюк із цього приводу вказував: «...відсутність у КК України чіткої нормативної підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадку визначення діяння малозначним не дає можливості закріпити у кримінально-процесуальному законі і відповідні процесуальні умови припинення кримінального переслідування (вони відсутні як у чинному КПК України). Проте запозичити ці положення і включити їх до КК України неможливо до тих пір, поки законодавче поняття злочину містить ознаку «суспільної небезпеки»<sup>390</sup>. Із вказаного видно, що М.І. Хавронюк пропонував відмовитись від ознаки суспільної небезпеки та віднести малозначність діяння до підстав звільнення від кримінальної відповідальності. Із вказаною ознакою слід не погодитись, оскільки створити процесуальну підставу застосування ч. 2 ст. 11 КК України можливо і без відмови від такої ознаки злочину, як «суспільна небезпека».

Перелік підстав закриття кримінального провадження та відсутність серед них такої, як «малозначність діяння» належить до сфери регулювання

<sup>389</sup>Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Одеси Борщова І.О. від 31 березня 2014 р. по справі №520/3347/14-к (провадження №1-кк/520/407/14): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37963788>.

<sup>390</sup>Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 170.



кримінального процесуального законодавства України, проте є кримінально-правовим поняттям, тому варто було б доповнити ч. 1 ст. 284 КПК України такою підставою закриття кримінального провадження, як «2-1) встановлення відсутності в діянні злочину через малозначність».

Отже, аналіз вказаної судової практики дає можливість зробити висновок, що часто суди, приймаючи рішення, підміняють поняття «відсутність складу кримінального правопорушення» поняттям «малозначність діяння», а умови звільнення від кримінальної відповідальності визнають малозначним діянням. Вказані помилки призводять до безпідставного не притягнення до кримінальної відповідальності винуватих осіб, невірного застосування КК України. Безпідставним є посилання на ч. 1 ст. 11 КК України в матеріалах судової практики із мотивів недоцільності розгляду кримінального провадження, відсутності перспективи розслідування або розкриття кримінального правопорушення<sup>391</sup>.

### ***3.3. Перспективи удосконалення визначення малозначного діяння***

Після дослідження поняття «малозначність діяння», історії його виникнення, положень кримінального законодавства, в яких закріплене поняття малозначності діяння, аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак, а також того, як відображається це поняття в кримінальному судочинстві, необхідно остаточно окреслити перспективи удосконалення законодавчого визначення малозначного діяння.

В теорії кримінального права, після прийняття Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. №311/2008<sup>392</sup>, активно обговорюється питання заміни поняття

<sup>391</sup>Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному судочинстві /С.І. Маломуж //Юридичний вісник [Текст]: фахове юридичне видання /Національний університет «Одеська юридична академія»; ред. Орзіх М.П. - О.: - 2015. - №2. - С. 290-295.

<sup>392</sup>Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 8.04.2008 року №311/2008 //Офіційний вісник України. - 2008. - №27. - С. 20-28.

злочину на кримінальне правопорушення. Пропонується трансформувати поняття злочину у кримінальні правопорушення, а кримінальні правопорушення поділити на кримінальні проступки та злочини.

При цьому запропоновано декілька проектів законів щодо класифікації кримінальних правопорушень. У проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 03.03.2012 року №10146 (далі – проект №10146)<sup>393</sup> запропоновано визначення малозначного діяння у ч. 5 ст. 11 вказаного проекту. В проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 28.02.2012 року №10126 (далі – проект №10126)<sup>394</sup> положення ч. 2 ст. 11 КК України пропонувалось зберегти у редакції, передбаченій діючим кримінальним законом. І хоча проект №10126 було відхилено, а проект №10146 направлено на доопрацювання, вказані законопроекти свідчать про незмінність ставлення законодавця до визначення малозначності діяння. У ч. 5 ст. 11 проекту Закону України №4712 пропонувалось таке визначення малозначності діяння: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству, державі або людству».<sup>395</sup> Як бачимо, і в цьому проекті Закону, окрім зміни термінології та доповнення таким потерпілим, як «людство» визначення малозначності діяння нічим не відрізняється від визначення малозначності діяння у ч. 2 ст. 11 КК України.

<sup>393</sup>Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: проект Закону України, реєстр №10146 від 03.03.2012 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=42733](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733).

<sup>394</sup>Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: проект Закону України, реєстр №10126 від 26.02.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=42706](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706).

<sup>395</sup>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України: проекту закону України №4712 від 16.04.2014 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=50664](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664).

Аналіз точок зору вчених щодо поняття малозначного діяння у розділі 1 цієї роботи дає можливість виділити два шляхи удосконалення поняття малозначності діяння: 1) збереження поняття малозначності діяння та вироблення певних правил його застосування; 2) відмова від вказаного поняття та застосування замість нього поняття відсутності складу злочину<sup>396</sup>.

Обрання шляхів реформування поняття малозначності діяння є питанням кримінально-правової політики<sup>397</sup>, проте слід більш детально окреслити напрямки такого реформування.

В світлі вказаних двох напрямків вчені, які приділяли увагу дослідженню поняття малозначного діяння, висловлювали свою позицію щодо окремих властивостей малозначного діяння без оцінки необхідності чи відсутності необхідності його збереження (Л.М. Кривоченко, М.І. Хавронюк, В.П. Тихий, О. Бантишев, Н.М. Якименко, В.В. Мальцев та інші), інші доводили корисність та необхідність збереження поняття малозначності діяння (Т.Є. Севастьянова та інші), а ряд вчених пропонували відмовитись від вказаного поняття (А.П. Козлов, Н.А. Мирошниченко та інші). Розглянемо вказані напрямки удосконалення поняття малозначності діяння.

*Збереження поняття малозначності діяння та вироблення певних правил його застосування.*

Загальновизнаними є три визначення поняття злочину: формальне, матеріальне та формально-матеріальне. Формальне визначення відображає наступну юридичну природу та юридичні ознаки злочину: злочином визнається таке діяння, що визначене законом як кримінально каране (злочинно те, що

<sup>396</sup>Маломуж С.І. Напрями удосконалення поняття малозначного діяння [Електронний ресурс] /С.І. Маломуж //Часопис Академії адвокатури України. - 2014. - Т. 7, №3. - С. 61-64. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaaui\\_2014\\_7\\_3\\_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaaui_2014_7_3_8.pdf).

<sup>397</sup>Маломуж С.І. Малозначність діяння у кримінально-правовій політиці: до питання шляхів удосконалення поняття //Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (25.02.-02.03. 2014 р., Юридичний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). - Режим доступу: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014>.

карано, або злочинно те, що передбачено кримінальним законом).<sup>398</sup> У зв'язку із цим, вважається, що відмова від поняття «малозначність діяння» може призвести до виникнення труднощів та помилок серед правозастосовних органів у кримінально-правовій кваліфікації.

Доводами збереження положення про малозначність діяння є необхідність у застосуванні його до злочинів, ступінь суспільної небезпеки яких визначається за діянням або наслідками, розмір яких у КК України або його кримінально-правових нормах не визначено. Вказана необхідність пояснюється тим, що ступінь суспільної небезпеки складів таких злочинів визначається за ознаками діяння, що залежить від розсуду посадових осіб органів досудового слідства та суду.

Відмова від поняття малозначності діяння може призвести до випадків невинуватеного притягнення до кримінальної відповідальності, коли діяння буде містити всі ознаки, передбачені відповідною статтею Особливої частини КК України, проте не створюватиме реальної небезпеки заподіяння шкоди тому чи іншому об'єкту кримінально-правової охорони (наприклад, притягнення до кримінальної відповідальності за зберігання декількох патронів за ст. 263 «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» КК України).

Вказані труднощі обумовлені дослідженням помилок у діяльності судів загальної юрисдикції, більшість із яких допускаються, коли наслідки не є обов'язковою ознакою згідно з положеннями КК України та при встановленні ступеня суспільної небезпеки діяння.

У зв'язку із цим, видається необхідним зберегти поняття малозначного діяння, проте вилучити із його визначення у ч. 2 ст. 11 КК України ознаку «не заподіяло істотної шкоди», проте залишити ознаку «не могло заподіяти істотної

---

<sup>398</sup> Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2010. - С. 73.

шкоди», що забезпечить більш чітке розмежування таких понять, як «малозначне діяння» та «відсутність складу злочину».

Багато вчених, досліджуючи поняття малозначного діяння, пропонували власні погляди на удосконалення його законодавчого визначення.

Т.Є. Севастьянова пропонувала з метою удосконалення застосування положень про малозначність діяння: 1. У тексті ч. 2 ст. 11 КК або у постанові Пленуму Верховного Суду України встановити перелік злочинів, які не можуть бути визнані малозначними. 2. Узагальнити практику визначення діяння малозначним. 3. Посилити контроль з боку органів прокуратури за обґрунтуванням при відмові в порушенні кримінальних справ або закритті кримінальних справ за малозначністю діяння. 4. У межах статей Особливої частини КК зазначити, чи може таке діяння бути малозначним<sup>399</sup>.

В дисертаційному дослідженні Т.Є. Севастьянова запропонувала доповнити ст. 185 КК України частиною шостою такого змісту: «Крадіжка, яка за своїм змістом не має суспільної небезпеки та не заподіяла потерпілому значної шкоди, визнається малозначним діянням». Далі вчена зазначає, що у кожному випадку, при вирішенні питання застосування ч. 2 ст. 11 КК, слідчі та судові органи на свій розсуд визначають те чи інше діяння малозначним, використовуючи та покладаючись на природні межі, які за їхньою суб'єктивною думкою можуть відмежувати злочин від малозначного діяння.<sup>400</sup>

На жаль, запропоновані Т.Є. Севастьянової в авторефераті дисертації пропозиції не були конкретизовані у вигляді чіткого переліку діянь, які необхідно доповнювати такими примітками, чи навіть критерій за якими обрати статті, які необхідно додати вказаними примітками. Реалізація вказаної пропозиції призведе до істотного та невиправданого збільшення об'єму КК України, крім того, питання встановлення суспільної небезпеки – це оціночна діяльність органів досудового слідства та суду, а тому доповнювати

<sup>399</sup> Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. по спец.: 12.00.08. /Т.Є. Севастьянова. - Запоріжжя, 2002. - С. 6.

<sup>400</sup> Там само. – С. 134.

положення статей Особливої частини КК України частиною, в якій повторно цитуються положення Загальної частини КК України, є помилковим із погляду законодавчої техніки.

С. Базаров для вирішення вказаної проблеми запропонував наступне: «Рационально було б доповнити положення про малозначність діяння в кримінальному законі частиною третьою, в якій перелічити діяння, які не можуть бути малозначними, вказати кваліфіковані ознаки, за наявності яких діяння не може бути малозначним (наприклад, із особливою жорстокістю, стосовно малолітньої особи, таке, що потягло тяжкі наслідки тощо), а також при наявності таких обставин (настання тяжких наслідків). Таким чином будуть вирішені всі питання стосовно малозначності до тих або інших складів Особливої частини, кваліфікованих ознак, обставин, які обтяжують покарання»<sup>401</sup>. Пропозиція С. Базарова щодо удосконалення положення про малозначність є цікавою, проте серед злочинів в Особливій частині є багато складів, стосовно яких не можна однозначно відповісти, що вказане діяння не може бути малозначним. Теж стосується кваліфікуючих ознак та обставин, які обтяжують покарання.

Як зазначалось вище, Н. Нульманом пропонувалось уточнити критерії визначення малозначності діяння окремо для фізичних осіб, юридичних осіб, суспільства і держави<sup>402</sup>. Така пропозиція, на нашу думку, навряд чи може бути реалізована, оскільки суспільні відносини із вказаними учасниками є настільки різними, що навряд чи можна запропонувати певне узагальнення критеріїв малозначності діяння окремо для фізичних, юридичних осіб, для держави та суспільства.

Ю.Ю. Коломієць пропонувала повернутись до визначення малозначності діяння, яке було передбачено в ч. 2 ст. 7 КК України 1960 р.: «Не є злочином

---

<sup>401</sup>Базаров С. Малозначительность деяния /С. Базаров //Законность. - 2009. - №1. - С. 57.

<sup>402</sup>Нульман М. Відмежування злочину від малозначного діяння /М. Нульман //Збірник тез доповідей та наукових повідомлень студентської наук. конф. «Актуальні проблеми кримінального права України». – Х, 2007. - С. 22-24.

дія або бездіяльність, що хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого кримінальним законом, але через малозначність не являє суспільної небезпеки». На думку вченої, це дозволить: 1) теоретичні положення про малозначність діяння застосувати до будь-яких злочинів незалежно від ступеня тяжкості; 2) спростити визначення малозначності діяння, оскільки додавши ознаку «не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі», законодавцем визначення малозначності діяння ускладнено; 3) не враховувати властивості особи, що вчинила злочин при визначенні діяння малозначним<sup>403</sup>. Н.Л. Березовська висловила думку про те, що поняття малозначності діяння дає можливість розмежувати злочини та управлінські правопорушення, а його наявність усуває необхідність у запровадженні інституту кримінального проступку<sup>404</sup>. У даному випадку Н.Л. Березовська спрощує проблему запровадження інституту кримінального проступку, оскільки метою його запровадження є не стільки проблема розмежування злочинів та інших видів правопорушень, стільки забезпечення дієвості КК України.

Крім цього, Н.Л. Березовською в іншій роботі пропонувалось уточнити назву ст. 11 КК України: замість «Поняття злочину» назвати вказану статтю «Поняття злочину та малозначне діяння».<sup>405</sup>

Запровадження вищевказаного поняття малозначності діяння навряд чи дозволить уникнути помилок із підміни малозначності діяння та обставин, що пом'якшують покарання. Як видається, вказане питання має вирішуватись на рівні роз'яснень Пленуму Верховного Суду України.

<sup>403</sup> Коломиец Ю.Ю. Малозначительность в уголовном праве Украины /Ю.Ю. Коломиец //Науковий вісник Херсонського державного університету. - Вип. 1. - Т. 3. - 2014. - С. 45-48.

<sup>404</sup> Березовська Н.Л. Термін «малозначне діяння» в контексті кримінальних проступків //Роль права та закону у сучасному суспільстві: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 22-23 вересня 2012 р. - К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. - У 2-х томах. - Т. 2. - С. 56-57.

<sup>405</sup> Березовська Н.Л. Малозначне діяння як шлях до гуманізації законодавства //Сучасний стан розвитку юридичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17-18 липня 2012. - Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. - С.85-87.

В. Цепелев, Н. Мартиненко запропонували таке визначення малозначного діяння: «Не є злочином діяння (бездіяльність), яке хоча формально і містить ознаки якого-небудь діяння, передбаченого цим Кодексом, проте із врахуванням характеру вчиненого діяння, ролі особи, яка його вчинила, тяжкості заподіяних наслідків не становить великої суспільної небезпеки»<sup>406</sup>. Запропоноване визначення, на нашу думку, призведе до ще більшої плутанини, оскільки: 1) як можна врахувати тяжкість заподіяних наслідків при тому, що діяння лише формально містить ознаки злочину (наслідок або заподіяно, або заподіяний наслідок є недостатнім); 2) як можна врахувати роль особи, яка вчинила вказане діяння, при вчиненні діяння у співучасті; 3) навіщо запроваджувати таке додаткове оціночне поняття, як «велика» суспільна небезпека, якщо не визначено поняття «невелика» чи «мала» суспільна небезпека. Вказане визначення, яке запропоновано включити до тексту кримінального закону, взято вченими із судової практики із справ про адміністративні правопорушення, проте малозначність діяння в адміністративному праві, як було встановлено в підрозділ 1.2 розділу 1 цієї роботи, має зовсім інше значення.

Враховуючи вищезазначене, видається доцільним запропонувати наступне законодавче визначення малозначного діяння: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить необхідної для кримінального правопорушення суспільної небезпеки, тобто не могла заподіяти істотної шкоди».

При такому визначенні малозначності діяння: 1) ступінь суспільної небезпеки визначатиметься такою характеристикою діяння, як «створило чи не створило загрозу заподіяння істотної шкоди вчинене діяння»; 2) чіткою є відмінність між поняттям «малозначне діяння» та «відсутність складу

<sup>406</sup>Цепелев В. Малозначительность деяния в судебной практике и интересы потерпевшего /В. Цепелев, Н. Мартыненко //Уголовное право. - 2012. - №3. - С. 74.



злочину»; 3) можливість або неможливість заподіяння істотної шкоди визначатиметься інтелектуальною та вольовою ознаками вчиненого діяння (усвідомленням, передбаченням та бажанням особи створити загрозу заподіяння саме неістотної шкоди, спрямованістю визначеного умислу на заподіяння неістотної шкоди).

При цьому, пропонується не включати до запропонованого поняття словосполучення «фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі», оскільки це вважається зайвим. Дослідження судової практики свідчить про те, що ті чи інші ознаки складу кримінального правопорушення (форма вини, наявність обов'язкових засобів чи знарядь вчинення кримінального правопорушення) підміняються поняттям «малозначність діяння», тобто словосполучення «будь-якого діяння» розуміється як будь-яких ознак діяння, у зв'язку із чим вказане словосполучення із поняття малозначності діяння також пропонується вилучити.

*Відмова від поняття малозначності діяння.* Метою удосконалення поняття малозначності діяння є забезпечення однозначності практики застосуванні положень ч. 2 ст. 11 КК України, зменшення кількості випадків невірної застосування кримінального закону.

Стосовно відмови від поняття малозначного діяння, слід поставити питання, а що зміниться у правозастосовній практиці, якщо ч. 2 ст. 11 КК України буде вилучено, це зашкодить чи покращить практику застосування положень КК України?

Н.А. Мирошниченко обґрунтовано зазначає, що малозначність діяння є підставою для невизнання діяння злочином, а у зв'язку із реформуванням кримінального та кримінально-процесуального законодавства залишати вказане поняття у Кримінальному кодексі України, на думку вченої, навряд чи є доцільним. Вона слушно зазначає, що у випадку, якщо діяння не є злочином,

очевидно воно є іншим видом правопорушення<sup>407</sup>. Подібною позиції також дотримувався А.П. Козлов<sup>408</sup> та інші вчені.

Дослідження підстав припинення кримінальних проваджень за ст. 284 КПК України свідчить про те, що існують такі підстави закриття кримінальних проваджень, як «відсутність у діянні події або відсутність у діянні складу кримінального правопорушення»,<sup>409</sup> а така підстава закриття кримінального провадження, як «малозначність діяння» є відсутньою. Виникає питання щодо наслідків вилучення зазначеного поняття із КК України, адже процесуального значення воно ніякого немає.

Л.М. Кривоченко вказує, що поняття малозначності діяння, передбачене ч. 2 ст. 11 КК України, полягає в тому, що воно підкреслює важливість такої матеріальної ознаки злочину, як суспільна небезпечність.<sup>410</sup>

А.А. Митрофанов відзначав, що порушення закону не може бути виправдане посиланням на його недоцільність, а невідповідність заборони вимогам суспільного розвитку в питаннях кримінально-правового регулювання у відповідності до принципу доцільності має усуватися самим законодавцем шляхом декриміналізації, депеналізації, вдосконалення кримінально юридичної техніки.<sup>411</sup> Сутність принципу доцільності в кримінальному праві є подібною до принципу доцільності у праві та проявляється в тому, що відповідальність повинна бути співрозмірною своїм цілям та спрямованою на досягнення цілей, заради яких вона встановлена<sup>412</sup>. У вузькому розумінні, на нашу думку, сутність цього принципу зводиться до можливості звільнення особи від кримінальної відповідальності, не притягнення до кримінальної відповідальності за

<sup>407</sup> Мирошніченко Н.А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния // Актуальні проблеми держави та права. - Вип. 65 /редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. - О.: Юрид. літ-ра, 2012. - С. 550.

<sup>408</sup> Козлов А.П. Понятие преступления /А.П. Козлов. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. - С. 766-771.

<sup>409</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 №4651-VI: Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

<sup>410</sup> Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я.Тация. - 3-є вид., перероб. та доповн. - Х.: ТОВ Одисей, 2007. - С. 35.

<sup>411</sup> Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація. - Одеса: Вид-во Одеськ. юрид. інституту НУВС, 2004. - С. 51.

<sup>412</sup> Черданцев А.Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов. - М.: Юрайт, 1999. - С. 319.

обставин, за яких притягнення до неї не є необхідним (ч. 2 ст. 14, ст. 17, ст. 36-43 КК України).

Виходячи із такого формулювання визначення принципу доцільності притягнення до кримінальної відповідальності, особа не повинна притягуватись до відповідальності у чітко визначених випадках, проте не потрібно змішувати їх із випадками, коли відсутня сама підстава притягнення до кримінальної відповідальності.

На нашу думку, якщо вилучити вказане поняття із КК України, в судовій практиці виникатимуть випадки, коли вчинене особою діяння буде містити всі елементи та ознаки складу злочину, проте вказане діяння не буде становити суспільної небезпеки.

В таких випадках, суд не зможе зробити посилання на положення про малозначність діяння, а, отже, зобов'язаний буде винести обвинувальний вирок та засудити особу. Зробити посилання в рішенні суду на визначення злочину, яке міститься у ч. 1 ст. 11 КК України, із обмовкою, що є відсутньою ознака суспільної небезпеки та відповідно кримінальної протиправності, не дасть ні органам слідства, ні суду ніякої хоча б матеріально-правової підстави для закриття кримінального провадження.

### ***Висновки до розділу 3***

Поняття малозначного діяння відрізняється від таких суміжних понять, як «відсутність складу злочину», «відсутність події злочину», «звільнення від кримінальної відповідальності», «обставини, що виключають злочинність діяння». «Малозначне діяння» та «відсутність складу злочину» є взаємовиключними поняттями, оскільки малозначне діяння формально містить ознаки складу злочину. При встановленні ознак малозначного діяння необхідно відрізняти злочин як явище реальної дійсності та склад злочину як типову юридичну конструкцію. Малозначним є діяння, яке містить ознаки типової

юридичної конструкції (складу злочину), проте через відсутність суспільної небезпеки не є злочином. Поняття «відсутність події злочину» та «малозначне діяння» є різними поняттями. Малозначність діяння відрізняється від підстав (умов) звільнення від кримінальної відповідальності тим, що згідно з КК України підставою звільнення від кримінальної відповідальності є вчинення особою злочину певної категорії, а малозначне діяння не є злочином. Малозначність діяння відрізняється від обставин, що виключають злочинність діяння тим, що останні є суспільно корисними або допустимими і були правомірними в момент їх вчинення, а малозначне діяння є суспільно небезпечним діянням. При незакінченому злочині особа притягується до кримінальної відповідальності на загальних підставах, а малозначне діяння не є злочином.

У кримінальному судочинстві ч. 2 ст. 11 КК України застосовується разом із такою підставою закриття кримінального провадження, як «відсутність кримінального правопорушення» (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України). Проте поняття «малозначність діяння» та «відсутність складу кримінального правопорушення» є різними, що свідчить про суперечність в цьому питанні між кримінальним та кримінально-процесуальним правом. Видається доцільним доповнити перелік підстав закриття кримінального провадження у ч. 1 ст. 284 КПК України такою підставою, як: «2-1) встановлення відсутності в діянні злочину через малозначність». Правоохоронні органи малозначність діяння часто помилково відносять до обставин, які виключають злочинність діяння, підстав звільнення від кримінальної відповідальності, незакінчених злочинів.

Вивчення точок зору вчених щодо визначення поняття малозначності діяння дало можливість виділити такі два напрямки його удосконалення: 1) збереження поняття малозначності діяння та удосконалення його законодавчого визначення; 2) відмова від вказаного поняття та застосування замість нього поняття «відсутність складу злочину». Обрання шляху удосконалення поняття малозначності діяння є питанням кримінально-правової політики. В роботі

доводиться необхідність збереження вказаного поняття та уточнення його законодавчого визначення.

Запропоновано таке законодавче визначення малозначності діяння у ч. 2 ст. 11 КК України: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить необхідної для кримінального правопорушення суспільної небезпеки, тобто не могла заподіяти істотної шкоди».

Результати дослідження, викладені у цьому розділі, опубліковано у наукових статтях автора за №№1, 2, 4, 6, 7, 9, 10 згідно зі списком публікацій, вказаних у анотації дисертації.

## ВИСНОВКИ

У Висновках викладаються найбільш важливі наукові та практичні результати дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції про вдосконалення кримінального законодавства щодо застосування ч. 2 ст. 11 КК України.

1. Поняття малозначності діяння, яке передбачено у ч. 2 ст. 11 КК України, було запроваджено в кримінальному законодавстві ще за радянських часів. Спочатку вказане поняття мало суто процесуальне значення, яке визначало відсутність складу злочину. Згодом поняття малозначності діяння було включене до кримінального законодавства. Точки зору вчених на значення малозначності діяння умовно можна поділити на такі групи: 1) деякі вчені малозначність діяння розглядали як один із випадків відсутності складу злочину та винесення виправдувального вироку; 2) інші вчені розглядали малозначність діяння як поняття, відмінне від поняття «відсутність складу злочину».

2. Малозначним є діяння, якому притаманні такі ознаки, як: 1) формально містить ознаки, що характеризують той чи інший злочин, передбачений КК України; 2) не володіє суспільною небезпекою притаманною для злочину; 3) суб'єктивно, за задумом особи, що його вчиняє, не спрямовано на заподіяння істотної шкоди. Основною та визначальною ознакою, за якою здійснюється встановлення малозначного діяння, є відсутність суспільної небезпеки злочину, а саме її якісний показник – характер, а також кількісний показник – інший ступінь суспільної небезпеки.

«Суспільна небезпека злочину» як оціночне поняття, що завжди формується об'єктивними та суб'єктивними ознаками діяння, відрізняється від суспільної небезпеки малозначного діяння.

3. Малозначне діяння не є злочином, проте вказане діяння може містити склад іншого виду правопорушення (адміністративного, дисциплінарного

тощо). Малозначному діянню притаманна суспільна небезпека, проте вона не має такого ступеня суспільної небезпеки, який характерний для злочину, що виключає кримінальну протиправність малозначного діяння.

Малозначність діяння існує і в законодавстві про адміністративні правопорушення, проте має інше значення, ніж в кримінальному законодавстві. Зокрема, в кримінальному законодавстві малозначне діяння не визнається злочином, а в законодавстві про адміністративні правопорушення малозначне діяння не виключає адміністративне правопорушення, та одночасно є підставою звільнення особи від адміністративної відповідальності.

4. Залежно від закінченого або незакінченого злочину доцільно виділити такі види малозначності діяння: 1) загальна малозначність діяння (через відсутність суспільної небезпеки злочину); 2) спеціальна малозначність діяння (через відсутність суспільної небезпеки злочину, поєднаної із незакінченим діянням).

5. В кримінальному законодавстві деяких зарубіжних держав передбачено положення про малозначність діяння, яке не визнається злочином (Республіка Молдова, Грузія, Азербайджанська Республіка, Киргизька Республіка, Російська Федерація, Республіка Казахстан, Республіка Болгарія). Їх законодавчі визначення малозначності діяння можна поділити на дві групи: 1) визначення, в яких відсутня вказівка на «відсутність заподіяння шкоди або створення загрози її заподіяння»; 2) визначення, в яких вказана ознака передбачена. У кримінальному законодавстві Литовська Республіка, малозначність діяння є підставою звільнення від кримінальної відповідальності, в кримінальному законодавстві Республіки Болгарії є одночасно підставою звільнення від кримінальної відповідальності та підставою притягнення до адміністративної відповідальності, в кримінальному законодавстві Естонська Республіка зазначене положення відсутнє.

Аналіз кримінального законодавства держав Західної Європи свідчить про те, що в більшості держав поняття малозначності діяння відсутнє.

Винятком є кримінальне законодавство Швейцарської Конфедерації, Королівства Данії, Королівства Швеції. Значення і співвідношення поняття малозначності діяння з іншими кримінально-правовими поняттями в кримінальному законодавстві вищевказаних держав різне. В КК Швейцарської Конфедерації поняття малозначності діяння застосовується у випадках відсутності істотної шкоди. В КК Королівства Данії малозначність діяння об'єднано з поняттям обставин, які виключають злочинність діяння і розглядаються як підстава звільнення від покарання. В КК Королівства Швеції малозначність діяння часто використовується в якості підстави для створення привілейованих складів злочинів. Малозначність діяння в КК Королівства Швеції використовується для звільнення від покарання при незакінчених злочинах.

Суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, мають різну порівняльну цінність, що, поряд із іншими ознаками складу злочину, впливає на характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння. Характер та ступінь суспільної небезпеки злочинів, які посягають на життя та здоров'я особи, основи національної безпеки, статеву свободу та статеву недоторканність, мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, волю, честь та гідність людини, є підвищеним у порівнянні з характером та ступенем суспільної небезпеки злочинів, які посягають на інші об'єкти, що виключає можливість віднесення вказаних діянь до малозначних.

6. Відсутність суспільної небезпеки злочину у діянні виключає його кримінальну протиправність. Згідно з визначенням малозначності діяння у ч. 2 ст. 11 КК України такі його ознаки, як «відсутність суспільної небезпеки злочину» та «формальна наявність всіх ознак діяння» є взаємовиключними. Оскільки у більшості випадків малозначне діяння є іншим видом правопорушення, то малозначному діянню притаманний інший вид протиправності. Спосіб вчинення злочину впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння поряд із іншими ознаками, а в деяких випадках має



вирішальне значення у встановленні суспільної небезпеки діяння. Якщо спосіб обтяжує вчинене діяння і в КК України вказана ознака передбачена в якості кваліфікуючої, то таке діяння не може бути визнано малозначним.

Злочинний наслідок є ознакою об'єктивної сторони складу злочину, проявом якого є істотна шкода. Істотною шкодою є негативні зміни, які відбуваються у суспільних відносинах внаслідок вчинення діяння, передбаченого КК України, які проявляються у суспільно небезпечних наслідках або створенні загрози їх заподіяння.

У КК України поняття «істотна шкода» використовується у такому розумінні, як: 1) негативні соціальні зміни у немайнових суспільних відносинах (які існують щодо охорони здоров'я, психічного та фізичного розвитку людини, прав і свобод громадян, державних чи громадських інтересів або інтересів юридичних осіб), які передбачені КК України у вигляді злочинних наслідків; 2) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах, які заподіюються при вчиненні діянь передбачених КК України і не мають вираження у злочинних наслідках; 3) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах, які передбачені КК України у вигляді матеріальної шкоди із кількісним вираженням у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян; 4) негативні соціальні зміни у суспільних відносинах, які передбачені КК України у вигляді матеріальної шкоди без кількісного вираження.

Вказівка на «істотність шкоди» як кваліфікуючу ознаку злочинів (такі кваліфікуючі ознаки передбачено у ч. 2 ст. 150, у ч. 2 та Примітці до ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ч. 4 ст. 323, ч. 3 ст. 359, ч. 3 ст. 382, ч. 2 ст. 410 КК України) є незаконною оскільки суперечить ч. 2 ст. 11 КК України. При такому закріпленні «істотна шкода» виключається із основних складів злочинів, які передбачено у ч. 1 ст. 150, ч. 1 ст. 182, ч. 1 ст. 323 КК України, якщо діяння не заподіюють істотної шкоди то вони є малозначними. У вищевказаних статтях КК України, для закріплення кваліфікуючих ознак, необхідно було використати поняття

«значна шкода», а не «істотна шкода». Отже, невірним є віднесення до кваліфікуючих ознак такої ознаки як «заподіяння істотної шкоди».

У законодавчому визначенні малозначності діяння ознака «...не заподіяло істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» характеризує відсутність суспільно небезпечного наслідку, а ознака «...не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» характеризує відсутність суспільної небезпеки діяння. Для усунення проблем у розмежуванні понять «відсутність складу злочину» та «малозначне діяння», запропоновано вилучити із ч. 2 ст. 11 КК України таке словосполучення як «...не заподіяло істотної шкоди...», проте залишити словосполучення «... не могло заподіяти істотної шкоди...».

7. При малозначному діянні зміст інтелектуальної та вольової ознаки вини особи, яка його вчинила, має бути спрямовано на: усвідомленість, передбачення винуватою особою заподіяння неістотної шкоди або створення загрози її заподіяння в наслідок вчиненого нею діяння; бажання особи вчинити діяння, які заподіює неістотну шкоду або створюють загрозу її заподіяння.

Малозначне діяння може бути вчинено лише із визначеним умислом спрямованим на заподіяння неістотної шкоди. У випадку наявності невизначеного або альтернативного умислу, діяння не може бути визнано малозначним, оскільки воно спрямовано на заподіяння істотної шкоди тобто буде володіти суспільною небезпекою злочину.

8. Аналіз судової практики із застосування ч. 2 ст. 11 КК України свідчить про те, що суди часто, приймаючи рішення, підміняють поняття «відсутність складу кримінального правопорушення» поняттям «малозначність діяння», а підстави звільнення від кримінальної відповідальності розглядають як підтвердження малозначності діяння. Вказані помилки призводять до невірного застосування КК України. Безпідставним є посилення на ч. 2 ст. 11 КК України із мотивів недоцільності розгляду кримінального провадження, відсутності перспективи розслідування або розкриття кримінального правопорушення.

9. За результатами дослідження малозначності діяння видається доцільним внести зміни до частини другої ст. 11 КК України та викласти її в наступній редакції: «Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, які хоча формально і містять ознаки діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становлять необхідної для кримінального правопорушення суспільної небезпеки, тобто які не могли заподіяти істотної шкоди».

Вказане визначення точніше висвітлює зміст малозначного діяння, оскільки: 1) при визначенні ступеня суспільної небезпеки залишається лише така ознака, як «не могло заподіяти шкоди»; 2) при такому підході до визначення суспільної небезпеки чітко прослідковується відмінність між «малозначністю діяння» та «відсутністю складу злочину»; 3) звертається увага на суб'єктивні ознаки малозначного діяння як такого, яке, за спрямованістю умислу та об'єктивними ознаками, що усвідомлювались особою, котра його вчинила, «не могло заподіяти істотної шкоди»; 4) визначається, що малозначне діяння є суспільно небезпечним, проте ступінь його суспільної небезпеки не досягає ступеня суспільної небезпеки, притаманного злочину.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький Л. Руська правда й історія її тексту / Л. Білецький. – Вінніпег.: Українська Вільна академія наук в Канаді, 1993. – 26 с.
2. Багиров Ч.М. Виды уголовно-правовой малозначительности поведения / Ч.М. Багиров //Аспирант и соискатель. – 2004. – №2. – С. 108-111.
3. Багиров Ч.М. Малозначительность деяния и ее уголовно-правовое значение: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / Ч.М. Багиров. – Тюмень, 2005. – 159 с.
4. Бантишев О. Значення поняття «малозначність діяння» для вирішення питання про кримінальну відповідальність / О. Бантишев //Юридичний радник. – 2009. – №1. – С. 94-96.
5. Баулин Ю.В. Право граждан на задержание преступника: монография (рец. к.ю.н. В.В. Леоненко) / Ю.В. Баулин. – Х.: Вища школа, 1986 – 150 с.
6. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія / Ю.В. Баулін – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
7. Бахрах Д.Н. Понятие административного правонарушения / Д.Н. Бахрах //Административная ответственность в СССР: Монография /под ред. В.М. Манохина, Ю.С. Адушкина. – Саратов: Изд. Саратов. ун-та, 1988. – С. 53-57.
8. Березовська Н.Л. Кримінальний проступок серед інших видів правопорушень / Н.Л. Березовська //Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві: монографія /В.О. Туляков, Г.П. Пімонов, Н.І. Мітріцан, Н.А. Мирошниченко, Д.О. Балобанова; ред.: В.О. Туляков; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юрид. літ., 2012. – С. 99-111.
9. Березовська Н.Л. Термін «малозначне діяння» в контексті кримінальних проступків / Н.Л. Березовська //Роль права та закону у сучасному суспільстві:

Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 22-23 вересня 2012 р. - К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. – У 2-х томах. – Т. 2. – С. 56-57.

10. Березовська Н.Л. Малозначне діяння як шлях до гуманізації законодавства / Н.Л. Березовська //Сучасний стан розвитку юридичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17-18 липня 2012. – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – С.85-87.

11. Блинников В.А. Система обстоятельств, исключающих преступность деяний, в уголовном праве России / В.А. Блинников. – Ставрополь, 2001. – 403 с.

12. Бочарников Д.М. Грушевський про історію створення та кримінальне право «Руської правди» / Д.М. Бочарников //Право України. – 1996. – №11. – С. 65-66, 95.

13. Брайнін Я.М. Основні питання склад злочину /відповід. ред. О.Д. Соловйов / Я.М. Брайнін. – К.: Вища школа, 1964. – 189 с.

14. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность / С.Н.Братусь. – М., 1976. –С.113.

15. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп.: станом на вересень 2011 р. / Р.В. Вереша. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.

16. Вирок Дворічанського районного суду Харківської обл. від 26.08.2015 р. по провадженню №1-кп/618/60/15: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49093648>.

17. Вирок Крижопільського районного суду Вінницької обл. від 01.11.2007 р. по справі №1-160/2007: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4252658>.

18. Вирок Крижопільського районного суду Вінницької обл. від 14 січня 2009 р. по справі №1-15/2009 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4635813>.

19. Вирок Ширяївського районного суду Одеської обл. від 02.04.2007 р. по справі №1-39/2007 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1497450>.

20. Вирок Ширяївського районного суду Одеської обл. від 08.05.2008 р. по справі №1-47/2008: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1903774>.

21. Вирок Ширяївського районного суду Одеської обл. від 21.03.2007 р. по справі №1-35/2007 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2839705>.

22. Вирок Ленінського районного суду м. Полтави від 02.06.2011 по справі №1-185/11: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17032492>.

23. Вирок Сокальського районного суду Львівської обл. від 17.03.2011р. по справі №1-99/11: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14603483>.

24. Вирок Піщанського районного суду Вінницької обл. від 11.03.2011 р. по справі №1-28-11: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14319635>.

25. Вирок Сокирянського районного суду Чернівецького обл. від 16.05.2011 р. по справі 1-20/11: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16012520>.

26. Вирок Болградського районного суду Одеської обл. від 17.06.2014 р. по справі №497/1223/14-к (провадження №1-кп/497/107/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39492811>.

27. Вирок Олександрівського районного суду Донецької обл. по справі №240/312/14-к (провадження №1-кп/240/31/14) від 16.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39777084>.

28. Волженкин Б.В. Общественная опасность преступника и основания уголовной ответственности / Б.В. Волженкин //Правознавство. – 1963. – №3. – С. 92.

29. Волков Б.С. Детерминистическая природа преступного поведения / Б.С. Волков. – Казань.: Изд-во Казанського унив-та, 1975. – 198 с.

30. Волянский В. Обзор практики народных и окружных судов Сибирского края по трудовым делам / В. Волянский //Еженедельник советской юстиции. – 1927. – №42. – С. 1308-1309.

31. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства / С.Б. Гавриш. – Х.: Основа, 1994. – 640 с.

32. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права / І.П. Голосніченко. – К.: Вища шк., 1991. – 207 с.

33. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – Ст. 144.

34. Грищук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. / В.К. Грищук. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.

35. Гродзинский М. Начала целесообразности в обвинении / М. Гродзинский //Вестник советской юстиции. – 1926. – №12. – С. 361.

36. Громов В. Целесообразность как социально-правовой принцип советского законодательства (О пределах применения ст. 4-а УПК) / В. Громов //Еженедельник советской юстиции. – 1925. – №18. – С. 481- 483.

37. Гуменюк Т.А. Малозначительность административных правонарушений как основание освобождения от административной ответственности / Т.А. Гуменюк //Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2006. – №11. – С. 16.

38. Дагель П.С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы / П.С. Дагель. – М.: Юридическая литература, 1977. – 241 с.

39. Дагель П.С. Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление /(науч. ред. проф. Г.Ф. Горский, рецензент проф. А.Б. Сахаров) / П.С. Дагель, Д.П. Котов. – Воронеж.: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. – 389 с.

40. Директивный лист Верховного суда РСФСР от 14.01.25 //Еженедельник советской юстиции. – 1925. – №5. – С. 124-125.

41. Дудоров О.О. Вибрані праці з кримінального права /Переднє слово д-ра юрид. наук, проф. В.О. Навроцького /МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. Справ ім. Е.О. Дідоренка / О.О. Дудоров. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 952 с.

42. Дурманов Н.Д. Понятие преступления (отв. ред. проф. докт. юрид. наук. М.Д. Шаргородский) / Н.Д. Дурманов. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – 271 с.

43. Энциклопедия уголовного права Т.2: Понятие преступления под ред. В.Б. Малинина. – Спб., 2005. – 878 с.

44. Епифанова Е.В. Общественная опасность как научная категория, законодательная дефиниция: история и современность: монография / Е.В. Епифанова. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2012. – 152 с.

45. Зателепин О.К. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве /О.К. Зателепин //Уголовное право. – 2003. – №1. – С. 30.

46. Зюрина Т.П. К вопросу о малозначительности административных правонарушений /Т.П. Зюрина //Административное и административно-процессуальное право. Актуальные проблемы. Ч. 2. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право. – 2005. – С. 281-288.

47. Иванушкина К.Ю. Некоторые проблемы применения судьями арбитражных судов статьи 2.9. Кодекса Российской Федерации об



административных правонарушениях //Полицейское право. – 2006. – №4. – С. 73-78.

48. Иодковский А. Прекращение уголовных дел по мотивам целесообразности / А. Иодковский //Еженедельник советской юстиции. – 1925. – №10. – С. 242-243.

49. Истрин А.Я. Развитие советской уголовной политики / А.Я. Истрин. – М.: Гос. издат-во, 1993. – 155 с.

50. Історія держави і права УРСР в 3 т.: 1917–1967 рр. /під ред. Бабій Б.М. – К.: «Наукова думка», 1967. – Т.1: 1917–1937 рр. – 204 с.

51. Кимсис А. Результаты применения окрсудами и нарсудами примечания к ст. 6 и ст. 8 Угол. код. по Уральской области / А. Кимсис //Еженедельник советской юстиции: Рубрика «На местах». – 1927. – №45. – С. 1418-1419.

52. Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве / М.И. Ковалев. – Свердловск.: Издат-во Уральского университета, 1987. – 203 с.

53. Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративні правопорушення: Монографія / Л.В. Коваль. – К.: Вища шк., 1975 – 160 с.

54. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Прийнятий Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки законом №8073-Х від 07.12.1984 //Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – №51. – Ст. 1122.

55. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях: Принят Государственной Думой 20.12.2001 г. Одобрен Советом Федерации 26.12.2001 г. //Собрание законодательства Российской Федерации от 2002 г., №1, ст. 1: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102073985>.

56. Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи: культурно-антропологічний вимір: монографія / О.В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2011. – 504 с.

57. Козлов А.П. Понятие преступления / А.П. Козлов. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 771 с.
58. Коломиец Ю.Ю. Малозначительность в уголовном праве Украины / Ю.Ю. Коломиец //Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 1. – Т. 3. – 2014. – С. 45-48.
59. Коломієць Ю.Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю.Ю. Коломієць. – Одеса, 2005. – 108 с.
60. Колос М.І. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник / М.І. Колос. – К.: Атіка, 2007. – 608 с.
61. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
62. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний феномен: монографія / В.К. Колпаков. – К.: – Юрінком Інтер, 2004. – 187 с.
63. Коржанский Н.И. Объект преступления и квалификация преступлений: уч. пособие /Н.И. Коржанский. – Волгоград, 1976. – 120 с.
64. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. – М.: Академия МВД СССР, 1980. – 246 с.
65. Коржанський М.Й. Кримінальне право та законодавство України / М.Й. Коржанський. – К.: «Атика», 2001. – 431 с.
66. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України / М.Й. Коржанський. – К.: Атіка. Академія. Ельга – Н, 2001. – 654 с.
67. Коржанський М.Й. Нариси уголовного права / М.Й. Коржанський. – К.: Генеза, 1999. – 207 с.
68. Крецул В.И. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебное пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. /В.И. Крецул. – Николаев: ООО «Фирма «Илион», 2009. – 534 с.

69. Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: монография / Л.Н. Кривоченко. – Харьков: Вища шк., 1983. – 158 с.
70. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III //Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25 – 26. – Ст. 131.
71. Кримінальний кодекс України: введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 р. //Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 14.
72. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 №4651-VI: Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
73. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон УРСР від 28.12.1960 №1001-05 //Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 р. – №2. – ст. 15.
74. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-є вид., перероб. та доповн. – Х.: ТОВ Одісей, 2007. – 935 с.
75. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар. 8-е вид., перероб. та доповн. /відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х.: Одісей, 2012. – 912 с.
76. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-є вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.
77. Кримінальне право (Особлива частина): підручник /за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: «ВД Дакор», 2013. – 786 с.
78. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник /відп. редактор заслужений дія науки і техніки України, д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов. – Х.: Одісей, 2010. – 328 с.
79. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частина. Навчальний посіб. /за заг. ред. В.М. Стратонова. – К.: Істина, 2007. – 400 с.

80. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник [Агєєв М.М., Бахуринська О.О., Альошин Д.П. та ін. ] за ред.: Кашкарова О.О., Робака В.А. – Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010. – 364 с.

81. Кримінальне право України: навчально-методичний посібник /кол. авторів: С.В. Ківалов, С.В. Албул, Д.О. Балобанова [та інші]; відп. ред. В.О. Туляков. – Одеса: Юридична література, 2014. – 612 с.

82. Кримінальне право України: Навч. посіб. /С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін. / за ред. О.М. Омельчука. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2004. – 297 с.

83. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М.: Госюриздат, 1960. – 243 с.

84. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность / Н.Ф. Кузнецова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 232 с.

85. Кузнецова Н.Ф. Цель и механизм реформы УК /Н.Ф. Кузнецова //Государство и право. – 1992. – №6. – С. 78.

86. Кузнецова Н.Ф. Основные черты Особенной части УК РФ / Н.Ф. Кузнецова //Вестник Московского ун-та. Серия 11: Право. – 1996. – №5. – С. 14-31.

87. Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности / Н.Ф. Кузнецова. – М.: Госюриздат, 1989. – 217 с.

88. Кузнецова Н.Ф. Уголовное право и мораль / Н.Ф. Кузнецова. – М.: Издат-во МГУ, 1967. – 251 с.

89. Курс уголовного права: Общая часть: учебник для вузов. – Т. 1: Учение о преступлении /Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М.: Зерцало, 1999. – 478 с.

90. Курс уголовного права. Общая часть: учение о преступлении. Т. 1 /под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М., 2002. – 211 с.

91. Курс советского уголовного права: Часть общая в 6-ти Т. (ред. кол.: А.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чхиквадзе). – Т. 2. Преступление. – М.: Наука, 1970. – 516 с.
92. Лейкина Н.С. Личность преступника и уголовная ответственность / Н.С. Лейкина. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1968. – 63 с.
93. Лесниченко И.П. Уголовная ответственность: понятие и проблемы реализации: автореф. дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 / И.П. Лесниченко. – Ростов-на-Дону, 2005. – 178 с.
94. Ляпунов Ю.М. Уголовно-правовая охрана природы органами внутренних дел / Ю.М. Ляпунов. – М.: Академия МВД СССР, 1974. – 127 с.
95. Ляпунов Ю.И. Советское уголовное право. Часть Общая. Советский уголовный закон. Понятие преступления по советскому уголовному праву / Ю.И. Ляпунов. – М., 1968. – 452 с.
96. Ляш А.О. Закриття кримінального провадження за новим КПК України: деякі питання / А.О. Ляш //Адвокат. – 2013. – №1. – С. 25-28.
97. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина / П.С. Матишевський. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 371 с.
98. Малинин В.Б. Причинная связь в уголовном праве / В.Б. Малинин. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2000. – 428 с.
99. Малинин В.Б. Объективная сторона преступления /В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. – СПб.: Изд-во Юр. ин-та (Санкт-Петербург), 2004. – 301 с.
100. Малков В.П. Повторность проступка и уголовная ответственность /В.П. Малков. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1968. – 48 с.
101. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве «постсоветских» государств /С.И. Маломуж //Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2015. – №2. – С. 61-65.
102. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве Европейских государств / С.И. Маломуж //Научно-

практическое правовое издание Республики Молдова «Jurnalul juridic national: teorie și practică». – 2015. – №1. – С. 141-144.

103. Маломуж С.І. Поняття «малозначність діяння»: деякі теоретичні проблеми / С.І. Маломуж //Правове життя сучасної України: матеріали. міжнар. наук. конф., присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалову (16–17 травня 2014 р., м. Одеса). – Т. 1. – О.: Юридична література, 2014. – С. 579-581.

104. Маломуж С.І. Малозначність діяння у кримінально-правовій політиці: до питання шляхів удосконалення поняття / С.І. Маломуж //Матеріали Міжнародної науково-практичній інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (25.02.-02.03. 2014 р., Юридичний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). – Режим доступу: <http://law-dep.ru.if.ua/conference2014>.

105. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві зарубіжних країн: огляд результатів дослідження / С.І. Маломуж //Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфер. «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (6-7 лютого 2015 року, м. Одеса). – С. 104-106.

106. Маломуж С.І. До проблеми визначення малозначності діяння / С.І. Маломуж //Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (20 квітня 2015 року, м. Одеса). – С. 195-200.

107. Маломуж С.І. Дослідження малозначності діяння як міжгалузевого правового поняття / С.І. Маломуж //Збірник центру наукових публікацій Велес» за матер. міжнар. наук.-практ. конфер.: «Актуальні проблеми розвитку світової науки» (14 вересня 2015 р.). – Київ: Центр наукових публікацій, 2015. – С. 101-104.

108. Маломуж С.І. Поняття малозначності діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення / С.І. Маломуж //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 28. Том 3. – Ужгород, 2014. – С. 20-22.

109. Маломуж С.І. Напрями удосконалення поняття малозначного діяння / С.І. Маломуж [Електронний ресурс] //Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 7, №3. – С. 61-64. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau\\_2014\\_7\\_3\\_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2014_7_3_8.pdf).

110. Маломуж С.І. До питання обґрунтованості існування поняття «малозначність діяння» / С.І. Маломуж //Вісник прокуратури [Текст]: загальнодержавне фахове юридичне видання /Генеральна прокуратура України, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; ред. Ю.В. Бойченко. – К., 2015. – №2. – С. 34 - 40.

111. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному судочинстві / С.І. Маломуж //Юридичний вісник [Текст]: фахове юридичне видання /Національний університет «Одеська юридична академія»; ред. Орзіх М.П. – О., 2015. – №2. – С. 290-295.

112. Маломуж С.І. Відмежування малозначності діяння від подібних діянь / С.І. Маломуж //Право та суспільство [Текст]: фахове юридичне видання Всеукраїнський фонд юридичної науки академіка В.В. Сташиса, Дніпропетровський гуманітарним університетом; ред. М.В. Корнієнко. – Д., 2015. – №6 (3). – С. 153-157.

113. Маломуж С.І. Малозначність діяння в історії кримінального права України / С.І. Маломуж //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2016. – №21. – С. 118 -122.

114. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве стран СНГ / С.И. Маломуж //Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. – №2. – С. 181-184.

115. Malomuzh S. I. Insignificance acts in the criminal law of foreign countries S. I. Malomuzh //International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (Košice, Slovak Republic; February 27-28, 2015). Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. – Part. 6. – P. 167-169.

116. Маломуж С.І. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони посягання / С.І. Маломуж //Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія /за ред. проф. О.В. Козаченко, проф. Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв: Іліон, 2016. – С. 746-765.

117. Мальцев В. Малозначительность деяния в уголовном праве / В. Мальцев //Законность. – 1999. – №1. – С. 15-17.

118. Мальцев В.В. Оценка следователем общественной опасности посягательства: Учебное пособие / В.В. Мальцев. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1986. – 64 с.

119. Мальцев В.В. Категория «общественно опасное поведение» и ее уголовно-правовое значение / В.В. Мальцев //Государство и право. – М.: Наука, 1995. – №9. – С. 52-59.

120. Матвійчук В.К. Проблема криміналізації та декриміналізації діянь проти навколишнього природного середовища / В.К. Матвійчук //Юридична наука. – 2013. – №4. – С. 67-81.

121. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: Монографія / В.К. Матвійчук. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2011. – 368 с.

122. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина / П.С. Матишевський. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 371 с.

123. Мирошніченко Н.А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния / Н.А. Мирошніченко //Актуальні проблеми держави та права. – Вип. 65 /редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О.: Юрид. літ.-ра, 2012. – С. 549-553.

124. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація / А.А. Митрофанов. – Одеса: Вид-во Одеськ. юрид. інституту НУВС, 2004. – 132 с.

125. Михлин А.С. Последствия преступления / А.С. Михлин. – М.: Юрид. лит-ра, 1969. – 345 с.



126. Модельный уголовный кодекс государств - участников Содружества Независимых Государств //Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ. – М., 1995. – №8. – С. 120-167.

127. Морозова Н.А. Понятие и критерии малозначительности административных правонарушений / Н.А. Морозова //Арбитражная практика. – 2003. – №12. – С. 26.

128. Навроцький В.О. Основи кримінально правової кваліфікації: [навч. посіб.] / В.О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

129. Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В.О. Навроцький. – К.: Атіка, 2001. – 272 с.

130. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та доп. – К.: Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

131. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-е вид. перероб. та доп. /за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.

132. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Спеціальний випуск /Гол. ред. В.С. Ковальський. – К.: Бюлетень законодавства і юридичної практики України, 1994. – 799 с.

133. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] /О.І. Мотлях, Н.В. Малярчук, Ю.В. Корнеєв [та ін.]. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 688 с.

134. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций / А.В. Наумов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: БЕК, 1999. – 158 с.

135. Нафиев И.Ф. Реализация норм КоАП РФ / И.Ф. Нафиев //Арбитражная практика. – 2004. – №8. – С. 70.

136. Невельский Л. Соответствие репрессий преступления в Уголовном кодексе РСФСР / Л. Невельский //Еженедельник советской юстиции. – 1929. – №4. – С. 78-81.

137. Нежурбіда С.І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / С.І. Нежурбіда. – Київ, 2001. – 20 с.

138. Непринцев А.В. Еще раз о малозначительности административных правонарушений / А.В. Непринцев //Российская юстиция. – 2011. – №10. – С. 70-73.

139. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. – М., Госюриздат, 1960. – 232 с.

140. Николаев А.М. Криминализация общественно опасных деяний, граничащих со сферой административных правонарушений (основания и направления совершенствования): автор. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.М. Николаев. – Нижний Новгород: 2004. – 29 с.

141. Никулин С.И., Чугаев А.П. О проекте УК РФ / С.И. Никулин, А.П. Чугаев//Государство и право. – 1992. – №7. – С. 94.

142. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г.П. Новоселов. – М.: Норма, 2001. – 208 с.

143. Нульман М. Відмежування злочину від малозначного діяння / М. Нульман //Збірник Тези доповідей та наукових повідомлень студентської наук. конф. «Актуальні проблеми кримінального права України». – Х., 2007. – С. 22-24.

144. Оборотов Ю.М. Традиції та новації в правому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Ю.М. Оборотов. – О., 2003. – 38 с.

145. Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок. 57 000 слов /под ред. Н.Ю. Шведова / С.И. Ожегов. – 18-е изд. Стерео. – М.: Рус. яз., 1987. – 797 с.

146. Омар М.М.І. Обставини, що виключають злочинність діяння, у кримінальному праві України та Йорданії: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / М.М.І. Омар. – К., 2003. – 20 с.

147. О некоторых вопросах, возникающих у судов при применении Особенной части Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: Постановление Пленума Верховного Суду РФ от 24.10.2066 №18: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.supcourt.ru>.

148. О некоторых вопросах, возникающих у судов при применении Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.03.2005 №5: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.supcourt.ru>.

149. Основы уголовного законодательства СССР и союзных республик. ч. 2 ст. 7. – М.: Юридическая лит-ра, 1969. – 53 с.

150. Павлов В.Г. Субъект преступления / В.Г. Павлов. – Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2001. – 280 с.

151. Памятники права Киевского государства X-XII вв. /состав. доцент А.А. Зимин. – М.: Госюриздат, 1952. – 286 с.

152. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков.: Издательство при Харьковском гос. университете издательского объединения «Вища школа», 1982. – 189 с.

153. Петровский А.В. Цветкова Е.Л. Привлечение к административной ответственности / А.В. Петровский, Е.Л. Цветкова //Арбитражная практика. – 2004. – №11. – С. 81.

154. Петренко Н.П. Малозначительность административного правонарушения / Н.П. Петренко //Арбитражная практика. – 2004. – №5. – С. 75.

155. Пикуров Н.И. Применение следователем уголовно-правовых норм с бланкетной диспозицией: Лекции /Н.П. Пикуров. – Волгоград: ВС МВД СССР, 1985. – 36 с.

156. Пионтковский А.А. Курс советского уголовного права в 6 Т. [редкол: А.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чхиквадзе]. – М.: «Наука», 1970. – Т. 2 Преступление. – 516 с.

157. Податковий кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 02.12.2010 р. №2755-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1425920447420917>.

158. Постановление Пленума Верховного Суда РСФСР от 28 июня 1926 г. //Еженедельник советской юстиции. – №29. – С. 909-912.

159. Постанова Броварського міськрайонного суду по справі №1007/8099/2012 (провадження №1/361/5/14) від 07.03.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37599865>.

160. Постанова Броварського міськрайонного суду Київської обл. по справі №1007/13631/2012 (провадження №1/361/43/13) від 17.12.2013: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36481494>.

161. Постанова Київського районного суду м. Харкова від 16.02.2010 р. по справі №4-234/10/02: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7953073>.

162. Постанова Амвросіївського районного суду Донецької обл. від 18 червня 2013 р. по справі №0502/3651/2012 (провадження 1/218/86/13): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32202329>.

163. Постанова Броварського міськрайонного суду від 07.03.2014 р. по справа №1007/8099/2012 (провадження №1/361/5/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37599865>.

164. Постанова Броварського міськрайонного суду Київської обл. від 17.12.2013 р. по справі №1007/13631/2012 (провадження №1/361/43/13): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36481494>.

165. Постанова Верховного Суду України від 24.12.2015 р. по справі №5-221кп15: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>.

166. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 вересня 2013 р. по справі №5-15кп13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33609025>.

167. Постанову суду про закриття кримінальної справи скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд [...] /Верховний Суд; Ухвала, Витяг від 18.03.2003 //Вісник Верховного Суду України. – 2004. – №1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0126700-03>.

168. Постанова Лозівського міськрайонного суду Харківської обл. від 22.10.2012 р. по справі №2025/5775/2012 (номер провадження 4/2025/199/2012): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26714592>.

169. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 №14: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05>.

170. Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу [...]: Узагальнення Верховного Суду України від 19.10.2009 р. підготовлено В.Г. Жуком, О.С. Іщенко, А.І. Смолкіною //Вісник Верховного суду України. – 2010. – №1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n\\_002700-09](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n_002700-09).

171. Практика розгляду судами кримінальних справ про невиконання заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших установлених законом виплат: Узагальнення Верховного Суду України, підготовленого О.Ф. Селівомом, О.С. Іщенко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/2F52B34CDAAC85B225721000417CD3>.

172. Притула А.М. Кримінально-правове визначення контрабанди у виключній (морській) економічній зоні України / А.М. Притула //Наукові записки Міжнар. гуманітар. ун-ту: зб. – О.: Міжнар. гуманітар. ун-т, 2007. – Вип. 7 – С. 284–287.

173. Притула А.М. Класифікація правопорушень у виключній економічній зоні / А.М. Притула //Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем: зб. наук, праць. – Вип. 6 /Одеськ. нац. морськ. ун-т; гол. ред. Л.В. Багрій-Шахматов. – О.: Фенікс, 2004. – С 95-110.

174. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 р. №317-VIII //Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №26. – Ст. 219.

175. Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу: Наказ Міністерства охорон здоров'я України №188 від 01.08.2000: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>.

176. Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового [...]: Верховний Суд: Постанова від 29.06.1990 №5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-90>.

177. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 8.04.2008 року №311/2008 //Офіційний вісник України. – 2008. – №27. – Ст. 20-28.

178. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: проект Закону України, реєстр №10126 від 26.02.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=42706](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706).

179. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: проект Закону України, №10146 від 03.03.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=42733](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733).

180. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків №3438 від 17.10.2013 р.: проект Закону України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=48706](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706).

181. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31 травня 2005 р. №2594-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №26. – Ст. 1087.

182. Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. №2232-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №27. – Ст. 385.

183. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 лютого 2003 року №2 //Вісник Верховного суду України. – 2003. – №1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

184. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. №10: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

185. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. №7 //Вісник Верховного Суду України. – 2009. – №8. – С. 15.

186. Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранные лекции. 2-е изд. испр. и доп. / Ю.Е. Пудовочкин. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 280 с.

187. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве. Монография /Науч. ред.: Здравомыслов Б.В. / А.И. Рарог. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 186 с.

188. Резолюция пятого Всероссийского съезда деятелей советской юстиции в докладе т. Брандербургского «Народный суд Р.С.Ф.С.Р. его нужды и очередные мероприятия для надлежащей его постановки» //Еженедельник советской юстиции. – 1924. – №12-13. – С. 304-307.

189. Российское законодательство X-XX: в 9-ти Т. /под общ. ред. д.ю.н. О.И. Чистякова: Законодательство Древней Руси. – Т. 1: Отв. ред. В.Л. Янин. – М.: Изд-во Юр. лит-ра, 1984, – 346 с.

190. Сабитов Р.А. Общественная опасность как критерий криминализации / Р.А. Сабитов //Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний. – Омск, 1980. – С. 17-18.

191. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР: 1917 – 1952 гг. – М.: Госюриздателство, 1953. – 323 с.

192. Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юр. наук.: 12.00.08 / Т.Є. Севастьянова. – Запоріжжя, 2002. – 19 с.

193. Севастьянова Т.Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / Т.Є. Севастьянова. – Запоріжжя, 2002. – 211 с.

194. Селецький С.І. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник / С.І. Селецький. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 248 с.

195. Сергеев Ю.А. Применение норм Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: вопросы и ответы / Ю.А. Сергеев //Полицейское право. – 2005. – №4. – С. 44.

196. Сидоркина Л.А. Производство по делам об административных правонарушениях: проблемы судебной практики / Л.А. Сидоркина



//Актуальные проблемы применения Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях: материалы всероссийской научно-практической конференции (1 июля 2004 г.) /под. общ. ред. Ю.П. Соловья. – Омск: Омский юридический институт, 2004. – С. 186-189.

197. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу / О.Ф. Скакун. – Х.: Еспада, 2004. – 91 с.

198. Слабченко М. Як судився малоросійський народ / М. Слабченко //Київська старовина. – 1994. – №1. – 127 с.

199. Слуцкий И.И. Обстоятельства, исключющие уголовную ответственность / И.И. Слуцкий. – Л., 1956. – 118 с.

200. Соловьев А.Н. Понятие преступления: теоретические, законодательные и правоприменительные аспекты: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.Н. Соловьев. – Волгоград. 2000. – 22 с.

201. Судова практика у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканності особи: Узагальнення судової практики ВСУ підготовлено А.М. Сктарем, Ф.М. Марчуком, В.В. Антощуком: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/EAB1FA2D863638A1C2257B7C00430F1E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/EAB1FA2D863638A1C2257B7C00430F1E).

202. Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку: Узагальнення Верховного суду України підготовлене М.І. Грицівим, В.В. Антощуком: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02).

203. Степанов В.В. Малозначительность правонарушения в российском праве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / В.В. Степанов. – Москва, 2009. – 197 с.

204. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. Т. 1 / Н.С. Таганцев. – М., 1994. – 283 с.
205. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве В.Я. Таций. – Х.: Выща школа, 1988. – 196 с.
206. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г.В. Тимейко. – Ростов-на-Дону: Издат-во унив-та, 1977. – 329 с.
207. Тихий В.П. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар / В.П. Тихий. – К.: Видавничий дім «Промені», 2007. – 40 с.
208. Трубников В.М. Новый взгляд на объект преступления / В.М. Трубников //Право і безпека. – 2002. – №1. – С. 84.
209. Турецкий М. Преступление и дисциплинарный проступок /М. Турецкий //Социалистическая законность. – 1956. – №10. – С. 18-20.
210. Уголовное право России. Общая часть: учебник для вузов /под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М.: Зерцало, 2005. – 752 с.
211. Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования /Под ред. В.Н. Кудрявцева, С.Г. Келина. – М. 1987. – 276 с.
212. Уголовный кодекс Азербайджанской республики /Научное редактирование, предисловие докт. юрид. наук, проф. И.М. Рагимова. Перевод с азербайджанского Б.Э. Аббасова. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 325 с.
213. Уголовный кодекс Бельгии /науч. ред. И предисловие канд. юрид. наук, доц. Н.И. Мацнева. перевод с фр. канд. юрид. наук Г.И. Мачковского – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 561 с.
214. Уголовный кодекс Голландии /Научн. Ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2000. – 253 с.
215. Уголовный кодекс Грузии /науч. ред. З.К. Бигвава. вступ. статья к.ю.н. доц. В.И. Михайлова. Обзорн. статья д.ю.н. проф. О. Гамкрелидзе.

Перевод с грузинского И. Мериджанашвили. – СПб.: Издательство Юрический центр Пресс», 2002. – 409 с.

216. Уголовный кодекс Дании /Научное редактирование и предисловие С.С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им. М.В. Ломоносова). перев. с датского и английского канд. юрид. наук С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб.: Изд-во «Юрический центр Пресс», 2001. – 230 с.

217. Уголовный кодекс Дании. – СПб: Юр. центр Пресс, 2001. – 209 с.

218. Уголовный кодекс Испании. Под ред. и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и докт. юрид. наук, проф. Ф.М. Решетникова. – М.: Изд-во Зерцало, 1998. – 218 с.

219. Уголовный кодекс Кыргызской Республики /принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18.09.1997 г. /пред. канд. юрид. наук, зам. прокурора Санкт-Петербурга А.П. Стуканова, канд. юрид. наук, зам нач. управления прокуратуры С.-Петербурга П.Ю. Костантинова. – СПб.: Издательство «Юрид. центр Пресс», 2002. – 352 с.

220. Уголовный кодекс Литовской республики /Науч. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Павилониса; предисл. канд. юрид. наук., доц. Н.И. Мацнева; вступ. Статья д. ю. н., проф. В. Павилониса, д.ю.н., доц. А. Абрамовичюса, д.ю.н. А. Дакшене; пер. с лит. к.ф.н., доц. В.П. Казанскене. – СПб.: Изд-во «Юрический центр Пресс», 2003. – 470 с.

221. Уголовный кодекс Республики Болгария /Науч. ред. канд. юрид. наук. проф. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д.В. Милушева, А.И. Лукашова; вступ. статья Й.И. Айдарова. – СПб.: Изд-во «Юрический центр Пресс», 2001. – 298 с.

222. Уголовный кодекс Республики Казахстан /Закон Республики Казахстан от 16.07.1997 г., №167 (Ведомости Парламента РК, 1997 г., №15-16, ст. 211) /Предисловие министра юстиции Республики Казахстан, докт. юрид. наук, проф. И.И. Рогова. – СПб.: Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2001, – 446 с.

223. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино /научное редактирование, вступительная статья вице-президента Восточно-Европейского отделения Междунар. АН Республики Сан-Марино, проф. МИ МВД РФ, д.ю.н. С.В. Максимова. перев. с итал. В.Г. Максимова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 253 с.

224. Уголовный кодекс Республики Молдова /Вступительная статья канд. юрид. наук. А.И. Лукашова. – СПб.: Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2003. – 408 с.

225. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон от 13 июня 1996 г. №63-ФЗ: принят Государственной Думой от 24 мая 1996 года, одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041597>.

226. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий (ответственные редакторы Яценко С.С., Шакун В.И.). – К.: Правовы джерела, 1998. – 1088 с.

227. Уголовный кодекс Франции /Науч. редактирование к.ю.н., доц. Л.В. Головки, к.ю.н., доц. Н.Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие к.ю.н., доц. Н.Е. Крыловой. – СПб.; Изд-во «Юридический центр «Пресс», 2002. – 650 с.

228. Уголовный кодекс ФРГ /Пер. с нем. – М.: ИКД «Зерцало-М». 2001, – 208 с.

229. Уголовный кодекс Швеции /Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С.С. Беляева. – СПб.: Издательство «Юрид. центр Пресс», 2001. – 321 с.

230. Уголовный кодекс Швейцарии /Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А.В. Серебренниковой. – СПб.: Издательство «Юрид. центр Пресс», 2002. – 350 с.

231. Уголовный кодекс Эстонской республики /Науч. ред. и перевод с эстонского В.В. Запечалова; вступ. статья канд. юрид. наук. доц. СПбГУ. Н.И. Мацинева. – СПб.: Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2001. – 262 с.

232. Уголовне право України: Навч. Посібник /За заг. ред. Л.В. Багрій-Шахматова. – О.: ОНМУ, 2004. – 676 с.

233. Ухвала Апеляційного суду Полтавської обл. від 11.11.2013 р. по справі №1616/2521/2012 (провадження №11/786/563/2013): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34282686>.

234. Ухвала Апеляційного суду Рівненської області від 27.08.2013 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33166542>.

235. Ухвала Верховного Суду України від 4 серпня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33166542>.

236. Ухвала Апеляційного суду Львівської обл. в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39398241>.

237. Ухвала Апеляційного суду Харківської обл. від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.

238. Ухвала Апеляційного суду Львівської області по справі №1-1316/170/11 (провадження №11/783/619/13) від 25.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32045472>.

239. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. по справі №1/0907/535/2011 (провадження №11/0990/485/2012) від 15.10.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26459251>.

240. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних від 10.04.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38447750>.

241. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 21.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40189625>.

242. Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. від 09.07.2014 р. по справі №11кп/791/334/14: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39694386>.

243. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних від 23.01.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36952667>.

244. Ухвала Ленінського районного суду м. Харкова від 18.02.2014 р. по справі 642/1028/14-к (1кп/642/205/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38425815>.

245. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 22.07.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39942280>.

246. Ухвала Слідчий суддя Київського районного суду м. Одеси Борщов І.О. від 31.03.2014 р. по справі №520/3347/14-к: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37963788>.

247. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя Геєць Ю.В. від 14.01.2014 р. по справі №335/10/14-к 1-кс/335/64/2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36688581>.

248. Ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 30.07.2014 р. по справі №678/23/14-к: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40173878>.

249. Ухвала Верховного Суду Автономної Республіки Крим від 18.09.2012 р. по справі №11/0190/1737/2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26840782>.

250. Ухвала апеляційного суду Чернігівської обл. від 15.05. 2013 р. по справі №2508/8618/2012 (провадження №11-кп/795/45/2013): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31180993>.

251. Ухвала Апеляційного суду Київської обл. від 13.05.2014 р. по справі №1-334/12 (провадження №11/780/207/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38665112>.

252. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. від 15.10.2012 р. по справі №1/0907/535/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26459251>.

253. Ухвала Великописарівського районного суду Сумської обл. від 06.06.2014 р. по справі №1803/1452/2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39100450>.

254. Ухвала Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 15 січня 2008 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1607755>.

255. Ухвала Апеляційного суду Рівненської обл. від 05.11.2013 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34606605>.

256. Ухвала Апеляційного суду Полтавської обл. від 11.11.2013 р. по справі №1616/2521/2012 (номер провадження 11/786/563/2013): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34282686>.

257. Ухвала Апеляційного суду Рівненської області від 27.08.2013 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33166542>.

258. Ухвала Апеляційного суду Львівської обл. в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31605226>.

259. Ухвала Апеляційного суду Львівської обл. в складі від 03.06.2014 р. по справі №1318/1252/2012 (провадження №11/783/175/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39398241>.

260. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської обл. від 18.12.2012 р. по справі №0915/2693/2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28165708>.

261. Ухвала Апеляційного суду Закарпатської обл. від 29 квітня 2010 р. по справі №11-243/10: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9653659>.

262. Ухвала Колегія суддів судової палати у кримінальних справах Автономної Республіки Крим від 18.09.2012 р. по справі №11/0190/1737/2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26840782>.

263. Ухвала Апеляційного суду Харківської обл. від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.

264. Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. по справі №11кп/791/334/14: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39694386>.

265. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 10.04.2014 р. по справі №200/2633/14-к (провадження №11-кп/774/432/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38232607>.

266. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 08.04.2014 р. по справі №200/2659/14-к (провадження №11-кп/774/444/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39195126>.

267. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 08.04.2014 р. по справі №200/2661/14-к (провадження №11-кп/774/468/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39195109>.

268. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 23.04.2014 р. по справа №200/2667/14-к (провадження №11-кп/774/449/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38436920>.



269. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 10.04.2014 р. по справа №200/2664/14-к (провадження №11-кп/774/453/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38232609>.

270. Ухвала Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 10.04.2014 р. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38215009>.

271. Ухвала Слідчий суддя Гірницького районного суду м. Макіївки Донецької області від 30.05.2014 р. по справі 267/1593/14-к (провадження №1-кс/267/76/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39148632>.

272. Ухвала Апеляційного суду Херсонської обл. від 04.02.2014 р. по справі №11/791/52/14: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37063281>.

273. Ухвала Апеляційного суду Хмельницької обл. від 21.05.2014 р. по справі 686/7032/14-к (провадження 11-сс/792/120/14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38828614>.

274. Ухвала слідчого судді Сихівського районного суду міста Львова Дулебко Н.І. від 24.01.2014 р. по справі №464/468/14-к: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36895967>.

275. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 23.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36878104>.

276. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 08.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38137904>.

277. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38931534>.

278. Ухвала Судової палати з кримінальних справ Апеляційного суду Донецької обл. від 29.10.2007 р. по справі №10-799: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2452803>.

279. Ухвала від 25.10.2013 р. колегія суддів Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Донецької області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34378538>.

280. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 21.01.2013 р. по справі №11/790/295/2013 (№2017/1024/2012): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29324010>.

281. Фесенко Є.В. Об'єкт злочину з точки зору реалій / Є.В. Фасій //Юридичний вісник України. – 1997. – №33 (14-20 серпня). – С. 3.

282. Фесенко Е. Объект преступления с точки зрения ценностной теории / Е. Фесенко //Уголовное право. – 2003. –№3. – С. 71-73.

283. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П.Л. Фріс. – К.: Атика, 2005. – 280 с.

284. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія / М.І. Хавронюк – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

285. Хрестоматія з історії держави і права України /укладачі Гончаренко В.Д., Рогожин А.Й., Святоцький О.Д. – К.: Ін Юре, 2000. – 471 с.

286. Хрестоматія з правознавства /укладачі Козинцев І.П., Козаченко Л.М. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 344 с.

287. Цепелев В. Малозначительность деяния в судебной практике и интересы потерпевшего / В. Цепелев //Уголовное право. – 2012. – №3. – С. 71-74.

288. Циркуляр Наркомюста РСФСР №83 от 23.09.1922 г. Приказ по Народному Комиссариату Рабоче-Крестьянской Инспекции №91 «О рассмотрении дел в отношении мелких должностных проступков в

административном порядке» //Еженедельник советской юстиции: Официальные приложения, Приложение III. – 1922. – №37-38. – С. 51.

289. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов /А.Ф. Черданцев. – М.: Юрайт, 1999. – 432 с.

290. Чугаев А.П. Малозначительность преступления и товарищеский суд (Под редакцией д.ю.н. А.Г. Кригера) / А.П. Чугаев. – Казань: Изд-во Казанского университет, 1966. – 298 с.

291. Шерстобоев О.Н. К вопросу о малозначительности административных правонарушений: некоторые проблемы теории и практики / О.Н. Шерстобаев//Административное право. – 2008. – №20. – С. 57-60.

292. Шишов О.Ф. Преступление и административный проступок / О.Ф. Шишов. – М.: МВССО СССР Всесоюзный юридический заочный институт, 1967. – С. 50-53.

293. Юшков С.В. Русская правда. Происхождение, источники, ее значение / С.В. Юшков. – М.: Гос.издат.юрид.лит., 1950. – 378 с.

294. Якименко Н.М. Малозначительность деяния в истории советского уголовного права / Н.М. Якименко //Правоведение. – 1983. – №1. – С. 35.

295. Якименко Н.М. Малозначительность деяния в советском уголовном праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н.М. Якименко. – М.: 1982. – 23 с.

296. Якименко Н.М. Оценка малозначительности деяния: Учеб. пособие / Н.М. Якименко. – Волгоград, 1987. – 28 с.

297. Якушин В.А. Ошибка в уголовном праве и ее влияние на пределы субъективного вменения: монография / В.А. Якушин. – Ульяновск: УлГУ, 1997. – 62 с.

298. Kodeks karny [Rzeczypospolitej Polskiej], ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://karne.pl/karny.html>.

## ДОДАТОК

### СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

#### *Список публікацій Маломуж С.І. за темою дисертації «Малозначність діяння в кримінальному праві України»:*

1. Маломуж С.І. Поняття «малозначність діяння»: деякі теоретичні проблеми /С.І. Маломуж //Правове життя сучасної України: матеріали. міжнар. наук. конф. присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалову (16-17 травня 2014 р., м. Одеса). – Т. 1. – О.: Юридична література., 2014. – С. 579-581.

2. Маломуж С.І. Малозначність діяння у кримінально-правовій політиці: до питання шляхів удосконалення поняття //Матеріали Міжнародної науково-практичній інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (25.02.-02.03. 2014 р., Юридичний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). – Режим доступу: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014>.

3. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному законодавстві зарубіжних країн: огляд результатів дослідження /С.І. Маломуж //Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфер. «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (6-7 лютого 2015 року, м. Одеса). – С. 104-106.

4. Маломуж С.І. До проблеми визначення малозначності діяння /Маломуж С.І. //Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (20 квітня 2015 року, м. Одеса). – С. 195-200.

5. Маломуж С.І. Дослідження малозначності діяння як міжгалузевого правового поняття /С.І. Маломуж //Збірник центру наукових публікацій Велес» за матер. міжнар. наук.-практ. конфер.: «Актуальні проблеми розвитку світової

науки» (14 вересня 2015 р.). – Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). Центр наукових публікацій, 2015. – С. 101-104.

6. Маломуж С.І. Поняття малозначності діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 28. Том 3. – Ужгород, 2014. – С. 20-22.

7. Маломуж С.І. Напрями удосконалення поняття малозначного діяння [Електронний ресурс] /С.І. Маломуж //Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 7, №3. – С. 61-64. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau\\_2014\\_7\\_3\\_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2014_7_3_8.pdf).

8. Маломуж С.І. До питання обґрунтованості існування поняття «малозначність діяння» /С.І. Маломуж //Вісник прокуратури [Текст]: загальнодержавне фахове юридичне видання /Генеральна прокуратура України, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; ред. Ю.В. Бойченко. – К.: – 2015. – №2. – С. 34 - 40.

9. Маломуж С.І. Малозначність діяння в кримінальному судочинстві /С.І. Маломуж //Юридичний вісник [Текст]: фахове юридичне видання /Національний університет «Одеська юридична академія»; ред. Орзіх М.П. – О.: – 2015. – №2. – С. 290-295.

10. Маломуж С.І. Відмежування малозначності діяння від подібних діянь /С.І. Маломуж //Право та суспільство [Текст]: фахове юридичне видання /Всеукраїнський фонд юридичної науки академіка В.В. Сташиса, Дніпропетровський гуманітарний університетом; ред. М.В. Корнієнко. – Д.: – 2015. – №6 (3). – С. 153-157.

11. Маломуж С.І. Малозначність діяння в історії кримінального права України /С.І. Маломуж //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2016. – №21. – С. 118 -122.

12. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве стран СНГ /С.И. Маломуж //Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. – №2. – С. 181-184.

13. Malomuzh S. I. Insignificance acts in the criminal law of foreign countries /S.I. Malomuzh //International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (Košice, Slovak Republic; February 27-28, 2015). Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. – Part. 6. – P. 167-169.

14. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве «постсоветских» государств /С.И. Маломуж //Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2015. – №2. – С. 61-65.

15. Маломуж С.И. Малозначительность деяния в уголовном законодательстве Европейских государств /Маломуж С.И. //Научно-практическое правовое издание Республики Молдова «Jurnalul juridic national: teorie și practică». – 2015. – №1. – С. 141-144.

16. Маломуж С.І. Визначення малозначності діяння за ознаками об'єктивної сторони посягання /С.І. Маломуж //Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія /за ред. проф. О.В. Козаченко, проф. Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв: Іліон, 2016. – С. 746-765.

### ***Відомості про апробацію результатів дисертації:***

1. Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 11-16 березня 2014 р., заочна участь).

2. Міжнародній науковій конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р., особиста участь).

3. Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (м. Одеса, 20 квітня 2015 р., особиста участь).

4. Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (м. Одеса, 6-7 лютого 2015 р., особиста участь) .

5. International Scientific Conference «Law Science and Practice in the Third Century» (Košice, Slovak Republic, February 27-28, 2015).

6. Міжнародній конференції «Актуальні проблеми розвитку світової науки» (м. Київ, 14 вересня 2015 р., особиста участь).

7. Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків, 15-16 липня 2016 р., заочна участь).